



รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการวิจัย การเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมืองเพื่อรองรับ
สังคมสูงวัย: กรณีศึกษาชุมชนตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ
จังหวัดอุบลราชธานี

นายสิทธิชัย ใจขาน และคณะ

มกราคม 2563

สัญญาเลขที่ RDG61E0048

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยการเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมือง
เพื่อรองรับสังคมสูงวัย: กรณีศึกษาชุมชนตำบลบึงหวาย
อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

นักวิจัย

อาจารย์สิทธิชัย ใจนาน

ผศ.ดร.รัตนา เล็กสมบูรณ์

ดร.สง่า ทับทิมหิน

ดร.จิตติรัช งานนมัง

ดร.นันทยา กระสวยทอง

วิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่ทำให้คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงการทำงานต่อไป กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน การค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม โดยเน้นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และหวังว่าจะสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ปัญหาอื่นๆในท้องถิ่นได้ โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรงและให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหของชาวบ้านรวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชนซึ่งต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุย ถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ นักวิชาการ หรือกลุ่มคนอื่นๆเข้ามาร่วมหาร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

ดร.สินธุ์ สโรบล ได้อธิบายไว้ว่า งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research) เน้นให้ชาวบ้านซึ่งเป็นเจ้าของปัญหาเป็นผู้ลงมือทำงานวิจัยด้วยตัวเองโดยมีพี่เลี้ยง ผู้ประสานงาน และนักวิชาการเข้ามาร่วมกันทำงาน งานวิจัยประเภทนี้จึงมีลักษณะเป็นงานวิจัยแบบฐานรากที่มุ่งสร้างนักวิจัยในท้องถิ่น สร้างองค์ความรู้และสืบสานองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่รวมทั้งเครือข่ายการทำงานในชุมชนท้องถิ่นเพื่อปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนคติในการทำงานทุกระดับ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการสร้างทีมงานวิจัยในพื้นที่และการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอนของงานวิจัย ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวางแผนดำเนินการ การวิเคราะห์และทดลองปฏิบัติการ รวมทั้งการสร้างทางเลือกใหม่ในการจัดการต่างๆ เพื่อนำไปปรับแก้ปัญหของชุมชนท้องถิ่น (สินธุ์ สโรบล 2548:5, 21-23)

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น”เป็นการทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ“คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่างของชุมชน ดังนั้น สิ่งสำคัญก็คือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างดำเนินการมีการ “บันทึก” และ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอเพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาอย่างชัดเจน จนในที่สุดสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้

อาจทำให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆต่อไป ซึ่งทั้งหมดกระทำโดย “**ผู้ที่สงสัย**” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้น กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ

10 ปีที่ผ่านมาสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ให้การสนับสนุนนักวิชาการให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อเติมเต็มศักยภาพในส่วนที่ชุมชนมีปัญหา เช่น การประสานเชื่อมร้อยองค์กรภายนอกให้เข้ามาหนุนเสริม การเขียนรายงานวิจัยฯลฯ และจากการทำงานในชุมชนท้องถิ่นยังพบว่า ปัจจุบัน สภาพปัญหาในชุมชนมีความซับซ้อนมากขึ้น ทำให้ต้องอาศัยความรู้ ความเชี่ยวชาญจากภายนอกเข้ามาร่วมด้วยช่วยกันในการแก้ไขปัญหา ในขณะเดียวกันนักวิชาการทั้งที่อยู่ในหน่วยงานองค์กรต่างๆรวมถึงสถาบันการศึกษาทุกระดับต่างให้ความสนใจเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นมากขึ้นจึงทำให้เกิดส่วนผสมของการทำงานร่วมกันระหว่างคนนอกและคนในชุมชน

จากการสนับสนุนการทำงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยชุมชนส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ขณะที่นักวิชาการที่เข้ามาทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับชุมชนก็มาจากหลากหลายศาสตร์ สาขา ฉะนั้นชุดความรู้ ความเข้าใจและทักษะที่แตกต่างกัน จึงนำไปสู่ปัญหาเรื่องรูปแบบในการเขียนรายงานวิจัย โดยเฉพาะงานวิจัยแบบนี้ที่ให้ความสำคัญกับการเขียนรายงานอย่างมีส่วนร่วม ได้สร้างความหนักใจให้แก่ทีมวิจัยทั้งสองส่วนเป็นอย่างยิ่ง

ดังนั้น ด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัยให้มีความยืดหยุ่นและมีความง่ายต่อการนำเสนอผลงานออกมาในรูปแบบที่ทีมวิจัยถนัดโดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่ช่วยให้ทีมวิจัยมีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง โครงการวิจัยตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จึงรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยและมีการทำงานร่วมกันระหว่างโหนด และนักทีมวิจัยมาโดยตลอด นอกจากนี้ Node ยังมีบทบาทให้คำแนะนำในการวิเคราะห์เนื้อหา กิจกรรมของโครงการ รวมทั้งร่วมถอดบทเรียนโครงการวิจัยเพื่อนำไปสู่การเขียนรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ชุมชนได้ค้นหาทางออกของปัญหาด้วยตนเองและได้รับคำตอบจากการแก้ไขปัญหาร่วมกันของทีมวิจัยชุมชน ทำให้มีเรื่องราวที่น่าสนใจต่างๆที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัยซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่ดำเนินการวิจัย

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คำนำ

รายงานฉบับนี้ได้สรุปผลโครงการวิจัยการเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัย: กรณีศึกษาชุมชนตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ : 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์และต้นทุนเดิมของชุมชนและประชาชนผู้ที่กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุ 2) เพื่อศึกษาความพร้อมและสภาพปัญหาในการรองรับการเป็นสังคมผู้สูงวัยของชุมชนของชาวบ้านตำบลบึงหวาย 3) เพื่อพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมเพื่อรองรับสังคมสูงวัย 4) เพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงวัย โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทีมวิจัย อาจารย์ และชุมชน ในการค้นหาปัญหาตลอดจนหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วยคนในชุมชน

ทางคณะผู้จัด ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) รวมถึงได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากองค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพส่วนตำบลโนนน้อย โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพส่วนตำบลโนนน้อย ธาราการออมสินสาขาโนนผึ้ง ธาราการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาวารินชำราบ ศูนย์ออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อทุกคน จังหวัดมหาสารคาม ตัวแทนจากภาคประชาชน ได้แก่ อสม. ผู้นำชุมชน ชมรมผู้สูงอายุ และประชาชนผู้สนใจ ที่ได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้ง เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ให้คำแนะนำและข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการประชุมจึงขอแสดงความขอบคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

อ.สิทธิชัย ใจจาน
หัวหน้าโครงการวิจัย

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ: RDG61E0048
ชื่อโครงการ: โครงการวิจัยการเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัย:
กรณีศึกษาชุมชนตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
ชื่อนักวิจัย: นายสิทธิชัย ใจขาน และคณะ
วิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
Email: sitthichai.chaikhan@gmail.com

ประเทศไทยกลายเป็นสังคมสูงวัยมาตั้งแต่ 10 ปีที่ผ่านมา เกือบทุกจังหวัดในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยแล้วและดัชนีการสูงวัยมากกว่าร้อยละ 60 โดยกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พบว่าในปี 2558 จังหวัดอุบลราชธานีนั้นมีค่าดัชนีผู้สูงวัย ร้อยละ 55.61 ตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นหนึ่งในตำบลที่มีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของชุมชนที่ได้เปลี่ยนจากชุมชนชนบทและชุมชนในลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท สภาพสังคมและโครงสร้างประชากรเปลี่ยนไป โดยประชาชนมีอายุที่ยาวนานมากขึ้น แต่สภาพความเป็นชุมชนเมืองที่มากขึ้นส่งผลให้ครอบครัวมีขนาดที่เล็กลง อัตราการเกิดที่ลดลง ส่งผลให้ตำบลบึงหวายได้เข้าสู่สังคมสูงวัยแล้ว โดยข้อมูลจากเอกสารสรุปผลการดำเนินงาน ประจำปี 2560 พบว่ามีผู้สูงอายุ (ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป) จำนวน 1,602 คนจากจำนวนประชากรทั้งหมดในตำบล 11,670 คน โดยมีสัดส่วนของผู้สูงอายุ ร้อยละ 13.73 สัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มสูงมากยิ่งขึ้น และเข้าใกล้ภาวะการเป็นสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ตามแนวโน้มพัฒนาการสังคมวัยผู้สูงอายุของประเทศไทย

การศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) วัตถุประสงค์: 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์และต้นทุนเดิมของชุมชนและประชาชนผู้ที่กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุ 2) เพื่อศึกษาความพร้อมและสภาพปัญหาในการรองรับการเป็นสังคมผู้สูงอายุของชุมชนของชาวบ้านตำบลบึงหวาย 3) เพื่อพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมเพื่อรองรับสังคมสูงวัย 4) เพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทีมวิจัย อาจารย์ และชุมชน ในการค้นหาปัญหาตลอดจนหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วยคนในชุมชนเอง ที่ โดยใช้เครื่องมือได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่มย่อย การสุ่มตัวอย่างพิจารณาตามความสะดวก (Convenience Sampling) โดยลักษณะของกลุ่มบุคคลได้มาจาก

เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพส่วนตำบล ผู้นำชุมชน อสม. ชุมชนผู้สูงอายุ และประชาชนผู้สนใจ ได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้ง

ผลจากการวิจัยพบว่า ลักษณะความสัมพันธ์ของชุมชนในพื้นที่ตำบลบึงหวายยังมีความเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ รักใคร่สามัคคีกันแบบคนในชนบทภาคอีสานทั่วไปถึงแม้ว่าจะถูกความเจริญของการพัฒนาพื้นที่ของความเป็นเมืองเข้ามารุกคืบด้วยลักษณะของพื้นที่ที่ถูกแบ่งเป็นสองฟากฝั่งจากการเกิดขึ้นของถนนทางหลวงหมายเลข 226 พาดผ่านกลางหมู่บ้าน เกิดเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน คือ 1) วิถีชีวิตแบบชนบท ซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมคนในชุมชนมีอาชีพทำไร่ ทำสวน ใช้ชีวิตความเป็นอยู่แบบเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นชุมชนแบบครอบครัวขยาย และ 2) วิถีชีวิตแบบชุมชนเมือง คือ เป็นชุมชนใหม่ที่ขยายมาและเปลี่ยนแปลงมาจากชุมชนดั้งเดิมเป็นที่ตั้งของสถานที่ส่วนของราชการ ร้านค้า ตลาดจำหน่ายสินค้าของผู้คนในชุมชน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย ธุรกิจ มักจะอยู่บริเวณพื้นที่ใกล้กับถนนทางหลวง ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะชุมชนกึ่งเมืองตามแนวคิดของณรงค์ เส็งประชา (2544) ที่ได้อธิบายเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนไทยในชุมชนกึ่งเมือง แม้จะมีความแตกต่างด้านพื้นที่แต่ผู้คนในชุมชนนั้นเป็นคนพื้นถิ่นซึ่งอยู่อาศัยกันมาหลายชั่วอายุคนทำให้ยังคงความเป็นชุมชนดั้งเดิมไว้ได้จึงมีการรวมกลุ่มกันเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันอยู่สม่ำเสมอ โดยมีผู้นำของชุมชนและหน่วยงานในระดับตำบลเป็นแกนนำสำคัญในการเชื่อมโยงระหว่างคนภายนอกชุมชนกับชาวบ้านในชุมชนของตนเอง เมื่อมีกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้ามาในชุมชนจึงทำให้เกิดกลุ่มนักวิจัยชุมชนที่มีโครงสร้างหลักมาจากกลุ่มแกนนำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม. และ เจ้าหน้าที่รัฐระดับท้องถิ่น เป็นต้น

สำหรับรูปแบบกิจกรรมในการปฏิบัติการในระยะต่อไปโดยคำนึงถึงความจำเป็นต้นทุนเดิมที่มีอยู่และความสามารถในการดำเนินการ ประกอบไปด้วย 4 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมการออม กอช. เพื่อเป็นสิทธิประโยชน์แก่ตนเองเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุได้ โดยมีกิจกรรมการสร้างความรู้ความเข้าใจในการการออมเงินในกองทุน กอช. ร่วมกับรพ.สต. กองสวัสดิการสังคมอบต.บึงหวาย และธนาคารออมสิน สาขาโนนผึ้ง จำนวน 2 ครั้ง ซึ่งมีผู้สมัครเข้าร่วมโครงการ กอช. ประมาณ 60 คน จาก ผู้ร่วมกิจกรรม 200 คน โดยกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นแกนนำในการประชาสัมพันธ์ให้แก่ชาวบ้านในพื้นที่ร่วมกับผู้นำชุมชน อบต. รพ.สต. และกลุ่มอสม. ทำให้ปัจจุบันมีครัวเรือน 42 ครัวเรือน จาก 507 ครัวเรือน ที่มีการสมัครสมาชิกและฝากเงินกับกองทุน กอช. กิจกรรมยังคงมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องโดยมีหน่วยงานในพื้นที่เป็นศูนย์ในการรับสมัครร่วมกับธนาคารออมสินสาขาโนนผึ้ง เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนมีกระบวนการออมตั้งแต่วัยทำงานและเป็นสวัสดิการของตนเองในวัยสูงอายุ 2) กิจกรรมการออมต้นไม้

จากการสำรวจข้อมูล 507 ครัวเรือน พบว่ามีไม้ยืนต้น 15 ชนิด จาก 58 ชนิด ที่สามารถเข้าร่วมโครงการธนาคารต้นไม้และโครงการชุมชนไม้มีค่าได้ ผลการสำรวจพบว่า กลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุด คือ ยูคาลิปตัส (1143 ต้น จาก 40 ครัวเรือน) ไม้ (623 กอ จาก 78 ครัวเรือน) และยางนา (556 ต้น จาก 112 ครัวเรือน) และได้มีการร่วมกันศึกษาดูงานพื้นที่ตัวอย่าง คือ วิสาหกิจชุมชนธนาคารต้นไม้บ้านหนองเสมอน จังหวัดศรีสะเกษ ภายหลังการศึกษาดูงานได้มีการหารือร่วมกันในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ธนาคารต้นไม้ขึ้นโดยคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเทคโนโลยีการเกษตรของตำบล ขณะนี้อยู่ระหว่างการรับสมัครสมาชิกเพื่อเข้าโครงการและก่อตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนต่อไป 3) กิจกรรมช่างชุมชน เพื่อพัฒนากลุ่มคนในชุมชนให้มีพื้นฐานการประเมินสมรรถนะของผู้อยู่อาศัย การประเมินสภาพบ้าน และมีความรู้เรื่องการออกแบบสภาพบ้านที่เหมาะสมแก่การอยู่อาศัยของคนกลุ่มเหล่านี้ให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยเข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างแนวคิดและความรู้ให้กับกลุ่มช่างชุมชน โดยศูนย์ออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อทุกคน จ.มหาสารคาม เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะโครงสร้างในการประเมินสมรรถนะผู้สูงอายุและผู้พิการ การประเมินสภาพที่อยู่อาศัย โดยการใช้แบบประเมิน ICF และหลักการออกแบบที่อยู่อาศัยเพื่อทุกคน (Universal Design) เพื่อความเหมาะสมตามสมรรถนะของแต่ละบุคคล และเป็นพี่เลี้ยงให้กับกลุ่มช่างชุมชน จนนำไปสู่กระบวนการปรับสภาพที่อยู่สำหรับผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาส จำนวน 2 หลังคาเรือน ได้แก่ บ้านคุณยายดี พยารัตน์ หมู่ 18 บ้านบึงหวาย และ บ้านคุณยายปลั่ง ยืนยง หมู่ที่ 6 บ้านท่าออย ซึ่งเป็นกรณีตัวอย่างและสถานที่สำหรับศึกษาเรียนรู้ให้แก่บ้านหลังอื่นๆในชุมชนได้ 4) การพัฒนาสวนสาธารณะรองรับสังคมสูงวัย พบว่า ที่ดินสำหรับการพัฒนาเป็นพื้นที่ราชพัสดุ ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวายได้มีการพัฒนาและปรับปรุงภูมิทัศน์ โดยมีแผนงานและงบประมาณสำหรับส่วนงานนี้ในแต่ละปีงบประมาณ เพื่อให้มีความพร้อมในการใช้งานสำหรับกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งปัจจุบันได้มีการหารือกับผู้นำชุมชนทุกหมู่บ้านถึงแนวทางในการเป็นจุดศูนย์กลางด้านภูมิศาสตร์ในการรองรับสังคมสูงวัย ได้แก่ การเป็นสถานที่ออกกำลังกายเพื่อส่งเสริมสุขภาพให้แก่ประชาชน การเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจให้แก่ชาวบ้านในชุมชนและบุคคลภายนอก รวมไปถึงการเป็นจุดยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจของชุมชนในการจัดจำหน่ายสินค้าของชุมชน ทั้งนี้ยังต้องเข้าสู่กระบวนการดำเนินการประชาคมและการจัดการตามระเบียบข้อบังคับในการใช้ประโยชน์ของที่ดินกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงจะสามารถดำเนินการได้อย่างสมบูรณ์

บทสรุปผู้บริหาร

ประเทศไทยกลายเป็นสังคมสูงวัยมาตั้งแต่ 10 ปีที่ผ่านมาเกือบทุกจังหวัดในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยแล้วและดัชนีการสูงวัยมากกว่าร้อยละ 60 โดยประเทศไทยจัดอยู่ในกลุ่มสังคมสูงวัยของกลุ่มประเทศอาเซียนเป็นอันดับที่ 2 รองจากประเทศสิงคโปร์ ในปี 2559 มีประชากรสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) จำนวน 11 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 16.5 ของประชากรทั้งหมด 65.9 ล้านคน โดยกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พบว่าในปี 2558 จังหวัดอุบลราชธานีนั้นมีค่าดัชนีผู้สูงวัย ร้อยละ 55.61 ตำบลบึงหวาย อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นหนึ่งในตำบลที่มีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของชุมชนที่ได้เปลี่ยนจากชุมชนชนบทและชุมชนในลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท ทำให้มีศูนย์การค้า โรงงานอุตสาหกรรม และปั๊มน้ำมันขนาดใหญ่ต่างเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก พื้นที่บริเวณหมู่บ้านที่ติดกับถนนสายหลักนี้มีความเปลี่ยนแปลงสู่สภาพสังคมเมืองมากขึ้น เกิดร้านสะดวกซื้อ ตลาดนัดขนาดใหญ่ และร้านค้าในชุมชนที่นำสินค้าจากกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพหัตถกรรมต่างๆ มาจำหน่ายให้แก่ผู้ที่เดินทางผ่านในพื้นที่ชุมชนที่เพิ่มขึ้น ระบบบริการสุขภาพที่ดีขึ้นโดยมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) จำนวน 2 แห่ง ในเขตพื้นที่ตำบลบึงหวาย (จำนวน 20 หมู่บ้าน) ทำให้ประชาชนมีอายุที่ยาวนานมากขึ้น แต่สภาพความเป็นชุมชนเมืองที่มากขึ้นส่งผลให้ครอบครัวมีขนาดที่เล็กลง อัตราการเกิดที่ลดลง ส่งผลให้ตำบลบึงหวายได้เข้าสู่สังคมสูงวัยแล้ว โดยข้อมูลจากเอกสารสรุปผลการดำเนินงานประจำปี 2560 พบว่ามีผู้สูงอายุ (ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป) จำนวน 1,602 คนจากจำนวนประชากรทั้งหมดในตำบล 11,670 คน โดยมีสัดส่วนของผู้สูงอายุ ร้อยละ 13.73 สัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มสูงมากยิ่งขึ้น และเข้าใกล้ภาวะการเป็นสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ตามแนวโน้มพัฒนาการสังคมวัยผู้สูงอายุของประเทศไทย

การศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) วัตถุประสงค์: 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์และต้นทุนเดิมของชุมชนและประชาชนผู้ที่กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุ 2) เพื่อศึกษาความพร้อมและสภาพปัญหาในการรองรับการเป็นสังคมผู้สูงอายุของชุมชนของชาวบ้านตำบลบึงหวาย 3) เพื่อพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมเพื่อรองรับสังคมสูงวัย 4) เพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทีมวิจัย อาจารย์ และชุมชน ในการค้นหาปัญหาตลอดจนหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วยคนในชุมชนเอง ที่ โดยใช้เครื่องมือได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่มย่อย การสุ่มตัวอย่างพิจารณาตามความสะดวก (Convenience Sampling) โดยลักษณะของกลุ่มบุคคลได้มาจาก

เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพส่วนตำบล ผู้นำชุมชน อสม. ชุมชนผู้สูงอายุ และประชาชนผู้สนใจ ได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้ง

ผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยพบว่า ลักษณะความสัมพันธ์ของชุมชนในพื้นที่ตำบลบึงหวายยังมีความเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ รักใคร่สามัคคีกันแบบคนในชนบทภาคอีสานทั่วไปถึงแม้ว่าจะถูกความเจริญของการพัฒนาพื้นที่ของความเป็นเมืองเข้ามารุกคืบด้วยลักษณะของพื้นที่ที่ถูกแบ่งเป็นสองฟากฝั่งจากการเกิดขึ้นของถนนทางหลวงหมายเลข 226 พาดผ่านกลางหมู่บ้าน เกิดเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน คือ 1) วิถีชีวิตแบบชนบท ซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมคนในชุมชนมีอาชีพทำไร่ ทำสวน ใช้ชีวิตความเป็นอยู่แบบเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นชุมชนแบบครอบครัวขยาย และ 2) วิถีชีวิตแบบชุมชนเมือง คือ เป็นชุมชนใหม่ที่ขยายมาและเปลี่ยนแปลงมาจากชุมชนดั้งเดิมเป็นที่ตั้งของสถานที่ส่วนของราชการ ร้านค้า ตลาดจำหน่ายสินค้าของผู้คนในชุมชน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย ธุรกิจ มักจะอยู่บริเวณพื้นที่ใกล้กับถนนทางหลวง ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะชุมชนกึ่งเมืองตามแนวคิดของณรงค์ เส็งประชา (2544) ที่ได้อธิบายเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนไทยในชุมชนกึ่งเมือง แม้จะมีความแตกต่างด้านพื้นที่แต่ผู้คนในชุมชนนั้นเป็นคนพื้นถิ่นซึ่งอยู่อาศัยกันมาหลายชั่วอายุคนทำให้ยังคงความเป็นชุมชนดั้งเดิมไว้ได้จึงมีการรวมกลุ่มกันเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันอยู่สม่ำเสมอ โดยมีผู้นำของชุมชนและหน่วยงานในระดับตำบลเป็นแกนนำสำคัญในการเชื่อมร้อยระหว่างคนภายนอกชุมชนกับชาวบ้านในชุมชนของตนเอง เมื่อมีกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้ามาในชุมชนจึงทำให้เกิดกลุ่มนักวิจัยชุมชนที่มีโครงสร้างหลักมาจากกลุ่มแกนนำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม. และ เจ้าหน้าที่รัฐระดับท้องถิ่น เป็นต้น

ทีมวิจัยได้นำข้อมูลของชุมชนและข้อมูลระดับครัวเรือน (476 ครัวเรือน) มาวิเคราะห์ร่วมกันกับกลุ่มผู้นำในชุมชนและอาสาสมัครทีมวิจัยชุมชน เพื่อกำหนดแนวทางหรือรูปแบบกิจกรรมในการปฏิบัติการในระยะต่อไปโดยคำนึงถึงความจำเป็นต้นทุนเดิมที่มีอยู่และความสามารถในการดำเนินการประกอบไปด้วย 4 กิจกรรม ดังนี้

1. **กิจกรรมการออม กอช.** เกิดจากการร่วมกันพิจารณาข้อมูลการออมของชุมชนที่ยังขาดการออมเพื่อวัยสูงอายุเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้เพียงพอและมีเหลือเก็บมีเพียง ร้อยละ 11.1 โดยรูปแบบการออมทรัพย์สินในครัวเรือนยังไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การออมเพื่อวัยสูงอายุ พบว่า กองทุนฌาปนกิจ (55.61%) ประกันชีวิต (20.59%) เมื่อพิจารณาจากลักษณะการประกอบอาชีพ ได้แก่ เกษตรกร (63.0%) รับจ้าง

(12.8%) ค่าขายส่วนตัว (12.1%) ซึ่งกลุ่มอาชีพเหล่านี้สามารถมีสิทธิ์เข้าร่วมกองทุน กอช. เพื่อเป็นสิทธิประโยชน์แก่ตนเองเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุได้ โดยมีกิจกรรมการสร้างความรู้ความเข้าใจในการออมเงินในกองทุน กอช. ร่วมกับรพ.สต. กองสวัสดิการสังคม อบต.บึงหวาย และธนาคารออมสินสาขาโนนผึ้ง จำนวน 2 ครั้ง ซึ่งมีผู้สมัครเข้าร่วมโครงการ กอช. ประมาณ 60 คน จาก ผู้ร่วมกิจกรรม 200 คน โดยกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นแกนนำในการประชาสัมพันธ์ให้แก่ชาวบ้านในพื้นที่ร่วมกับผู้นำชุมชน อบต. รพ. สต. และกลุ่มออม. ทำให้ปัจจุบันมีครัวเรือน 42 ครัวเรือน จาก 507 ครัวเรือน ที่มีการสมัครสมาชิกและฝากเงินกับกองทุน กอช. กิจกรรมยังคงมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องโดยมีหน่วยงานในพื้นที่เป็นศูนย์ในการรับสมัครร่วมกับธนาคารออมสินสาขาโนนผึ้ง เพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนมีกระบวนการออมตั้งแต่วัยทำงานและเป็นสวัสดิการของตนเองในวัยสูงอายุ

2. กิจกรรมการออมต้นไม้ ป่าของชุมชนส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ตามพื้นที่เกษตรและสถานที่สาธารณะซึ่งเป็นทำเลเลี้ยงสัตว์และสถานที่ทางศาสนา เช่น บ้านบึงหวาย ม.7 ก็ยังคงมีพื้นที่ป่าอยู่ประมาณ 70 ไร่ ซึ่งอยู่ในพื้นที่ของวัดบ้านนาชาติ สำหรับพื้นที่ป่าขนาดใหญ่ที่สุดอยู่ ณ บ้านท่าอัยซึ่งมีมากกว่า 500 ไร่ เป็นต้น สมาชิกของชุมชนใช้การรักษาป่าพื้นที่ป่าบนพื้นฐานความเชื่อทางศาสนาในรูปแบบของคอนปุตในหมู่บ้านต่างๆ จึงทำให้ยังคงมีต้นไม้ในชุมชนที่สามารถเป็นต้นทุนในการออมต้นไม้ได้ ซึ่งจากการสำรวจข้อมูล 507 ครัวเรือน พบว่ามีไม้ยืนต้น 15 ชนิด จาก 58 ชนิด ที่สามารถเข้าร่วมโครงการธนาคารต้นไม้และโครงการชุมชนไม่มีค่าได้ ผลการสำรวจพบว่า กลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุด คือ ยูคาลิปตัส (1143 ต้น จาก 40 ครัวเรือน) ไม้ (623 กอ จาก 78 ครัวเรือน) และยางนา (556 ต้น จาก 112 ครัวเรือน) และได้มีการร่วมกันศึกษาดูงานพื้นที่ตัวอย่าง คือ วิสาหกิจชุมชนธนาคารต้นไม้บ้านหนองสะมอน จังหวัดศรีสะเกษ ภายหลังการศึกษาดูงานได้มีการหารือร่วมกันในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ธนาคารต้นไม้ขึ้นโดยคณะกรรมการศูนย์พัฒนาเทคโนโลยีการเกษตรของตำบล ขณะนี้อยู่ระหว่างการรับสมัครสมาชิกเพื่อเข้าโครงการและก่อตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนต่อไป

3. กิจกรรมช่างชุมชน เนื่องจากในชุมชนมีความเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น ลักษณะบ้านส่วนใหญ่เป็นบ้านเดี่ยวสองชั้น ซึ่งเริ่มมีการก่อสร้างและซ่อมแซมบ้านเรือนมากขึ้น แต่ยังไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ (ร้อยละ 36.5 ไม่เคยวางแผนปรับปรุงหรือซ่อมแซมที่อยู่อาศัยเพื่อให้เหมาะสำหรับการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ) โดยผลการหรือร่วมกับชุมชนจึงเกิดการพัฒนารูปแบบกิจกรรมเป็นการก่อตั้งกลุ่มช่างอาสาชุมชน ซึ่งมีปัจจัยเอื้อ คือ ต้นทุนพื้นฐานอาชีพด้านงานแปรรูปผลิตภัณฑ์จากไม้ของชาวบ้าน และการมีต้นไม้ในที่ดินของตนเองที่สามารถนำมาเป็นวัสดุในการปรับปรุงบ้านเรือนได้ โดยระยะเริ่มต้นจะมีการอบรมเพื่อปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ

โดยศูนย์ออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อทุกคน เพื่อการเตรียมความพร้อมด้านสภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุให้แก่ช่างอาสาชุมชนร่วมกับผู้นำชุมชน และกองช่างของอบต.บึงหวาย ก่อนเข้าสู่กระบวนการหารือเพื่อคัดเลือกบ้านที่ได้รับปรับปรุงซ่อมแซมในการเป็นบ้านตัวอย่างและแหล่งเรียนรู้ของชุมชนต่อไป

การพัฒนากองทุนเพื่อปรับปรุงที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาส สำหรับกระบวนการในการเพื่อปรับปรุงที่อยู่อาศัยนั้นเป็นสิ่งที่ต้องใช้งบประมาณในการจัดซื้อวัสดุต่างๆ แต่ยังคงเงินสนับสนุนในด้านนี้ซึ่งพื้นที่มีต้นทุนเดิมของชุมชน คือ ผ้าป่าขยะซึ่งได้ดำเนินงานตั้งแต่ปี 2561 โดยเงินจากผ้าป่านั้นนำมาสนับสนุนการเตรียมความพร้อมในการรองรับสังคมสูงวัยของชุมชน เช่น การจัดซื้อเตียงผู้ป่วย เครื่องช่วยหายใจ โรงเย็นสำหรับศพผู้เสียชีวิต การพัฒนาศูนย์เด็กเล็ก เป็นต้น จากการร่วมหารือกับทีมวิจัยชุมชน จึงได้แนวทางในการพัฒนากองทุนเพื่อปรับปรุงที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสโดยการสมทบจากโครงการผ้าป่าขยะ ในปี 2563

4. การพัฒนาสวนสาธารณะรองรับสังคมสูงวัย พบว่า ที่ดินสำหรับการพัฒนาเป็นพื้นที่ราชพัสดุ ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวายได้มีการพัฒนาและปรับปรุงภูมิทัศน์ โดยมีแผนงานและงบประมาณสำหรับส่วนงานนี้ในแต่ละปีงบประมาณ เพื่อให้มีความพร้อมในการใช้งานสำหรับกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งปัจจุบันได้มีการร่วมหารือกับผู้นำชุมชนทุกหมู่บ้านถึงแนวทางในการเป็นจุดศูนย์กลางด้านภูมิศาสตร์ในการรองรับสังคมสูงวัย ได้แก่ การเป็นสถานที่ออกกำลังกายเพื่อส่งเสริมสุขภาพให้แก่ประชาชน การเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจให้แก่ชาวบ้านในชุมชนและบุคคลภายนอก รวมไปถึงการเป็นจุดยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจของชุมชนในการจัดจำหน่ายสินค้าของชุมชน ทั้งนี้ยังต้องเข้าสู่กระบวนการดำเนินการประชาคมและการจัดการตามระเบียบข้อบังคับในการใช้ประโยชน์ของที่ดินกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงจะสามารถดำเนินการได้อย่างสมบูรณ์

การขับเคลื่อนงานวิจัยครั้งนี้พบว่าผู้นำชุมชนและทีมวิจัยชุมชนของพื้นที่เป็นหัวใจหลักในการนำไปสู่ความสำเร็จของโครงการวิจัย การสร้างความเข้าใจที่ตรงกันจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้สามารถผลักดันให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมได้มากขึ้น เพราะ การเป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบททำให้ชาวบ้านมุ่งเน้นกับการทำมาหากินไม่ให้ความสนใจข้อมูลข่าวสารจากหน่วยงานต่างๆเท่าที่ควรซึ่ง แตกต่างจากกลุ่มที่เป็นผู้นำชุมชนหรือเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานท้องถิ่นที่มีทักษะการเข้าถึงสิ่งเหล่านี้ได้เหมือนกับกลุ่มคนในชุมชนเมือง จึงทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อมั่นสูงในกลุ่มผู้นำชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ในการพร้อมให้ความร่วมมือและร่วมแรงร่วมใจกัน

ดังนั้นการทำงานวิจัยในระดับชุมชนสิ่งที่สำคัญ คือ ทีมวิจัยชุมชนที่มีความสนใจและความตั้งใจในการทำงานวิจัยสามารถช่วยให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีได้ในการทำงานกิจกรรมต่างๆ การสร้างความเข้มแข็งระหว่างทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้งานวิจัยดำเนินไปได้ด้วยดี ซึ่งทีมวิจัยหลักควรปรับตัวและเรียนรู้ เรื่องของการวัฒนธรรมชุมชน การแต่งกาย การใช้ภาษาในการสื่อสาร และการสามารถเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชนตามวิถีชีวิตของชาวบ้านได้ จะทำให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิด ไม่ทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก และการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งต้องเปิดโอกาสให้ผู้มาเข้าร่วมกิจกรรมได้แสดงความคิดเห็นและมีบทบาทในกิจกรรมต่างๆ จากบทเรียนของงานวิจัยท้องถิ่นในครั้งนี้ พบว่านักวิจัยชาวบ้านสามารถมีสมรรถนะในการวิจัย สามารถผลิตและ นำเสนอองค์ความรู้ ที่มีอยู่ในตนเองออกมาเพื่อใช้ในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาตนเองและชุมชนได้มากขึ้น

แนวทางการดำเนินงานในอนาคต

1. การหางบประมาณสำหรับดำเนินโครงการต่าง ๆ เพื่อรองรับสังคมสูงวัยที่ขับเคลื่อนผ่านภาคประชาชน จำเป็นต้องมีแหล่งที่มาของรายได้ที่หลากหลายขึ้น เช่น การรับบริจาควัสดุจากสถานประกอบการค้าวัสดุก่อสร้าง การขอรับบริจาคผ่านกิจกรรมของชุมชน เช่น งานบวช งานบุญประเพณี งานศพ การจัดกิจกรรมหารายได้ เช่น การวิ่งหรือการปั่นจักรยานการกุศล การทำผ้าป่าขยะรีไซเคิล
2. การดำเนินเก็บข้อมูลชุมชนให้สอดคล้องกับกิจกรรมรองรับสังคมสูงวัย โดยมีความครอบคลุมทั้งตำบล เช่น ความต้องการของชาวบ้าน สภาพที่อยู่อาศัย สร้างให้เดการทำงานที่เป็นระบบมากยิ่งขึ้น เช่น การกำหนดปฏิทินการทำงาน การติดตามผลการดำเนินงานประจำปี โดยคณะทำงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบลและหมู่บ้าน

สารบัญ

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน	ก
คำนำ	ง
บทคัดย่อ	จ
บทสรุปผู้บริหาร	ซ
สารบัญ	ฐ
สารบัญรูปภาพ	ค
สารบัญตาราง	ฅ
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1-1
1.2 คำถามวิจัย	1-7
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	1-7
1.4 ขอบเขตการวิจัย	1-7
1.5 คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย	1-8
1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	1-9
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้อง	
2.1.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสังคมสูงวัย	2-1
2.1.2 สถานการณ์สังคมสูงวัย	2-2
2.1.3 การรองรับสังคมสูงวัย	2-5
2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	2-9
2.3 แผนผังกรอบแนวคิดการวิจัย	2-15
2.4 คำอธิบายกรอบแนวคิดวิจัย	2-16
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	
3.1 รูปแบบการวิจัย	3-1
3.2 ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย	3-1
3.3 ขอบเขตการศึกษา	3-3

สารบัญญ (ต่อ)

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	3-4
3.5 ขั้นตอนการดำเนินโครงการและการเก็บข้อมูล	3-5
3.6 การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล	3-18
บทที่ 4 ผลการดำเนินงานวิจัย	
4.1 สภาพทั่วไป และบริบทชุมชนตำบลบึงหวาย	4-2
4.2 สถานการณ์สังคมสูงวัย	4-24
4.3 สภาพปัญหาสังคมสูงวัยและต้นทุนชุมชน	4-33
4.4 รูปแบบการเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัย	4-40
4.5 ผลสัมฤทธิ์และการดำเนินงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ของโครงการวิจัย	4-69
บทที่ 5 สรุปและแผนการดำเนินงานระยะที่ 2	
5.1 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น	5-1
5.2 บทเรียนที่ได้	5-2
5.3 ปัญหา อุปสรรค	5-2
5.4 การแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา	5-3
5.5 แผนการดำเนินการในระยะที่ 2	5-3
บรรณานุกรม	6-1
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก แผนปฏิบัติการดำเนินการวิจัย	
ภาคผนวก ข แบบสอบถาม	
ภาคผนวก ค รูปภาพ	
ภาคผนวก ง รายชื่อทีมวิจัย	
ภาคผนวก จ การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย	

สารบัญญรูปภาพ

ภาพที่ 2-1	ปิรามิดประชากรของประเทศไทย พ.ศ.2533, 2543, 2551 และ 2573	2-3
ภาพที่ 3-1	การประชุมเพื่อค้นหาพื้นที่วิจัย	3-6
ภาพที่ 3-2	การติดต่อหน่วยงานระดับตำบลเพื่อค้นหาพื้นที่วิจัย	3-6
ภาพที่ 3-3	การพัฒนาโจทย์งานวิจัยร่วมกัน	3-7
ภาพที่ 3-4	อาสาสมัครวิจัยชุมชน ตำบลบึงหวาย	3-10
ภาพที่ 3-5	การแบ่งบทบาทหน้าที่อาสาสมัครวิจัยชุมชน	3-10
ภาพที่ 3-6	อาสาสมัครวิจัยชุมชนฝ่ายอาหารและเครื่องดื่ม	3-11
ภาพที่ 3-7	อาสาสมัครวิจัยชุมชนฝ่ายลงทะเบียน	3-11
ภาพที่ 3-8	การเก็บข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของอาสาสมัครวิจัยชุมชน	3-12
ภาพที่ 3-9	ทีมวิจัยชุมชนเป็นผู้ร่วมเสนอผลการวิจัยด้วยตนเอง	3-12
ภาพที่ 3-10	การแสดงออกด้านวัฒนธรรมของพื้นที่	3-13
ภาพที่ 3-11	กิจกรรมอบรมสร้างเครื่องมือวิจัย	3-14
ภาพที่ 3-12	การอบรมเชิงปฏิบัติการการเก็บข้อมูล	3-15
ภาพที่ 3-13	พื้นที่ในการเก็บข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน	3-15
ภาพที่ 3-14	การรวบรวมข้อมูลประวัติชุมชน	3-16
ภาพที่ 3-15	การแผนที่ชุมชน	3-16
ภาพที่ 3-16	การรวบรวมข้อมูลด้วยโองาชีวิต	3-16
ภาพที่ 3-17	การจัดทำปฏิทินการผลิตและวัฒนธรรม	3-16
ภาพที่ 3-18	การแบ่งกลุ่มเพื่อรวบรวมข้อมูล	3-16
ภาพที่ 3-19	การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล	3-16
ภาพที่ 3-20	หน่วยงานในการขับเคลื่อนโครงการวิจัย	3-17
ภาพที่ 3-21	กระบวนการในการกำหนดประเด็นกิจกรรมในการวิจัยระยะที่ 2	3-18
ภาพที่ 3-22	การระดมความคิดเห็นประเด็นปัญหาและต้นทุนชุมชน	3-18
ภาพที่ 4-1	หมู่บ้านภายในตำบลบึงหวาย	4-3
ภาพที่ 4-2	วัดในพื้นที่ตำบลบึงหวาย	4-10
ภาพที่ 4-3	พระมิดประชากรในพื้นที่บริการของ รพ.สต. โนนน้อย และ รพ.สต.ทุ่งบอน	4-25

สารบัญญรูปภาพ (ต่อ)

ภาพที่ 4-4	ภาพที่ 4-4 พิธีเปิดประชากรรวมในตำบลบึงหวาย ปี 2561	4-25
ภาพที่ 4-5	การหารือเพื่อกำหนดแผนร่วมกัน	4-40
ภาพที่ 4-6	กิจกรรมการรับสมัครกองทุนการออมแห่งชาติ	4-44
ภาพที่ 4-7	ปัจจัยที่ใช้ในการตัดสินใจสมัครสมาชิกกองทุนการออมแห่งชาติ	4-45
ภาพที่ 4-8	รูปแบบการออมเงินของชุมชน	4-45
ภาพที่ 4-9	แสดงพื้นที่สีเขียวของตำบลบึงหวาย	4-47
ภาพที่ 4-10	กิจกรรมศึกษาดูงานธนาคารต้นไม้	4-49
ภาพที่ 4-11	กิจกรรมศึกษาดูงานธนาคารต้นไม้ (ต่อ)	4-49
ภาพที่ 4-12	กิจกรรมรับบริจาคต้นไม้	4-49
ภาพที่ 4-13	กิจกรรมปรับสภาพศูนย์ฯ	4-50
ภาพที่ 4-14	กิจกรรมปลูกต้นไม้เพื่อปรับภูมิทัศน์	4-52
ภาพที่ 4-15	กิจกรรมภายในศูนย์การเรียนรู้การออมต้นไม้	4-54
ภาพที่ 4-16	กิจกรรมฝึกอบรมช่างชุมชน	4-58
ภาพที่ 4-17	กิจกรรมการประเมินสมรรถนะผู้สูงอายุฯ และ ประเมินสภาพบ้าน	4-59
ภาพที่ 4-18	กิจกรรมรับมอบบ้านที่ผ่านการปรับสภาพโดยช่างชุมชน	4-65
ภาพที่ 4-19	สวนสาธารณะหนองหอกก่อนมีกิจกรรมในโครงการวิจัย	4-68
ภาพที่ 4-20	ภาพฝันสวนสาธารณะหนองหอกในอนาคต	4-69
ภาพที่ 4-21	การประชุมหารือกับผู้นำชุมชนทั้ง 20 หมู่บ้าน	4-69
ภาพที่ 4-22	กิจกรรมพัฒนาสวนสาธารณะหนองหอก	4-70
ภาพที่ 4-23	สถานที่ตั้งของศูนย์การออมต้นไม้และที่ทำการช่างชุมชน	4-71
ภาพที่ 4-24	การเผยแพร่งานวิจัยสู่สาธารณะ (ม.อบ.วิจัย ครั้งที่ 13)	4-71
ภาพที่ 4-25	การเผยแพร่งานวิจัยสู่สาธารณะ (เครือข่าย สปสช.)	4-72
ภาพที่ 4-26	การหารือร่วมกันของภาคีเครือข่ายเพื่อจัดตั้ง พชต.	4-72
ภาพที่ 5-1	ผลจากการดำเนินกิจกรรมรองรับสังคมสูงวัยใน 5 มิติ	5-8
ภาพที่ 5-2	รูปแบบการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมฯ	5-9

สารบัญญัตินำ

ตารางที่ 4-1	ปฏิทินประเพณีและวัฒนธรรมของตำบลบึงหวาย	4-13
ตารางที่ 4-2	ข้อมูลด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนในตำบลบึงหวาย (n = 476)	4-14
ตารางที่ 4-3	ปฏิทินด้านอาชีพของเกษตรกรชุมชนบึงหวาย	4-17
ตารางที่ 4-4	ข้อมูลทั่วไปด้านสุขภาพของตัวแทนครัวเรือน (n = 476)	4-20
ตารางที่ 4-5	จำนวนและร้อยละเกณฑ์ในการออกแบบสภาพแวดล้อม (n = 476)	4-25
ตารางที่ 4-6	การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับครัวเรือน (n = 476)	4-27
ตารางที่ 4-7	จำนวนและร้อยละของระดับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัย จำแนกตามรายด้าน	4-30
ตารางที่ 4-8	จำนวนและร้อยละของระดับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยในภาพรวม	4-31
ตารางที่ 4-9	สภาพปัญหาในการรองรับการเป็นสังคมผู้สูงวัยของชุมชน	4-36
ตารางที่ 4-10	รูปแบบการดำเนินงานและภาคีเครือข่ายการออมเงินในวัยทำงาน	4-45
ตารางที่ 4-11	รูปแบบการดำเนินงานและภาคีเครือข่ายการออมต้นไม้	4-48
ตารางที่ 4-12	รายชื่อคณะกรรมการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีฯ	4-50
ตารางที่ 4-13	ชนิดของไม้ยืนต้นมีค่าของชุมชน (N = 995 ครัวเรือน)	4-52
ตารางที่ 4-14	รูปแบบการดำเนินงานและภาคีเครือข่ายช่างชุมชน	4-56
ตารางที่ 4-15	รายชื่อกรรมการกลุ่มช่างชุมชน	4-59
ตารางที่ 4-16	การดำเนินกิจกรรมปรับสภาพที่อยู่อาศัย	4-60
ตารางที่ 4-17	รูปแบบการดำเนินงานและภาคีเครือข่ายการพัฒนาสวนสาธารณะฯ	4-61
ตารางที่ 5-1	การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการดำเนินการวิจัย	5-17

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยกลายเป็นสังคมสูงวัยมาตั้งแต่ 10 ปีที่ผ่านมาเกือบทุกจังหวัดในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยแล้วและดัชนีการสูงวัยมากกว่าร้อยละ 60 (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2557) โดยประเทศไทยจัดอยู่ในกลุ่มสังคมสูงวัยของกลุ่มประเทศอาเซียนเป็นอันดับที่ 2 รองจากประเทศสิงคโปร์ (ปราโมทย์ ปราสาทกุล, 2556) ในปี 2559 ประเทศไทยมีประชากรวัยสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) จำนวน 11 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 16.5 จากประชากรทั้งหมด 65.9 ล้านคน (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2560) ซึ่งสัดส่วนของผู้สูงอายุคิดเป็นเกือบ 1 ใน 5 ของประชากร แต่การเปลี่ยนเป็นสังคมสูงวัยของไทยนั้นเกิดขึ้นในระยะเวลาที่สั้นกว่าประเทศที่พัฒนาแล้วมาก โดยพบว่าการเพิ่มของประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปจากร้อยละ 7 เป็น ร้อยละ 14 ในเวลาเพียงประมาณ 22 ปี (วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ, 2556) ในขณะที่อัตราการเกิดที่ลดลงอย่างมาก ประชากรไทยเพิ่มขึ้นไม่ถึง 6 ล้านคน ใน 20 ปี ที่ผ่านมา ทำให้สัดส่วนของประชากรวัยเด็ก (อายุต่ำกว่า 15 ปี) ลดต่ำลงอย่างมากจากร้อยละ 35 เหลือประมาณร้อยละ 18 ของประชากรทั้งหมด มีการคาดประมาณว่าใน พ.ศ. 2562 จะเป็นครั้งแรกที่ประเทศไทยมีประชากรสูงอายุมากกว่าประชากรวัยเด็ก (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2560) ซึ่งประเทศไทยจะเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ ใน พ.ศ. 2564 และเป็นสังคมสูงวัยอย่างเต็มที่เมื่อเข้าสู่ปี พ.ศ. 2574 (กรมประชาสัมพันธ์, 2560)

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นมา การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรไทยส่งผลกระทบโดยตรงต่อวงการแพทย์และสาธารณสุข ปัญหาของผู้สูงอายุจากการเปลี่ยนแปลง 3 ประการใหญ่ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย การเปลี่ยนแปลงทางด้านอารมณ์และจิตใจ การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพราะผู้สูงอายุมีโรคภัยไข้เจ็บของโรคระยะยาวการเจ็บป่วยลักษณะทางคลินิกตลอดจนวิธีการดูแลรักษาแตกต่างไปจากประชากรกลุ่มอื่น จึงจัดให้เป็นกลุ่มที่มีภาวะเสี่ยงทางสุขภาพสูง นอกจากการเสื่อมของสภาพร่างกายแล้วการสูญเสียสถานภาพและบทบาททางสังคมยังส่งผลโดยตรงต่อสภาพจิตใจของผู้สูงอายุ ข้อมูลจากการสำรวจด้านสาธารณสุขพบว่าผู้สูงอายุยังพบปัญหาสมองเสื่อมซึมเศร้าและฆ่าตัวตาย ดังนั้นเมื่อเกิดการเจ็บป่วยจึงทำให้ค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพสูงกว่าประชากรกลุ่มวัยอื่น หลักฐานทางการแพทย์และงานวิจัยยืนยันว่าการส่งเสริมสุขภาพด้านร่างกาย

และจิตใจจะช่วยชะลอการเสื่อมของร่างกายรวมทั้งเสริมสร้างพฤติกรรมดีทางด้านสุขภาพ ความรู้สึกทางบวก และสร้างเสริมกำลังใจให้กับผู้สูงอายุได้ (สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2555) ในระดับภูมิภาคอาเซียนประเด็นผู้สูงอายุได้รับความสนใจอย่างมากเช่นกัน ด้วยความตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุประชากรที่จะทำให้สัดส่วนผู้สูงอายุในภูมิภาคเพิ่มขึ้น โดยพบว่าประเทศในกลุ่มอาเซียนทั้งหมดอาจจะเข้าสู่การเป็นสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ภายใน ปี 2573 ด้วยหลักแนวคิดของประชาคมอาเซียนในการให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางและไม่ทอดทิ้งใครไว้ข้างหลัง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุประชากรครั้งสำคัญนี้จึงทำให้เกิดการตื่นตัวในประเด็นการดูแล และสนับสนุนผู้สูงอายุในสังคมมากขึ้น (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2560) การดำเนินงานด้านผู้สูงอายุประเทศไทยที่ผ่านมามุ่งที่ตัวผู้สูงอายุในฐานะกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนา และเป็นวัยที่อยู่ช่วงท้ายของชีวิต อีกทั้งมุ่งส่งเสริมที่ศักยภาพของตัวผู้สูงอายุ แม้ภายหลังจะมีการตื่นตัวกับการเตรียมความพร้อมเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพก็ตาม แต่พบว่าการเตรียมความพร้อมรับสังคมสูงอายุเป็นการเน้นให้ผู้สูงอายุอยู่กับครอบครัว และชุมชน และจัดระบบบริการการสนับสนุนด้านสุขภาพสังคม ซึ่งการดำเนินงานเหล่านี้อยู่ในกระบวนทัศน์ที่ให้ผู้สูงอายุเป็นฝ่ายรับทำให้ขาดพลังภายในเพื่อการพัฒนาตนเอง และให้การพัฒนาเมื่อถึงวัยสูงอายุเท่านั้น ทำให้ไม่สามารถรองรับสังคมสูงอายุอย่างสมบูรณ์ที่จะเกิดขึ้น การที่จะออกจากวังวนของแนวคิดเดิมนี้จำเป็นต้องอาศัยหลักคิดของการเตรียมการหรือการสร้างพลังให้เกิดไปตลอดช่วงชีวิตของคนซึ่งจากการสำรวจข้อมูลประชากรผู้สูงอายุไทยโดยกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ พบว่าในปี 2558 จังหวัดอุบลราชธานีนั้นมีค่าดัชนีผู้สูงวัย ร้อยละ 55.61 และมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นในอนาคต โดยมีหลายตำบลที่มีจำนวนผู้สูงอายุและผู้ที่กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุเป็นจำนวนมาก

ท่ามกลางกระแสการพัฒนาในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ทำให้เกิดสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบทขึ้น ซึ่งเป็นการผสมผสานกันระหว่างความเป็นเมืองกับชนบท แยกชุมชนออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ชุมชนดั้งเดิมที่ยังคงวิถีชนบทกับชุมชนใหม่ที่ดำเนินชีวิตตามแบบสังคมเมือง โดยตำบลบึงห้วย อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นหนึ่งในตำบลที่มีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของชุมชนในลักษณะกึ่งเมืองกึ่งชนบท ผลเกิดจากการพัฒนาของชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน ประกอบกับการมีถนนหมายเลข 226 ผ่านบริเวณชุมชนซึ่งเชื่อมจากตัวอำเภวารินชำราบกับจังหวัดศรีสะเกษ (ห่างจากอำเภวารินชำราบประมาณ 12 กม.) ทำให้มีศูนย์การค้า โรงงานอุตสาหกรรม และปั๊มน้ำมันขนาดใหญ่เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก พื้นที่บริเวณหมู่บ้านที่ติดกับถนนสายหลักนี้มีความเปลี่ยนแปลงสู่สภาพสังคมเมืองมากขึ้น เกิดร้านสะดวกซื้อ ตลาดนัดขนาดใหญ่ และร้านค้าในชุมชนที่

นำสินค้าจากกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพหัตถกรรมต่าง ๆ มาจำหน่ายให้แก่ผู้ที่เดินทางผ่านในพื้นที่ชุมชนที่เพิ่มขึ้น แต่พื้นที่บริเวณบางส่วนก็ยังคงความเป็นชุมชนเดิมที่มีอาชีพหลักทางการเกษตรอยู่เป็นจำนวนมากเช่นกัน เช่น อาชีพทำนา ทำสวน การปลูกบัวบัว ปลูกต้นหอม การทำไม้กวาดทางมะพร้าว แคร่ไม้ไผ่ ไม้เลียบลูกชิ้น เป็นต้น อาชีพกลุ่มดังกล่าวเป็นที่นิยมของวัยทำงานรวมถึงวัยผู้สูงอายุในตำบล เนื่องจากสามารถทำได้ในพื้นที่บ้านของตนเอง และมีผู้ประกอบการมารับซื้อไปจำหน่าย นอกจากนี้ยังมีความเปลี่ยนแปลงที่คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น เนื่องจากการเข้าถึงระบบบริการสุขภาพที่ดีขึ้น ตำบลบึงหวายมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) จำนวน 2 แห่ง ในหนึ่งตำบล (จำนวน 20 หมู่บ้าน) ทำให้ประชาชนได้เข้าถึงบริการสุขภาพและมีแนวโน้มอายุขัยที่มากขึ้น แต่สภาพความเป็นชุมชนเมืองที่มากขึ้นส่งผลให้ครอบครัวมีขนาดเล็กลง อัตราการเกิดที่ลดลง ตำบลบึงหวายได้เข้าสู่สังคมสูงวัยแล้ว โดยข้อมูลจากเอกสารสรุปผลการดำเนินงาน ประจำปี 2560 พบว่ามีผู้สูงอายุ (ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป) จำนวน 1,602 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมดในตำบล 11,670 คน โดยมีสัดส่วนของผู้สูงอายุ ร้อยละ 13.73 ปี พ.ศ. 2560 รพ.สต. โนนน้อยได้ดำเนินการคัดกรองผู้สูงอายุในเขตพื้นที่ให้บริการ พบว่ากลุ่มผู้สูงอายุที่ได้รับการคัดกรอง จำนวน 656 คน มีภาวะติดสังคม จำนวน 605 คน (ร้อยละ 92.23) คิดบ้าน จำนวน 44 คน (ร้อยละ 6.71) และ คิดเตียง จำนวน 7 คน (ร้อยละ 1.07) ในขณะที่ประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15-59 ปี) มีจำนวน 7,180 คน (ร้อยละ 61.53) สำหรับฐานะทางด้านเศรษฐกิจของประชาชนส่วนใหญ่มีอยู่ในระดับปานกลาง (องค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย, 2558) ซึ่งโดยทั่วไปแล้วรายได้หลักของครอบครัวมักจะมาจากวัยแรงงาน แต่ยังมีวัยแรงงานบางส่วนอพยพไปทำงานต่างจังหวัด รวมถึงการมีอัตราการเกิดต่ำทำให้ประชากรในวัยทำงานมีจำนวนลดลง ซึ่งในอีก 5 ปี ข้างหน้าในตำบลบึงหวายจะมีประชากรกลุ่มอายุระหว่าง 55-59 ในปัจจุบันกลายเป็นผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอีก จำนวน 680 คน หรือ คิดเป็นร้อยละ 5.83 ของจำนวนในปัจจุบัน ทำให้ใน ปี 2566 เข้าใกล้การเป็นสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ตามแนวโน้มพัฒนาการสังคมวัยผู้สูงอายุของประเทศไทย อนาคตอันใกล้ในวัยแรงงานอาจจะต้องรับภาระจากวัยสูงอายุมากขึ้นทั้งผู้ที่มีสถานะสมรสแล้วและผู้ที่ยังไม่ได้สมรส ประกอบกับสภาพสังคมและเศรษฐกิจปัจจุบันที่มีลักษณะต่างจากในอดีต เช่น ครอบครัวไทยมีขนาดเล็กลง ประชากรมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้นแต่ต้องไปศึกษาในพื้นที่อื่น การแต่งงานลดน้อยลงของประชาชนวัยทำงาน หรือมีบุตรจำนวนน้อยลงของผู้ที่สมรสแล้ว ทำให้บางครัวเรือนอาจมีสูงอายุอยู่เพียงลำพังหรืออยู่กับวัยเด็กโดยไม่มีวัยทำงานในครอบครัวมากขึ้นการที่สภาพของครอบครัวขาดองค์ประกอบด้านบุคคลที่สมบูรณ์อาจไปสู่ปัญหาในครอบครัวได้ เช่น การเลี้ยงดูบุตรหลาน ความรัก ความเข้าใจ และความเครียด เป็นต้น คณะผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นความสำคัญของการจัดการดังกล่าวและได้จัดเวทีระดมความคิดเห็นเพื่อค้นหาปัญหาและ

ความต้องการของชุมชนจากตัวแทนผู้นำชุมชนกลุ่มตัวแทนของชุมชน รพ.สต. อสม. ผู้บริหาร และผู้สูงอายุบึงหวาย พบว่าตัวแทนชุมชนมีความต้องการชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมที่ดีและประชาชนทุกคนมีสุขภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ ประชาชนทุกวัยมีอาชีพและรายได้มั่นคงบนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถพึ่งพาตนเองได้ ไม่เป็นภาระของผู้อื่น โดยมีอายุยืนยาวในที่อยู่อาศัยที่เหมาะสมและครอบครัวที่อบอุ่น การมีหน่วยงานทำหน้าที่และดูแลรับผิดชอบเมื่ออยู่ในวัยสูงอายุ ประกอบกับมีกิจกรรมสนับสนุนผู้สูงวัยทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ด้วยรากฐานของวัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงามของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังพบสภาพปัญหาที่สำคัญของชุมชนในมิติต่างๆ ณ ปัจจุบัน โดยสรุปได้ ดังนี้

สภาพปัญหาของชุมชนในปัจจุบันจาก 5 มิติ ได้แก่ มิติด้านสุขภาพร่างกาย มิติด้านสุขภาพร่างกายจิตใจ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคมและมิติด้านสภาพแวดล้อม พบปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาด้านสุขภาพจากการเจ็บป่วยเป็นโรคเรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง ภาวะอ้วน ซึ่งเกิดจากพฤติกรรมการกินและการออกกำลังกาย การเจ็บป่วยตามวัยที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพร่างกาย โดย 3 กลุ่ม โรคสำคัญที่มีการเจ็บป่วยของประชาชนมากที่สุดในพื้นที่ ได้แก่ โรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ กลุ่มอาการแสดงและสิ่งผิดปกติที่พบได้จากการตรวจทางคลินิกและห้องปฏิบัติการ และกลุ่มโรคระบบทางเดินอาหาร ซึ่งกลุ่มโรคเหล่านี้สามารถเกิดจากการมีสภาพแวดล้อมในชุมชนหรือสภาพแวดล้อมในการประกอบอาชีพที่ไม่เหมาะสม และยังมีโรคที่ต้องเฝ้าระวังในชุมชน เช่น โรคอุจจาระร่วง ลำไส้อักเสบ ตาแดง อาหารเป็นพิษ โดยโรคเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับการเจ็บป่วยจากอาหารและน้ำเป็นสื่อ เมื่อสอบถามข้อมูลถึงการใช้น้ำสำหรับกระบวนการอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวันของชาวบ้านในตำบลบึงหวาย พบว่าแหล่งของน้ำที่ใช้มาจาก 3 แห่ง ประกอบด้วย น้ำประปาจากการประปาส่วนภูมิภาค น้ำประปาจากระบบผลิตน้ำประปาของชุมชน (ประปาหมู่บ้าน) และน้ำบาดาลจากการติดตั้งปั๊มสูบน้ำในครัวเรือน ทั้งนี้ยังพบว่ากลุ่มที่ใช้น้ำบาดาลนั้นมีการมีการกรองหรือการต้มน้ำก่อนการนำมาบริโภค ซึ่งอาจจะยังมีขั้นตอนที่ไม่ถูกต้องหรือคุณภาพของน้ำบาดาลที่ต่ำกว่ามาตรฐานสำหรับปัญหาการเจ็บป่วยด้านร่างกายยังมีการพบปัญหาอาการปวดเมื่อยของกล้ามเนื้อและไขข้อทำให้ไม่สามารถใช้งานกล้ามเนื้อต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีสาเหตุทั้งจากความเปลี่ยนแปลงด้านสรีรวิทยาตามอายุที่เพิ่มมากขึ้นและการประกอบอาชีพที่มีลักษณะท่าทางในการทำงานที่ซ้ำๆเป็นระยะเวลานานซึ่งส่วนใหญ่เป็นการประกอบอาชีพทางการเกษตรและการทำอาชีพเกี่ยวกับเครื่องจักรสานทั้งนี้จากการเฝ้าระวังและการคัดกรองสารเคมีตกค้างในกลุ่มเกษตรกร โดยรพ.สต. โนนน้อย พบผู้ที่มีสารเคมีตกค้างในเลือด จำนวน 2 ราย จากผู้ได้รับการคัดกรองจำนวน 90 คน ซึ่งยังมีผู้ที่ยังไม่ได้รับการตรวจคัดกรองอีกเป็นจำนวนมากปัญหาด้านเศรษฐกิจเกิดจากต้นทุนในการซื้อวัตถุดิบสำหรับนำมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องจักรสานและ

เฟอร์นิเจอร์จากไม้ไผ่ที่ถึงแม้จะมีความต้องการจากผู้ซื้อที่สูง แต่ไม่มีวัตถุดิบที่เพียงพอในท้องถิ่นทำให้ต้องจัดซื้อจากท้องถิ่นอื่นเพื่อนำมาประกอบอาชีพทำให้กำไรจากการจำหน่ายสินค้าลดลง ซึ่งประชาชนในชุมชนมีความต้องการให้มีการสนับสนุนกระบวนการผลิตให้ทันต่อความต้องการและมีตลาดรองรับที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นการเพิ่มช่องทางในการกระจายสินค้าและสามารถต่อรองราคากับผู้ประกอบการที่รับซื้อไปจำหน่ายได้มากขึ้น ปัญหาด้านสังคมส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจโดยมักเกิดจากการเป็นผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังเนื่องจากการไม่มีคู่สมรสและการไม่มีทายาท นอกจากนี้ยังเกิดจากการเสียชีวิตของคู่ครองซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุที่ยังมีชีวิตต้องประสบกับความกระทบกระเทือนทางจิตใจที่ค่อนข้างรุนแรง หรือการตายจากของคนวัยเดียวกันทำให้รู้สึกหดหู่ เศร้าหมอง รวมทั้งขาดรายได้ (ในเพศหญิง) หรือขาดคนปรนนิบัติ (ในเพศชาย) และขาดการตอบสนองทางเพศได้ และการเจ็บป่วยเรื้อรังเป็นระยะเวลานาน โดยสถิติจากฐานข้อมูลของรพ.สต.ในพื้นที่ทั้ง 2 แห่ง พบว่า จำนวนของผู้มีความผิดปกติทางจิตมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยพบการซึมเศร้าในหลายกลุ่ม ได้แก่ สตรีตั้งครรภ์และหลังคลอด ผู้พิการ ผู้สูงอายุ และผู้ป่วยเรื้อรัง (โดยในกลุ่มของผู้สูงอายุ และผู้ป่วยเรื้อรัง พบการผิดปกติจนถึงขั้นตอนการส่งต่อเพื่อรักษาและฟื้นฟูสภาพจิต)

แม้สังคมไทยทุกวันนี้มีความตื่นตัวอย่างมากในเรื่องสังคมสูงอายุซึ่งสะท้อนให้เห็นจากการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุของประเทศไทยในระยะเวลาที่ผ่านมา ซึ่งเน้นเป็นการวางรากฐานที่ดีในการสนับสนุนความเป็นอยู่ที่ดีของผู้สูงอายุเป็นสำคัญแต่การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการพัฒนาประเทศและการเน้นบทบาทของครอบครัวและชุมชนยังคงเป็นประเด็นท้าทายสำหรับประเทศไทย (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2560) รวมถึงการสร้างตระหนักรู้ในการเตรียมความพร้อมของประชากรวัยทำงานในปัจจุบันที่จะกลายเป็นผู้สูงอายุต่อไปในอนาคต ผลการศึกษาความรู้ที่ดีด้านการเตรียมการเพื่อวัยสูงอายุสามารถทำให้มีความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุได้ แต่มีผลการศึกษาพบว่าประชาชนยังไม่มีความรู้ที่มากเพียงพอในการเตรียมการเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยความรู้ด้านการเตรียมการเพื่อวัยสูงอายุของประชากรอายุ 18-59 ปี ต่ำกว่าร้อยละ 60 โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีร้อยละของประชากร ที่มีความรู้ด้านการเตรียมการเพื่อวัยสูงอายุต่ำที่สุด คือประมาณร้อยละ 51 และน้อยที่สุดในกลุ่มประชากรอายุ 18-29 ปี (วิพรรณ ประจวบเหมาะและคณะ, 2556) ซึ่งการแก้ปัญหาของชุมชนใน 5 มิติที่กล่าวมาข้างต้น เป็นการเตรียมความพร้อมของผู้ที่กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุถือเป็นสิทธิประโยชน์ที่พึงได้รับเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติ ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 โดยวิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุขมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีเป็นสถาบันการศึกษาที่ผลิตบัณฑิตทางด้านสาธารณสุขได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการวิจัยเพื่อรองรับสังคมสูงวัยขึ้นซึ่งจะไปตามประเด็นวิจัยด้านสังคมผู้สูงวัยที่เป็นหนึ่งในประเด็น

วิจัยมุ่งเน้นตามนโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2560-2564) สำหรับพื้นที่ตำบลบึงหวายนั้นเป็น 1 ใน 3 ตำบลของพื้นที่วิจัยของการทำโครงการวิจัยเพื่อรองรับสังคมผู้สูงวัย ซึ่งได้มาจากการนำแนวคิดไปหารือร่วมกับนายอำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี และสาธารณสุขอำเภอวารินชำราบ เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2561 และได้รับความเห็นชอบในการจัดทำโครงการการเตรียมการเพื่อรองรับสังคมสูงวัยสำหรับการเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท ดังนั้นการเตรียมความพร้อมให้แก่ชุมชนบึงหวายในการรองรับสังคมสูงวัยในอนาคต จึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะต้องมีการมีรูปแบบที่สอดคล้องและตรงกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่ การดำเนินที่ผ่านมาของหน่วยงานในเขตพื้นที่ตำบลบึงหวายนั้นยังไม่มี การมุ่งเน้นถึงสภาพชุมชนปัจจุบันและความพร้อมในการรองรับสังคมผู้สูงวัย คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการจัดทำโครงการวิจัยการเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมืองเพื่อรองรับสังคมผู้สูงวัย: กรณีศึกษาชุมชน ตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

ปัญหานำการวิจัย

ชุมชนตำบลบึงหวายกำลังเข้าสู่สังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์และยังไม่ได้ศึกษาถึงสภาพความพร้อมของชุมชน ซึ่งปัญหาของชุมชนส่วนใหญ่ แยกออกเป็น 5 ประเด็น

-ด้านสังคมเกิดจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างที่ทำให้มีปริมาณผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นทุกปี ในขณะที่อัตราการเกิดต่ำลง

-ด้านสิ่งแวดล้อมเช่น การจัดการขยะ ตั้งแต่ขั้นตอนการแยกขยะ คุณภาพของน้ำและกระบวนการปรับปรุงคุณภาพน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภคที่ไม่เหมาะสม และสภาพที่อยู่อาศัยที่ไม่เหมาะสมกับการรองรับผู้สูงอายุ

-ด้านสุขภาพร่างกายเช่น การป่วยเป็นโรคเรื้อรัง ได้แก่เบาหวานความดันโลหิตสูง ที่เกิดจากพฤติกรรมการบริโภคอาหารและการออกกำลังกาย และปัญหาสุขภาพที่เกิดจากการประกอบอาชีพการปวดเมื่อยร่างกาย อันเนื่องมาจากการทำงานในลักษณะเดิมซ้ำ ๆ และการตกค้างของสารเคมีในเลือด

-ด้านสุขภาพจิต เช่น การเป็นผู้สูงอายุอายุที่อยู่ตามลำพังและผู้การเป็นผู้ป่วยเรื้อรัง

-ด้านเศรษฐกิจเช่น การมีรายได้จากการประกอบอาชีพที่ต่ำ เนื่องจากมีต้นทุนในการประกอบอาชีพที่สูง และขาดแหล่งวัตถุดิบในชุมชน

1.2 คำถามวิจัย

- 1) สภาพการณ์และต้นทุนเดิมของชุมชนและประชาชนผู้ที่กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุของชาวบ้านตำบลบึงหวายเป็นอย่างไร
- 2) ความพร้อมและสภาพปัญหาในการรองรับการเป็นสังคมผู้สูงวัยของชุมชนของชาวบ้านตำบลบึงหวายเป็นอย่างไร
- 3) รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนของชาวบ้านตำบลบึงหวายเป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์และต้นทุนเดิมของชุมชนและประชาชนผู้ที่กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุของชาวบ้านตำบลบึงหวาย
- 2) เพื่อศึกษาความพร้อมและสภาพปัญหาในการรองรับการเป็นสังคมผู้สูงวัยของชุมชนของชาวบ้านตำบลบึงหวาย
- 3) เพื่อพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมเพื่อรองรับสังคมสูงวัย ของประชาชนในตำบลบึงหวาย จังหวัดอุบลราชธานี
- 4) เพื่อศึกษารูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนของชาวบ้านตำบลบึงหวาย

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1) ขอบเขตพื้นที่

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาในเขตตำบลบึงหวาย (20 หมู่บ้าน) โดยได้แบ่งประเภทพื้นที่ของการศึกษา 2 เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

พื้นที่หลัก ได้แก่ บ้านโนนบอน (หมู่ 13) และ บ้านโนนน้อย (หมู่ 19) ในพื้นที่ตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

พื้นที่รอง ได้แก่ หมู่บ้านในเขตตำบลบึงหวายที่ไม่ใช่พื้นที่หลัก จำนวน 18 หมู่บ้าน ได้แก่ โนนน้อย ทุ่งบน ดอนชาดสถานี วังยาง ท่าออย บึงหวายตก บึงหวายออก ห่องชัน โนนบอน (หมู่ 10 , หมู่ 20) โนนสวน ท่าขอน ไผ่ขุ่น โนนสว่าง ทุ่งบอนเหนือ วังยางตก และบึงหวายเหนือ

2) ขอบเขตเนื้อหา

การศึกษาถึงสถานการณ์และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เพื่อนำมาวิเคราะห์และรวบรวมโดยความร่วมมือระหว่างทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยพื้นที่ และนำมาร่วมกันพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมในการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับสังคมผู้สูงอายุครอบคลุม 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพกาย และด้านจิตใจ โดยมีระยะเวลาดำเนินการหลังจากได้รับอนุมัติดำเนินโครงการวิจัย ประมาณ 15 เดือน

1.5 คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

การเตรียมความพร้อม หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับสภาพและปัญหา ในที่นี้คือการเตรียมความพร้อมของประชาชนในชุมชนบึงหวาย 5 ด้าน เพื่อรองรับสังคมสูงวัยในอนาคต ได้แก่

ด้านเศรษฐกิจ: การพัฒนาอาชีพ การเสริมรายได้ของชุมชน การออมส่วนบุคคล เพื่อรองรับสังคมสูงวัย

ด้านสังคม: การรวมกลุ่มกันเพื่อจัดกิจกรรมและสร้างเครือข่ายให้สอดคล้องกับชุมชนเขตเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัย

ด้านจิตใจ: มีรูปแบบการดูแลจากลูกหลานและคนในชุมชน เพื่อรองรับสังคมสูงวัย

ด้านสุขภาพ: การมีระบบการดูแลและส่งเสริมสุขภาพที่เหมาะสมกับคนทุกวัยเพื่อรองรับสังคมสูงวัย

ด้านสภาพแวดล้อม: การจัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย มีระบบดูแลด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีการเตรียมพื้นที่สาธารณะเพื่อรองรับสังคมสูงวัย

การรองรับสังคมสูงวัย หมายถึง การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในคนทุกกลุ่มวัยเพื่อการเตรียมพร้อมก่อนการเข้าสู่วัยสูงอายุหรืออายุ 60 ปีขึ้นไป

ชุมชนกึ่งเมือง หมายถึง ชุมชนที่อาศัยอยู่ย่านเมืองมีลักษณะในชุมชนแบบที่เป็นชนบทผสมกับหมู่บ้านหรือเมืองเล็ก โดยเป็นตำบลที่อยู่ห่างจากเขตพื้นที่อำเภอในระยะทางไม่เกิน 20 กม. ซึ่งในการวิจัยนี้ คือ ตำบลบึงหวาย อำเภอเมืองวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

การมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมกันของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ในขั้นตอนต่างๆของการปฏิบัติงานตั้งแต่ค้นหาปัญหา การวางแผน ดำเนินการในแนวทางที่ทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนให้มีความพร้อมในการรองรับสังคมสูงวัย การได้รับประโยชน์จากการพัฒนาและติดตามประเมินผล ตลอดจนร่วมกันกำหนดมาตรการหรือธรรมนูญของชุมชนด้วยคนในชุมชน

รูปแบบการเตรียมความพร้อมที่เหมาะสม หมายถึง กิจกรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อรองรับสังคมสูงวัยได้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่ตำบลบึงหวาย ในด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพกายและจิตใจ

1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลเชิงวิจัย

1) เกิดการพัฒนานักวิจัยเพื่อสังคมจากกระบวนการทำวิจัยทั้งนักวิจัยของสถาบันการศึกษาและนักวิจัยชุมชน

2) ชุมชนมีโครงการและกิจกรรมเพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างมีส่วนร่วมอย่างน้อย 1 มิติ

3) เกิดผลงานทางวิชาการในรูปแบบของเอกสาร บทความ หรือ การนำเสนอผลงานทางวิชาการในรูปแบบอื่นๆ

ผลเชิงพัฒนา

1) ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการและกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตรองรับสังคมสูงวัยในทุกกิจกรรม

2) เกิดการพัฒนารูปแบบกิจกรรมเพื่อรองรับผู้สูงอายุจาก 5 ด้าน โดยชุมชนได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตจากการดำเนินโครงการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตรองรับสังคมสูงวัยอย่างน้อย 1 มิติ

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยการเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัย: กรณีศึกษาชุมชนตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

2.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.3 แผนผังกรอบแนวคิดการวิจัย

2.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

2.1.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสังคมสูงวัย

1) ความหมายของสังคมสูงวัย

องค์การสหประชาชาติ (UN) ได้นิยามว่า ประเทศใดมีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นสัดส่วนเกินที่แตกต่างกันไว้ ดังนี้

สังคมสูงวัย (Aged society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด (หรือประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 7)

สังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ (Complete aged society) หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด (หรือประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 14)

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 กระทรวงสาธารณสุข ได้กำหนดยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาระบบสุขภาพคนไทย โดยในยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาสุขภาพตามกลุ่มวัย โดยแบ่งกลุ่มวัยที่ต้องดูแลออกเป็น 5 กลุ่มวัย ดังนี้

กลุ่มเด็กปฐมวัย (0-5 ปี)

กลุ่มเด็กวัยเรียน (5-14 ปี)

กลุ่มเด็กวัยรุ่น/ นักศึกษา (15- 21 ปี)

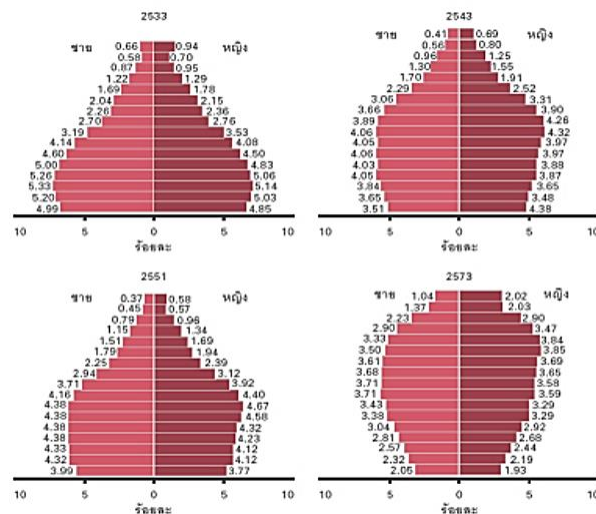
กลุ่มวัยทำงาน (15-59 ปี)

กลุ่มผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) และผู้พิการ

โดยประเทศไทยได้กำหนดนิยาม “ผู้สูงอายุ” ไว้ในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 3 บัญญัติว่า ผู้สูงอายุ หมายความว่า บุคคลซึ่งมีอายุเกินหกสิบปีบริบูรณ์ขึ้นไปและมีสัญชาติไทย ตามรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2559 ได้กำหนดนิยาม ผู้สูงอายุหมายถึง ผู้ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป คำว่า สังคมสูงวัย และ สังคมสูงอายุมีความหมายเหมือนกันและใช้แทนกันได้

2) สถานการณ์สังคมสูงวัยในประเทศไทย

ประเทศไทยกลายเป็นสังคมสูงวัยมาตั้งแต่ 10 ปีที่ผ่านมา เกือบทุกจังหวัดในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยแล้ว และดัชนีการสูงวัยมากกว่าร้อยละ 60 (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2557) โดยประเทศไทยจัดอยู่ในกลุ่มสังคมสูงวัยของกลุ่มประเทศอาเซียนเป็นอันดับที่ 2 รองจากประเทศสิงคโปร์ (ปราโมทย์ ปราสาทกุล, 2556) ในปี 2559 มีประชากรสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) จำนวน 11 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 16.5 ของประชากรทั้งหมด 65.9 ล้านคน (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2560) ซึ่งมีสัดส่วนของผู้สูงอายุเกือบ 1 ใน 5 ของประชากรทั้งหมดแต่การเปลี่ยนเป็นประชากรสูงวัยของไทยนั้นเกิดขึ้นในระยะเวลาที่สั้นกว่ามากเมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยพบว่าการเพิ่มของประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปจากร้อยละ 7 เป็น ร้อยละ 14 ในเวลาเพียงประมาณ 22 ปี (วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ, 2556) ในขณะที่การเกิดที่ลดลงอย่างมากมีประชากรไทยเพิ่มขึ้นไม่ถึง 6 ล้านคน ใน 20 ปี ที่ผ่านมา สัดส่วนของประชากรวัยเด็ก (อายุต่ำกว่า 15 ปี) ลดต่ำลงอย่างมากจากร้อยละ 35 เหลือประมาณร้อยละ 18 ประชากรทั้งหมด มีการคาดประมาณว่าใน พ.ศ. 2562 จะเป็นครั้งแรกที่ประเทศไทยมีประชากรสูงวัยมากกว่าประชากรวัยเด็ก (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2560) ซึ่งประเทศไทยจะเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ ในปี 2564 และเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ ในปี 2574 (กรมประชาสัมพันธ์, 2560) โดยในอีก 5 ปีข้างหน้า ประชากรวัยแรงงานอายุ 15-59 ปีจะลดลงจาก 43 ล้านคนในปัจจุบันเป็น 40.7 ล้านคนในอีกสิบปีและลดลงเหลือ 35.1 ล้านคนในปี 2583 ทำให้จำนวนประชากรวัยแรงงานที่ต้องเกื้อหนุนผู้สูงอายุมีแนวโน้มลดลงจาก 4 : 1 ในปัจจุบันเป็น 1.7 : 1 ในปี 2583 แผนประชากร 20 ปี ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมระบุว่าสังคมสูงวัยนำไปสู่ความท้าทายต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนใน 3 ประเด็นที่สำคัญ คือ (1) การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในระยะยาว (2) ความมั่นคงทางรายได้เพื่อการเกษียณอายุและ (3) ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวไทย (สำนักงานกองทุนส่งเสริมการวิจัย, 2559)



ภาพที่ 2-1 พีรามิดประชากรของประเทศไทย พ.ศ.2533, 2543, 2551 และ 2573

ที่มา: รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2551, มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์โดยคณะกรรมการผู้สูงอายุแห่งชาติ (กผส.) ได้เสนอรายงานสถานการณ์เกี่ยวกับผู้สูงอายุของไทยต่อคณะรัฐมนตรีเป็นประจำทุกปี ทั้งนี้ เป็นไปตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา 9 (10) ที่บัญญัติให้ กผส. เสนอรายงานสถานการณ์เกี่ยวกับผู้สูงอายุของประเทศต่อคณะรัฐมนตรีอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง โดยที่เอกสารรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุของไทยมีเนื้อหาประกอบด้วย บทสรุปผู้บริหารและข้อเสนอแนะ สถานการณ์ทั่วไป การเข้าถึงบริการสุขภาพของผู้สูงอายุ โดยกองพัฒนายุทธศาสตร์และติดตามนโยบายพิเศษได้สรุปสถานการณ์เด่นและงานวิจัยเพื่อสังคมสูงอายุ สรุปสาระสำคัญไว้ ดังนี้

1) รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2556 มีเนื้อหาที่ครอบคลุมข้อเสนอเชิงนโยบายข้อมูลสถานการณ์ผู้สูงอายุ สถิติที่สำคัญเกี่ยวกับผู้สูงอายุ สถานการณ์หลักประกันรายได้ผู้สูงอายุไทย โอกาสการมีงานทำของผู้สูงอายุ กลไกในการสร้างหลักประกันรายได้ผู้สูงอายุ เส้นทางสู่การประกันรายได้ผู้สูงอายุสถานการณ์เด่นรอบปี และงานวิจัยเพื่อสังคมสูงอายุ (มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 13 มกราคม 2558)

2) รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2557 มีเนื้อหาที่ครอบคลุมข้อเสนอเชิงนโยบายการสูงวัยของประชากรไทย ผู้สูงอายุกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ สถานการณ์เด่นและงานวิจัยเพื่อสังคมสูงอายุปี 2557 (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 19 มกราคม 2559)

3) รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2558 มีเนื้อหาที่ครอบคลุมข้อเสนอเชิงนโยบายการสูงวัยของประชากรไทย การอยู่อาศัยของผู้สูงอายุไทย สถานการณ์เด่นและงานวิจัยเพื่อสังคมสูงวัยปี 2558 (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2560)

4) รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2559 มีเนื้อหาที่ครอบคลุมข้อเสนอเชิงนโยบายสนับสนุนให้ผู้สูงอายุอยู่ในที่อยู่อาศัยที่ช่วยส่งเสริมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี สนับสนุนให้ผู้สูงอายุดำรงชีวิตอยู่อย่างมั่นคงและมีศักดิ์ศรี ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีหลักประกันรายได้ที่มั่นคงและยั่งยืน การเข้าถึงบริการสุขภาพของผู้สูงอายุ สถานการณ์เด่นและงานวิจัยเพื่อสังคมสูงวัยปี 2559 (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 16 มกราคม 2561)

นอกจากนี้สำนักงานสถิติแห่งชาติได้ดำเนินการสำรวจประชากรผู้สูงอายุพบว่า (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2558)

1) ด้านที่อยู่อาศัย ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 71.4 อาศัยอยู่นอกเขตเทศบาล ร้อยละ 28.6 อยู่ในเขตเทศบาล ร้อยละ 62.5 เป็นผู้ที่สมรส ร้อยละ 34.8 เป็นม่าย หย่าหรือแยกกันอยู่ และอีกร้อยละ 2.7 เป็นโสด

2) ด้านการศึกษา ผู้สูงอายุส่วนใหญ่คือร้อยละ 68.9 เรียนจบชั้นประถมศึกษา มีเพียงร้อยละ 9.5 ที่เรียนจบสูงกว่าระดับประถมศึกษา อีกร้อยละ 21.6 ไม่เคยเรียนหนังสือหรือจบต่ำกว่าชั้นประถมศึกษา อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุ 3 ใน 4 คน หรือร้อยละ 76.1 สามารถอ่านออกเขียนได้

3) ด้านสุขภาพ พบว่า กลุ่มโรคที่ผู้สูงอายุป่วยมาก 3 อันดับแรก คือ กลุ่มโรคระบบกล้ามเนื้อเส้นเอ็น กระดูกและข้อ กลุ่มโรคระบบทางเดินหายใจ และกลุ่มโรคหัวใจและหลอดเลือด ส่วนสาเหตุการตายของผู้สูงอายุที่สำคัญ คือ โรคมะเร็งทุกชนิด โรคหัวใจ โรคหลอดเลือดสมอง โรคหลอดเลือดอัมพฤกษ์และอัมพาต นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังมีแนวโน้มพิการมากขึ้น จากร้อยละ 5.8 ในปี 2544 เป็นร้อยละ 15.3 ในปี 2550 โดยความพิการที่พบมาก คือ สายตาเลือนรางทั้งสองข้าง หูตึงสองข้าง และอัมพฤกษ์

4) ด้านสวัสดิการค่ารักษาพยาบาล ผู้สูงอายุได้รับสวัสดิการในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา สูงถึงร้อยละ 97.0 ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีสวัสดิการค่ารักษาประเภทบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้าหรือบัตรทอง รองลงมาเป็นสวัสดิการข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ ส่วนสวัสดิการที่จัดโดยนายจ้างมีน้อย

5) ด้านการทำงาน ผู้สูงอายุมีแนวโน้มเข้ามามีส่วนร่วมในกำลังแรงงานมากขึ้น โดยร้อยละ 51.0 ให้เหตุผลว่าต้องทำงานเพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัว ร้อยละ 36.5 เห็นว่าตนยังแข็งแรงทำงานได้อีกร้อยละ 12.5 ต้องส่งเสียบุตร เป็นอาชีพประจำไม่มีผู้ทำแทน และมีหนี้สิน

6) แหล่งรายได้หลัก ในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุคือ บุตร ร้อยละ 52.3 รายได้จากการทำงานของผู้สูงอายุเอง ร้อยละ 28.9 คู่สมรส ร้อยละ 6.1 เงินบำนาญ ร้อยละ 4.4 ส่วนในด้านการออมพบว่าผู้สูงอายุมีการออมหรือสะสมเงินทองและทรัพย์สิน ร้อยละ 68.7 และไม่มีการออม ร้อยละ 31.3

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอายุในสังคมไทยนั้น ได้มีสาเหตุหลักอันเนื่องมาจากการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์อย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการเพิ่มจำนวนและสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุและส่งผลกระทบต่อสังคมและระบบเศรษฐกิจ ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรของประเทศในอนาคต หากไม่มีนโยบายหรือแผนปฏิบัติการที่เหมาะสมรองรับประเด็นที่เด่นชัด คือ จำนวนประชากรวัยแรงงานที่ลดลงจะมีผลต่อผลผลิตรวมของประเทศ ในขณะที่การจัดสรรทรัพยากรเพื่อผู้สูงอายุของประเทศเพิ่มขึ้น ผลกระทบต่อการจัดการด้านสังคม คือ การพึ่งพิงสมาชิกในครอบครัวที่สูงขึ้น อันเนื่องมาจากภาวะถดถอยทางกายภาพของผู้สูงอายุ ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างต่อเนื่องในระยะยาว (สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, ออนไลน์)

3) การรองรับสังคมสูงวัย

3.1 การรองรับสังคมสูงวัยของประเทศไทย (กองพัฒนายุทธศาสตร์และติดตามนโยบายพิเศษ, 2561) รัฐบาลได้เตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสังคมผู้สูงวัยโดยได้กำหนดนโยบาย แผนงาน และมาตรการต่างๆ ดังนี้

3.1.1) แผนงานทันตสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุประเทศไทย พ.ศ. 2558 –2565 ของกระทรวงสาธารณสุข (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 6 มกราคม 2558)

3.1.2) การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ (มติคณะรัฐมนตรี เมื่อ วันที่ 29 ธันวาคม 2558, วันที่ 28 มิถุนายน 2559 และวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2560)

3.1.3) มาตรการรองรับสังคมผู้สูงวัย ได้แก่

1) การจ้างงานผู้สูงอายุ ให้นายจ้างนำรายจ่ายประเภทเงินเดือนและค่าจ้างสำหรับการจ้างบุคลากรผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป) มาหักค่าใช้จ่ายได้ 2 เท่า กรณีอัตราค่าจ้างไม่เกิน 15,000 บาทต่อคนต่อเดือน ทั้งนี้ นายจ้างสามารถขอใช้สิทธิได้ไม่เกินร้อยละ 10 ของจำนวนลูกจ้างทั้งหมด โดยร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องอยู่ในขั้นตอนทูลเกล้าฯ เพื่อให้มีผลบังคับใช้ทางกฎหมาย

2) การสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (Senior Complex) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้ดำเนินโครงการสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุในพื้นที่ราชพัสดุจำนวน 4 แห่ง ได้แก่ จังหวัดชลบุรี นครนายก เชียงราย และเชียงใหม่ โดยกำหนดอัตราค่าเช่าและค่าธรรมเนียมในอัตราเดียวกันกับโครงการธนารักษ์ประชารัฐ ยกเว้นพื้นที่ในจังหวัดเชียงใหม่และให้การเคหะแห่งชาติธนาคารอาคารสงเคราะห์ และสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) จัดหาสถานที่ที่เหมาะสมเพื่อสร้างที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ โดยให้นำหลักการของโครงการบ้านมั่นคงและบ้านประชารัฐมาใช้ทั้งนี้ ให้นุตรที่ทำหน้าที่เล็งดูบิดามารดาที่สูงอายุได้รับสิทธิในการจองโครงการที่พักอาศัยสำหรับผู้สูงอายุ รวมถึงสิทธิในการสนับสนุนสินเชื่อเป็นลำดับแรกก่อน

3) สินเชื่อที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ (Reverse Mortgage) ให้สถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐนำร่องพิจารณาดำเนินการตามมาตรการสินเชื่อ เพื่อให้ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปสามารถนำที่อยู่อาศัยที่ดินมีกรรมสิทธิ์และปลอดภาระหนี้มาเปลี่ยนเป็นรายได้ในการดำรงชีพเป็นรายเดือนได้

4) การออมภาคบังคับสำหรับแรงงานในระบบที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

5) การบูรณาการระบบบำเหน็จบำนาญให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการนโยบายบำเหน็จบำนาญแห่งชาติและกองทุนบำเหน็จบำนาญแห่งชาติ และอนุมัติร่างพระราชบัญญัติคณะกรรมการนโยบายบำเหน็จบำนาญแห่งชาติ พ.ศ. และร่างพระราชบัญญัติกองทุนบำเหน็จบำนาญแห่งชาติ พ.ศ. โดยร่างกฎหมายทั้ง 2 ฉบับดังกล่าว ขณะนี้ได้ผ่านการตรวจพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกาแล้ว

6) การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการของกองทุนสำรองเลี้ยงชีพและกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการเพื่อให้สมาชิกได้รับผลประโยชน์จากการลงทุนที่เหมาะสม (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2559)

7) นายกรัฐมนตรีได้เห็นชอบให้คณะกรรมการขับเคลื่อนและเร่งรัดการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาล (กขร.) นำสรุปการขับเคลื่อนและเร่งรัดการดำเนินงานตามนโยบายรัฐบาลครั้งที่ 26 (ระหว่างวันที่ 12 กันยายน 2559– 30 พฤศจิกายน 2559) เสนอคณะรัฐมนตรีทราบโดยมีผลงานที่สำคัญเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน ด้านเศรษฐกิจหลายประการ ซึ่งรวมถึงมาตรการรองรับสังคมสูงวัยด้วย (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2560)

8) คณะรัฐมนตรีได้มีมติ (28 กุมภาพันธ์ 2560) รับทราบผลการดำเนินงานด้านการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในบริการภาคขนส่งสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ และให้จัดทำแผนปฏิบัติการ (Action plan) ของยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบขนส่งสาธารณะในภาคขนส่งสำหรับคนพิการและผู้สูงอายุ รวมทั้งการขับเคลื่อนแผนงานและกิจการต่าง ๆ ให้เป็นรูปธรรมด้วย

9) คณะรัฐมนตรีได้มีมติ (23 พฤษภาคม 2560) เห็นชอบในหลักการให้กระทรวงการคลังดำเนินการให้เงินช่วยเหลือเพื่อการยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยและมาตรการภาษีเพื่อสนับสนุนการมีบุตร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมาตรการรองรับโครงสร้างประชากรของประเทศที่ปรับเปลี่ยนเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงวัยและมีสัดส่วนของประชากรวัยแรงงานลดลง เพื่อให้โครงสร้างประชากรในภาพรวมของประเทศมีความสมดุลและมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ในการดำเนินมาตรการให้เงินช่วยเหลือเพื่อการยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยให้กระทรวงการคลังให้ความสำคัญเป็นลำดับแรกเกี่ยวกับการจ่ายเงินช่วยเหลือเพิ่มเติมให้แก่ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยในโครงการลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐ

10) คณะรัฐมนตรีได้มีมติ (1 สิงหาคม 2560) อนุมัติหลักการร่างพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ (ฉบับที่ ..) พ.ศ. ซึ่งมีสาระสำคัญเป็นการกำหนดให้กองทุนผู้สูงอายุมีอำนาจจัดเก็บเงินบำรุงกองทุนจากผู้มีหน้าที่เสียภาษีสรรพสามิตในส่วนที่เกี่ยวกับสินค้าสุราและยาสูบตามกฎหมายว่าด้วยภาษีสรรพสามิต ในอัตราร้อยละสองของภาษีที่เก็บจากสุราและยาสูบตามกฎหมายว่าด้วยภาษีสรรพสามิตและจัดสรรให้เป็นรายได้ของกองทุนปีงบประมาณละไม่เกินสี่พันล้านบาท เพื่อให้กองทุนมีรายได้เพียงพอต่อการดำเนินการตามวัตถุประสงค์ตามที่กระทรวงการคลังเสนอ

3.2 ข้อเสนอแนะเพื่อรองรับสังคมผู้สูงวัย (กองพัฒนาศาสตร์และติดตามนโยบายพิเศษ, 2561)

3.2.1 ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการเกี่ยวกับการรองรับสังคมผู้สูงวัย

1) ควรมีการศึกษาในรายละเอียดให้รอบคอบกรณีการขยายอายุการเกษียณในภาคราชการ

2) ควรจัดทำประชาพิจารณ์จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กรณีการบูรณาการสิทธิประโยชน์สุขภาพของกองทุนประกันสังคมและกองทุนการออมแห่งชาติ

3) ควรสนับสนุนและส่งเสริมนวัตกรรมการออกกำลังกายและการสร้างเสริมสมรรถภาพผู้สูงอายุ

4) ควรสนับสนุนงบประมาณเพื่อรองรับสังคมผู้สูงวัยในด้านต่าง ๆ (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 27 มกราคม 2558, วันที่ 14 กรกฎาคม 2558, วันที่ 29 ธันวาคม 2558, วันที่ 6 กันยายน 2558 และวันที่ 4 มกราคม 2560)

5) ควรให้บริการด้านสาธารณสุขและสุขภาพอนามัยให้ครอบคลุมทุกด้านนอกจากนี้รัฐต้องส่งเสริมให้เกิดการสร้างครอบครัวที่อบอุ่น ส่งเสริมอาชีพผู้ดูแลผู้สูงอายุ ควรกำหนดหลักเกณฑ์หรือระเบียบการอนุญาตการควบคุมการประกอบธุรกิจบริการดูแลผู้สูงอายุ รัฐต้องมีกฎหมายหรือมาตรการการดำเนินธุรกิจที่พึงอาศัย โดยรัฐควรสนับสนุนการจัดทำกิจกรรมบ้านพักผู้สูงอายุ (Retirement Home) โดยมีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการที่จำเป็นต่อผู้สูงอายุ รวมทั้งการจัดทำระบบฐานข้อมูลผู้สูงอายุ (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม 2560)

3.2.2 ข้อเสนอจากมติสมัชชาผู้สูงอายุระดับชาติ ปี 2560 เกี่ยวกับการส่งเสริมการมีงานทำสำหรับผู้สูงอายุ ดังนี้

1) การขยายโอกาสในการทำงานของแรงงานผู้สูงอายุในระบบเข้าสู่วิสาหกิจชุมชนควรมอบหมายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ เช่น กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ควรพัฒนาศักยภาพศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ และเป็นศูนย์กลางในการรวมกลุ่มอาชีพผู้สูงอายุ กระทรวงแรงงานและกระทรวงพาณิชย์ควรประสานเชื่อมโยงกับศูนย์พัฒนาดังกล่าวโดยให้กระทรวงมหาดไทยเป็นพี่เลี้ยง

2) การขยายอายุการทำงานของแรงงานในสถานประกอบการจากอายุ 55 ปี เป็น 60 ปี ให้กระทรวงแรงงานเร่งสร้างความรู้ ความเข้าใจในทุกภาคส่วน และสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้และเพิ่มทักษะแรงงานสูงวัย รวมทั้งรัฐบาลควรกำหนดมาตรการสนับสนุนการสร้างจิตสำนึกให้คนในสังคมไทยและผู้ประกอบการเห็นคุณค่าของแรงงานสูงวัย โดยขอให้ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจ้างแรงงานสูงวัยในรูปแบบและโครงการต่าง ๆ

3) การสร้างหลักประกันรายได้ยามสูงวัย รัฐบาลควรส่งเสริมสนับสนุน รมรณรงค์ทางความคิด กระจายความรู้สู่ชุมชน ส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ และให้สถานิติบัญญัติแห่งชาติผลักดันให้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งกลไกระดับชาติ (Nation Body) ในรูปแบบคณะกรรมการนโยบายบำนาญแห่งชาติโดยเร็ว (มติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม 2560)

โดยสรุปแล้วนโยบายต่างๆที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างประชากร และเป็นจุดเริ่มต้นของการก้าวสู่สังคมสูงวัยอย่างยั่งยืน แม้ว่าที่ผ่านมาไทยจะมีการวางนโยบายรองรับไปบ้างแล้ว แต่การวางแผนและการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ยังไม่มีความครอบคลุมทุกพื้นที่ และแต่ละพื้นที่นั้นมีความแตกต่างกันในทางด้านวิถีชีวิตความเชื่อ เศรษฐกิจและสภาพสังคม ซึ่งการเตรียมความพร้อมในด้านต่างนั้นจึงต้องมีความเหมาะสมตามบริบทของแต่ละชุมชน

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพในสังคมผู้สูงวัยใน 10-20 ปี ข้างหน้า โดยมีกลุ่มตัวอย่างของการศึกษาคือประชากรวัยกลางคนที่มีความอายุระหว่าง 35-55 ปี จำนวน 1,703 คน ที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล พบว่าประชากรวัยกลางคนให้ความสำคัญกับการเตรียมตัวก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกรายด้าน พบว่า ด้านการเงินและที่อยู่อาศัยมีความสำคัญมากในการเตรียมตัวเพื่อเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพ ตามมาด้วยการเตรียมตัวทางด้านสุขภาพ และด้านงานอดิเรก ตามลำดับ แม้ว่าการเตรียมตัวด้านสุขภาพจะมีความสำคัญในความคิดเห็นของประชากรวัยกลางคน แต่พฤติกรรมทางด้านสุขภาพที่ปฏิบัติอยู่มีทิศทางที่แตกต่างกัน อาทิ กิจกรรมที่สำคัญในการป้องกันและสร้างเสริมสุขภาพที่ดี ซึ่งเกี่ยวข้องกับการออกกำลังกาย การตรวจสุขภาพประจำปีและการตรวจสุขภาพฟัน มีการปฏิบัติค่อนข้างน้อยกว่าประมาณ 2 ใน 5 ของประชากรวัยกลางคน ยังมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพอยู่ โดยเฉพาะเพศชาย ซึ่งมีมากกว่าเพศหญิงในทุกกลุ่มอายุประชากรวัยกลางคน 3 ใน 4 มีการเก็บออมโดยมีแหล่งออมที่สำคัญได้แก่ ธนาคาร อย่างไรก็ตาม กว่าครึ่งหนึ่งระบุว่าเงินออมไม่เพียงพอสำหรับการใช้จ่ายในยามสูงอายุ สำหรับกลุ่มที่ไม่มีการออมให้เหตุผลของการมีรายได้ไม่เพียงพอและมีหนี้สิน และมีเพียง 1 ใน 3 ของคนกลุ่มนี้ที่เตรียมวางแผนการออมซึ่งครึ่งหนึ่งของกลุ่มที่มีที่อยู่อาศัยแล้วมีการวางแผนปรับปรุงที่อยู่อาศัยของตน ขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งที่ยังไม่มีที่อยู่อาศัยของตนเองซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพรับจ้างและค้าขาย มีร้อยละ 44 เท่านั้นที่กำลังเตรียมการและเป็นในเรื่องการออมมากที่สุดโดยปัจจัยส่วนบุคคลในเรื่องเพศ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส และรายได้ดีผลต่อการเตรียมการด้านสุขภาพ การออม และที่อยู่อาศัย อย่างมีนัยสำคัญ (วิพรรณ ประจวบเหมาะและคณะ, 2556) ได้ทำการศึกษาความรู้ที่ดีด้านการเตรียมการเพื่อวัยสูงอายุสามารถทำให้มีความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุพบว่าประชาชนยังไม่มีความรู้ที่มากเพียงพอในการเตรียมการเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยความรู้ด้านการเตรียมการเพื่อวัยสูงอายุของประชากรอายุ 18-59 ปี ต่ำกว่าร้อยละ 60 โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีร้อยละของประชากรที่มีความรู้ด้านการเตรียมการเพื่อวัยสูงอายุต่ำที่สุด คือประมาณร้อยละ 51 และน้อยที่สุดในกลุ่มอายุ 18-29 ปี

(สมบุญ ขมना, 2561) สำหรับการเข้าถึงความรู้เพื่อการเตรียมตัวเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ การศึกษาเกี่ยวกับการมีความรู้ที่ดีด้านการเตรียมการเพื่อวัยสูงอายุสามารถทำให้มีความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุได้ พบว่าประชาชนยังไม่มีความรู้ที่มากเพียงพอในการเตรียมการเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยความรู้ด้านการเตรียมการเพื่อวัยสูงอายุของประชากรอายุ 18-59 ปี ต่ำกว่าร้อยละ 60 โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีร้อยละของประชากร ที่มีความรู้ด้านการเตรียมการเพื่อวัยสูงอายุต่ำที่สุด คือประมาณร้อยละ 51 และน้อยที่สุดในกลุ่มประชากรอายุ 18-29 ปี (วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ, 2556) นอกจากนี้มีผลการศึกษา (เอกพิชญ์ ชินะชัย, 2557) พบว่า การเข้าถึงความรู้และข้อมูลข่าวสารของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ที่ได้รับการศึกษาอยู่ระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้นนั้นมีโอกาสได้รับความรู้จากการศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองเป็นหลัก ได้แก่ การอ่านหนังสือพิมพ์การดูโทรทัศน์การฟังวิทยุการบอกกล่าวผ่านหอกระจายข่าวของชุมชน การบอกกล่าวจากผู้นำและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งจะแจ้งให้รับทราบในวันแจกเบี้ยยังชีพประจำเดือนของทุกเดือนทั้งนี้จากการสำรวจ “คุณภาพชีวิต: สิ่งแวดล้อมที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุไทย ปี 2560” (ณัฐฐา วินิจนัยภาค, 2560) จากผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมือง กระจายทุกภูมิภาคและระดับการศึกษาทั่วประเทศ รวมทั้งสิ้น จำนวน 1,500 ตัวอย่างพบว่า ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา (มีนาคม 2559 – กุมภาพันธ์ 2560) ร้อยละ 75.27ของตัวอย่างไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาหรือการฝึกอบรมความรู้จากหน่วยงานรัฐ/เอกชน (เช่น การลงทะเบียนเรียนในสถาบันการศึกษา การฝึกอบรมอาชีพ การฝึกอบรมด้านการใช้คอมพิวเตอร์ การฝึกอบรมด้านทำบัญชีครัวเรือน)ด้านความสามารถในการใช้อินเทอร์เน็ตที่บ้านในการติดต่อกับลูกหลานญาติ หรือเพื่อนได้ เช่น การใช้ Line, Facebook, e-mail ร้อยละ 55.93 ระบุว่า ไม่สามารถใช้อินเทอร์เน็ตได้ โดยมีการศึกษาเกี่ยวกับสภาพ ปัญหา ความต้องการ และรูปแบบการจัดกิจกรรมการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่ผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงาน (อาชัญญรัตน์อุบล, 2552) พบว่ามี 2 รูปแบบหลัก คือ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กิจกรรมการศึกษานอกระบบเป็นกิจกรรมเพื่อให้ความรู้พื้นฐานสำหรับการดำเนินชีวิต การศึกษาต่อเนื่องการให้ข้อมูลข่าวสารตามสถานการณ์สังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัย สุขภาพจิต การเตรียมตัวด้านการเงิน การสร้างอาชีพ สวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุงานอดิเรกและสันทนาการ ฯลฯ กระบวนการถ่ายทอดเนื้อหาามีหลากหลาย เช่น ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง การฝึกอบรมโครงการค่ายเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุ กิจกรรมกลุ่มสนใจ การฝึกอาชีพระยะสั้น รายการวิทยุโทรทัศน์ สื่อเอกสารสิ่งพิมพ์ เป็นต้น และกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยอาศัยทรัพยากรการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้ อาทิการศึกษาผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น อินเทอร์เน็ต เทปบันทึกเสียง เทปบันทึกโทรทัศน์รายการโทรทัศน์ รายการวิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ ชุดการเรียนรู้

ด้วยตนเอง หอกระจายข่าววิทยุ โทรทัศน์ สื่อบุคคล ฯลฯ กิจกรรมของชุมชนหรือหน่วยงานจัด เช่น ค่ายผู้สูงอายุ การฝึกอบรม การไปทัศนศึกษา การเสวนากลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การกีฬา และการนันทนาการ กิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม ฯลฯ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้รับความรู้ทักษะ และทัศนคติที่ดี

ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการรองรับสังคมสูงวัยในรายด้าน แบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพกาย และด้านจิตใจ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม

ตัวอย่างผลการศึกษาสภาพชุมชนผู้สูงอายุจากพื้นที่เทศบาลตำบลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ (เอกพิชญ์ ชินะขำ, 2557) พบว่า สภาพสังคมในปัจจุบันแนวโน้มของความสัมพันธ์ระหว่างวัยผู้สูงอายุและลูกหลานอาจจะเห็นห่างมากขึ้นเป็นผลมาจากการพัฒนาทางการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นจึงมีความจำเป็นต้องเคลื่อนย้ายออกจากพื้นที่ไปสู่แหล่งที่มีการศึกษา และพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีที่ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่สามารถแบ่งปันเวลาไปให้กับผู้สูงอายุได้มาก ดังเช่นอดีต โดยส่วนใหญ่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่กับลูกหลานและญาติใกล้ชิด ผู้สูงอายุในชุมชนยังได้รับการเคารพยกย่องและเชิดชูคุณค่าจากสังคมเป็นอย่างดี ชุมชนมีกิจกรรมทางศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวและเป็นแหล่งที่มีโอกาสได้พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุกันเป็นประจำ 1-2 ครั้งต่อสัปดาห์ มีชมรมผู้สูงอายุโดยจัดโครงสร้างชมรมขึ้นในระดับหมู่บ้านมีคณะกรรมการระดับหมู่บ้านโดยประธานชมรมผู้สูงอายุของหมู่บ้านจะเป็นคณะกรรมการชมรมผู้สูงอายุในระดับตำบลโดยตำแหน่ง ถือได้ว่าเป็นแกนกลางในการประสานและขับเคลื่อนกิจกรรมทางสังคมให้กับผู้สูงอายุได้อย่างเข้มแข็งเช่นเดียวกันกับการศึกษา “คุณภาพชีวิต: สิ่งแวดล้อมที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุไทย ปี 2560” (ณัฐฐา วินิจนัยภาค, 2560) ที่พบว่า สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่เปิดกว้างแก่ผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุ ร้อยละ 95.60 ระบุว่า ได้รับความเคารพนับถือจากผู้ที่อยู่รอบตัว (ทั้งคนในครอบครัว ในชุมชนที่อยู่อาศัย) ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม วัฒนธรรม (เช่น งานแต่งงาน งานบวช งานทำบุญ) อย่างน้อยหนึ่งครั้ง พบว่า ร้อยละ 83.47 ได้เข้าร่วมทางสังคม วัฒนธรรม ขณะที่สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุในประเด็นต่างๆ ด้านถนนหรือทางเดินที่ผู้สูงอายุหรือผู้พิการ (นั่งรถเข็น) เดินไปมาได้สะดวก พบว่า ผู้สูงอายุ ร้อยละ 72.93 ระบุว่า มีถนนหรือทางเดินที่ผู้สูงอายุหรือผู้พิการ (นั่งรถเข็น) เดินไปมาได้สะดวก ด้านความปลอดภัยในชีวิตในการอยู่อาศัยในละแวกบ้าน พบว่า ร้อยละ 87.53 ระบุว่า รู้สึกว่ามีความปลอดภัย สิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุหรือผู้พิการ เช่น มีทางลาดแทนบันได มีห้องน้ำที่เป็นโถนั่ง ตามอาคาร สถานที่ราชการ

หรือเอกชนที่ต้องเดินทางไปติดต่อ พบว่า ร้อยละ 77.07 ระบุว่า มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ หรือผู้พิการ ด้านระยะทางจากบ้านจนถึงป้ายรถเมล์/ที่จอด/สถานีรถโดยสารประเภทต่าง ๆ (รถประจำทาง/รถไฟฟ้า รถไฟใต้ดิน) ที่สามารถใช้บริการได้ อยู่ในระยะที่เดินไปได้ (ประมาณ 5 – 10 นาที) พบว่า ร้อยละ 59.33 ระบุว่า ระยะทางจากบ้านจนถึงป้ายรถเมล์อยู่ในระยะที่สามารถเดินไปได้ ขณะที่ร้อยละ 40.27 ระบุว่า ไม่สามารถเดินไปได้ และร้อยละ 0.40 ไม่ระบุ/ไม่แน่ใจ ในประเด็นต่างๆ โดยมีการศึกษาพบว่าผู้ใหญ่วัยแรงงานมีปัญหาการหาความรู้เรื่องการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยมากที่สุด (X = 2.57) หมายถึง มีความรู้เบื้องต้นในเรื่องการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อความปลอดภัยในบ้าน แต่ยังทำไม่ได้ (อาชัญญารัตนอุบล, 2552)

2) ด้านเศรษฐกิจ

เอกพิชญ์ ชินะขำ (2557) การศึกษาสภาพชุมชนผู้สูงอายุจากพื้นที่เทศบาลตำบลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าผู้สูงอายุวัยตอนต้นระหว่างช่วงอายุ 60-70 ปี ยังคงประกอบอาชีพทางด้านเกษตรต่อเนื่องจากวัยก่อนผู้สูงอายุโดยเฉพาะการปลูกข้าวทำนาเป็นหลักซึ่งสามารถทำนาได้เฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี เพราะมีระบบชลประทานที่ดีประชาชนมีรายได้ปานกลางใช้ชีวิตแบบพอเพียงไม่ค่อยมีปัญหาเรื่องหนี้สิน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชนมีการแนะนำและส่งเสริมอาชีพให้แก่ประชาชนทุกกลุ่มวัยเป็นระยะๆ แต่มักไม่ค่อยประสบผลสำเร็จกับกลุ่มผู้สูงอายุเพราะผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่อยู่ในวัยแตกต่างจากวัยอื่น ๆ ซึ่งร่างกายมีแต่เสื่อมถอยลงจึงขาดความต่อเนื่องส่วนใหญ่การส่งเสริมอาชีพจึงทำไปเพียงเพื่อคลายความเหงาเป็นแหล่งที่ได้มีโอกาสมาพบปะพูดคุยกันและที่สำคัญถึงแม้มีผลผลิตจากการส่งเสริมอาชีพแต่ปัญหาก็คือไม่สามารถหาตลาดมารองรับได้จึงทำให้โครงการต่างๆ ในการส่งเสริมอาชีพต้องสะดุดหยุดลงและล้มเลิกไปในที่สุด สำหรับการเก็บออมเงินที่มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกันของผู้สูงอายุโดยเฉพาะมีเพียงการเก็บเงินเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุที่เสียชีวิตไปแล้วเท่านั้น โดยเรียกว่ากองทุนฌาปนกิจศพด้านการมีรายได้เพียงพอกับการยังชีพโดยไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือกู้ยืมเงินจากผู้อื่น ฉัฐฐา วินิจนัยภาค (2560) พบว่าในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา (มีนาคม 2559 – กุมภาพันธ์ 2560) ร้อยละ 62.60 ระบุว่า มีรายได้เพียงพอกับการยังชีพ ขณะที่ ร้อยละ 37.33 ระบุว่า มีรายได้ไม่เพียงพอ และร้อยละ 0.07 ไม่ระบุ/ไม่แน่ใจ สำหรับโอกาสที่จะได้งานทำตามที่ผู้สูงอายุต้องการ ในกรณีที่ต้องการทำงานหารายได้ พบว่า ร้อยละ 53.07 ระบุว่า ไม่มีโอกาสที่จะได้งานทำตามที่ต้องการ ขณะที่ ร้อยละ 46.87 ระบุว่า มีโอกาส และร้อยละ 0.07 ไม่ระบุ/ไม่แน่ใจสำหรับความพร้อม โดยมีการศึกษาด้านการเตรียมความพร้อมด้านพฤติกรรมกรออม พบว่า ผู้ใหญ่วัยแรงงานมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย (X = 2.44) และมีความต้องการอยู่ในระดับมาก (X = 2.83) โดยมปัญหาการจัดการการเงินและการลงทุนมากที่สุด

($X = 2.65$) หมายถึงไม่มีความต้องการวางแผนการเงินการจัดการการเงินการลงทุน และมีความต้องการการส่งเสริมการเตรียมความพร้อมในการออมและการลงทุน ($X = 2.92$) และการจัดการการเงินและการลงทุน ($X = 2.92$) มากที่สุดหมายถึง มีความต้องการได้รับการส่งเสริมในการเตรียมความพร้อมเรื่องการออมและการลงทุนบ้าง และต้องการความรู้เรื่องการวางแผนการเงิน การจัดการการเงิน และการลงทุน (อาชัญญารัตนอุบล, 2552)

3) ด้านสาธารณสุข (ด้านสุขภาพกายและด้านจิตใจ)

เอกพิชญ์ ชินะขำ (2557) การศึกษาสภาพชุมชนผู้สูงอายุจากพื้นที่เทศบาลตำบลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุในชุมชนได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานทางด้านสาธารณสุข โดยมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพสต.) ซึ่งมีนโยบายในการป้องกันและส่งเสริมสุขภาพที่ยึดหลัก “สร้างนำซ่อม” ผู้สูงอายุจะได้รับการส่งเสริมสุขภาพโดยผ่านการจัดกิจกรรมของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล มีการณรงค์และให้ความรู้เพื่อป้องกันโรคต่าง ๆ มีการตรวจสุขภาพประจำปีและมีอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) เป็นผู้ดูแลติดตามในระดับที่ใกล้ชิดคอยแนะนำช่วยเหลือในเบื้องต้น ซึ่งถือได้ว่าด้านสาธารณสุขในชุมชนได้รับการพัฒนาที่ดีขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมแตกต่างจากอดีตอย่างเห็นได้ชัดเจนเป็นที่ชื่นชอบและพึงพอใจจากสมาชิกในชุมชนทุกระดับไม่เพียงแต่ผู้สูงอายุเท่านั้นการศึกษาด้านการเตรียมความพร้อมด้านสุขภาพอนามัย พบว่า ผู้ใหญ่วัยแรงงานมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย ($X = 2.40$) และมีความต้องการอยู่ในระดับมาก ($X = 2.65$) และความต้องการการดูแลสุขภาพโดยการตรวจสุขภาพประจำปีมากที่สุด ($X = 2.96$) หมายถึง เข้ารับการตรวจสุขภาพประจำปีเป็นประจำทุกปี ผู้ใหญ่วัยแรงงานมีปัญหาอยู่ในระดับน้อย ($X = 2.37$) และมีความต้องการอยู่ในระดับมาก ($X = 2.78$) โดยมีปัญหาการเป็นสมาชิกกลุ่มหรือชมรมของคนวัยใกล้เคียงกันมากที่สุด ($X = 2.70$) หมายถึง เป็นสมาชิกกลุ่มหรือชมรมของคนวัยใกล้เคียงกัน แต่ไม่เคยร่วมกิจกรรม และความต้องการการเรียนรู้และปรับตัวเกี่ยวกับสุขภาพจิตมากที่สุด ($X = 2.96$) หมายถึง ต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับสุขภาพจิตและฝึกการปรับตัว (อาชัญญารัตนอุบล, 2552) นภาพร ชโยวรรณ (2532) ศึกษาวิจัยโครงการวิจัยผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย พบว่า ผู้สูงอายุในประเทศไทยมีปัญหาด้านสุขภาพ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง และเป็นผู้สูงอายุในชนบท ซึ่งมีปัญหาเฉพาะโรค เช่น โรคเกี่ยวกับข้อ นอนไม่หลับ เป็นลม ท้องผูก ความดันโลหิตสูง ริดสีดวงทวาร โรคหัวใจ เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบปัญหาการเข้าถึงแหล่งบริการด้านสุขภาพ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้บริการสาธารณสุขของรัฐ แต่มีผู้สูงอายุส่วนหนึ่งใช้บริการอื่นๆ เช่น ร้านขายยา หมอแผนโบราณ เป็นต้น มีการศึกษาพบว่า ปัญหาด้านสุขภาพนั้นอาจเกิดจากการไม่ได้รับการแนะนำด้านสุขภาพอนามัย และ

ไม่มีความรู้ด้านการใช้จ่ายเบื้องต้น เช่น วิมล ชาญชนบท (2534) ศึกษารูปแบบการจัดโครงการการศึกษา นอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุในชนบทจังหวัดขอนแก่น พบว่า ผู้สูงอายุ จังหวัดขอนแก่นไม่ได้รับการแนะนำด้านสุขภาพอนามัย และไม่มีความรู้ด้านการใช้จ่ายในระดับมาก ผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า (60 ปี) มีปัญหามากกว่าผู้ที่มีอายุน้อยกว่า (55 – 59 ปี) ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาดำรงต่ำกว่าประถมศึกษา มีปัญหาด้านสุขภาพมากกว่าผู้สูงอายุที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าประถมศึกษา ปัญหาของผู้สูงอายุด้านสุขภาพจิตเป็น ปัญหาของผู้สูงอายุในประเทศไทยที่มีความสำคัญอีกเรื่องหนึ่ง จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับ ปัญหาทางสุขภาพจิต พบว่ามีประเด็นสำคัญคือ ความวิตกกังวลเกี่ยวกับลูกหลาน รายได้ไม่พอกับรายจ่าย สุขภาพทางร่างกาย และการไม่มีผู้ดูแลผู้สูงอายุหญิงมีความกังวลมากกว่าผู้สูงอายุชาย ผู้สูงอายุที่มีระดับ การศึกษาดำรงต่ำกว่าประถมศึกษา มีปัญหาทางจิตใจมากกว่าผู้สูงอายุที่มีการศึกษาระดับสูงกว่าประถมศึกษา ผู้สูงอายุที่มีอาชีพ มีปัญหามากกว่าผู้สูงอายุที่ไม่มีอาชีพ โดยปัญหาทางด้านสุขภาพจิตของผู้สูงอายุ มีความสัมพันธ์มากกว่าสุขภาพกาย

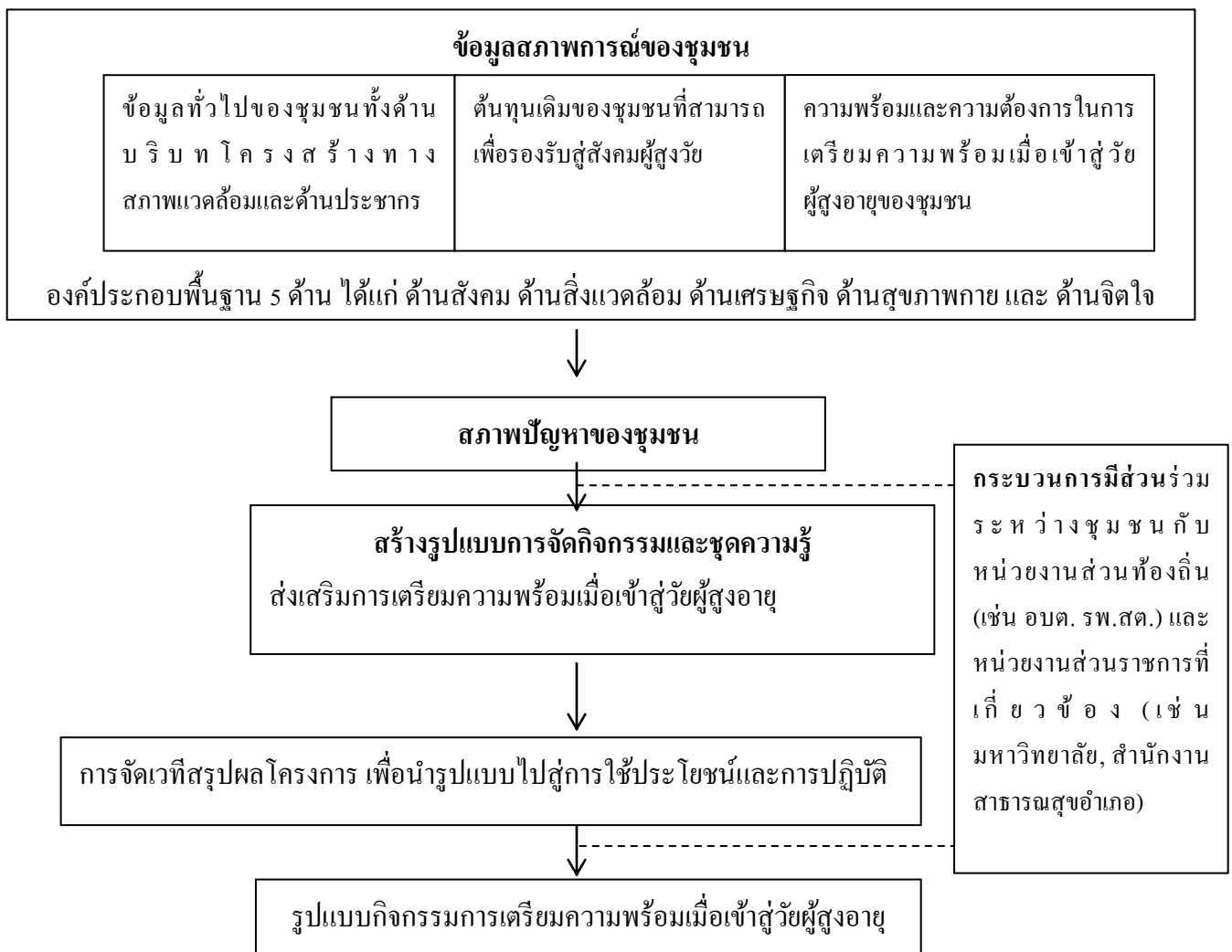
จะเห็นได้ว่า เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้รวบรวมมาแล้วนี้ ทำให้เห็นสภาพปัญหา และความต้องการด้านการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่ผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงานในเขตเมืองและเขต ชนบทซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นอิทธิพลทำให้เกิดปัญหาขึ้นได้ในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท โดยการวิจัยครั้งนี้จะ เป็นการมุ่งเน้นในการแสวงหาสภาพความพร้อมควบคู่กับการดำเนินกิจกรรมสำหรับการเตรียมความ พร้อมของชุมชนในด้านต่าง ๆ ที่ครอบคลุมประเด็นที่สำคัญ ได้แก่ สังคมและสิ่งแวดล้อม สาธารณสุข และเศรษฐกิจ เพื่อการนำไปศึกษาการเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมืองในการรองรับการเข้าสู่สังคมผู้ สูงอายุ ของตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ต่อไป

สรุปการทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยเป็นการศึกษาสภาพปัญหาและรูปแบบการจัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมความพร้อมด้าน การเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่ผู้สูงอายุของชุมชน ได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยเริ่มต้นจาก การศึกษาข้อมูลทั่วไปของชุมชนทั้งด้านบริบทโครงสร้างทางสภาพแวดล้อมและด้านประชากรต้นทุนเดิม ของชุมชนที่สามารถเพื่อรองรับสู่สังคมสูงวัย และความพร้อมและความต้องการในการเตรียมความพร้อม เมื่อเข้าสู่ผู้สูงอายุของชุมชน โดยการกำหนดเนื้อหาของการศึกษาออกเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพกาย และด้านจิตใจ อันจะนำไปสู่การ ค้นหาปัญหาของชุมชนในด้านต่างๆทั้งสุขภาพร่างกาย และสุขภาพจิตใจ เช่น โรคประจำตัวที่เกิดจากการ ประกอบอาชีพ พฤติกรรมการบริโภคและการออกกำลังกาย เป็นต้น สภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมกับการ ดำรงชีวิตของประชาชนในชุมชน เช่น คุณภาพน้ำอุปโภคบริโภค การจัดการขยะของชุมชน เป็นต้น

สภาพทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปที่เกิดจากปัจจัยด้าน โครงสร้างประชากรและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป และความมั่นคงทางรายได้จากการประกอบอาชีพของชุมชนจากนั้นร่วมกันสร้างรูปแบบการจัดกิจกรรม และชุดความรู้ที่จะได้รับการส่งเสริม สนับสนุน ให้เกิดการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ในอนาคต โดยอาศัยกิจกรรมต่างๆที่ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับหน่วยงานส่วนท้องถิ่น (เช่น อบต. รพ.สต.) และหน่วยงานส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง (เช่น มหาวิทยาลัย, สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ, สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 12, ศูนย์อนามัยที่10) เพื่อแก้ไขปัญหาพื้นฐาน ทั้ง 5 ด้าน และมีการประเมินผลจากกิจกรรมเพื่อกำหนดรูปแบบการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ในตำบลบึงหวาย และมีการการผลักดันสู่นโยบายสาธารณะในระดับชุมชนของตำบล

2.3 แผนผังกรอบแนวคิดการวิจัย



2.4 คำอธิบายกรอบแนวคิดวิจัย

การวิจัยการเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัย: กรณีศึกษาชุมชนตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ในครั้งนี้เป็นการใช้รูปแบบการวิจัยที่ออกแบบแผนการวิจัยในลักษณะระเบียบวิธีแบบผสม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการวิจัย ผสมผสานความรู้ท้องถิ่น อันได้แก่ ทูนิเดิมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน ความรอบรู้ในข้อมูลเชิงลึกของพื้นที่ เพื่อให้เกิดรูปแบบการเตรียมความพร้อมของชุมชนที่เหมาะสมกับตำบลบึงหวาย จึงจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลสภาพการณ์ของชุมชนในองค์ประกอบพื้นฐาน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพกาย และ ด้านจิตใจ จากข้อมูลด้านปฐมภูมิจากการใช้แบบสอบถาม กระบวนการกลุ่ม การสัมภาษณ์เชิงลึก และข้อมูลทุติยภูมิจากหน่วยงานในท้องถิ่น โดยการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กร ซึ่งจะนำมาสู่กระบวนการค้นหาสภาพปัญหาของชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับหน่วยงานส่วนท้องถิ่น (เช่น อบต. รพ.สต.) และหน่วยงานส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันกำหนดรูปแบบการจัดกิจกรรมและชุดความรู้ สำหรับการส่งเสริมการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุให้แก่ชุมชน อันจะนำไปสู่การถอดบทเรียนจากงานวิจัยเพื่อให้ได้รูปแบบกิจกรรมการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของชุมชน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยที่ออกแบบแผนการวิจัย (Research Design) ในลักษณะระเบียบวิธีแบบผสม (Mixed Method) โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

เป็นการวิจัยที่ออกแบบแผนการวิจัย (Research Design) ในลักษณะระเบียบวิธีแบบผสม (Mixed Method) โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการวิจัย ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวิจัย (Research Stage) และขั้นตอนการพัฒนา (Development Stage)

1) ขั้นตอนการวิจัย (Research Stage)

- 1) การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับสภาพของการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่ผู้สูงอายุ
- 2) การสำรวจปัญหาและความต้องการการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่ผู้สูงอายุของประชาชนในชุมชน การดำเนินการวิจัยในขั้นตอนนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เป็นขั้นตอนของการศึกษา ปัญหาและความต้องการการจัดกิจกรรมการเพื่อเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่ผู้สูงอายุ

2) ขั้นตอนการพัฒนา (Development Stage)

การนำเสนอรูปแบบการจัดกิจกรรมการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่ผู้สูงอายุของประชาชน และการจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการนำรูปแบบไปสู่การปฏิบัติ

3.2 ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ในงานวิจัยแบบผสม(Mixed Method)ซึ่งเป็นทั้งงานวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ จึงจำเป็นต้องกำหนดกลุ่มเป้าหมายใน 2 ลักษณะในการดำเนินงานเชิงคุณภาพได้กำหนดเป้าหมายที่ดำเนินงานร่วมกันในการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมโดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ

3.2.1 กลุ่มเป้าหมายหลัก

- 1) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)
- 2) ตัวแทนผู้สูงอายุ
- 3) ตัวแทนผู้ดูแลผู้สูงอายุ
- 4) ผู้ใหญ่บ้าน
- 5) แกนนำหมู่บ้าน
- 6) กลุ่มอาชีพ
- 7) แกนนำเยาวชน
- 8) ประชาชนชาวบ้าน

3.2.2 กลุ่มเป้าหมายรอง

1) บุคคลระดับนโยบาย คือ นายอำเภอ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล
สาธารณสุขอำเภอ (สสอ.) ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (ผอ.รพ.สต.)

2) บุคคลระดับปฏิบัติ คือ ผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) โรงพยาบาล
ส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) โรงเรียน ชมรมผู้สูงอายุ และ อสม.

3.2.3 ประชากรที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ คือ ประชาชนวัยทำงานที่อาศัยและมีชื่อ
ในทะเบียนบ้านอยู่ในตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 8,094 คน
(ข้อมูลจากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโนนน้อย และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทุ่งบอน)

กลุ่มตัวอย่าง คือ วัยทำงานที่อาศัยและมีชื่อในทะเบียนบ้านอยู่ในตำบลบึงหวาย อำเภอ
วารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยได้ตัวอย่าง จำนวน 469 คน กำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตร
คำนวณขนาดตัวอย่างเพื่อประมาณค่าสัดส่วนของประชากร ดังนี้ (สำนักนโยบายและวิชาการสถิติ
กลุ่มระเบียบวิธีสถิติ, 2551)

$$n = \frac{[NZ_{\alpha/2}^2 p(1-p)]}{[e^2(N-1)] + [Z_{\alpha/2}^2 p(1-p)]}$$

$$n = \frac{8,094 \times 1.96^2 \times 0.436 \times (1-0.436)}{[0.04362(8,094-1)] + [1.96^2 \times 0.436(1-0.436)]}$$

$$n = 469$$

เมื่อ n แทน ขนาดตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

N แทน ขนาดของประชากร คือ คนที่อาศัยและมีชื่อในทะเบียนบ้านอยู่ในตำบลบึงหวาย
อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี จำนวน 1,338 คน

α แทน ระดับนัยสำคัญทางสถิติ เท่ากับ 0.05

Z แทน คะแนนมาตรฐานภายใต้โค้งปกติ ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % , $\alpha = 0.05$ ซึ่งมีค่า
เท่ากับ 1.96

P แทน ค่าสัดส่วนการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุระดับต่ำ จากการศึกษา เรื่อง
การเตรียมความพร้อมของประชากรก่อนวัยสูงอายุเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ
คุณภาพ ตำบลหนองหญ้าไซ อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี
เท่ากับ 0.436 (ภาณุวัฒน์ มีชนะ และคณะ, 2560)

e แทน ค่าความแม่นยำการประมาณค่าเฉลี่ยประชากรซึ่งมีค่าไม่เกิน 10% ของค่า P
เท่ากับ 0.0436

- การเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในการเป็นผู้สูงอายุ
จากตัวแทนที่มีอายุ 15-59 ปี รายชื่อในทะเบียนบ้านและอาศัยอยู่จริงในพื้นที่ตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำ
ราบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple random)

3.3 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตการศึกษากครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ประกอบด้วย ขอบเขตด้านพื้นที่ และขอบเขตด้าน
เนื้อหา โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.3.1 ขอบเขตพื้นที่

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาในเขตตำบลบึงหวาย (20 หมู่บ้าน) โดยได้แบ่งประเภท
พื้นที่ของการศึกษา 2 เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

พื้นที่หลัก ได้แก่ บ้านโนนบอน (หมู่ 13) และ บ้านโนนน้อย (หมู่ 19) ตำบลบึงหวาย
อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

พื้นที่รอง ได้แก่ หมู่บ้านในเขตตำบลบึงหวายที่ไม่ใช่พื้นที่หลัก จำนวน 18 หมู่บ้าน ได้แก่ โนนน้อย ทุ่งบน ดอนชาดสถานี วังยาง ท่าออย บึงหวายตก บึงหวายออก ห่องชัน โนนบอน (หมู่ 10 , หมู่ 20) โนนสวน ท่าขอน ไผ่ยูง โนนสว่าง ทุ่งบอนเหนือ วังยางตก และบึงหวายเหนือ

3.3.2 ขอบเขตเนื้อหา

การศึกษาถึงสถานการณ์และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน เพื่อนำมาวิเคราะห์และรวบรวมโดยความร่วมมือระหว่างทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยพื้นที่ และนำมาร่วมกันพัฒนาโครงการหรือกิจกรรมในการเตรียมความพร้อมของชุมชนในการรองรับสังคมผู้สูงวัยครอบคลุม 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพกาย และด้านจิตใจ โดยมีระยะเวลาดำเนินการหลังจากได้รับอนุมัติดำเนินโครงการวิจัย ประมาณ 15 เดือน

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนาแบบผสมผสาน (Mixed Method) ที่ทำการค้นหาข้อมูลจากการวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพในกระบวนการสัมภาษณ์ การจัดสนทนากลุ่ม และการระดมความคิดเห็นมีรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.4.1 เครื่องมือศึกษาบริบทชุมชนและสถานการณ์ชุมชนโดยผ่านเครื่องมือการวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal :PRA) เช่น เส้นประวัติศาสตร์ชุมชน ปฏิทินวัฒนธรรม แผนผังรอบนอก แผนผังรอบในผังทรัพยากร ไร่ชีวิต และข้อมูลด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม เครื่องมือการสำรวจชุมชน (duality of community analysis) มี 2 มิติคือ 1.สำรวจปัญหาของชุมชนโดยใช้เครื่องมือค้นหาปัญหา 2.สำรวจทุนของชุมชน ซึ่ง Pierre Bourdieu ได้แบ่งออกเป็น 5 ทุนได้แก่ ทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม/ทุนความรู้ ทุนทางสังคม ทุนสัญลักษณ์ ทุนประสบการณ์ในอดีต

3.4.2 แบบสอบถามการเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมืองเพื่อรองรับสังคมผู้วัย:
กรณีศึกษาชุมชนตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป	จำนวน 24 ข้อ
ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านสุขภาพ	จำนวน 14 ข้อ
ส่วนที่ 3 การเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุ	จำนวน 33 ข้อ

2) ข้อคำถามการสนทนากลุ่ม (Focus group) เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในการรองรับสังคมสูงวัยระดับชุมชน ข้อมูลประกอบด้วย ประวัติชุมชน แผนที่ชุมชนทั้งรอบใน รอบนอก ปฏิทินฤดูกาล และปฏิทินบุญประเพณี ต้นทุน/ทุนเดิมของชุมชนในการเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อที่จะเข้าสู่สังคมสูงวัย

3) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (Indept-Interview) โดยเป็นแนวคำถามสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัย จำนวน 13 ข้อ

3.5 ขั้นตอนการดำเนินโครงการและการเก็บข้อมูล

3.5.1 ระยะก่อนเตรียมการ

1) กระบวนการค้นหาพื้นที่วิจัย และการพัฒนาโจทย์

กระบวนการค้นหาพื้นที่วิจัย

ผลจากการที่ประเทศไทยกลายเป็นสังคมสูงวัยมาตั้งแต่ 10 ปีที่ผ่านมา มาเกือบทุกจังหวัดในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยแล้วและดัชนีการสูงวัยมากกว่าร้อยละ 60 (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2557) โดยประเทศไทยจัดอยู่ในกลุ่มสังคมสูงวัยของกลุ่มประเทศอาเซียนเป็นอันดับที่ 2 รองจากประเทศสิงคโปร์ (ปราโมทย์ ปราสาทกุล, 2556) ในปี 2559 มีประชากรสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) จำนวน 11 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 16.5 ของประชากรทั้งหมด 65.9 ล้านคน (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2560) ซึ่งมีสัดส่วนของผู้สูงอายุเกือบ 1 ใน 5 ของประชากรทั้งหมด โดยวิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และโหนดวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จังหวัดอุบลราชธานี ได้เล็งเห็นความสำคัญของปรากฏการณ์ด้านประชากรสูงวัยที่กำลังเกิดขึ้น จึงดำเนินการแสวงหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดอุบลราชธานีซึ่งเป็นจังหวัดที่มีจำนวนประชากรมากเป็นอันดับต้นๆของประเทศ พบข้อมูลจากการสำรวจข้อมูลประชากรผู้สูงอายุไทยโดยกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ โดยพบว่าในปี 2558 จังหวัดอุบลราชธานีนั้นมีค่าดัชนีผู้สูงวัย ร้อยละ 55.61 และยังมีแนวโน้มที่จะสูงขึ้นในอนาคต โดยมีหลายตำบลที่มีจำนวนผู้สูงอายุและผู้ที่กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุเป็นจำนวนมาก ซึ่งตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานีเป็นหนึ่งในตำบลที่อยู่ในภาวะการเป็นสังคมผู้สูงวัยแล้ว โดยข้อมูลจากเอกสารสรุปผลการดำเนินงานประจำปี 2560 จากโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล พบว่ามีผู้สูงอายุ (ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป)

จำนวน 1,602 คนจากจำนวนประชากรทั้งหมดในตำบล 11,670 คน โดยมีสัดส่วนของผู้สูงอายุ ร้อยละ 13.73 จากนั้นทีมวิจัยจึงได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์สังคมสูงวัยและการเตรียมความพร้อมของเพื่อรองรับสังคมสูงวัย ร่วมกับการประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ค้นหาพื้นที่ที่มีเหมาะสมสำหรับการจัดทำโครงการวิจัยและจัดเตรียมข้อมูลสำหรับการพัฒนาโจทย์ในชุมชนต่อไป



ภาพที่ 3-1 การประชุมเพื่อค้นหาพื้นที่วิจัย



ภาพที่ 3-2 การติดต่อหน่วยงานระดับตำบลเพื่อค้นหาพื้นที่วิจัย

กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย

ทีมวิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ทำการศึกษา ได้แก่ ข้อมูลที่ได้จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยต่างๆ มาใช้ประโยชน์ร่วมกับข้อมูลจากหน่วยงานในชุมชน ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) จำนวน 2 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) มาปรึกษากับทีมพี่เลี้ยงถึงความเป็นไปได้ และแนวทางที่จะพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่ และการพัฒนาองค์ความรู้ของทีมวิจัยโดยทีมพี่เลี้ยง (ผศ.(พิเศษ) กาญจนา ทองทั่ว และดร.วสิน โกมุท) ซึ่งได้มีการอบรมให้ความรู้และร่วมหารือในการพัฒนาโจทย์วิจัย ได้ลงไปจัดเวทีระดมความคิดเห็นกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยใช้เครื่องมือการสำรวจชุมชน (duality of community analysis) มี 2 มิติ คือ 1) สำรวจปัญหาของชุมชนโดยใช้เครื่องมือค้นหาปัญหา 2) สำรวจทุนของชุมชน ซึ่ง Pierre Bourdieu ได้แบ่งออกเป็น 5 ทุน ได้แก่ ทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม/ทุนความรู้ ทุนทางสังคม ทุนสัญลักษณ์ ทุนประสบการณ์ในอดีตเพื่อนำข้อมูลมาเขียนร่างข้อเสนอโครงการ ก่อนเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อเสนอแนะในการเขียนโครงการเพื่อเสนอต่อ สกว. เมื่อโครงการได้รับการอนุมัติให้ดำเนินการ ทีมวิจัยจึงได้ดำเนินการจัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจโครงการ แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน และหาอาสาสมัครเพื่อร่วมเป็นทีมวิจัยต่อไป



ภาพที่ 3-3 การพัฒนาโจทย์งานวิจัยร่วมกัน

2) การค้นหาทีมวิจัย

นักวิจัยใช้วิธีการค้นหาทีมวิจัยโดยใช้การพบปะพูดคุยและชักชวนให้มาเป็นทีมวิจัยตั้งแต่กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย ซึ่งในครั้งแรกมีผู้ร่วมลงชื่อเป็นทีมวิจัยจำนวน 25 คน ประกอบด้วยตัวแทนองค์การบริหารส่วนตำบล โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผู้นำชุมชนผู้อาวุโส อาสาสมัคร สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน แต่หลังจากโครงการวิจัยได้เริ่มดำเนินการโดยการเปิดเวทีประชุมชี้แจงทำความเข้าใจโครงการและค้นหาทีมวิจัย จึงมีผู้สนใจเข้ามาเป็นทีมวิจัยเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้หลังจากที่มีการชี้แจงทำความเข้าใจโครงการและค้นหาทีมวิจัย มีทีมวิจัยเพิ่มขึ้นเป็น 46 คนดังรายชื่อต่อไปนี้

นายสมบูรณ์ โสภีพันธ์	นายก อบต. บึงหวาย
นางสำรวย กิจธรรม	เลขานายก อบต. บึงหวาย
นางกรองแก้ว ทองถม	ฝ่ายประชาสัมพันธ์ อบต. บึงหวาย
นายธีรวัฒน์ พิมพ์ชาย	ผอ.รพ.สต. โนนน้อย
นางสายพิน พิมพ์ชาย	รพ.สต. โนนน้อย
นางรัชนี ขุมเงิน	ผอ.รพ.สต.ทุ่งบอน
นางจิตตรา ดันเจริญ	รพ.สต.ทุ่งบอน
นายทอง การุณรัตน์	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 1
สัมฤทธิ์ ขวัญยืน	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 3
นางปราณี สุชาติประคัลภ์	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 4
นายสำลี วันแสง	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 9
นายบุญเยี่ยม ไพฑูรย์พิมพ์	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 10
นายณรงค์ พิมพ์ชาย	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 11
นายองอาจ กำแก้ว	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 19
นายทองพูล อุดรา	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 8
นายจันทร์ ฝาตา	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 19
นายกกกล้า โสภามรหม	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 2
นายบุตรดี บุสภาค	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 16
นายสมร บุญพั่ว	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 15
นายสุกรี วงศ์ปัญญา	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 15

นางสาวทองใบ ทองสุข	กลุ่ม อสม.และผู้บริหาร
นางสาวสัง ชนะดี	กลุ่ม อสม.และผู้บริหาร
นางภิญญาอินทพรหม	กลุ่ม อสม.และผู้บริหาร
นางสาวจันทร์เพ็ญ ทิคำแก้ว	กลุ่ม อสม.และผู้บริหาร
นายณรงค์ บุสราก	กลุ่ม อสม.และผู้บริหาร
นางหนูเสียนพิมบุตร	กลุ่ม อสม.และผู้บริหาร
จิตตา โสภามิพ์	กลุ่ม อสม.และผู้บริหาร
นายอนุชา วงศ์ห่วย	กำนันตำบลบึงหวาย
นายสราวดี วงศ์เจริญ	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1
นายทองอินทร์ เลิศอุดม	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 3
นายปาง อุดม	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 7
นายบุญมี บุราไกร	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 8
นายบุญขึ้น พรหมสิงห์	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 9
นายไพรวัด บุราไกร	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 11
นายรัศมี มณฑียรอาจ	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 18
นายบุญเยี่ยม ศิลาทิพย์	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 19
นายกฤษณะ ผลพล	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 2
นายชวน พิลาอาจ	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 5
นายวินัย สุภานันย์	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 13
นายไพศาล สิงตโคตร	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 10
นายสนอง พรหมลี	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 20
นายณรงค์ บุสภาค	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 16
นายไพร ดาวประสงค์	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 17
นายเข้มทอง คำประสงค์	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 15
นายเจริญ กุลาราช	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6



ภาพที่ 3-4 อาสาทีมวิจัยชุมชน ตำบลบึงหวาย

3) การสร้างทีมและการแบ่งบทบาทหน้าที่

การสร้างทีมวิจัยและการแบ่งบทบาทหน้าที่ มีกระบวนการดังนี้

1. แบ่งบทบาทหน้าที่และวางแผนการทำงานร่วมกัน ซึ่งหลังจากการเปิดเวทีประชุมชี้แจงทำความเข้าใจโครงการและค้นหาทีมวิจัยที่เข้ามาเป็นทีมวิจัยชุมชน ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชน กลุ่มคนในชุมชน จึงได้มีการแบ่งบทบาทหน้าที่เป็นฝ่ายต่างๆ ได้แก่ ฝ่ายประสานงาน ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายลงทะเบียน ฝ่ายอาคารสถานที่ ฝ่ายอาหาร/เครื่องดื่ม และฝ่ายเอกสาร



ภาพที่ 3-5 การแบ่งบทบาทหน้าที่อาสาทีมวิจัยชุมชน

2. ประชุมวางแผนงานก่อนการจัดกิจกรรมทุกครั้งทีมวิจัยหลักจะประสานนัดหมายประชุมกับทีมวิจัยชุมชนเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนการจัดกิจกรรมทุกครั้งเพื่อทำความเข้าใจวัตถุประสงค์รายละเอียดและขั้นตอนของกิจกรรมร่วมกันรวมถึงการทบทวนหน้าที่ของแต่ละฝ่ายในกิจกรรมนั้น ๆ รวมทั้งช่วยกันเลือกช่วงเวลาที่เหมาะสมในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรม รวมทั้งช่วยกันประเมินจำนวนผู้เข้าร่วมแต่ละกิจกรรม เพื่อช่วยฝ่ายอาหาร/เครื่องดื่มประเมินการจัดเตรียมอาหารได้



ภาพที่ 3-6 อาสาทีมวิจัยชุมชนฝ่ายอาหารและเครื่องดื่ม



ภาพที่ 3-7 อาสาทีมวิจัยชุมชนฝ่ายลงทะเบียน

3. การให้บทบาทนักวิจัยชุมชนในการเป็นผู้เก็บข้อมูล รวบรวมข้อมูล และเป็นผู้ร่วมเสนอผลการวิจัย ขณะที่ทีมวิจัยหลักและนักศึกษาเป็นทีมหนุนเสริมให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะเพื่อช่วยแก้ไขข้อบกพร่อง ทำให้นักวิจัยชุมชนเกิดความมั่นใจในการทำงาน รวมทั้งรู้สภาพปัญหาในชุมชนและภูมิใจในผลงานของตน ปลดทำให้ทีมวิจัยรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของงานวิจัย และได้รับข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนตนเองอย่างแท้จริง และมองภาพของชุมชนตนเองได้เพิ่มขึ้นเช่นการให้ทีมวิจัยชุมชนนำเสนอข้อมูลในแต่ละกิจกรรม เมื่อทีมวิจัยชุมชนเริ่มเข้าใจรูปแบบการทำงานวิจัยและมีประสบการณ์มากขึ้น ทำให้สามารถสามารถตัดสินใจและลงมือทำด้วยตนเองได้



ภาพที่ 3-8 การเก็บข้อมูลโดยการมีส่วนร่วมของอาสาทีมวิจัยชุมชน



ภาพที่ 3-9 ทีมวิจัยชุมชนเป็นผู้ร่วมเสนอผลการวิจัยด้วยตนเอง



3.5.2 ระยะเตรียมการ

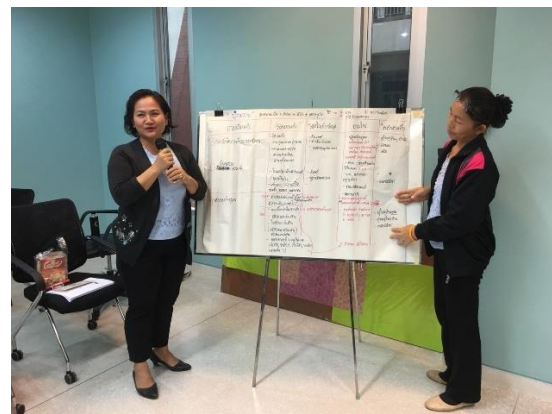
ทีมวิจัยร่วมกันออกแบบเครื่องมือเพื่อใช้ในการเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ตามประเภทข้อมูลที่ต้องการ โดยมิขึ้นตอนการสร้างเครื่องมือแต่ละประเภท ดังนี้

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป จำนวน 24 ข้อ
- ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านสุขภาพ จำนวน 14 ข้อ
- ส่วนที่ 3 การเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุ จำนวน 33 ข้อ

1.3) เตรียมเครื่องมือการวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วมโดยใช้การระดมความคิดเห็นผ่าน
เส้นประวัติศาสตร์ชุมชน แผนที่ชุมชนทั้งรอบใน รอบนอก ปฏิทินฤดูกาล และปฏิทินบุญประเพณี
การสำรวจต้นทุน/ทุนเดิมของชุมชนในการเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อที่จะเข้าสู่สังคมสูงวัย

กระบวนการในการพัฒนาเครื่องมือและเก็บข้อมูลในการวิจัย

- นักวิจัยหลักศึกษาหลักการและวิธีการสร้างเครื่องมือจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและศึกษาตัวอย่างเครื่องมือจากงานวิจัยที่เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสังคมสูงวัย
- ทีมวิจัยชุมชนเข้าร่วมการอบรมการสร้างเครื่องมือที่จัด โดยทีมพี่เลี้ยงเพื่อทำความเข้าใจและเพื่อเป็นแนวทางการจัดทำเครื่องมือเก็บข้อมูล
- ประชุมทีมวิจัยเพื่อทำความเข้าใจวิธีการสร้างเครื่องมือและร่วมกันกำหนดเนื้อหาและประเด็นที่จะนำมาสร้างเครื่องมือ



ภาพที่ 3-11 กิจกรรมอบรมสร้างเครื่องมือวิจัย

2) จัดอบรมเชิงปฏิบัติการการเก็บข้อมูลแก่ทีมวิจัย

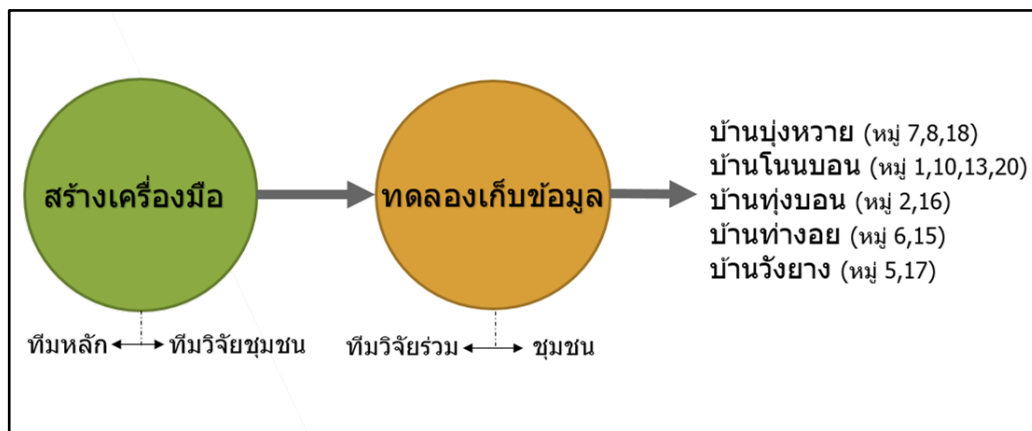
1. ข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยใช้ทีมวิจัยที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ และกลุ่มผู้นำชุมชน ที่อาศัยในชุมชนนี้มานาน โดยทีมเก็บข้อมูลเป็นทีมวิจัยชุมชน ได้แก่ ผู้นำชุมชน อสม. นักบริบาล และแม่บ้านเป็นหลัก เนื่องจากเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว มีความคุ้นเคยกับพื้นที่และเป็นที่รู้จักของประชาชนในพื้นที่มากที่สุด
2. ทีมวิจัยนำเครื่องมือที่ได้จากการร่วมกำหนดมาทำความเข้าใจร่วมกันว่าแต่ละคำถามมีวัตถุประสงค์อะไร ต้องการคำตอบประเภทใด โดยการฝึกซ้อมทดลองถามและลองตอบ
3. ทีมวิจัยนำเครื่องมือไปใช้ในการเก็บข้อมูลกับผู้ที่ให้ข้อมูลสำคัญแล้วกลับมาประชุมทีมเพื่อสรุปผลการใช้เครื่องมือปัญหาอุปสรรคในการใช้เครื่องมือเพื่อปรับปรุงเครื่องมืออีกครั้งก่อนนำไปใช้จริง



ภาพที่ 3-12 การอบรมเชิงปฏิบัติการการเก็บข้อมูล

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล

หลังจากสร้างเครื่องมือและอบรมเชิงปฏิบัติการซักซ้อมวิธีการเก็บข้อมูลแล้วมีการแบ่งทีมวิจัยชุมชน โดยให้แต่ละกลุ่มรับผิดชอบใช้วิธีการเก็บข้อมูลตามพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้



ภาพที่ 3-13 พื้นที่ในการเก็บข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เก็บข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชนและการดำเนินของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งส่วนใหญ่ผู้ที่ให้ข้อมูลเป็นทีมวิจัยชุมชน ทำให้สามารถให้ข้อมูลได้อย่างชัดเจนขึ้น



ภาพที่ 3-14 การรวบรวมข้อมูลประวัติชุมชน



ภาพที่ 3-15 การแผนที่ชุมชน



ภาพที่ 3-16 การรวบรวมข้อมูลด้วยไองชีวัด



ภาพที่ 3-17 การจัดทำปฏิทินการผลิตและวัฒนธรรม

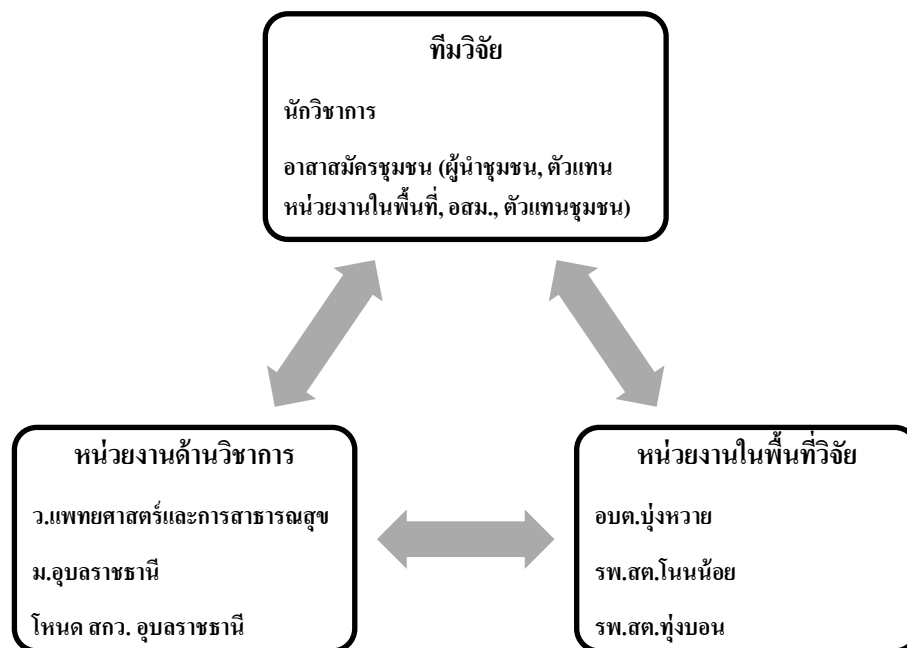


ภาพที่ 3-18 การแบ่งกลุ่มเพื่อรวบรวมข้อมูล



ภาพที่ 3-19 การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

กระบวนการขับเคลื่อนการทำวิจัยของโครงการในครั้งนี้ จึงเป็นการประสานความร่วมมือระหว่างทีมวิจัยนักวิชาการและอาสาสมัครทีมวิจัยชุมชนที่เข้าด้วยกัน เพื่อสร้างทีมที่มีความหลากหลายในการทำงานในพื้นที่ โดยมีทีมพี่เลี้ยง คือ โหนดวิชัยของ สกว. จ.อุบลราชธานี คอยเติมเต็มความรู้และให้คำปรึกษา พร้อมกับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ วิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข องค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย และ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล



ภาพที่ 3-20 หน่วยงานในการขับเคลื่อนโครงการวิจัย

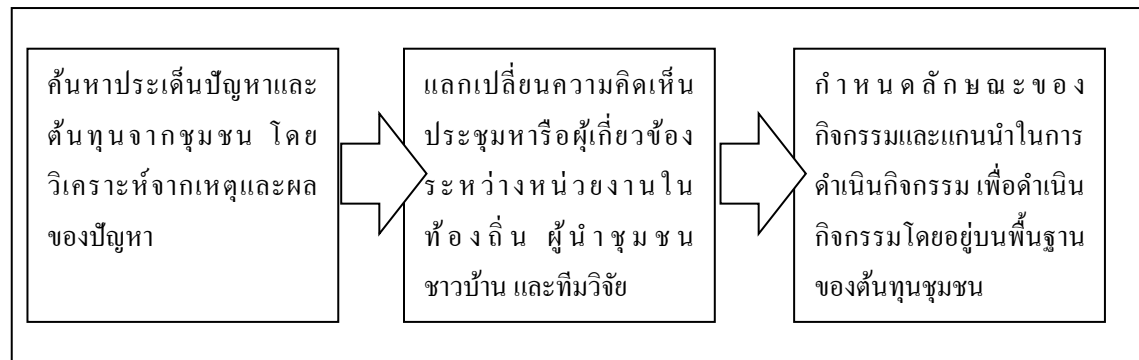
4) การตรวจสอบข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลเพื่อให้มีความครบถ้วน ครอบคลุมและตรงกับวัตถุประสงค์การศึกษา ตอบคำถามการวิจัยได้ ทุกครั้งที่มีการเก็บข้อมูล ทีมวิจัยจะนำข้อมูลที่ได้ตรวจสอบร่วมกัน โดยยึดหลักการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ได้แก่ 1) การตรวจสอบด้านข้อมูล โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน 2) การตรวจสอบด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตหรือสัมภาษณ์ และ 3) การตรวจสอบด้านวิธีรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีสังเกตควบคู่ไปกับการซักถาม หากพบว่าข้อมูลไม่ถูกต้องทีมวิจัยจะร่วมกันคิด ค้นหาผู้รู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่ชัดเจนได้

3.6 การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล

ข้อมูลสถานการณ์ในพื้นที่ ตามเครื่องมือศึกษาชุมชนซึ่งประกอบด้วย เครื่องมือ
เส้นประวัติศาสตร์ชุมชน ปฏิทินวัฒนธรรม แผนที่รอบนอก แผนที่รอบใน ผังทรัพยากร ไร่ังชีวิต และ
ข้อมูลด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และ สังคม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

การพัฒนากิจกรรมในระยะดำเนินการในพื้นที่วิจัย ทีมวิจัยได้มีการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล
จากการจัดกิจกรรมในเวทีต่างๆ ตั้งแต่เริ่มการค้นหาสาเหตุซึ่งเป็นที่มาของประเด็นปัญหาในการวิจัย
จนกระทั่งการเก็บข้อมูลบริบทและต้นทุนของชุมชน โดยใช้กระบวนการประชาคมจากประชาชนใน
พื้นที่การสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชน และทีมวิจัยชุมชน เพื่อให้ได้กิจกรรมที่มีความ
เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน



ภาพที่ 3-21 กระบวนการในการกำหนดประเด็นกิจกรรมในการวิจัยระยะที่ 2



ภาพที่ 3-22 การประชาคมเพื่อค้นหาประเด็นปัญหาและต้นทุนชุมชน



ภาพที่ 3-23 การร่วมเสนอความคิดเห็นของชุมชน



ภาพที่ 3-24 การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการหารือทิศทางการพัฒนากิจกรรม

รูปแบบในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านโครงการวิจัยในครั้งนี้ได้เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้นำชุมชนในระดับตำบลและหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานท้องถิ่น ชาวบ้าน และ ทีมวิจัยชุมชน เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในกระบวนการดำเนินโครงการวิจัย (ดังภาพที่ 3-22 และ 3-23)

บทที่ 4

ผลการดำเนินงานวิจัย

การศึกษา เรื่อง โครงการวิจัยการเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัย: กรณีศึกษาชุมชนตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นโครงการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนและภาคีเครือข่ายในพื้นที่เป็นหลักโดยจะนำเสนอผลการวิจัยที่ได้ข้อมูลจากการปฏิบัติการและการเก็บข้อมูลจากเครื่องมือต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์และต้นทุนเดิมของชุมชนและประชาชนผู้ที่กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุของชาวบ้านตำบลบึงหวาย 2) เพื่อศึกษาความพร้อมและสภาพปัญหาในการรองรับการเป็นสังคมผู้สูงวัยของชุมชนของชาวบ้านตำบลบึงหวาย 3) เพื่อหารูปแบบการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนของชาวบ้านตำบลบึงหวาย

จากการวิจัยครั้งนี้ได้มีการสำรวจข้อมูลในพื้นที่ตำบลบึงหวายทั้งหมด 5 บ้าน ได้แก่ บ้านบึงหวาย บ้านทุ่งบอน บ้านโนนบอน บ้านวังยาง และบ้านท่างอย โดยมีทีมวิจัยชุมชนและตัวแทนประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของแต่ละบ้านร่วมกันให้ข้อมูล ประกอบกับการสำรวจข้อมูลในระดับครัวเรือนจากกลุ่มตัวอย่าง คือ วัยทำงานที่อาศัยและมีชื่อในทะเบียนบ้านอยู่ในตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยได้ตัวอย่าง จำนวน 476 คน โดยในบทที่ 4 นี้ผู้วิจัยจึงนำเสนอโดยมีหัวข้อ ดังนี้

- 4.1 สภาพทั่วไป และบริบทชุมชนตำบลบึงหวาย
- 4.2 สถานการณ์สังคมสูงวัย
- 4.3 สภาพปัญหาสังคมสูงวัยและต้นทุนชุมชน
- 4.4 รูปแบบการเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัย
- 4.5 ผลสัมฤทธิ์และการดำเนินงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ของโครงการวิจัย

4.1 สภาพทั่วไป และบริบทชุมชนตำบลบึงหวาย

4.1.1 ข้อมูลสภาพทั่วไปในชุมชน

1) ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี มีพื้นที่ทั้งหมด 27,500 ไร่ ระยะทางห่างจากที่ว่าการอำเภอวารินชำราบ 12 กิโลเมตร ตำบลบึงหวายมีเขตพื้นที่ติดต่อกับตำบลต่าง ๆ ได้แก่

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ต.หนองบ่อ อ.เมืองอุบลราชธานี

ทิศใต้ ติดต่อกับ ต.ท่าลาด อ.วารินชำราบ

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ต.หนองกินเพล อ.วารินชำราบ

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ต.ท่าลาด อ.วารินชำราบ

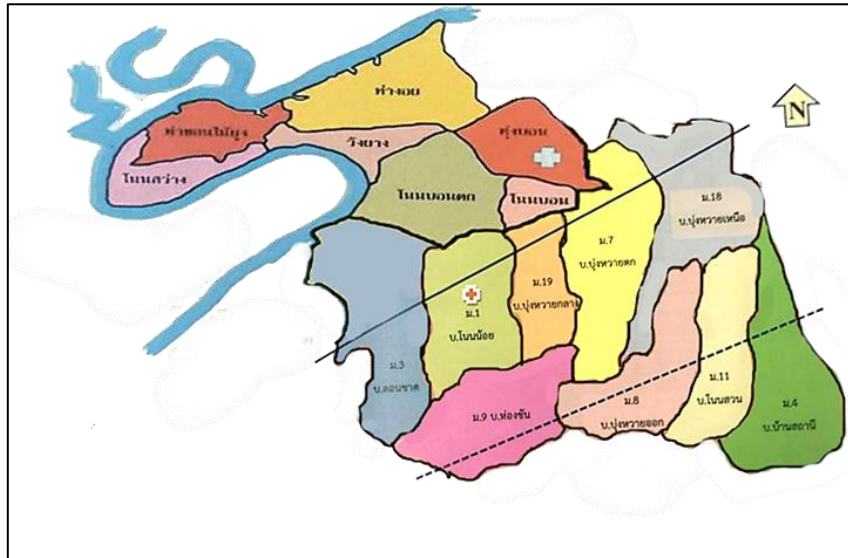
การคมนาคม มีเส้นทางหลัก ได้แก่ถนนลาดยาง 3 สาย ผ่าน 11 หมู่บ้านถนนลูกรัง 3 สายภายใน 8 หมู่บ้านและถนนคอนกรีตถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้านเป็นถนนลาดยางบางส่วน เป็นถนนคสล.บางส่วนและบางส่วนยังเป็นถนนลูกรังการโทรคมนาคมมีตู้โทรศัพท์สาธารณะ 30 ตู้มีไฟฟ้าเข้าถึง 20 หมู่บ้าน (ดังภาพ 4-1) ประชากรมีไฟฟ้าใช้ 1,648 ครัวเรือน

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบติดกับแม่น้ำมูล (ผ่าน 6 หมู่บ้าน) มีแหล่งน้ำผิวดินหลายแห่ง เป็นแหล่งน้ำดื่มกิน ปลาไม่มีสภาพสมบูรณ์ ชาวบ้านได้อนุรักษ์ให้เป็นป่าชุมชนระดับตำบล แหล่งน้ำธรรมชาติ ลำน้ำ-ลำห้วย 2 สาย บึง-หนองและอื่น ๆ 7 ฝาย 2 แห่งบ่อน้ำตื้น 357 แห่งบ่อโยก 45 แห่งอื่น ๆ (สระน้ำ) 8 แห่ง โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย ตั้งอยู่ที่หมู่ 1 บ้านโนนน้อย ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไป เป็นที่ราบติดกับแม่น้ำมูล มีแหล่งน้ำผิวดินหลายแห่งเป็นแหล่งน้ำดื่มกิน ปลาไม่มีสภาพสมบูรณ์ ชาวบ้านได้อนุรักษ์ให้เป็นป่าชุมชนระดับตำบล ถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้านเป็นถนนลาดยางบางส่วน เป็นถนนคอนกรีตเสริมเหล็กบางส่วนและบางส่วนยังเป็นถนนลูกรัง

ลักษณะภูมิอากาศโดยทั่วไปคล้ายกับจังหวัดอื่นๆในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ มีอากาศร้อนจัดในฤดูร้อน และอากาศค่อนข้างหนาวในฤดูหนาว มีความแตกต่างของแต่ละฤดูอย่างเห็นได้ชัด มีอุณหภูมิสูงตลอดปี ส่วนฤดูฝนมีฝนตกชุกในช่วงเดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน ทรัพยากรดินในเขตพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มดินไร้

ลักษณะเป็นดิน เป็นดินร่วนถึงดินปนทราย เป็นที่ราบและดินดอน มีการระบายน้ำดี มีความอุดมสมบูรณ์ปานกลางถึงต่ำ รองลงมาคือกลุ่มดินนา มีการระบายน้ำไม่ค่อยดี มีความอุดมสมบูรณ์ปาน

กลางถึงต่ำ นอกจากนี้ยังพบการพังทลายของดินบริเวณตลิ่งริมฝั่งแม่น้ำมูล โดยมีพื้นที่ติดกับแม่น้ำมูล จำนวน 6 หมู่บ้าน (ดังภาพ 4-1) มีแหล่งน้ำผิวดินหลายแห่ง เป็นแหล่งน้ำต้นทุน ใช้ประโยชน์ด้านการเกษตร การประมงของชุมชนพบปัญหาขาดแคลนน้ำช่วงฤดูและปัญหาน้ำท่วมช่วงฤดูฝน



ภาพที่ 4-1 หมู่บ้านภายในตำบลบึงหวาย

4.1.2 ข้อมูลประวัติชุมชน

ตำบลบึงหวาย เป็น 1 ใน 16 ตำบล ของ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ประวัติความเป็นมาจากการเล่าและลำดับเหตุการณ์ ตามเส้นประวัติศาสตร์ (histology line) ของตัวแทนหมู่บ้านในตำบลบึงหวาย ได้แก่ บ้านวังยาง บ้านโนนบอน บ้านท่าออยหมู่ 15 และหมู่ 6 บ้านทุ่งบอน บึงหวายหมู่ 7 หมู่ 8 และหมู่ 19 โดยกลุ่มตัวแทนที่ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุที่มีอายุ 60-75 ปี อาสาสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) รวมทั้งตัวแทนประชาชนในหมู่บ้านดังกล่าว จากการให้ข้อมูลประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านต่าง ๆ ในตำบลบึงหวายทำให้เห็นลำดับการเปลี่ยนแปลงของชุมชน เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น วิถีชีวิต บทเรียนและวิธีการเผชิญและแก้ไขปัญหาของชุมชน จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สามารถแบ่งเป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลง เป็น 3 ช่วง ได้แก่ ยุคก่อตั้ง (พ.ศ.2360- พ.ศ. 2500) ยุคแห่งการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง (พ.ศ. 2501 ถึง พ.ศ. 2550) และ ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลก (พ.ศ. 2551 ถึง ปัจจุบัน พ.ศ. 2562) เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในช่วงยุคก่อตั้งได้แก่ การเริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน การเผชิญโรคระบาด การเผชิญปัญหาพื้นที่ทำกิน การอพยพย้ายถิ่นฐาน การประสพภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม เป็นต้น ในช่วงยุคแห่งการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง

ทุกหมู่บ้านของตำบลบึงหวายมีแนวทางในการได้รับการพัฒนาชุมชน ตามแนวทางการพัฒนาพื้นที่จากภาครัฐ มีการพัฒนาสาธารณูปโภค เช่น การสร้างถนน ไฟฟ้า น้ำประปา การได้รับการส่งเสริมการดูแลตนเองของชุมชน โดยสังเกตจากการก่อตั้งกลุ่มหรือชมรมต่าง ๆ ในชุมชน การพัฒนาพื้นที่ทำกิน การพัฒนาอาชีพ และการพัฒนาการใช้ต้นทุนของชุมชนในการพัฒนาพื้นที่และสร้างอาชีพให้แก่ประชาชนในชุมชน และในช่วงยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลก การพัฒนาของชุมชนยังเป็นที่ไปตามแนวทางการพัฒนาพื้นที่จากภาครัฐ หน่วยงานภาครัฐมีบทบาทในการเข้าถึงและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนมากขึ้น สามารถนำเสนอข้อมูลได้ดังนี้

1) ยุคก่อตั้ง (พ.ศ.2360- พ.ศ. 2500)

ชุมชนบ้านบึงหวาย เป็นชุมชนเก่าแก่กว่า 200 ปี ก่อกำเนิดพร้อม ๆ กับการก่อตั้งจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งเริ่มต้นราวปี พ.ศ. 2360 มีประชาชนกลุ่มแรกอพยพมาจาก อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร (ในอดีตเป็นจังหวัดอุบลราชธานี) มาอยู่ในพื้นที่บึงหวาย ซึ่งพื้นที่มีลักษณะเป็นแอ่งน้ำและมีต้นหวายอยู่ตามแอ่งน้ำดังกล่าวจำนวนมาก จึงเป็นที่มาของชื่อตำบลบึงหวาย ต่อมาชุมชนบึงหวายได้ถูกก่อตั้งเป็นตำบลเมื่อ 70 ปีที่ผ่านมา เริ่มแรกจาก 12 หมู่บ้าน ปัจจุบันมี 20 หมู่บ้าน สามารถจัดลำดับความเก่าแก่ในการก่อตั้งชุมชนของ 4 ชุมชนหลัก ดังนี้ บ้านวังยาง (พ.ศ.2360) บ้านโนนบอน (พ.ศ.2361) บ้านท่าอ้อย (พ.ศ.2443) บ้านทุ่งบอน (พ.ศ.2445) และ บ้านบึงหวาย (พ.ศ.2460) ตามลำดับ

1.1) บ้านวังยาง เป็นหมู่บ้านแรกก่อตั้งขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2360 มีพื้นที่ของหมู่บ้านติดกับจุดบรรจบกันของแม่น้ำชีและแม่น้ำมูลซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ อาชีพดั้งเดิมของคนในพื้นที่คือการจับปลาในแม่น้ำมาขาย และทำการเกษตรปลูกพืช ผักตามฤดูกาลเป็นส่วนใหญ่ มีช่วงเวลาที่ชุมชนได้รับผลกระทบจากโรคฝ้ายประมาณปี พ.ศ.2479 จนทำให้ชาวบ้านบางส่วนต้องอพยพถิ่นฐานไปอยู่ที่อื่น

1.2) บ้านโนนบอน เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2361 ลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่ม มีหนองน้ำ 1 แห่ง ในพื้นที่หมู่บ้านมีต้นยางขนาดใหญ่ที่เป็นสัญลักษณ์ของหมู่บ้าน จำนวน 2 ต้น อยู่บริเวณหน้าวัดบ้านโนนบอนในปัจจุบัน ตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกของหมู่บ้าน บ้านโนนบอนเดิม โดยถูกยกระดับให้เป็นตำบลโนนบอน มีเขตการปกครอง 10 หมู่บ้าน ขึ้นกับอำเภอลำน้ำแซบ จังหวัดอุบลราชธานี และนับจากปีที่ก่อตั้งหมู่บ้านมาได้ประมาณ 9 ปี ในราวปี พ.ศ. 2470 บ้านโนนบอนได้ถูกลดระดับจากตำบลให้เป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลบึงหวาย โดยมีผู้ใหญ่บ้านคนแรกของตำบลบึงหวาย คือ นายพิว ปัญญา ซึ่งในยุคนั้นเริ่มมีการก่อตั้งโรงเรียนแรกในหมู่บ้านคือ โรงเรียนบ้านบึงหวาย โรงเรียนบ้านโนนบอนก็เหมือนกับบ้านอื่นๆ ในแถบนี้ที่ได้รับผลกระทบจากการเกิดการระบาดของโรคฝ้ายในปี 2479 ทำให้ชาวบ้านต้องอพยพย้ายถิ่นไปอยู่ตามทุ่งนา โดยการรักษาในสมัยนั้นเป็นการรักษาแบบ

พื้นบ้านใช้ยารากไม้ จากการให้ข้อมูลของผู้สูงอายุในหมู่บ้าน ระบุว่าการระบาดของโรคเกิดรุนแรงใน 2 ช่วงเวลา คือ ประมาณช่วง พ.ศ.2479 และ พ.ศ.2486 โดยในช่วงที่ระบาดนั้นยังไม่มีการรักษาและการป้องกัน จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2503 ซึ่งมีผู้ใหญ่บ้าน คือ นายเสียม ไพฑูรย์พิมพ์ เป็นช่วงที่มีการก่อตั้งสถานอนามัยในหมู่บ้านขึ้นครั้งแรก และมีการปลูกฝ้ายเพื่อป้องกัน โรคฝ้าย ทำให้การระบาดของโรคลดลง

1.3) บ้านท่าออย หมู่ 15 และหมู่ 6 ซึ่งแต่เดิมหมู่บ้านทั้งสองแห่งนี้เป็นหมู่บ้านเดียวกัน และหมู่บ้านท่าออยหมู่ 15 ถูกแยกออกจากหมู่ 6 ในปี พ.ศ.2530 จากการบอกเล่าประวัติความเป็นมาของบ้านท่าออย พบว่า ชาวบ้านอพยพหนีโรคระบาด คือ อหิวาตกโรคจากบ้านไผ่ (ไม่ระบุจังหวัด) โดยต้นตระกูลของชาวบ้านมาจากชาวเผ่ากูลา ผู้นำกลุ่มแรกของหมู่บ้าน คือ นายเจ้า และนายราช กุลา ราวปี พ.ศ. 2547 ในสมัยของผู้ใหญ่สีได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านท่าออย” โดยตั้งชื่อตามลักษณะของพื้นที่หมู่บ้านที่เป็นที่สูงจากกลุ่มแม่น้ำมูล การประกอบอาชีพของชาวบ้านในช่วงนี้ มีการทำนา เริ่มมีการทำจักรสานในครัวเรือนไว้ใช้เอง ในด้านการดูแลสุขภาพ มีหมอคำแยที่ให้การดูแลสุขภาพบ้านเมื่อเจ็บป่วย ต่อมาในปี พ.ศ.2466 ในสมัยของผู้ใหญ่จัน มุสิกวัน เป็นผู้นำหมู่บ้าน ชาวบ้านเริ่มมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่หลากหลาย เช่น การทำนา การปลูกฝ้าย ทำไร่อ้อย นอกจากนี้ยังมีการทอผ้าฝ้าย การตัดเย็บผ้าจากบดตัดเย็บผ้าถุง เป็นต้น ถัดมาประมาณ 10 ปี ราวปี พ.ศ.2477 ชาวบ้านเริ่มมีพื้นที่ทำกินมากขึ้น เริ่มมีป่าชุมชน ซึ่งมีเนื้อที่ประมาณ 1,600 ไร่

1.4) บ้านทุ่งบอน เริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ.2545 โดยย้ายถิ่นฐานมาจากบึงหวายเก่า โดยชาวบ้านกลุ่มแรก คือ พ่อใหญ่จำปา พรหม กับพ่อใหญ่คำ นิลคำอ่อน และได้สร้างศาลดอนปู่ตา เหตุการณ์สำคัญของหมู่บ้านในยุคนี้คือ ในช่วงปี พ.ศ.2475 มีโรคฝ้ายระบาดในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียง

1.5) บ้านบึงหวายหมู่ 7 หมู่ 18 และหมู่ 19 เริ่มก่อตั้งในราวปี พ.ศ.2460 เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในยุคนี้ ได้แก่ ในปี พ.ศ.2485 เกิดการระบาดของอหิวาตกโรค ชาวบ้านจึงต้องย้ายไปอยู่บ้านโนนเกษม และบ้านหนองขาม ตำบลโนนโพน

2) ยุคแห่งการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง (พ.ศ. 2501 ถึง พ.ศ. 2550)

2.1) บ้านวังยาง ในปี พ.ศ.2511 มีการก่อตั้งโรงเรียนบ้านวังยาง ต่อมาในปี 2518 การพัฒนาสาธารณูปโภคเกิดขึ้น เช่น การทำถนน ไฟฟ้า น้ำประปา การสร้างศาลาเอนกประสงค์นอกจากนี้ เหตุการณ์ที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในหมู่บ้านดังนี้ ในปี พ.ศ. 2521 หมู่บ้านประสบอุทกภัยครั้งใหญ่ ทั้งนี้ไม่มีข้อมูลความเสียหาย และในปี พ.ศ. 2548 มีโครงการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของชุมชน เนื่องจากสิ่งแวดล้อมในชุมชนมีลักษณะเกื้อหนุนในการทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยว ส่งผลเกิด

สถานที่พักผ่อนหย่อนใจแก่ชาวบ้านในชุมชนและพื้นที่โดยรอบ ช่วยสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ชาวบ้านในชุมชน ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจของหมู่บ้าน

2.2) บ้านโนนบอน ในยุคนี้เริ่มมีการก่อตั้งโรงเรียนบ้านโนนบอน ในปี พ.ศ.2505 ต่อมา ช่วง พ.ศ. 2518-2519 ซึ่งตรงกับสมัยที่ นายสีไพร สิมคำ เป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้เกิดการพัฒนาด้านอาชีพและพื้นที่ทำกิน โดยพื้นที่การเกษตรส่วนใหญ่เป็นที่นาสำหรับปลูกข้าวได้มีการขยายพื้นที่การปลูกข้าวมากขึ้นเรื่อย ๆ นอกจากนี้ในปี พ.ศ.2518 มีการนำวัตถุดิบในการทำไม้กวาดจากภาคใต้ มาผลิตไม้กวาดเพื่อการค้าขายในหมู่บ้าน จึงเริ่มมีชาวบ้านยึดอาชีพเสริมจากการทำไม้กวาดนี้มากขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบัน การพัฒนาทางด้านสาธารณูปโภคเริ่มมีเข้ามาในหมู่บ้าน โดยในปี พ.ศ. 2521 มีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน และอีก 5 ปีต่อมา ประมาณปี 2526 บ้านโนนบอนได้ถูกแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็นบ้านบึงหวายหมู่ 13 หลังจากนั้นการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ เริ่มมากขึ้น เช่น ในช่วงปี พ.ศ. 2535-2536 มีการสร้างถนนคอนกรีตเป็นทางเข้าหมู่บ้าน มีคลองชลประทานผ่านพื้นที่ในหมู่บ้าน ที่รับน้ำจากแม่น้ำมูล มีการทำฝายน้ำเป็นคัน อีกทั้ง ในยุคของการพัฒนานี้ บ้านโนนบอนมีคณะทำงานต่าง ๆ ในหมู่บ้าน หลากหลายกลุ่ม ได้แก่ การมีหัวหน้าคุ้มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน อาสาพัฒนาชุมชน (อช.) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัคร อปพร. คณะกรรมการกองทุนบ้านโนนบอน กลุ่มกองทุนไม้กวาดทอง กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ศพ อาสาสมัครเกษตร เป็นต้น ในช่วงปี พ.ศ. 2543-2546 เริ่มมีการจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน กองทุนในการประกอบอาชีพในหมู่บ้าน เช่น กองทุนไม้กวาดทอง เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ส่งผลให้ชาวบ้านมีทั้งอาชีพหลักและอาชีพเสริมทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น เศรษฐกิจของชุมชนเกิดการขยายตัว รวมทั้งการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ ยังทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น

2.3) บ้านท่างอย หมู่ 15 และหมู่ 6 ในยุคนี้ในหมู่บ้านยังไม่มีโรงเรียน จากการบอกเล่าการเรียนรู้ของเด็กในหมู่บ้านจะเป็นการเรียนหนังสือที่วัด ในด้านการพัฒนาสาธารณูปโภค ในปี พ.ศ.2520 มีการสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน ในช่วง พ.ศ. 2533-2536 หมู่บ้านมีไฟฟ้าและน้ำประปาใช้ในหมู่บ้าน ในช่วงปี พ.ศ. 2538 ชาวบ้านเริ่มมีการประกอบอาชีพนาปรัง มีการเลี้ยงปลากระชังครั้งแรกในหมู่บ้าน และในช่วงปี พ.ศ. 2545 มีการทำปลาซำซึ่งเป็นสินค้าที่สำคัญของหมู่บ้าน ช่วงเวลาที่สำคัญในยุคนี้ มีการก่อตั้งวัดป่านานาชาติ ในช่วงปี พ.ศ. 2539 และในช่วงปี พ.ศ. 2545 เป็นต้นมาเริ่มมีการก่อตั้งกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มปลาซำ กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ศพ เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้ชาวบ้านมีอาชีพที่มั่นคงและมีรายได้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ การก่อตั้งวัดป่านานาชาติ ซึ่งเป็นวัดที่สำคัญและมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศทำให้ชาวบ้านมีศูนย์รวมทางด้านจิตใจและทำให้ดึงดูดพุทธศาสนิกชน

และนักท่องเที่ยวที่ต้องการแสวงบุญเข้ามาในชุมชนเพิ่มมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการขยายตัวด้านเศรษฐกิจของหมู่บ้าน

2.4) บ้านทุ่งบอน ในยุคนี้มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นดังนี้ ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2502 เริ่มมีการก่อตั้งสถานีนามัยทุ่งบอน โดยมี นายนคร พรหมเจริญ และนางสายสนม พรหมเจริญ เป็นผู้นำในการก่อตั้งในช่วงเวลานั้นตรงกับสมัยที่ นายพุฒ บุตรแล ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้นำที่มีบทบาทสำคัญในช่วงที่หมู่บ้านเกิดการพัฒนาด้านต่าง ๆ เช่น การทำถนนเข้าหมู่บ้าน โดยพระเทพเมธี (หลวงพ่เจ้าคุณ) วัดป่าน้อย เป็นผู้ริเริ่มซื้อที่ดิน เพื่อทำถนนเข้าหมู่บ้าน การสร้างศาลากลางบ้าน ในปี พ.ศ. 2505 มีการพัฒนาถนน ตัดถนนไปสถานีรถไฟบึงหวาย และในปี พ.ศ. 2506 สามารถควบคุมการระบาดของโรคไข้ฉี่หนูได้ ในช่วงปี 2520-2540 มีการพัฒนาหมู่บ้านด้านต่าง ๆ ทั้งถนน ไฟฟ้า การรวมกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน เช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่น ๆ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้ชาวบ้านมีระบบการดูแลสุขภาพที่ดีขึ้น มีระบบสาธารณสุขปึกที่ดีขึ้น ทำให้เกิดความสะอาดสบายในการดำรงชีวิตและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2.5) บ้านบึงหวายหมู่ 7 หมู่ 18 และหมู่ 19 ในยุคนี้มีการพัฒนาสาธารณสุขปึกเช่นเดียวกับหมู่บ้านใกล้เคียง การพัฒนาถนน ไฟฟ้า ประปา การจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้ชาวบ้านมีระบบสาธารณสุขปึกที่ดีขึ้นเช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่น ๆ ทำให้การดำรงชีวิตของชาวบ้านมีความสะดวก สบาย และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

3) ยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลก (พ.ศ. 2551 ถึง ปัจจุบัน 2562)

3.1) บ้านวังยาง ในยุคนี้มีการพัฒนาที่สำคัญได้แก่ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้าน เช่น ท่าวัดวังยาง บึงบัว หาดท่าโฮง หอระฆัง 118 เป็นต้น

3.2) บ้านโนนบอน ในยุคนี้การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชนเริ่มมีมากขึ้น ในปี พ.ศ.2553 มีการก่อตั้งศูนย์ดูแลเด็กในหมู่บ้าน ซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย และในปี พ.ศ.2556 มีการจัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุ อีกทั้งในปี พ.ศ.2558 หมู่บ้านได้รับรางวัลโครงการวัดส่งเสริมสุขภาพพระคัมภีร์เด่นของจังหวัดอุบลราชธานี หมู่บ้านโนนบอนได้รับการพัฒนาและสามารถเข้าถึงการสนับสนุนต่าง ๆ จากรัฐบาลในสมัยปัจจุบัน ประชาชนสามารถเข้าถึงบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ มีโครงการไทยนิยมที่ยั่งยืน ได้รับงบประมาณในการปรับปรุงสาธารณสุขปึกต่าง ๆ เช่น การปรับปรุงศาลากลางบ้าน การซ่อมแซมถนน เป็นต้น

3.3) บ้านท่าอ้อย หมู่ 15 และหมู่ 6 ในยุคนี้หมู่บ้านมีการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมและสาธารณสุขปึกมากขึ้น มีการนำแนวคิดหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในหมู่บ้าน และเหตุการณ์สำคัญ

ได้แก่ ได้รับการดูแลแก้ไขปัญหาด้านแหล่งน้ำในพื้นที่เกษตรกรรมในหมู่บ้าน โดยได้รับความร่วมมือจากสถาบันการศึกษา โดยหมู่บ้านร่วมเป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัยของคณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และ สกว. โดยผู้นำหมู่บ้านในช่วง 2552 ที่มีการแก้ไขปัญหาเรื่องแหล่งน้ำในชุมชน คือ ผู้ใหญ่ ทวี สีதாகุล ซึ่งเป็นประธานชมรมผู้สูงอายุในหมู่บ้านในปัจจุบัน นอกจากนี้หมู่บ้านยังมีสาธารณูปโภคเพิ่มมากขึ้น เช่น การปรับปรุงถนน น้ำประปา โทรศัพท์ โดยพื้นที่หมู่บ้านท่าออย มีเสาสัญญาณของเครือข่ายทรูมูฟจำนวน 2 แห่ง

3.4) บ้านทุ่งบอน ในยุคนี้มีการจัดตั้งกองทุนและกลุ่มต่าง ๆ ในหมู่บ้านอย่างหลากหลาย เช่น ชมรมผู้สูงอายุ ฌาปนกิจผู้สูงอายุ กลุ่มข้าวอินทรีย์ โครงการชุมชนผู้สูงอายุไม่ทิ้งกัน กลุ่มเลี้ยงโคขุน กลุ่มสตรี เป็นต้น

3.5) บ้านบึงหวายหมู่ 7 หมู่ 18 และหมู่ 19 มีการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับหมู่บ้านใกล้เคียง เหตุการณ์ที่สำคัญของหมู่บ้าน เช่น การระบาดของโรคไข้เลือดออก ในช่วงปี พ.ศ.2553 และในปี พ.ศ.2561 มีการพัฒนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้าน OTOP นวัตกรรม

4.1.3 ข้อมูลวัฒนธรรมประเพณีและสังคม

จากการสัมภาษณ์ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และความเป็นมาของชุมชนต่าง ๆ ของตำบลบึงหวาย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่า แต่ละหมู่บ้านมีความเป็นมาลักษณะที่คล้ายกัน เช่น มีการระบาดของโรคในช่วงหนึ่ง และทำให้เกิดการย้ายถิ่นที่อยู่ และมีการพัฒนานาทางด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมที่เป็นไปตามแผนการพัฒนาประเทศ ในแต่ละช่วงของประเทศ

1) ด้านศาสนา การสำรวจข้อมูลในพื้นที่ตำบลบึงหวายทั้งหมด 5 บ้าน ได้แก่ บ้านบึงหวาย บ้านทุ่งบอน บ้านโนนบอน บ้านวังยาง และบ้านท่าออย ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ซึ่งผู้คนต่างมีวัดเป็นที่พึ่งทางจิตใจของคนในชุมชนและทำบุญตามประเพณี ลักษณะการเข้าวัดของชาวบึงหวายนับยังคงยึดประเพณีทางอีสานไว้หลายอย่างโดยมีวัดที่กระจายอยู่ในตำบลเป็นสถานที่สำหรับกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีท้องถิ่น (ภาพที่ 4-2) ในบางช่วง เช่น งานกฐินและผ้าป่าจนครบทุกวัด เพื่อให้ชาวบ้านได้มีโอกาสไปทำบุญในวัดต่าง ๆ อย่างทั่วถึงและพร้อมหน้าพร้อมตากันอีกด้วย โดยวัดมีในตำบล ดังนี้

วัดบ้านบึงหวาย อยู่ที่บ้านบ้านบึงหวาย ม.18 เจ้าอาวาส คือ พระอธิการสมพร มหาปุณฺณ

วัดป่านานาชาติ อยู่ที่บ้านบึงหวาย ม.7 วัดป่านานาชาติ เป็นวัดป่าสายวัดหนองป่าพง ที่ตั้งอยู่ในบ้านบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2518 วัดป่านานาชาติ เป็นวัดสายวิปัสสนากรรมฐาน และยึดปฏิบัติพรหมทั้งข้อวัตรปฏิบัติของหลวงปู่ชาเป็นหลัก วัดแห่งนี้ เป็นวัดที่ให้ความสำคัญมากในการอนุรักษ์ธรรมชาติ รักษาสิ่งแวดล้อม ทั้งในวัดป่านานาชาติเองและใน สำนักสาขาทั้งสอง ซึ่งอยู่ในอุทยานแห่งชาติทั้งสองแห่ง โดยมีหลวงปู่ชา สุภทฺโท (พระโพธิญาณเถร) จาก วัดหนองป่าพงเป็นผู้ก่อตั้ง เจ้าอาวาส คือ พระครูอุบลภาวนาวิเทศ (เฮ็นนิง เกวลี) ชาวเยอรมัน

วัดทุ่งบอน อยู่ที่บ้านโนนบอน ม.10 วัดโนนบอนสร้างขึ้นเมื่อประมาณปี 2438 โดยความร่วมมือของชาวบ้าน (เจ้าอาวาสเล่าว่า บ.โนนบอน เป็นหมู่บ้านเก่าแก่) เจ้าอาวาสคนแรกของวัดโนนบอน ตามคำบอกเล่า คือ สมเด็จพระสังฆราช และเจ้าอาวาสคนปัจจุบันของวัดโนนบอน คือ พระอธิการบุญมา ฐิตญาโน

วัดวังยาง อยู่ที่บ้านวังยาง ม.5 เจ้าอาวาส คือ พระครูโกวิทธีรคุณ

วัดบ้านท่าอ้อย เป็นวัดที่ก่อตั้งมา พ.ศ. 2470 โดยพระครูหล้า ยืนยง และชาวบ้านได้ ร่วมกันสร้างขึ้นมา สำหรับเป็นสถานที่ในการทำบุญ และยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชน อีกทั้งยังใช้เป็น ที่สอนหนังสือสำหรับพระภิกษุและญาติโยมในช่วงแรกๆ ก่อนที่จะมีการตั้งโรงเรียนในปัจจุบัน ตั้งอยู่ บริเวณกึ่งกลางของชุมชน ใกล้กับลำน้ำมูล มีหลวงพ่อดำ พารณา เป็นเจ้าอาวาส

วัดป่ามงคล อยู่ที่บ้านท่าอ้อย ม.15 เป็นวัดที่ก่อตั้งขึ้นมาเมื่อปี 2532 หลังจากที่ได้มีการ แบ่งแยกหมู่บ้านเป็น 2 หมู่ สำหรับเป็นที่พึ่งทางจิตใจและการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของกลุ่มคน อีกกลุ่มหนึ่งในชุมชนที่ไม่พอใจในผู้นำชุมชนในสมัยนั้น ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้านและห่าง จากวัดเดิมประมาณ 1 กิโลเมตร บนเนื้อที่ประมาณ 6 ไร่ เป็นวัดป่าสายวิปัสสนา มีหลวงพ่อดำ เป็นเจ้า อาวาส

วัดบ้านโนนน้อย อยู่ที่บ้านบึงหวาย เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน หมู่ 7 หมู่ 9 และ หมู่ 18

วัดบ้านวังยาง ตั้งอยู่ที่บ้านโนนสว่าง ม.14 แต่อยู่ในบริเวณติดกับบ้านวังยางจึงเป็น สถานที่ที่ชาววังยางให้ความเคารพศรัทธาด้วย ซึ่งพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าอทิตยาทรกิติคุณ ได้เสด็จ ไปยังวัดบ้านวังยาง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ทรงเททองหล่อระฆังเนื้อทองสัมฤทธิ์ เมื่อปี พ.ศ. 2560 โดยวัดแห่งนี้มีพระครูโกวิทธีรคุณเป็นเจ้าอาวาส

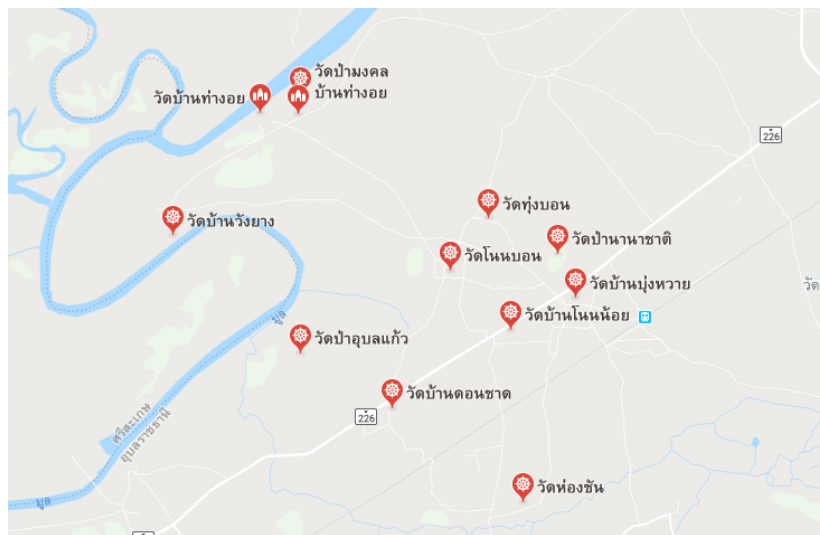
วัดห้องชัน อยู่ที่ 168 บ้านห้องชัน ม.9 ตำบล บึงหวาย อำเภอ วารินชำราบ เจ้าอาวาส คือ พระอธิการเสกสรร ปุณฺณธโร

วัดป่าอบลแก้ว อยู่ที่บ้านหมู่ที่ 3 ตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ สำหรับวัดป่าอบลแก้ว เดิมชื่อว่า ธุดงค์สถานอุบลราชธานี มีเนื้อที่ทั้งหมด 200 ไร่ มีพระมหาเสถียร สุวณฺณจิตฺโต เป็นประธาน คณะสงฆ์ของธุดงค์สถานอุบลราชธานี และเป็นวัดในเครือข่ายของวัดพระธรรมกายมาก่อน กระทั่งตอนหลังได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นวัดป่าอบลแก้ว

วัดบ้านดอนชาด อยู่ที่บ้านช.226 ต.บึงหวาย อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี 34310

วัดป่าดงหนองหวาย อยู่ที่บ้านวัดป่าดงหนองหวาย สาขาวัดหนองป่าพง 27 มีประธานสงฆ์ คือ หลวงพ่อทองดี ฑิปกโร

วัดป่านารายะบารมี อยู่ที่บ้านเลขที่ 179 หมู่ 4 ตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ



ภาพที่ 4-2 วัดในพื้นที่ตำบลบึงหวาย

2) ประเพณีวัฒนธรรม ชาวบ้านตำบลบึงหวายมีประเพณี วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางพุทธศาสนา สืบทอดต่อกันมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย ตลอดทั้งปี จารีตประเพณีเหล่านี้ เรียกว่า ฮีต 12 คอง 14 ซึ่งถือปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแสดงถึงความเป็นชาติเก่าแก่ แม้บ้านเมืองทั้งภายในและภายนอกจะมีความเจริญและเปลี่ยนแปลงมากขึ้น จึงทำให้การทำกิจกรรมบางอย่างมีความเปลี่ยนแปลงไปบ้างเพื่อความเหมาะสมกับวิถีชีวิตแบบชุมชนกึ่งเมือง เนื่องจากบางกิจกรรมชุมชนเห็นว่าไม่จำเป็นหรือไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ได้แก่ บุญบั้งไฟ และ บุญกุ่มข้าวใหญ่ เนื่องจากว่าต้องรีบเร่งไปหาทำงานเลี้ยงปากท้อง ไม่มีเวลาร่วมกิจกรรมจึงทำให้ประเพณีวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนคงเหลืออยู่เฉพาะที่จำเป็นจริง และชุมชนมีการจัดการเพื่อให้ทุกกลุ่มวัยและผู้ประกอบอาชีพต่าง ๆ

สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ โดยส่วนใหญ่จะมีการการจัดกิจกรรมกันในวันหยุดนักขัตฤกษ์หรือวันเสาร์-อาทิตย์ ถือเป็นการปรับตัวเพื่อพยายามคงไว้ซึ่งประเพณีที่ดั้งเดิมของชุมชน

หากนับตามปฏิทินสมัยนิยมแล้วนั้นกิจกรรมแรกของทุกปีจะเริ่มต้นจากบุญปีใหม่ เพื่อเป็นการส่งท้ายปีเก่าต้อนรับปีใหม่ โดยเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับตนเอง ครอบครัวและเพื่อนสมาชิกในชุมชน ด้วยการไปทำบุญตักบาตรที่วัดเพื่อขออุทธาฐานเอาสิ่งที่ดีๆ เข้ามาในชีวิตตลอดปีใหม่ สำหรับสิ่งชั่วร้ายและสิ่งที่ไม่ดีทั้งหลายก็ขอให้ผ่านพ้นไปกับปีเก่า เมื่อผ่านพ้นช่วงปีใหม่ไปแล้วจึงจะมีการจัดบุญเลี้ยงบ้าน หรือบุญเลี้ยงปู่ตา/เลี้ยงโสม จะจัดพร้อมกัน โดยชาวบ้านนำของไปถวายซึ่งจะมีเฒ่าจ้ำ (ผู้นำทางพิธีกรรม) ทุกครัวเรือนมีส่วนร่วมคนที่เข้ามาอยู่ในชุมชนใหม่จะต้องแจ้ง และทำความเคารพ หากมีการทำผิดต้องไปขอขมาที่ศาลปู่ตา และหากมีอะไรจะทำการเสี่ยงทาย (ซึ่งแต่ละหมู่บ้านมีความแตกต่างกัน แต่ทุกบ้านจะมีการเลี้ยงปู่ตาอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง) เมื่อเข้าสู่เดือนมีนาคมบุญข้าวจี่และบุญมาฆบูชา วัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวบ้านได้มาพบปะสังสรรค์กัน เป็นการเอาผลผลิตที่ได้จากการเกษตร คือ ข้าวใหม่ ซึ่งเป็นพืชอาหารหลัก โดยนำมาจี่เพื่อทำบุญ และถวายพระ อันเป็นเวทีที่สร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน มีคำพังเพยอีสานว่า "เดือนสามคือยเจ้าหัวคอยปั้นเข้าจี่ เข้าจี่ปลั้่น้ำอ้อยจวนน้อยเช็ดน้ำตา" บุญเพรส หรือบุญมหาชาติ ทางวัดจะมีการบอกกล่าวไปยังวัดต่าง ๆ เพื่อให้พระมาร่วมงาน มีการแห่กันหลอน มีการบริจาคทานเป็นการทำบุญใหญ่ของชาวบ้านจะมีการเตรียมงานล่วงหน้า 2-3 วัน มีชาวบ้านร่วมทั้งพระภิกษุสงฆ์จากหมู่บ้านใกล้เคียงจะมาร่วมพิธีมีทั้งการจัดขบวนแห่เครื่องไทยทาน พังเทศน์และแห่พระเวส โดยการแห่ผ้าพะเหวด มีการถวายปัจจัยให้กับพระและระสังฆะจะเทศน์จึงเสร็จพิธี

เมื่อถึงเดือนเมษายนก็จะเข้าสู่ประเพณีสงกรานต์ มีพิธีเอาพระลงและสงน้ำพระ 15 วัน มีการตบะพาย ก่อเจดีย์ทรายเพื่อสร้างความมั่นใจให้กับคนในชุมชน มีการรดน้ำคำหัวผู้เฒ่าผู้สูงอายุ ช่วงเช้าทำบุญตักบาตร ชาวคือนิจาให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว สงน้ำกระดุก เอาพระขึ้นในวันเนามีการแห่ดอกไม้เข้าวัด หลังจากบางหมู่บ้านอาจจะมีมีการเลี้ยงปู่ตาครั้งที่ 2 ก่อนจะเข้าสู่ช่วงเข้าพรรษา สำหรับบุญเข้าพรรษา เป็นช่วงฤดูกาลทำนามีพระจะจำพรรษาอยู่ที่วัด เพื่อจะให้คนได้ไปทำบุญ ปวารณาศีลได้สะดวก มีคนมาทำบุญและนอนจำศีลที่วัด ชาวบ้านจะนำผ้าอาบน้ำฝน ดอกไม้ รูปเทียน ไปถวายพระที่วัด นับตั้งแต่วันเข้าพรรษาพระจะต้องจำพรรษาที่วัดจนครบ 3 เดือนหรือถึงวันออกพรรษา ยกเว้นมีเหตุจำเป็นพระสงฆ์จะสามารถไปนอนค้างแรมที่อื่นได้ เช่น พ่อ แม่ ป่วย เป็นต้น

เมื่อถึงวันวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 จึงจะเข้าสู่การทำกิจกรรมบุญข้าวประดับดิน เป็นประเพณีที่กระทำในเป็นการทำบุญสังฆทาน โดยชาวบ้านจะห่อข้าวน้อย ข้าวใหญ่ หรือไปซื้อหาที่ตลาดมาทำพิธีที่วัด เพื่ออุทิศบุญกุศลให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และบางส่วนอาจจะมีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้า

อีกครั้ง ผ่านไปประมาณ 1 เดือน ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 จะเข้าสู่บุญข้าวสาก เป็นการทำบุญและมีการทำสังฆทานเพื่อถวายพระเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว หลังจากเข้าพรรษาครบสามเดือนก็จะถึงงานบุญออกพรรษา หรือ วันปวารณาออกพรรษา เป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนาวันอีกวันหนึ่งที่ชาวบ้านยังคงปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เนื่องจากเป็นวันสิ้นสุดระยะเวลาจำพรรษา 3 เดือนของพระสงฆ์เถรวาท โดยเป็นวันที่พระสงฆ์จะทำสังฆกรรมปวารณาออกพรรษาในวันนี้ วันออกพรรษตามปกติ จะตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 (ประมาณเดือนตุลาคม) และวันถัดจากวันออกพรรษา 1 วัน (แรม 1 ค่ำ เดือน 11) ชาวบ้านยังนิยมไปทำบุญตักบาตร เรียกว่า ตักบาตรเทโว หรือ ตักบาตรเทโวโรหณะด้วย หลังจากออกพรรษา จะเริ่มจากแรม 1 ค่ำ เดือน 11 จนกระทั่งก่อนหมดเดือน 12 โดยจะมีทั้งกฐินส่วนตัว และกฐินรวมหรือกฐินสามัคคี ชาวบ้านมาร่วมมากทุกครัวเรือน

โดยจุดเด่นของตำบลบึงหวาย คือ กิจกรรมสังฆทานเวียน และมีบุญผ้าป่าตามมาเป็นการทำบุญเพื่อร่วมก่อสร้างหรือปฏิสังขรณ์ สิ่งต่าง ๆ ในวัดวาอาราม หรือสถานที่สำคัญๆ ของชุมชน เช่น โรงเรียน ศาลาประชาคม หรืออย่างอื่น ๆ ซึ่งเป็นการเวียนจัดงานบุญหลังจากออกพรรษาไปยังวัดต่าง ๆ ในช่วงงานกฐินและผ้าป่าจนครบทุกวัด เพื่อให้ชาวบ้านได้มีโอกาสไปทำบุญในวัดต่าง ๆ อย่างทั่วถึงและพร้อมหน้าพร้อมตากัน โดยจัดต่อเนื่องทุกวันหยุดสุดสัปดาห์ใช้เวลายาวประมาณ 2-3 เดือน จนกระทั่งถึงช่วงปลายปี ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ตามปฏิทินจันทรคติไทยก็จะมีกิจกรรมวันลอยกระทงซึ่งถือเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมสำคัญที่จัดกันทั้งตำบลโดยชาวบ้านจะนิยมไปลอยกระทงกันในหลายพื้นที่ในตำบล เช่น หนองผือ บึงปลาหลาก แม่น้ำมูล เป็นต้น เมื่อถึงช่วงสิ้นปีก็จะมีการจัดกิจกรรมส่งท้ายปีเก่าตามสมัยนิยม และมีการสวดมนต์ข้ามปีตามวัดต่าง ๆ ก็เป็นอันสิ้นสุดกิจกรรมในแต่ละปี (ดังตารางที่ 4-1)

ตารางที่ 4-1 ปฏิทินประเพณีและวัฒนธรรมของตำบลบึงหวาย

ประเพณีและวัฒนธรรม	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ทำบุญปีใหม่ ผ้าป่าปีใหม่ สมโภชน์พระ แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่	↔											
เลี้ยงปู่ตา ครั้งที่ 1, ส่งผีหลวง บุญเบิกบ้าน		↔										
บุญข้าวจี บุญเผา บุญมหาชาติ สมโภชน์พระ แต่งงาน+ขึ้นบ้านใหม่			↔									
บุญสงกรานต์ผ้าป่า (สงฆ์น้ำพระ, เลี้ยงเพลพระนอก, กินข้าวป่า)				↔								
สวดส้าหะ บุญเลี้ยงปู่ตา ครั้งที่ 2					↔							
เข้าพรรษา ทำสังฆทาน							↔	↔				
ข้าวประดับดิน								↔				
ข้าวสาก									↔			
ออกพรรษา										↔		
ทอดกฐิน ลอยกระทง สมโภชน์ แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่										↔	↔	
งานสงฆ์ปีเก่า, สมโภชน์												↔

ที่มา: ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน

4.1.4 ข้อมูลเศรษฐกิจ

1) ลักษณะทางเศรษฐกิจ สำหรับฐานนะทางเศรษฐกิจของประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะทางด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง แต่มีประชากรบางส่วนอพยพไปทำงานต่างจังหวัด โดยประชากรในพื้นที่ตำบลบึงหวายมีอาชีพด้านการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ทำนาปีเป็นหลักและทำนาหลังฤดูน้ำลด (พันธุ์ข้าวสารลาว (ข้าวเหนียว) และ พันธุ์ข้าวลิ้มผั่ว) ปลูกพืชไร่ ที่สำคัญคือปลูกมันสำปะหลัง ทำนาบัว ปลูกพืชสวนครัวที่สำคัญ ผักกะแยง ใบบัวบก ต้นหอม โดยพบว่าการปลูกผักแยงขายหลังการทำนา

สร้างรายได้ 15,000 - 20,000 บาทต่อไร่ เนื่องจากผักแขยงเป็นผักพื้นถิ่น ซึ่งเป็นที่นิยมของคนอีสาน และเป็นพืชที่อายุสั้น ปลูกง่าย ลงทุนไม่มาก ให้ผลผลิตต่อไร่สูง ทำให้การปลูกผักแขยงหลังฤดูการทำนา เป็นหนึ่งในอาชีพที่สร้างรายได้ให้เกษตรกรบ้านวังยางได้เป็นอย่างดี สำหรับการประมง มีการทำประมงในครัวเรือน จับสัตว์น้ำจากแหล่งน้ำธรรมชาติ และการเลี้ยงปลาในกระชังเนื่องจากมีน้ำมูลละอุนไหลผ่านด้านการท่องเที่ยว มีแหล่งน้ำธรรมชาติไหลผ่าน เกิดหาดทรายบ้านวังยาง ปากซีกมูลเหมาะแก่การส่งเสริมการท่องเที่ยวเป็นที่ตั้งของ วัดป่านานาชาติ เส้นทางธรรมที่โด่งดังไปทั่วโลก จะเห็นได้ว่าพื้นฐานอาชีพของคนในชุมชนนั้นมีความเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของชุมชนที่สามารถนำมาสร้างรายได้ให้แก่คนที่ยังอยู่ในชุมชนได้ แม้ตามคำบอกเล่าจากการจัดประชาคมว่ามีวัยแรงงานบางส่วนตัดสินใจเดินทางไปประกอบอาชีพนอกพื้นที่ของตำบลเนื่องจากต้องการรายได้ที่แน่นอนมากกว่าการประกอบอาชีพดั้งเดิมของชุมชน โดยมีข้อมูลสภาพเศรษฐกิจในระดับครัวเรือนดังตาราง 4-2

ตารางที่ 4-2 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนในตำบลบึงหวาย (n = 476)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพหลัก		
ไม่ได้ประกอบอาชีพ	37	7.8
เกษตรกร	300	63.0
ค้าขาย/ ธุรกิจส่วนตัว	58	12.1
ข้าราชการ/ พนักงานของรัฐ/ พนักงานรัฐวิสาหกิจ	20	4.3
รับจ้าง	61	12.8
การมีอาชีพเสริม		
ไม่มี	311	65.3
มี	165	34.7
รายได้		
Median = 5000.00 บาท , P_{25} = 4000.00 , P_{75} = 10000.00 , Min = 0 บาท ,		
Max = 40000 บาท , IQR= 6000.00		
แหล่งที่มาของรายได้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
การประกอบอาชีพ	296	62.1
บุตร	82	17.2

ตารางที่ 4-2 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนในตำบลบึงหวาย (n = 476)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
ญาติ	19	3.9
เงินสงเคราะห์จากรัฐบาล	80	16.8
ความเพียงพอของรายได้ครัวเรือน		
ไม่เพียงพอ	123	42.9
เพียงพอแต่ไม่เหลือเก็บ	105	36.6
เพียงพอและมีเหลือเก็บ	32	11.1
ไม่แน่นอน	27	9.4
หนี้สินครัวเรือน		
ไม่มี	137	28.7
มี	339	71.3
แหล่งของหนี้สิน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ , n = 339)		
ธนาคาร	94	27.8
กองทุนเงินล้าน	148	43.8
กองทุนชุมชน	82	24.1
หนี้นอกระบบ	5	4.4
รูปแบบการออมในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
กองทุนฌาปนกิจ	265	55.6
ประกันชีวิต	98	20.6
กองทุนการออมแห่งชาติ	50	10.4
การเลี้ยงสัตว์	39	8.3
การปลูกไม้ยืนต้น	24	5.1
ลักษณะของที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน		
บ้านเดี่ยวชั้นเดียว	179	37.6
บ้านเดี่ยวสองชั้น	294	61.7
ห้องแถว/ ตึกแถว	2	0.3
หอพัก/ แฟลต/ อพาร์ทเมนต์	2	0.3

ตารางที่ 4-2 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจของครัวเรือนในตำบลบึงห้วย (n = 476)

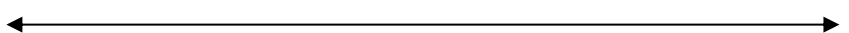
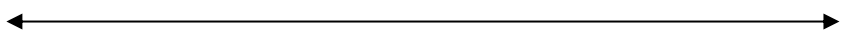
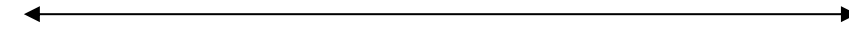
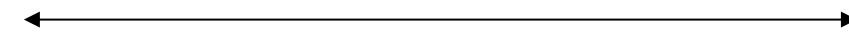
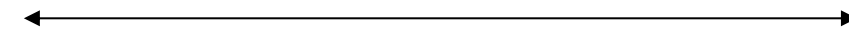
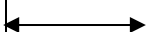
ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
กรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย		
ของตนเอง	315	66.1
ของทางราชการ	0	0.0
เช่า	3	0.7
เป็นผู้อาศัย	158	33.2

นอกจากการมีอาชีพเป็นของตนเองแล้วนั้นยังมีการรวมกลุ่มอาชีพขึ้น โดยมีวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตไม้กวาด หมู่ 8 , ชุมชนเฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่บ้านคอนชาด หมู่ 3 , ชุมชนผักสวนครัวทำขนมไม้ยุง หมู่ 12 , ชุมชนออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านบึงห้วยเหนือ หมู่ 18 , ชุมชนผลิตภัณฑ์รองเท้าบ้านทุ่งบอน ซึ่งการทำไม้กวาดทางมะพร้าว เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน ทุกครัวเรือนในหมู่บ้านร่วมกันผลิตไม้กวาดทางมะพร้าว จนทำให้ต้องสั่งซื้อทางมะพร้าวจากจังหวัดใกล้เคียง และจากภาคใต้ มาเป็นวัตถุดิบ สั่งซื้อไม้ไผ่จากประเทศเพื่อบ้าน มาทำด้ามไม้กวาด เพราะวัตถุดิบในพื้นที่ไม่เพียงพอแก่การผลิต ตลาดยังมีความต้องการไม้กวาดทางมะพร้าวจากบ้านบึงห้วยออกสูงในการผลิตจะมีพ่อค้าเข้ามารับซื้อถึงในหมู่บ้าน ในบางช่วงต้องวางเงินมัดจำไว้ ทำให้ชาวบ้านมีงานทำ มีรายได้ตลอดทั้งปี และกลุ่มอาชีพที่สำคัญ ได้แก่ กลุ่มพัฒนาสตรีผ้าไทย หมู่ 19 , กลุ่มไม้กวาดพัฒนา หมู่ 9 , กลุ่มเฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่ หมู่ 3 , กลุ่มสตรีทำไม้กวาด หมู่ 8 โดยเป็นงานฝีมือที่มีการส่งสมการส่งต่อกันมาอย่างยาวนานอีกอย่างที่น่าสนใจของจังหวัดอุบลราชธานี เป็นหัตถกรรมของขึ้นชื่อคือ ไม้กวาดทางมะพร้าว ที่ชาวบ้านบึงห้วยทำใช้สำหรับกวาดบ้าน เมื่อราร้อยกว่าปีที่แล้ว ชาวบ้านได้ลองทำจนกลายเป็นอาชีพเสริม สร้างงาน สร้างรายได้ แต่เดิมในอดีตบ้านบึงห้วย และพื้นที่บริเวณโดยรอบมีต้นมะพร้าวขึ้นอยู่จำนวนมาก จึงนำเอาก้านมะพร้าวมาเหลาและผลิตเป็น ไม้กวาดทางมะพร้าว นำไปขายที่ตลาดอำเภวารินชำราบ ปัจจุบัน การทำไม้กวาดทางมะพร้าว เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน ทุกครัวเรือนในหมู่บ้านร่วมกันผลิตไม้กวาดทางมะพร้าว ทำให้ชาวบ้านมีงานทำ มีรายได้ตลอดทั้งปี จึงมีหลายครัวเรือนที่นำมาขายบริเวณริมถนนจนกลายเป็นจุดสังเกตของตำบลว่าหากขี่ผ่านถนน 226 แล้วพบสองฟากฝั่งที่มีเฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่และไม้กวาดแล้วนั้น แสดงว่าถึงตำบลบึงห้วยแล้ว

ไม่เพียงแต่อาชีพดั้งเดิมในพื้นที่ที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน บึงห้วยได้รับอิทธิพลจากความเจริญเติบโตด้านเศรษฐกิจของอำเภอจึงเริ่มมีอุตสาหกรรมในระดับครัวเรือนที่เป็นการต่อยอดจาก

อาชีพเดิม เช่น ลินค้าจักรสาน ไม้กวาดทางมะพร้าว ไม้กวาดเลี่ยนตาล เฟอร์นิเจอร์ไม้ไฟ ไม้เสียบลูกชิ้น ไม้ปิ้งไก่ เป็นต้น ซึ่งอุตสาหกรรมเหล่านี้ล้วนให้วัตถุดิบที่มีความเชื่อมโยงกันอย่างค้ำสร้างงานสร้างรายได้เสริมนอกฤดูกาลเกษตรได้ กิจกรรมในอาชีพที่สมาชิกในชุมชนได้ดำเนินการจึงมีทั้งเป็นฤดูกาลและดำเนินการตลอดทั้งปี สามารถแสดงกิจกรรมเป็นปฏิทินกิจกรรม (ได้จากการใช้เครื่องมือประเมินสถานะชุมชน “ปฏิทินการผลิต” ในพื้นที่วิจัย) ได้ดังตารางที่ 4-3

ตารางที่ 4-3 ปฏิทินด้านอาชีพของเกษตรกรชุมชนบึงหวาย

อาชีพ	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
ทำนา	เกี่ยวข้าวนาปรัง			ทำนาปี					เกี่ยวข้าวนาปี		ทำนาปรัง	
หาปลา/เลี้ยงปลา												
รับจ้างต่าง ๆ เช่น ลอกหอม เย็บผ้า												
จักสาน (หม้อ, ตะกร้า , ไม้กวาด)												
ค้าขาย												
ยางพารา/ปลูกมัน												
เลี้ยงวัว เลี้ยงเป็ด/ไก่ (เลี้ยงในครัวเรือน)												
ปลูกหอม (ต้นหอม/ หอมขาว , ปลูก ดาวเรือง ผักใบบัว)												
ปลูกมะเขือเทศ	เก็บ									ปลูก		เก็บ
หาเห็ด/หน่อไม้												
ผักแขยง		เก็บเกี่ยว		ปลูก								

สำหรับการรายรับและรายจ่ายของประชาชนในตำบลบึงหวาย พบว่า จากการใช้เครื่องมือประเมินสถานะชุมชน “โอ่งชีวิต” ในพื้นที่วิจัยพบว่ารายได้จากการประกอบอาชีพที่กล่าวได้ข้าง (ดังตาราง 4-2) ได้แก่ ข้าวนาปี ประมาณ 40,000-120,000 บาท/ปี (ข้าวนาปรังจะปลูกไว้รับประทานในครัวเรือน) นาบัว 60,000/ปี (หากขายเหี่ยวจะมีรายได้ 20บ/กระถาง) การทำประมง 60,000-12,000 บาท/ปี อาชีพรับจ้างต่าง ๆ และค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว/ผู้ประกอบการทั่วไป ประมาณ 100,000 บาท/ปี การทำ

เฟอร์นิเจอร์ไม้/ไม้อัด ประมาณ 50,000-100,000 บาท/ปี การเพาะปลูกพืชอื่น เช่น ปลูกผักแขยง ปลูกใบบัวบก ปลูกมะม่วงหิมพานต์ จะมีรายได้ประมาณ 100,000 บาท/ปี ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วชาวบ้าน จะมีรายได้ขั้นต่ำอยู่ประมาณ 100,000 บาท/ปี (ยังไม่หักต้นทุนจากการประกอบอาชีพ)

ในขณะที่มีรายจ่ายจากการใช้ชีวิตประจำวันจากค่าอาหาร ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าน้ำมันรถ ผ่อนรถ ช่อมรด ค่าโทรศัพท์ การซื้อเสื้อผ้า ไม่ต่ำกว่าคนละ 6,000 บาท/เดือน ภาษีต่าง ๆ เช่น ภาษีไร่นา ภาษีโรงเรือน ภาษีขยะ เป็นต้น นอกจากนี้การส่งเสียเลี้ยงดูบุตรหากอยู่ในระดับประถมถึงมัธยมจะมี ค่าธรรมเนียมการศึกษาประมาณ 1,000-2,000 บาท แต่ในระดับที่สูงขึ้นไป เช่น อุดมศึกษานั้นมีค่าใช้จ่าย ไม่ต่ำกว่าปีละ 20,000 บาท ทั้งนี้ชาวบ้านบางคนยังต้องมีค่าใช้จ่ายที่ไม่สามารถระบุได้ชัดเจนทั้งจากการ รักษาพยาบาล ภาษีสังคมจากกิจกรรมงานบุญประเพณีหรืองานทางสังคม และการเสี่ยงโชคจากลอตเตอรี่ หรือหวยใต้ดิน ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้หลายคนที่มีรายได้จากการขายพืชผลทางการเกษตรเป็นรายปีแต่มี รายจ่ายเป็นรายวันหรือรายเดือนไม่สามารถบริหารจัดการเพื่อให้มีเงินเหลือเก็บออมและใช้จ่ายในกรณีฉุกเฉินได้ จึงเกิดภาวะหนี้สินจากการกู้ยืมต่าง ๆ ได้แก่ เงินกู้ในระบบธนาคารต่าง ๆ เงินกู้นอกระบบ และ เงินกู้ในรูปแบบกองทุน ได้แก่ กองทุนหมู่บ้าน กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนเงินล้าน โดยปัญหานี้ ส่วนใหญ่เริ่มจากการการมีหนี้ของแหล่งทุนเดิม คือ หนี้ในระบบ จนกระทั่งเกิดการดำเนินการกองทุน หมู่บ้านซึ่งมีเงินทุนหมุนเวียนสำหรับให้สมาชิกกู้ยืมในชุมชนโดยไม่ต้องมีเงื่อนไขที่ซับซ้อนเหมือนกับ สถาบันการเงิน ทำให้ทุกครัวเรือนในชุมชนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุน ที่เป็นแหล่งพึ่งพิงทางการเงินได้ ทำให้ชาวบ้านได้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อใช้ทรัพยากร ในการจัดการกับหนี้เสียเดิมรวมถึงการลงทุนในการ ซื้อเครื่องจักรทางการเกษตร วัสดุค้ำและสารเคมีในการเกษตร หรือการซ่อมแซมบ้านเรือนเดิม ทำให้บาง ครัวเรือนมีภาวะหนี้สินที่เพิ่มขึ้น เมื่อเงินรายได้เหลือจากการใช้จ่ายในชีวิตประจำวันและเหลือจากการ ชำระหนี้สินแล้วจึงจะมีการนำเงินดังกล่าวไปเก็บออม โดยมีรูปแบบการออมโดยฝากธนาคาร ฝากกองทุน ฌาปนกิจ การทำประกันชีวิต และกองทุนสัจจะออมทรัพย์ แต่การเก็บออมยังไม่ได้มุ่งเน้นสู่การรองรับ การเป็นผู้สูงวัยในอนาคตเป็นเพียงการเก็บออมเพื่อให้มีแหล่งฝากเงินที่ขาดเป้าหมายชัดเจน และเป็นเพียง หลักประกันค่าใช้จ่ายยามในยามเสียชีวิต

2) ด้านการศึกษา โรงเรียนอยู่ในพื้นที่ตำบลบึงหวาย จำนวน 6 โรงเรียน อยู่ในเขต ความรับผิดชอบเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีเขต 4 โดยเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา จำนวน 6 โรงเรียน ประกอบด้วย

- โรงเรียนบ้านบึงหวาย ตั้งอยู่ ณ หมู่ที่ 18 บ้านบึงหวาย ระดับที่เปิดสอน : อนุบาล- ประถมศึกษา

- โรงเรียนบ้านโนนบอน ตั้งอยู่ ณ หมู่ที่ 13 บ้านบ้านโนนบอน ก่อตั้งเมื่อ 1 พฤษภาคม 2506 ระดับที่เปิดสอน : อนุบาล-ประถมศึกษา (เป็นโรงเรียนขยายโอกาส)
- โรงเรียนบ้านห้องชัน ตั้งอยู่ ณ หมู่ที่ 9 บ้านห้องชัน ก่อตั้งเมื่อ 7 พฤษภาคม 2491 ระดับที่เปิดสอน : อนุบาล-ประถมศึกษา
- โรงเรียนบ้านดอนชาด ตั้งอยู่ ณ หมู่ที่ 2 บ้านบ้านดอนชาด ก่อตั้งเมื่อ 1 สิงหาคม 2481 ระดับที่เปิดสอน : อนุบาล-ประถมศึกษา
- โรงเรียนบ้านวังยาง ตั้งอยู่ ณ หมู่ที่ 7 บ้านวังยาง ก่อตั้งเมื่อ 1 พฤษภาคม 2514 ระดับที่เปิดสอน : อนุบาล-มัธยมศึกษาตอนต้น (เป็นโรงเรียนขยายโอกาส)
- โรงเรียนบ้านท่างอย ตั้งอยู่ ณ หมู่ที่ 6 บ้านท่างอย ก่อตั้งเมื่อ 27 พฤษภาคม 2483 ระดับที่เปิดสอน : อนุบาล-ประถมศึกษา

แม้ในเชิงปริมาณนั้นตำบลบึงหวายมีโรงเรียนกระจายอยู่ในบ้านต่าง ๆ แต่จากหกโรงเรียนนั้นมีเพียงหนึ่งแห่งที่เป็นโรงเรียนที่ขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กเยาวชนถึงขั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองในยุคปัจจุบันที่มุ่งเน้นให้บุตรหลานมีการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นกว่าอดีต จึงมีความจำเป็นต้องให้บุตรหลานเข้าไปเรียนยังอำเภอวารินชำราบ หรือโรงเรียนในอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ผลที่ตาม คือ ความสัมพันธ์ของเยาวชนกับชุมชนดั้งเดิมและครอบครัวนั้นลดลง เนื่องจากต้องรีบตื่นแต่เช้าไปโรงเรียนและยังต้องใช้เวลาในการเดินทางกลับบ้านในช่วงเย็น ซึ่งการเดินทางของเยาวชนมีทั้งแบบที่ผู้ปกครองคอยรับส่ง เดินทางรถรับส่งนักเรียน และเดินทางโดยรถจักรยานยนต์ของตนเอง หากไม่ได้รับความอบอุ่นหรือมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวกลุ่มเยาวชนนี้มีรถจักรยานยนต์ของตนเองนั้นบางส่วนก็จะมีพฤติกรรมการเล่นเตร่ กลับบ้านไม่ตรงเวลา หนีเรียน หรือใช้เวลาในช่วงหลังเลิกเรียนและวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ทำให้เกิดปัญหาที่เรียกกันว่า “เด็กแว้น” และจะส่งผลให้เกิดผลกระทบกับการเตรียมความพร้อมในวันข้างหน้าได้

4.1.5 ข้อมูลสุขภาพ

ทีมวิจัยได้มีกระบวนการสำรวจข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลด้านสุขภาพ พบว่าเป็นชายจำนวน คิดเป็นร้อยละ 36.5 มีอายุ 51 ปี มากที่สุด มีระดับการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน คิดเป็นร้อยละ 69.3 มีสถานภาพสมรสแล้วอยู่ด้วยกัน เป็นร้อยละ 74.1 ใหญ่นึ่งยังไม่มีโรคประจำตัวหรือเจ็บป่วยเรื้อรัง ร้อยละ 63.7 สำหรับโรคประจำตัวที่พบมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคกระเพาะอาหาร รายละเอียดดังตาราง 4-4

ตารางที่ 4-4 ข้อมูลทั่วไปด้านสุขภาพของตัวแทนครัวเรือน (n = 476)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	174	36.5
หญิง	307	63.5
อายุ		
Median = 51.00 ปี , P_{25} = 42.25 , P_{75} = 57.00 , Min = 20 ปี , Max = 59 ปี IQR = 15		
ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าประถมศึกษา	12	2.4
ประถมศึกษา	330	69.3
มัธยมศึกษาตอนต้น	75	15.7
มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช.	41	8.7
อนุปริญญา/ปวส.	7	1.4
ปริญญาตรี	10	2.1
สูงกว่าปริญญาตรี	2	0.3
สถานภาพ		
โสด	43	9.1
สมรสแล้วอยู่ด้วยกัน	357	74.9
สมรสแล้วอยู่ด้วยกัน	28	5.9
หย่าร้าง/หม้าย	48	10.1
การมีโรคประจำตัวหรือเจ็บป่วยเรื้อรัง		
ไม่มี	303	63.7
มี	173	36.3
โรคประจำตัวที่พบ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ , n = 173)		
โรคเบาหวาน	75	43.1
โรคความดันโลหิตสูง	80	46.1
ไขมันในเลือดสูง	14	7.8
โรคไต	7	3.9

ตารางที่ 4-4 ข้อมูลทั่วไปด้านสุขภาพของตัวแทนครัวเรือน (n = 476)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
โรคกระเพาะอาหาร	25	14.7
โรคถุงลมโป่งพอง	5	2.9
กระดูกพรุน	7	3.9
โรคเก๊าต์	12	6.9
ข้อกระดูกเสื่อม	12	6.9
โรครูมาตอยด์	3	2.0

สิ่งที่พบจากการวิจัยครั้งนี้ ชาวบ้านหลายคนมีการใช้สารเคมีในการทำการเกษตรในพืชหลายชนิด เช่น หอมขาว ผักชะแยง มะเขือเทศ เนื่องจากต้องการให้ได้ผลผลิตเร็ว ปริมาณสูง และไม่มีศัตรูพืชรบกวน ซึ่งพืชเหล่านี้เป็นพืชที่ถูกส่งออกไปจำหน่ายภายนอกพื้นที่ จึงอาจเป็นเหตุให้ผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตรที่เป็นประชากรหลักในพื้นที่เสี่ยงต่อการเจ็บป่วยด้วยโรคจากการประกอบอาชีพเหล่านี้เนื่องจากความเสี่ยงในการได้รับสารเคมี ทั้งนี้ชาวบ้านที่มีความรู้และรับทราบถึงอันตรายของสารเคมีกล่าวว่า หากเป็นพืชที่จะนำมารับประทานในครัวเรือนของตนเองนั้นจะไม่ใช้สารเคมี โดยเลือกปลูกแบบปลอดสารแทน เพื่อเป็นการลดความเสี่ยงต่อสุขภาพของตนเอง

4.16 ข้อมูลทางด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติที่มีมาในอดีตถึงแม้ชุมชนจะมีความเจริญก้าวหน้าและความเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มจำนวนของประชากร สถานประกอบการต่าง ๆ แต่ก็ยังคงมีทรัพยากรที่สำคัญในตำบลบึงหวายในแต่ละหมู่บ้าน ดังนี้

แหล่งน้ำ ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบติดกับแม่น้ำ มีแหล่งน้ำผิวดินหลายแห่ง เป็นแหล่งน้ำต้นเงิน ป่าไม่มีสภาพสมบูรณ์ ชาวบ้านได้อนุรักษ์ให้เป็นป่าชุมชนระดับตำบล แหล่งน้ำธรรมชาติ ลำน้ำ-ลำห้วย 2 สาย บึง-หนองและอื่นๆ 7 ฝาย 2 แห่งบ่อน้ำตื้น 357 แห่งบ่อโยก 45 แห่งอื่นๆ (สระน้ำ) 8 แห่ง จากการวิจัยครั้งนี้ได้มีการสำรวจข้อมูลในพื้นที่ตำบลบึงหวายทั้งหมด 5 บ้าน ได้แก่ บ้านบึงหวาย บ้านทุ่งบอน บ้านโนนบอน บ้านวังยาง และบ้านท่าออย พบข้อมูลแหล่งน้ำที่สำคัญ โดยมีแม่น้ำสายสำคัญ ได้แก่ แม่น้ำมูลซึ่งไหล ผ่าน 6 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านบึงหวายหมู่ 3 บ้านวังยาง บ้านโนนสว่าง บ้านโนนบอน และบ้านท่าออย (ดังภาพ 4-1) และแม่น้ำชี บริเวณหมู่ที่ 12 ทำให้ชาวบ้านที่อยู่บริเวณแม่น้ำมีอาชีพจากการประมงในการจับสัตว์น้ำและเลี้ยงปลากระชัง เช่น ปลานิล ปลาตะกิม เป็นต้น จากการที่ตำบลบึงหวายมี

พื้นที่บางส่วนติดกับแหล่งน้ำและค่อนข้างเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มาตั้งแต่เดิมที ทำให้มีพันธุ์ปลาต่าง ๆ หลายชนิดจึงเกิดแหล่งอนุรักษ์ปลาขึ้น โดยเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำน้ำมูล ตั้งอยู่ที่วัดบ้านวังยาง หมู่ที่ 5 ต.บึงหวาย สำหรับบริเวณปากน้ำชีไหลมาบรรจบแม่น้ำมูลที่พื้นที่หาดใน หมู่ที่ 12 กลายเป็นบริเวณที่เรียกกันว่า “หาดท่าโสม” หรือ “หาดวังยาง” ซึ่งเป็นหนึ่งในสถานที่ท่องเที่ยวตำบลบึงหวาย หาดวังยาง มีแม่น้ำสองสี ปรากฏการณ์ของแม่น้ำสองสายที่ไหลมาบรรจบกันที่บ้านวังยาง โดยแม่น้ำมูลที่มีสีออกสีคราม จะไหลมารวมกับแม่น้ำชีที่สีออกจะขุ่นเป็นสีปูน คือ สีสีปูน มุลสีคราม และมีร่องน้ำขนาดใหญ่ คือ ลำร่องใต้ ซึ่งเป็นร่องน้ำและที่ดินสาธารณะประโยชน์รอบร่องน้ำ ที่ชาวบ้านได้ใช้ร่วมกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยชาวบ้านอาศัยในการเป็นแหล่งหาผัก บริเวณปากร่องน้ำที่ติดกับแม่น้ำมูล ซึ่งเป็นแหล่งจอดเรือของชาวบ้านที่ประกอบอาชีพจับปลา นอกจากนี้ยังมีแหล่งน้ำที่สำคัญกระจายอยู่ในแต่ละพื้นที่ ได้แก่ หนองขาม ม.16 ห้วยหม้อทอง ม.13 และ ม.20 สระหนองบอน บึง ลำน้ำคำดาผาย ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสาธารณะในการนำใช้ประโยชน์ในหลายด้านทั้งการปลูกพืช โดยมีพืชที่สำคัญในการสร้างรายได้ คือ ข้าว ผักกะแยง บัวบก หอมแบ่ง และการเลี้ยงสัตว์ บึงหวายนั้นขึ้นชื่อเรื่องการเป็นแหล่งผลิตผักกะแยงมากที่สุดใน จ.อุบลราชธานี ปลูกที่นี่ยังมีพืชอีกหนึ่งชนิดที่ผลิตมากที่สุดในจังหวัดเช่นกัน พืชที่ว่านั้นก็คือใบบัวบก หรือ ที่คนอีสานรู้จักกันดีในชื่อ ผักหนอนนั่นเอง โดยมีแหล่งที่ใหญ่ที่สุด คือ หนองปลาหลด (หนองปลาหลด) ซึ่งเป็นแหล่งธรรมชาติจากโครงการแนวทางการจัดการแผนแม่บทเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ ปี 2547 ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านวังยาง ม. 5 บ้านท่าขอนไ้ม้ยม ม. 12 บ้านโนนสว่าง ม. 14 และบ้านวังยางตก ม. 17 ทั้งนี้ยังมีแหล่งน้ำที่มีคุณภาพน้ำดิบที่ดำเนินการนำมาใช้ประโยชน์ในชุมชน คือ หนองผือ ม.19 และ หนองนางวัย ม.18 ซึ่งนำมาเป็นแหล่งน้ำประปาผิวดิน

ป่าไผ่ชุมชน ป่าของชุมชนส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ตามพื้นที่สาธารณะ ซึ่งเป็นทำเลเลี้ยงสัตว์ ซึ่งในปัจจุบันสัตว์ เลี้ยงประเภท วัว ควาย แต่เหลือไม่มากนัก ต้นไผ่ส่วนใหญ่เป็นไผ่ยืนต้น เช่น พะยอม แดง ประดู่ ยางนา ตั้ว เม็ก เป็นต้น และไผ่พื้นถิ่นอีกหลากหลายชนิดเกิดขึ้นเต็มพื้นที่ ทั้งนี้สิ่งที่สำคัญในพื้นที่ป่าชุมชนนั้นเป็นแหล่งหาเห็ดพื้นบ้าน เช่น เห็ดผึ้ง เห็ดเผาะ เห็ดละโงก แห้ว เห็ดตะไค เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพื้นที่บางส่วนสำหรับการหาหน่อไผ่ หน่อไม้ ซึ่งล้วนแต่สร้างคุณค่าทั้งด้านอาหารและรายได้ให้กับสมาชิกของชุมชน โดยใช้การรักษาป่าพื้นที่ป่าบนพื้นฐานความเชื่อทางศาสนาในรูปแบบของดอนปู่ตาในหมู่บ้านต่าง ๆ และพื้นที่ในสถานที่ทางศาสนา เช่น วัด ป่าช้า ทำให้ในชุมชนที่จะมีพื้นที่ป่าเดิมคงอยู่ควบคู่กับประเพณีการเคารพและกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แม้จะเป็นพื้นที่ชุมชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับถนนหมายเลข 226 เช่น บ้านบึงหวาย ม.7 ก็ยังคงมีพื้นที่ป่าอยู่ ประมาณ 70 ไร่ ซึ่งอยู่ในพื้นที่

ของวัดป่านานาชาติ สำหรับพื้นที่ป่าขนาดใหญ่ที่สุดอยู่ ณ บ้านท่าอัยซึ่งมีมากกว่า 500 ไร่ นับตั้งแต่ที่ผู้นำได้จับจองไว้เมื่อ พ.ศ. 2477 แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญแก่สถานที่สำคัญของชุมชนที่มีมาแต่ดั้งเดิม

สภาพที่อยู่อาศัย บ้านในชุมชนส่วนใหญ่เป็นบ้านชั้นเดียว หากเป็นบ้านสองชั้น ผู้สูงอายุอยู่ที่ชั้นล่าง คิดเป็นร้อยละ 94.0 (จากจำนวนที่ทำการเก็บข้อมูล 476 ครัวเรือน) จากการสำรวจโดยใช้แบบสำรวจแบบรายชื่อที่สร้างขึ้นจากคู่มือการพลัดตกหกล้มในผู้สูงอายุฯ

ตารางที่ 4-5 จำนวนและร้อยละเกณฑ์ในการออกแบบสภาพแวดล้อม (n = 476)

แนวทางการออกแบบ	ใช่	ไม่ใช่
ออกแบบภูมิทัศน์ให้มีลักษณะเป็นเนินด้านข้างเพื่อเข้ากับบ้านได้	397 (83.4)	79 (16.6)
กรณีที่มีห้องนอน โดยเฉพาะ ขนาดกว้างพอสมควรในชั้นล่าง	446 (93.70)	30 (6.3)
กรณีไม่มีห้องนอน ต้องมีห้องสามารถปรับเป็นห้องนอนได้ภายหลังเมื่อต้องการ	425 (89.3)	51 (10.7)
เตียงหรือที่นอนควรใช้ที่มีความสูงระดับพับเข้า เพื่อให้ลุกขึ้นได้สะดวก	440 (92.5)	36 (7.5)
ภายในบ้านมีแสงสว่างเพียงพอ โดยเฉพาะทางเดิน บันได และห้องน้ำ	452 (94.9)	24 (5.1)
มีห้องน้ำชั้นล่างที่ประกอบด้วยที่ล้างมือ โถสุขภัณฑ์ (แบบนั่งราบ) และห้องอาบน้ำ	412 (86.6)	64 (13.4)
ประตูห้องน้ำไม่ธรณีประตู	321 (67.5)	156 (32.5)
ประตูทุกบานในชั้นล่างเมื่อเปิดวัดภายในต้องไม่น้อยกว่า 90 เซนติเมตร	404 (84.9)	72 (15.1)
ประตูห้องน้ำอาจใช้แบบบานเลื่อน	271 (56.9)	205 (43.1)
ประตูห้องน้ำใช้มือจับประตูลักษณะก้านโยก	327 (68.8)	149 (31.2)
มือจับประตูติดอยู่ที่ระดับ 90-110 เซนติเมตร	416 (87.4)	60 (12.6)
ห้องอาบน้ำ ระดับพื้นที่ที่ห้องน้ำใช้การออกแบบให้มีการเอียงลาด	374 (78.6)	102 (21.4)
ใช้ก๊อกน้ำแบบเป็นก้านโยก	348 (73.1)	128 (26.9)
เคาน์เตอร์ครัวหรือโต๊ะสำหรับใช้งานในห้องครัวควรสูงระหว่าง 85-90 เซนติเมตร	363 (76.2)	113 (23.8)
พื้นชั้นล่างของบ้านทั้งพื้นที่ไม่ควรมีการลดระดับควรเป็นพื้นระนาบเดียวกัน	401 (84.3)	75 (15.7)
บันไดกว้างไม่น้อยกว่า 1.00 เมตร	414 (87.0)	62 (13.0)
บันไดมีราวจับทั้ง 2 ข้าง	358 (75.2)	118 (24.8)
พื้นผิวบันไดเป็นไม้ไม่ควรเป็นวัสดุที่ลื่น เช่น กระเบื้อง หรือหิน	348 (73.1)	128 (26.9)
ตำแหน่งปลั๊กไฟ ติดที่ความสูง 50-100 เซนติเมตร จากพื้น	419 (88.1)	57 (11.9)
ตำแหน่งสวิตช์ไฟ สูงระหว่าง 90-120 เซนติเมตร	435 (91.3)	41 (8.7)

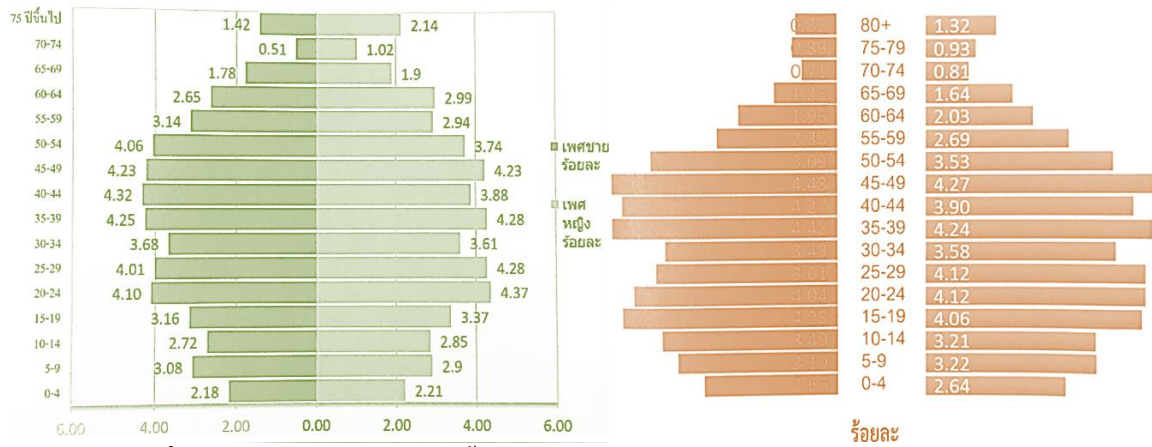
จากตารางที่ 4-5 พบว่าสภาพบ้านที่มีการออกแบบตามเกณฑ์มากที่สุด ได้แก่ แสงสว่างในบ้าน มีเพียงพอ ห้องนอนกว้างพอสมควรในชั้นล่าง และเตียงหรือที่นอนคว่ำใช้ที่มีความสูงระดับพับเข้าตามลำดับ สำหรับสภาพบ้านที่ไม่เป็นไปตามเกณฑ์การออกแบบมากที่สุด คือ บริเวณห้องน้ำ ได้แก่ ประตูห้องน้ำยังไม่ใช้แบบบานเลื่อน ประตูห้องน้ำมีธรณีประตู และประตูห้องน้ำใช้มือจับประตูไม่เป็นแบบลักษณะก้านโยก ตามลำดับ

4.2 สถานการณ์สังคมสูงวัย

4.2.1 ประชากร และแนวโน้มการเข้าสู่สังคมสูงวัย

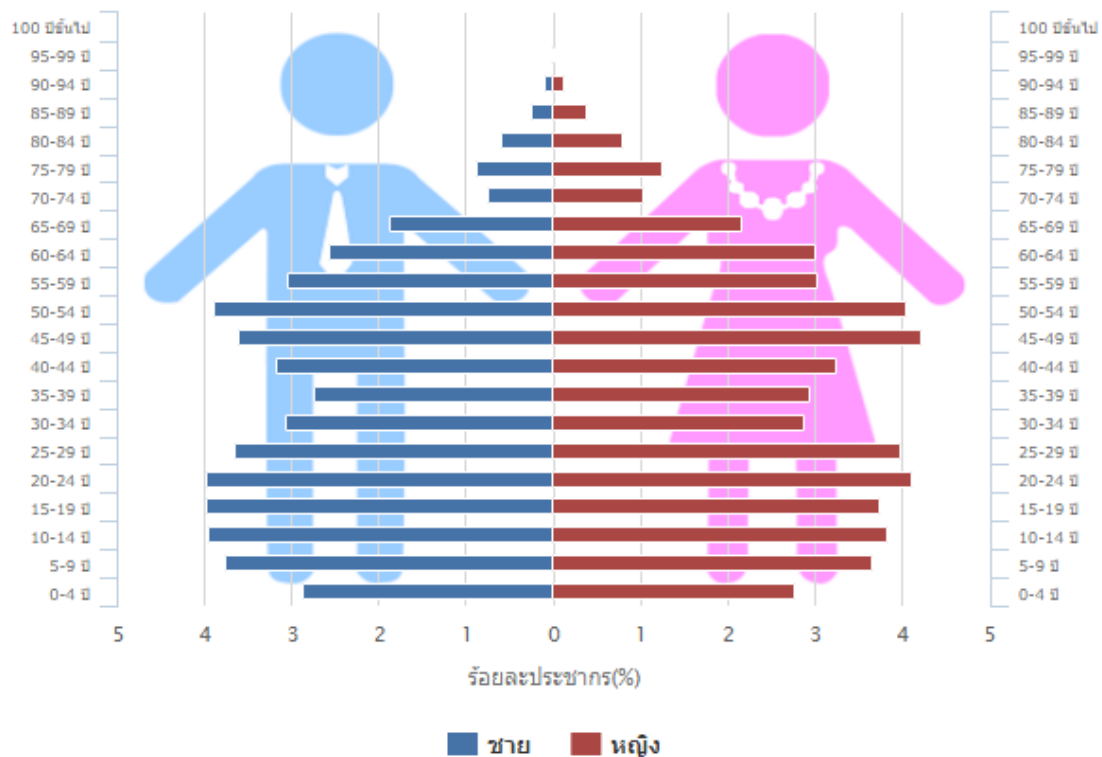
ประชากรทั้งหมดในตำบล 11,670 คน โดยมีสัดส่วนของผู้สูงอายุ ร้อยละ 13.73 ปี 2560 ที่ผ่านมารพ.สต. โนนน้อยได้ดำเนินการคัดกรองผู้สูงอายุในเขตพื้นที่ให้บริการ พบว่ากลุ่มผู้สูงอายุที่ได้รับการคัดกรอง จำนวน 656 คน มีภาวะติดสังคม จำนวน 605 คน (ร้อยละ 92.23) ติดบ้าน จำนวน 44 คน (ร้อยละ 6.71) และ ติดเตียง จำนวน 7 คน (ร้อยละ 1.07) ในขณะที่ประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15-59 ปี) จำนวน 7,180 คน (ร้อยละ 61.53) สำหรับประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะทางด้านเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง (องค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย, 2558) ซึ่งโดยทั่วไปแล้วรายได้หลักของครอบครัวมักจะมีมาจากวัยแรงงานแต่ยังมีวัยแรงงานบางส่วนอพยพไปทำงานต่างจังหวัด รวมถึงการมีอัตราการเกิดต่ำทำให้ประชากรในวัยทำงานมีจำนวนลดลงซึ่งในอีก 5 ปี ข้างหน้าจะมีประชากรในตำบลบึงหวาย (อายุระหว่าง 55-59) ที่เป็นผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอีก จำนวน 680 คน หรือ คิดเป็น ร้อยละ 5.83 ของจำนวน

ในปัจจุบัน โดยข้อมูลจากเอกสารสรุปผลการดำเนินงาน ประจำปี 2560 ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) 2 แห่ง (รพ.สต. โนนน้อยและรพ.สต. หุ่นบอน) สามารถแสดงเป็นพีระมิดประชากรได้ โดยกลุ่มวัยที่มีมากที่สุด คือ กลุ่มวัยรุ่น อายุระหว่าง 15-29 กลุ่มวัยทำงาน อายุระหว่าง 35-49 ปี ดังภาพที่ 4-3 และ ภาพที่ 4-4 หากกลุ่มวัยทั้งสองไม่ได้รับการส่งเสริมเรื่องระบบการศึกษาและการมีอาชีพที่มั่นคงตั้งแต่อายุน้อยก็จะส่งผลต่อการบริหารจัดการเงินและการเตรียมความพร้อมที่ดีในวัยที่สูงขึ้นต่อไปได้ เนื่องด้วยการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับวัยสูงอายุนั้นมีความเกี่ยวข้องกับช่วงวัยโดยส่วนใหญ่แล้วผู้คนจะเริ่มมีการศึกษาหาข้อมูล ผ่านความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจึงก่อให้เกิดการเห็นความสำคัญของการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุเมื่อมีอายุที่เพิ่มมากขึ้น



ภาพที่ 4-3 พีระมิดประชากรในพื้นที่บริการของ รพ.สต. โนนน้อย และ รพ.สต.บึงบอน

ปีรามิดประชากร ปี 2561



ภาพที่ 4-4 พีระมิดประชากรรวมในตำบลบึงหวาย ปี 2561

4.2.2 การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับครัวเรือน

การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับครัวเรือน แบ่งออกเป็นทั้งหมด 5 มิติ ดังนี้

1) มิติด้านร่างกาย ข้อที่ปฏิบัติเป็นประจำมากที่สุด ได้แก่ ข้อ การดื่มน้ำสะอาดอย่างน้อยวันละ 6-8 แก้ว คิดเป็นร้อยละ 87.5 การไปพบแพทย์และรับประทานยาตามคำแนะนำของแพทย์เมื่อมีอาการเจ็บป่วย ร้อยละ 85.8 และ การรับประทานผักและผลไม้เพื่อสุขภาพ ร้อยละ 74.7 ตามลำดับ

2) มิติด้านจิตใจ ข้อที่ปฏิบัติเป็นประจำมากที่สุด ได้แก่ ความรู้สึกรักภูมิใจในตนเองเมื่อประสบความสำเร็จในการทำสิ่งต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 62.2 การเตรียมพร้อมที่จะเป็นผู้ให้คำปรึกษาปัญหาต่าง ๆ แก่สมาชิกในครอบครัว และคนรู้จัก ร้อยละ 59.4 การเตรียมจิตใจที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงสภาพและตำแหน่งหน้าที่การงาน เมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ ร้อยละ 50.3 และการวางแผนที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ กับสมาชิกในครอบครัวเมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น เลี้ยงลูกหลาน เยี่ยมเยือนญาติท้องเกี่ยวกับครอบครัว ร้อยละ 50.3 ตามลำดับ

3) มิติด้านสังคม ข้อที่ปฏิบัติเป็นประจำมากที่สุด ได้แก่ ข้อ 26. ท่านเตรียมพร้อมที่จะเป็นผู้สร้างสัมพันธภาพกับบุคคลต่างวัยในสังคม จำนวน 137 คน คิดเป็นร้อยละ 47.6 ข้อ 24. ท่านวางแผนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคมเมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น จิตอาสา จำนวน 132 คน คิดเป็นร้อยละ 45.8 และข้อ 27. ท่านศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสวัสดิการต่าง ๆ สำหรับผู้สูงอายุ เช่น ศูนย์บริการทางสังคมของผู้สูงอายุ สิทธิพิเศษของผู้สูงอายุ จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 42.7 ตามลำดับ

4) มิติด้านเศรษฐกิจ ข้อที่ปฏิบัติเป็นประจำมากที่สุด ได้แก่ การออมเงินในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ฝากธนาคาร หุ้่นสหกรณ์ กองทุน สัจจะออมทรัพย์ สลากออมทรัพย์ คิดเป็นร้อยละ 53.5 การทำประกันชีวิต ประกันสุขภาพ หรือประกันอุบัติเหตุ ร้อยละ 44.1 และ การมีเงินสำรองเพื่อใช้จ่ายยามฉุกเฉินเมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น ค่ารักษาพยาบาล ร้อยละ 44.1 ตามลำดับ

5) มิติด้านสิ่งแวดล้อม ข้อที่ปฏิบัติเป็นประจำมากที่สุด ได้แก่ การวางแผนปรับปรุงหรือซ่อมแซมที่อยู่อาศัยเพื่อให้เหมาะสำหรับการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ เช่น ทางลาดบริเวณบันได จัดห้องนอนไว้ชั้นล่าง ติดตั้งราวช่วยพยุงบริเวณห้องน้ำ/ บันได/ เตียงนอน เปลี่ยนส้วมเป็นแบบชักโครก (นั่งช้อยขา) ร้อยละ 50.7 การเตรียมสถานที่อยู่อาศัยสำหรับตนเองในวัยสูงอายุ “แก่แล้วอยู่ที่ไหน” ร้อยละ 46.2 และข้อ 36. การวางแผนกู้เงินหรือเตรียมเงินที่จะสร้างที่อยู่อาศัย คิดเป็นร้อยละ 24.3 ตามลำดับ

ตารางที่ 4-6 การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับครัวเรือน (n = 476)

การเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุ	การปฏิบัติ	เป็น บางครั้ง	ไม่เคย
ด้านร่างกาย			
1. ตรวจสอบสภาพร่างกายอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง	350(73.6)	108(22.6)	18(3.8)
2. ไปพบแพทย์และรับประทานยาตามคำแนะนำของแพทย์ เมื่อเจ็บป่วย	408(85.8)	55(11.5)	13(2.8)
3. ดื่มน้ำสะอาดอย่างน้อยวันละ 6-8 แก้ว	417(87.5)	58(12.2)	1(0.3)
4. รับประทานอาหารครบ 3 มื้อ และ ครบทั้ง 5 หมู่ ใน 1 วัน	321(67.4)	152(31.9)	3(0.7)
5. รับประทานผักและผลไม้เพื่อสุขภาพ	356(74.7)	119(25.0)	1(0.3)
6. ดื่มนม รับประทานปลาเล็กปลาน้อย และผักใบเขียว	248(52.1)	218(45.8)	10(2.1)
7. รับประทานอาหารที่มีไขมันสูง เช่น ของทอด หมูสามชั้น กะทิ	86(18.1)	352(74.0)	38(8.0)
8. รับประทานอาหารรสเค็มจัด อาหารแปรรูป เช่น ปลาเค็ม เนื้อเค็ม อาหารหมักดอง	81(17.0)	337(70.8)	58(12.2)
9. นอนดึก (หลัง 22.00 น.)	131(27.4)	259(54.5)	86(18.1)
10. นอนพักผ่อนอย่างน้อยวันละ 7-8 ชม.	241(50.7)	200(42.0)	35(7.3)
11. หลีกเลียงพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ เช่น สูบบุหรี่ ดื่ม เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์	227(47.6)	155(32.6)	94(19.8)
12. ออกกำลังกายอย่างน้อยวันละ 30 นาที	172(36.1)	253(53.1)	51(10.8)
13. ออกกำลังกายอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 วัน ติดต่อกัน	163(34.3)	255(53.5)	58(12.2)
14. ศึกษาเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพในวัยสูงอายุ เช่น หนังสือ ทีวี วิทยุ	228(47.9)	213(44.8)	35(7.3)
15. ศึกษาเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากการเกิดอุบัติเหตุ ผลิต ตกหล่น	237(49.7)	182(38.2)	58(12.1)
16. มีการวางแผนในการควบคุม รูปร่างและน้ำหนักให้ เหมาะสม	223(46.9)	210(44.1)	43(9.0)

ตารางที่ 4-6 การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับครัวเรือน (n = 476)

การเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุ	การปฏิบัติ	เป็น บางครั้ง	ไม่เคย
ด้านจิตใจ			
17. เตรียมจิตใจให้สงบด้วยการศึกษาระบบ ฝึกสมาธิ หรือ ปฏิบัติธรรม	144(30.2)	296(62.2)	36(7.6)
18. เตรียมจิตใจที่จะเผชิญกับภาวะไม่สุขสบายจากความเสื่อม ของร่างกาย เช่น อาการปวดข้อ ความสามารถในการทรง ตัวลดลง ความสามารถในการมองเห็นหรือได้ยินลดลง	193(40.6)	251(52.8)	31(6.6)
19. เตรียมจิตใจที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและ ตำแหน่ง หน้าที่การงาน เมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ	239(50.3)	210(44.1)	27(5.6)
20. เตรียมพร้อมที่จะเป็นผู้ให้คำปรึกษาปัญหาต่าง ๆ แก่ สมาชิกในครอบครัว และคนรู้จัก	283(59.4)	179(37.5)	15(3.1)
21. วางแผนที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ กับสมาชิกในครอบครัวเมื่อ ก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น เลี้ยงดูลูกหลาน เยี่ยมเยือนญาติ ท่องเที่ยวกับครอบครัว	239(50.3)	210(44.1)	27(5.6)
22. วางแผนหางานอดิเรกที่เหมาะสมไว้ทำเมื่อก้าวเข้าสู่วัย สูงอายุเพื่อผ่อนคลายอารมณ์	233(49.0)	211(44.4)	31(6.6)
23. ภูมิใจในตนเองเมื่อประสบความสำเร็จในการทำสิ่งต่าง ๆ	296(62.2)	165(34.7)	15(3.1)
ด้านสังคม			
24. วางแผนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม เมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น จิตอาสา	218(45.8)	213(44.8)	45(9.4)
25. วางแผนที่จะเข้าชมรมหรือสมาคมต่าง ๆ เมื่อก้าวเข้าสู่วัย สูงอายุ เช่น ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมจักรยาน ชมรมพุทธ ศาสนา สมาคมศิษย์เก่า	200(42.0)	228(47.9)	48(10.1)
26. เตรียมพร้อมที่จะเป็นผู้สร้างสัมพันธ์ภาพกับบุคคลต่างวัย ในสังคม	227(47.6)	211(44.4)	38(8.0)

ตารางที่ 4-6 การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับครัวเรือน (n = 476)

การเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุ	การปฏิบัติ	เป็น บางครั้ง	ไม่เคย
27. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสวัสดิการต่าง ๆ สำหรับผู้สูงอายุ เช่น ศูนย์บริการทางสังคมของผู้สูงอายุ สิทธิพิเศษของผู้สูงอายุ	203(42.7)	223(46.9)	50(10.4)
ด้านเศรษฐกิจ			
28. ประเมินบัญชีรายรับ-รายจ่ายเพื่อวางแผนการใช้เงินให้เพียงพอเมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ	195(41.0)	223(46.9)	58(12.2)
29. ทำประกันชีวิต ประกันสุขภาพ หรือประกันอุบัติเหตุ	210(44.1)	147(30.9)	119(25.0)
30. มีการออมเงินในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ฝากธนาคาร หุ้่นสหกรณ์ กองทุน สัจจะออมทรัพย์ สลากออมทรัพย์	255(53.5)	163(34.3)	58(12.2)
31. มีเงินสำรองเพื่อใช้จ่ายยามฉุกเฉินเมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น ค่ารักษาพยาบาล	210(44.1)	205(43.1)	61(12.8)
32. ลดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยและไม่จำเป็น	208(43.8)	238(50.0)	30(6.3)
33. เตรียมหาอาชีพที่สามารถทำได้ในวัยสูงอายุเพื่อหารายได้เพิ่มเติม	208(43.8)	208(43.8)	60(12.5)
ด้านสิ่งแวดล้อม			
34. เตรียมสถานที่อยู่อาศัยสำหรับตนเองในวัยสูงอายุ <u>“แก่แล้วอยู่ที่ไหน”</u>	220(46.2)	162(34.0)	94(19.8)
35. วางแผนปรับปรุงหรือซ่อมแซมที่อยู่อาศัยเพื่อให้เหมาะสำหรับการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ เช่น ทางลาดบริเวณบันได จัดห้องนอนไว้ชั้นล่าง ติดตั้งราวช่วยพยุงบริเวณห้องน้ำ/ บันได/ เติงนอน เปลี่ยนส้วมเป็นแบบชักโครก	241(50.7)	169(35.4)	66(13.9)
36. วางแผนกู้เงินหรือเตรียมเงินที่จะสร้างที่อยู่อาศัย	116(24.3)	187(39.2)	174(36.5)
37. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสถานสงเคราะห์คนชรา	102(21.5)	149(31.3)	225(47.2)

การสำรวจการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับครัวเรือน สามารถจำแนกระดับการเตรียมความพร้อมของครัวเรือนเป็นรายได้ ได้แก่ มิติด้านร่างกาย พบว่า มีระดับปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 41.0 มิติด้านจิตใจ พบว่า อยู่ในระดับดีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.5 มิติด้านเศรษฐกิจ พบว่า อยู่ในระดับต่ำมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.3 มิติด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า อยู่ในระดับต่ำมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 59.7 และมิติด้านสังคม พบว่า อยู่ในระดับต่ำมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.6 (ดังตารางที่ 4-7)

ตารางที่ 4-7 จำนวนและร้อยละของระดับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยจำแนกตามรายด้าน

ระดับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัย	จำนวน	ร้อยละ
มิติด้านร่างกาย		
ระดับดี	152	31.9
ระดับปานกลาง	195	41.0
ระดับต่ำ	129	27.1
มิติด้านจิตใจ		
ระดับดี	174	36.5
ระดับปานกลาง	139	29.2
ระดับต่ำ	164	34.4
มิติด้านเศรษฐกิจ		
ระดับดี	159	33.4
ระดับปานกลาง	96	20.2
ระดับต่ำ	220	46.3
มิติด้านสิ่งแวดล้อม		
ระดับดี	86	18.1
ระดับปานกลาง	106	22.2
ระดับต่ำ	284	59.7

ตารางที่ 4-7 จำนวนและร้อยละของระดับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยจำแนกตามรายด้าน

ระดับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัย	จำนวน	ร้อยละ
มิติด้านสังคม		
ระดับดี	167	35.1
ระดับปานกลาง	116	24.3
ระดับต่ำ	193	40.6

ระดับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 42.43 รองลงมาเป็นระดับต่ำ ร้อยละ 31.93 และระดับดี คิดเป็นร้อยละ 25.63 (ตารางที่ 4-8)

ตารางที่ 4-8 จำนวนและร้อยละของระดับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยในภาพรวม

ระดับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัย	จำนวน	ร้อยละ
ระดับดี	122	25.63
ระดับปานกลาง	202	42.43
ระดับต่ำ	152	31.93

4.2.3 การเตรียมความพร้อมของ อปท. และหน่วยงานในพื้นที่ที่ผ่านมา

จากการเก็บข้อมูลในชุมชนโดยใช้แบบประเมินสภาวะชุมชนด้วยเส้นประวัติศาสตร์ (histology line) ของตัวแทนหมู่บ้านในตำบลบึงหวาย ได้แก่ บ้านวังยาง บ้านโนนบอน บ้านท่าออย หมู่ 15 และหมู่ 6 บ้านทุ่งบอน บึงหวายหมู่ 7 หมู่ 8 และหมู่ 19 พบว่า บ้านโนนบอน ประเด็นประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับสังคมสูงวัย อาทิ การจัดกลุ่มผู้สูงอายุ ในปี 2556 หลังจากนั้นก็มีโครงการวัดส่งเสริมสุขภาพ ซึ่งหมู่บ้านได้รับรางวัลวัดส่งเสริมสุขภาพระดับดีเด่นของจังหวัด อีกทั้งในด้านสิ่งแวดล้อมและด้านเศรษฐกิจ มีโครงการต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ เช่น โครงการไทยนิยมที่ยั่งยืน บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เงินผู้สูงอายุ เป็นต้น จะเห็นได้ว่า การเตรียมชุมชนเพื่อรองรับสังคมสูงวัย เริ่มเกิดการดำเนินการมาไม่นานนัก จึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาเพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างต่อเนื่องและให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนบ้านท่าออย ประเด็นประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ที่ได้เพิ่มเติมจะเกี่ยวข้องกับอาชีพและพื้นที่ทำกิน มีโครงการต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ ที่ส่งเสริมด้านอาชีพ การพัฒนา

สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามยังไม่มีข้อมูลว่ามีกลุ่มหรือระบบการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนบ้านท่าอ้อย บ้านทุ่งบอน โดยมีโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในช่วงปีต่าง ๆ ดังนี้

ช่วงปี 2540-2550 หมู่บ้านเริ่มมีชมรมผู้สูงอายุ และในด้านเศรษฐกิจของชุมชน (พ.ศ. 2540) และชุมชนมีกองทุน ที่ช่วยเหลือเกี่ยวกับปัญหาความยากจนในหมู่บ้าน บึงหวายหมู่ 7 (เมื่อพ.ศ. 2542)

ช่วงปี 2551-2561 ในปี 2557 มีโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่สำคัญหลายอย่าง ได้แก่ เริ่มมีการก่อตั้งชมรมผู้สูงอายุตำบล มีฌาปนกิจผู้สูงอายุ ตำบลบึงหวาย ชุมชนได้รับจัดสรรงบประมาณเพื่อการดูแลผู้สูงอายุมาจากกองทุนหลักประกันสุขภาพ-เริ่มมีกองทุนฌาปนกิจผู้สูงอายุ ในในชุมชนมีการจัดกลุ่มบึงหวายหมู่ 18 และมีกองทุนฌาปนกิจผู้สูงอายุในตำบล ปี 2559-มีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุไม่ทั้งกัน โดยปี 2561 บ้านบึงหวาย หมู่ 19 ได้เป็นหมู่บ้าน OTOP นวัตกรรม

โดยภาพรวมทุกหมู่บ้านนั้นมีโครงการต่าง ๆ ของตนเองตามแต่การได้รับนโยบายจากภาครัฐ ผ่านการนำของผู้นำชุมชน คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และอสม. ในการเป็นหัวใจของการจัดกิจกรรมโครงการในชุมชน ซึ่งมีบางโครงการที่มีความเหมือนและบางโครงการก็มีความแตกต่างกัน

1) แผนงาน/โครงการที่องค์การบริหารส่วนตำบลได้ดำเนินการในปีงบประมาณที่ผ่านมา

- (1) โครงการบริการติดตามเยี่ยมบ้านแบบบูรณาการโดยทีมสหวิชาชีพ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโนนน้อย
- (2) โครงการอบรมพัฒนาศักยภาพระบบการดูแลผู้สูงอายุโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโนนน้อยและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทุ่งบอน
- (3) โครงการเยี่ยมบ้านเชิงรุกแบบบูรณาการ โดยทีมหมอครอบครัว (Family Care Team) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทุ่งบอน
- (4) โครงการชุมชนนักปราชญ์สูงวัยไม่ทิ้งกัน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทุ่งบอน
- (5) โครงการอบรมฟื้นฟูจิตอาสา และผู้ดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรัง ผู้พิการ และผู้สูงอายุในชุมชน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโนนน้อย
- (6) โครงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพผู้สูงอายุโดยชุมชน โดยอสม. หมู่ที่ 15
- (7) โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยชมรมผู้สูงอายุตำบลบึงหวาย

2) ความพร้อมในการรองรับการเป็นสังคมผู้สูงวัย

2.1) องค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย ได้จัดทำแผนงาน/โครงการของ อปท. ในการพัฒนาชุมชนในด้านสุขภาพร่างกาย จิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม(สิ่งแวดล้อม) โดยปีงบประมาณ 2561-2562 ซึ่งตามยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการสาธารณสุข แผนงานสาธารณสุข เพื่อสนับสนุนเสริมสร้างสุขภาพอนามัยของประชาชน ด้านสวัสดิการของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย

- (1) โครงการสมทบระบบหลักประกันสุขภาพตำบลบึงหวาย
- (2) โครงการให้ความรู้ผู้สูงวัยห่างไกลโรค
- (3) กิจกรรมการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

องค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย ได้สนับสนุนงบประมาณสำหรับบริหารจัดการกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย เพื่อสนับสนุนการดำเนินการตามแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การฟื้นฟูสมรรถภาพ ศูนย์ฟื้นฟูคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและคนพิการ

2.2) โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบึงหวาย ทั้ง 2 แห่ง ได้แก่ รพ.สต.โนนน้อยและ รพ.สต.ทุ่งบอน ได้มีกองทุนระบบบริการดูแลระยะยาวด้านสาธารณสุขสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง (Long Term Care) เป็นแนวทางใหม่ที่สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ซึ่งเริ่มนำร่องระบบการดูแลผู้สูงอายุในปี 2559 เพื่อเป็นประโยชน์แก่ชุมชนอื่นๆที่สนใจจัดระบบการดูแลผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิงในอนาคต โดยมีทีมนักบริบาล (Care Giver (CG)) หมุนเวียนดูแลพื้นที่ 20 หมู่บ้าน สำหรับการทำงานจะคัดกรองผู้สูงอายุออกมาเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มติดสังคมที่ปฏิบัติตัวได้เหมือนคนปกติทั่วไป กลุ่มติดบ้านซึ่งอาจจะมีภาวะพึ่งพิงบางอย่าง และกลุ่มติดเตียงซึ่งช่วยเหลือตัวเองได้น้อย โดยจะเน้นไปที่การดูแลกลุ่มติดบ้านติดเตียงไม่ให้มีอาการแยลงและฟื้นฟูร่างกายให้กลับมาช่วยเหลือตัวเองได้ นอกจากนี้ยังมี Care Manager (CM) ก็จะต้องจัดทำ care plan ทั้งแผนการจัดซื้อ เช่น กายอุปกรณ์ ที่นอนลม อุปกรณ์ช่วยเดิน เครื่องดูดเสมหะ ฯลฯ และแผนการดูแลสุขภาพรายบุคคลซึ่งจะเน้นไปที่การดูแลกลุ่มติดบ้านติดเตียงไม่ให้มีอาการแยลง ตลอดจนฟื้นฟูให้สามารถช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้น

4.3 สภาพปัญหาสังคมสูงวัยและต้นทุนชุมชน

สภาพปัญหาของชุมชน 5 มิติ ได้แก่ มิติด้านสุขภาพร่างกาย มิติด้านสุขภาพร่างกายจิตใจ มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านสังคมและมิติด้านสภาพแวดล้อม พบปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ ปัญหาด้านสุขภาพจากการเจ็บป่วยเป็นโรคเรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง ภาวะอ้วน ซึ่งเกิดจากพฤติกรรมการกินและการออกกำลังกาย การเจ็บป่วยตามวัยที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพร่างกาย โดย 3 กลุ่มโรค

สำคัญที่มีการเจ็บป่วยมากที่สุดในพื้นที่ ได้แก่ โรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจ กลุ่มอาการแสดงและสิ่งผิดปกติที่พบได้จากการตรวจทางคลินิกและห้องปฏิบัติการ และกลุ่มโรคระบบทางเดินอาหาร ซึ่งกลุ่มโรคเหล่านี้สามารถเกิดจากการมีสภาพแวดล้อมในชุมชนหรือสภาพแวดล้อมในการประกอบอาชีพที่ไม่เหมาะสม และยังมีโรคที่ต้องเฝ้าระวังในชุมชน เช่น โรคอุจจาระร่วง ลำไส้อักเสบ ตาแดง อาหารเป็นพิษ โดยโรคเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องกับการเจ็บป่วยจากอาหารและน้ำเป็นสื่อ เมื่อสอบถามข้อมูลถึงการใช้น้ำสำหรับกระบวนการอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวันของชาวบ้านในตำบลบึงหวาย พบว่าแหล่งของน้ำที่ใช้มาจาก 3 แห่ง ประกอบด้วย น้ำประปาจากการประปาส่วนภูมิภาค น้ำประปาจากระบบผลิตน้ำประปาของชุมชน (ประปาหมู่บ้าน) และน้ำบาดาลจากการติดตั้งปั๊มสูบน้ำในครัวเรือน ทั้งนี้ยังพบว่ากลุ่มที่ใช้น้ำบาดาลนั้นมีการมีการกรองหรือการต้มน้ำก่อนการนำมาบริโภค ซึ่งอาจจะยังมีขั้นตอนที่ไม่ถูกต้องหรือคุณภาพของน้ำบาดาลที่ต่ำกว่ามาตรฐานสำหรับปัญหาการเจ็บป่วย

ด้านร่างกายยังมีการพบปัญหาอาการปวดเมื่อยของกล้ามเนื้อและไขข้อทำให้ไม่สามารถใช้งานกล้ามเนื้อต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยมีสาเหตุทั้งจากความเปลี่ยนแปลงด้านสรีรวิทยาตามอายุที่เพิ่มมากขึ้นและจากการประกอบอาชีพที่มีลักษณะท่าทางในการทำงานที่ซ้ำ ๆ เป็นระยะเวลานาน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการประกอบอาชีพทางการเกษตรและการทำอาชีพเกี่ยวกับเครื่องจักรสาน ทั้งนี้จากการเฝ้าระวังและการคัดกรองสารเคมีตกค้างในกลุ่มเกษตรกร โดยรพ.สต. โนนน้อย พบผู้ที่มีสารเคมีตกค้างในเลือด จำนวน 2 ราย จากผู้ได้รับการคัดกรองจำนวน 90 คน ซึ่งยังมีผู้ที่ยังไม่ได้รับการตรวจคัดกรองอีกเป็นจำนวนมาก

ปัญหาด้านเศรษฐกิจเกิดจากต้นทุนในการซื้อวัตถุดิบสำหรับนำมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องจักรสานและเฟอร์นิเจอร์จากไม้ไผ่ที่ถึงแม้จะมีความต้องการจากผู้ซื้อที่สูง แต่ไม่มีวัตถุดิบที่เพียงพอในท้องถิ่นทำให้ต้องจัดซื้อจากท้องถิ่นอื่นเพื่อนำมาประกอบอาชีพทำให้กำไรจากการจำหน่ายสินค้าลดลง ซึ่งประชาชนในชุมชนมีความต้องการให้มีการสนับสนุนกระบวนการผลิตให้ทันต่อความต้องการและมีตลาดรองรับที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นการเพิ่มช่องทางในการกระจายสินค้าและสามารถต่อรองราคากับผู้ประกอบการที่รับซื้อไปจำหน่ายได้มากขึ้น

ปัญหาด้านสังคมส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อด้านจิตใจโดยมักเกิดจากการเป็นผู้สูงอายุที่อยู่ลำพังเนื่องจากการไม่มีคู่สมรสและการไม่มีทายาท นอกจากนี้ยังเกิดจากการเสียชีวิตของคู่ครองซึ่งจะทำให้ผู้สูงอายุที่ยังมีชีวิตต้องประสบกับความกระทบกระเทือนทางจิตใจที่ค่อนข้างรุนแรงหรือการตายจากของคนวัยเดียวกันทำให้รู้สึกหดหู่ เศร้าหมอง รวมทั้งขาดรายได้ หรือผู้ดูแล และขาดการตอบสนองทางเพศได้ และการเจ็บป่วยเรื้อรังเป็นระยะเวลานาน โดยสถิติจากฐานข้อมูลของรพ.สต.

ในพื้นที่บริการของ รพสต. ทั้ง 2 แห่ง พบว่า จำนวนของผู้มีความผิดปกติทางจิตมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น โดยพบการซึมเศร้าในหลายกลุ่ม ได้แก่ สตรีตั้งครรภ์และหลังคลอด ผู้พิการ ผู้สูงอายุ และผู้ป่วยเรื้อรัง (กลุ่มของผู้สูงอายุ และผู้ป่วยเรื้อรัง พบการผิดปกติจนถึงขั้นตอนการส่งต่อเพื่อรักษาและฟื้นฟูสภาพจิต)

ข้อมูลจากการศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้สามารถสรุป ต้นทุนของชุมชน 5 มิติ ได้แก่ ด้านสุขภาพร่างกาย ด้านสุขภาพร่างกายจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านสภาพแวดล้อม ดังนี้

ต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติที่มีมาในอดีตถึงแม้ชุมชนจะมีความเจริญก้าวหน้าและความเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มจำนวนของประชากร สถานประกอบการต่าง ๆ แต่ก็ยังคงมีทรัพยากรที่สำคัญในตำบลบึงหวายในแต่ละหมู่บ้าน และมีพื้นที่ป่าชุมชนอยู่จำนวนมากซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพได้อีกด้วย

ต้นทุนด้านเศรษฐกิจของประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะทางด้านการประกอบอาชีพอยู่ในระดับปานกลาง มีอาชีพด้านการเกษตรที่หลากหลาย เช่น การปลูกข้าวนาปี/นาหลัง การปลูกพืชไร่ เช่น ปลูกมันสำปะหลัง ทำนาบัว ผักชะแยง ใบบัวบก และ ต้นหอม การประมงบริเวณแม่น้ำมูลและชีไหลผ่าน และกลุ่มอาชีพค้าขายผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น ไม้กวาด เฟอร์นิเจอร์ไม้ เป็นต้น และมีการรวมกลุ่มเป็นผู้ประกอบการอาชีพในชุมชน เช่น กลุ่มไม้กวาดทอง กลุ่มเฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่ กลุ่มตะกร้าจักสาน เป็นต้น

ต้นทุนด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ มีสถานที่สำหรับออกกำลังกาย ได้แก่ สวนสาธารณะ เพื่อใช้ในการส่งเสริมสุขภาพในการออกกำลังกาย พักผ่อนหย่อนใจ และสนามกีฬาของชุมชน เช่น สนามฟุตบอล สนามตะกร้อ เป็นต้น ที่สามารถใช้จัดแข่งขันกีฬาได้ การมีกองทุนระบบบริการดูแลระยะยาวด้านสาธารณสุขสำหรับผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง โดยมีทีมนักบริบาลและอาสาสมัครเยี่ยมบ้านเพื่อดูแลชาวบ้าน และมีการส่งเสริมการออกกำลังกาย อบต. และรพ.สต.ทุกวัน จันทร์ พุธ และศุกร์ ของสัปดาห์

ต้นทุนด้านสังคม มีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมทางศาสนาของชุมชน โดยมีวัดสำคัญ ๆ ซึ่งเป็นเลื่อมใสศรัทธา ได้แก่ วัดบ้านนาชาติ วัดป่าอบลแก้ว วัดบ้านบึงหวาย วัดบ้านโนนบอน เป็นต้น จึงทำให้ชาวบ้านได้มีกิจกรรมพบปะกันเป็นประจำ เช่น การดักบาตรประจำวันที่ข้าวหักข้าวแวง การทำสังฆทานเวียน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีความเข้มแข็งในภาคประชาชนผ่านการทำงานของผู้นำชุมชนซึ่งมีการพบปะพูดคุยกันเป็นประจำทุกเดือนผ่านการประชุมตำบลและเวทีผู้นำสัญจรในแต่ละหมู่บ้าน

ซึ่งทีมวิจัยและชุมชนจะได้นำข้อมูลมาร่วมกันวิเคราะห์ กำหนดแนวทางหรือรูปแบบกิจกรรมในการปฏิบัติการในระยะต่อไป ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4-9 สภาพปัญหาในการรองรับการเป็นสังคมผู้สูงวัยของชุมชน

ประเด็นปัญหาของชุมชน	สาเหตุ/ต้นตอของปัญหา	ผลกระทบต่อสังคมสูงวัย	แนวทางแก้ไข	ต้นทุนสนับสนุน ในการแก้ไข ปัญหาในแต่ละด้าน
ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม				
1.สภาพถนนและแสงสว่าง 2.อุบัติเหตุทางถนน 3. ความพร้อมด้านสภาพแวดล้อมในสถานที่สาธารณะและที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุที่จะมีจำนวนเพิ่มขึ้น	1.ถนนเดิมมีการใช้งานมาเป็นระยะเวลานานและปัจจุบันมีการจราจรโดยยานพาหนะเพิ่มมากขึ้น 2.ยังขาดการเตรียมความด้านสภาพแวดล้อมในสถานที่สาธารณะและที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ	1.ความไม่ปลอดภัยด้านสิ่งแวดล้อมในการดำเนินชีวิต 2.ความไม่เหมาะสมในการใช้บริการในสถานที่สาธารณะและเกิดความเสี่ยงในการประสบอุบัติเหตุในที่พักอาศัย	1.การพัฒนาและซ่อมแซมถนนที่ชำรุด และติดไฟริมถนนเพื่อเพิ่มความสว่างในการเดินทาง 2.การปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุมากขึ้น	1.องค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวายมีงบประมาณในการซ่อมแซม 2. ทัก ษะ พื้น ฐาน ด้าน การ ทำเฟอร์นิเจอร์ไม้และช่างในพื้นที่
ปัญหาด้านเศรษฐกิจ				
1.การออมเพื่อรองรับภาระค่าใช้จ่ายในยามสูงอายุ 2.การมีหนี้สินสะสม	1.ประชาชนมีรายได้จากการประกอบอาชีพไม่เพียงพอสำหรับการเก็บออม (มีรายจ่ายหลายประเภท) 2.การกู้ยืมเพื่อนำมาดำรงชีพ เช่น ประกอบอาชีพ การปรับปรุงบ้านเรือน การซื้อยานพาหนะ 3.ขาดการออมเพื่อวัยสูงอายุ (ประชาชนนิยมนำเงินไปฝากในกองทุนเพื่อการกู้ยืม)	1. มีหนี้สิน 2.เงินไม่เพียงพอต่อการดูแลตนเองในยามเจ็บป่วย	1.การสร้างรายได้เสริมจากอาชีพที่ชุมชนมีต้นทุนเดิมอยู่ 2.การสนับสนุนให้ประชาชนมีพฤติกรรมออมเพื่อยามสูงอายุให้มากขึ้น	1.การสร้างรายได้เสริมจากต้นทุนเดิมของชุมชนในด้านการประกอบอาชีพเกี่ยวกับการทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ ไม้ ฝ าย การทำไม้กวาด (กลุ่มไม้กวาดทอง) การประกอบอาชีพด้านเกษตร ได้แก่ การปลูกบัวบก การปลูกผักแขยง

ประเด็นปัญหาของชุมชน	สาเหตุ/ต้นตอของปัญหา	ผลกระทบต่อสังคมสูงวัย	แนวทางแก้ไข	ต้นทุนสนับสนุน ในการแก้ไข ปัญหาในแต่ละด้าน
				2.รูปแบบการออมที่สามารถนำมาใช้ได้ เช่น กอช. ประกันชีวิต การออมต้นไม้ เป็นต้น
ปัญหาด้านสุขภาพกายและจิตใจ				
1. โรคซึมเศร้าในผู้สูงอายุ ความเครียด รวมถึงคนในชุมชน 2. ผู้สูงอายุอยู่ตามลำพัง 3. โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง 4. ร่างกายเสื่อมถอย ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ โรคไขข้อ	1.ปัญหาการเจ็บป่วยจนเป็นสาเหตุของการเกิดภาวะเครียด 2.วัยทำงานอพยพไปทำงานต่างถิ่นทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัยของครอบครัว 3.พฤติกรรมสุขภาพจากการบริโภคและการออกกำลังกาย 4.ความเสื่อมถอยของสภาพร่างกายตามอายุที่เพิ่มขึ้น	1.เกิดความไม่สบายทั้งร่างกายและจิตใจ 2.ทำให้สูญเสียโอกาสและรายได้ในการประกอบอาชีพ 3.ไม่สามารถทำกิจกรรมทางสังคมได้ตามปกติ	1.การเพิ่มพื้นที่สวนสาธารณะในแต่ละหมู่บ้าน โดยให้ผู้ใหญ่แต่ละหมู่บ้านร่วมพิจารณาความเป็นไปได้ได้แก่ สวนสาธารณะ โนนบอน วังยาง ท่าออย 2. เพิ่มพื้นที่สวนสาธารณะหนองผือ (เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนทั้งสองฝั่งที่อยู่บริเวณหนองหอ เนื่องจากมีถนนคันพื้นที่) 3.เพิ่มศักยภาพการดูแลป้องกันโรคต่างๆให้แก่ประชาชน 4.เพิ่มและส่งเสริมการจัดการอุปกรณ์ให้กับกลุ่มผู้ป่วยสูงอายุติดเตียง เช่น เตียงคนไข้ ที่นอนลม ถังออกซิเจน (การเดิม 100 บาทต่อครั้ง)	(1) โครงการบริการติดตามเยี่ยมบ้านแบบบูรณาการโดยทีมสหวิชาชีพ (2) โครงการอบรมพัฒนาทักษะระบบการดูแลผู้สูงอายุโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (3) โครงการเยี่ยมบ้านเชิงรุกแบบบูรณาการ โดยทีมหมอครอบครัว (Family Care Team) (4) โครงการชุมชนนักปราชญ์สูงวัยไม่ทิ้งกัน (5) โครงการอบรมฟื้นฟูจิตอาสาและผู้ดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรัง ผู้พิการและผู้สูงอายุในชุมชน (6) โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยชมรมผู้สูงอายุตำบลบึงหวาย

ประเด็นปัญหาของชุมชน	สาเหตุ/ต้นตอของปัญหา	ผลกระทบต่อสังคมสูงวัย	แนวทางแก้ไข	ต้นทุนสนับสนุน ในการแก้ไข ปัญหาในแต่ละด้าน
			5.การพัฒนา ระบบการดูแล ผู้ป่วย และสนับสนุนผู้สูงอายุ	(7) สวนสาธารณะของตำบล ได้แก่ สวนสาธารณะหนองหอ ซึ่งอยู่ใน ระหว่างการดำเนินการ โดยข้อมูล เบื้องต้น (จาก นายก อบต.)พื้นที่ สวนสาธารณะ มีนโยบายในการ สนับสนุนให้มีพื้นที่ในการค้าขาย มี ร้านค้า ดังนั้นนอกจากจะเป็น สวนสาธารณะเพื่อใช้ในการ ส่งเสริมสุขภาพแล้ว ยังเพิ่มโอกาส ในการส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจ ของชุมชนมากขึ้น โดย อบต.มีการ วางแผนในการจำหน่ายสินค้ากลุ่ม ไม้ดอกไม้ประดับ เครื่องจักรสาน ร้านอาหาร ร้านกาแฟ เป็นต้น
ปัญหาด้านสังคม				
-ปัญหาวัยรุ่น ○ ยาเสพติด ○ เด็กแว้น ○ ดิดเกม ○ ทะเลาะวิวาท	สาเหตุของปัญหาด้านยาเสพติดของ วัยรุ่น 1.มีความเห็นที่ไม่ถูกต้องในการหา รายได้ (ขายยาได้เงินดี) 2.ไม่อยากทำงานหรือขี้เกียจทำงาน	1. ความปลอดภัยในการดำเนิน ชีวิตของคนในชุมชน 2. นำไปสู่ปัญหาครอบครัว 3. ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตของ สมาชิกในครอบครัว ชุมชน	1.การสร้าง ความอบอุ่นใน ครอบครัว 2.การเปิดโอกาสใช้กลุ่มวัยรุ่น ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรม ต่าง ๆ ของชุมชน	1.ต้นทุนเดิมของชุมชนในด้านการ ประกอบอาชีพเกี่ยวกับการทำ เฟอร์นิเจอร์ไม้ไฟ การทำไม้กวาด (กลุ่มไม้กวาดทอง) การประกอบ

ประเด็นปัญหาของชุมชน	สาเหตุ/ต้นตอของปัญหา	ผลกระทบต่อสังคมสูงวัย	แนวทางแก้ไข	ต้นทุนสนับสนุน ในการแก้ไขปัญหาในแต่ละด้าน
	3.ครอบครัวมีปัญหา 4.ยาเสพติดหาง่าย		3.การสร้างอาชีพที่นำไปสู่ การสร้างรายได้	อาชีพด้านเกษตร ได้แก่ การปลูก บัวบก การปลูกผักแขยง 2.ต้นทุนทางวัฒนธรรมทางสังคมของชุมชน เช่น งานบุญประเพณีต่าง ๆ และสถานที่ทางศาสนาที่ได้รับความศรัทธาของชุมชน

จากตารางการวิเคราะห์ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาข้างต้น จะเห็นแนวทางเบื้องต้นที่จะนำมาดำเนินการเพื่อเตรียมรองรับสังคมสูงวัยของประชาชนตำบลบึงหวายในเนื้อหาส่วนถัดไป

4.4 รูปแบบการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุ

กระบวนการเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของทีมวิจัยและชุมชนในการมีส่วนสำคัญ เพื่อให้ชุมชนรู้สึกว่าเป็นผู้พัฒนาชุมชนของตนเอง ได้สร้างความภูมิใจ และในกระบวนการมีส่วนร่วมในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างกระบวนการให้ชุมชนเพื่อการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุ ดังนี้

1) **ร่วมคิดและวางแผน** คือ การสนทนาพูดคุยกันภายในกลุ่มนักวิจัยชุมชน ร่วมกับนักวิจัยทีมนักวิชาการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน ช่วยกันคิดในการแก้ปัญหา เพื่อหาทางออก และเมื่อได้แนวทางแล้วจึงช่วยกันวางแผนงานว่าจะทำอะไร

2) **ร่วมทำ** หลังจากที้ออกแบบและวางแผนงานแล้ว โดยร่วมกันลงมือลงแรงช่วยเหลือกันและกันด้วยจิตอาสา เพื่อไม่ให้เกิดการจ้างแรงงานจากภายนอก จึงทำให้เกิดความประหยัด คุ่มค่ารวดเร็ว และสร้างความเป็นเจ้าของให้กับสมาชิกทุกคน

3) **ร่วมรับประโยชน์** กิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการต้องมุ่งเน้นที่ประโยชน์ส่วนรวม โดยมีกระบวนการที่โปร่งใส เพื่อให้เกิดการร่วมรับประโยชน์หลังจากมีการทำกิจกรรม ต้องมีกระบวนการเผยแพร่ เพื่อสร้างความภูมิใจให้แก่ผู้ร่วมกิจกรรมทุกคน จึงจะทำให้เกิดกระบวนการทำงานที่สามารถดึงดูดให้มีผู้คนมาเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่อง



ภาพที่ 4-5 การหารือเพื่อกำหนดแผนร่วมกัน

ดังนั้นเพื่อให้กระบวนการในแต่ละมิติมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ จึงได้มีการสร้างแผนงานเพื่อรองรับสังคมสูงวัยของชุมชน โดยนำข้อมูลต่าง ๆ ในระยะของการสำรวจข้อมูลระดับชุมชน และครัวเรือนมาร่วมกันหารือ ตามความสำคัญและความจำเป็นของการเตรียมความพร้อมในแต่ละมิติ

รูปแบบกิจกรรมรองรับสังคมสูงวัยตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี
2 รูปแบบ คือ 1) การต่อยอดจากนโยบายรัฐบาล และ 2) การต่อยอดจากต้นทุนของพื้นที่ โดยมีรายละเอียด
ดังนี้

รูปแบบกิจกรรมรองรับสังคมสูงวัยตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

กิจกรรมในการรองรับสังคมสูงวัยของชุมชน	แกนนำ
<u>รูปแบบที่ 1 การต่อยอดจากนโยบายรัฐบาล</u> กิจกรรมการออมเงินในวัยทำงาน กิจกรรมการออมต้นไม้	แกนนำ : โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (ผอ.รพ. สต.ทุ่งบอน และ ผอ.รพ.สต.โนนน้อย) แกนนำ : นายบรรลุลกล เวียงคำ (หัวหน้าสำนักปลัด อบต. บึงหวาย)
<u>รูปแบบที่ 2 การต่อยอดจากต้นทุนของพื้นที่</u> กิจกรรมการปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย เพื่อรองรับวัยสูงอายุ ผู้พิการ และ ผู้ด้อยโอกาส (ช่วงชุมชน) และ พัฒนา กองทุนช่วงชุมชน ต.บึงหวาย	แกนนำ : นายวรกร ปุราไกร (ผอ.กองช่าง อบต. บึง หวาย) และ นายไส สกุลงาม (ผู้ช่วย ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 13)
กิจกรรมการพัฒนาสวนสาธารณะรองรับ สังคมสูงวัย	แกนนำ : ผู้นำชุมชน ทีมวิจัยชุมชน
ที่ปรึกษา : นายอนุชา วงศ์หวัง (กำนัน ต.บึง หวาย) และ นายสมบูรณ์ โสภีพันธ์ (นายก อบต.บึงหวาย)	

4.4.1 รูปแบบที่ 1 การต่อยอดจากนโยบายรัฐบาล

4.4.1.1 กิจกรรมการออมเงินในวัยทำงาน

การขับเคลื่อนการออมเงินเพื่อสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพของตนเองเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยใช้รูปแบบการออมของกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) ทั้งนี้กองทุนดังกล่าว คือ กองทุนที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 เพื่อเป็นช่องทางการออมขั้นพื้นฐานให้แก่ผู้ที่ยังไม่ได้รับความคุ้มครองให้ได้รับผลประโยชน์ในรูปแบบของบำนาญ หากเป็นผู้ประกอบอาชีพอิสระ หรือเป็นแรงงานนอกระบบ ที่ไม่ได้รับสิทธิสวัสดิการบำเหน็จ-บำนาญจากรัฐหรือนายจ้าง อายุ 15-60 ปี ต้องการสร้างความมั่นใจว่ามีเงินบำนาญใช้ในยามเกษียณ สามารถเริ่มต้นออมเงินเพียง 50 บาท สูงสุดปีละไม่เกิน 13,200 บาท โดยหากมีการออมตั้งแต่อายุน้อยยังสามารถได้เงินกลับคืนมาในรูปแบบเงินบำนาญไว้ใช้ในยามเกษียณ สูงสุดถึง 7,200 บาท/เดือน การออมเงินกับ กอช. จึงเป็นอีกตัวเลือกที่สามารถก่อให้เกิดประโยชน์กับชุมชน (สามารถเข้าไปสืบค้นข้อมูลโครงการเพิ่มเติมได้ที่ <https://eservice.nsf.or.th/>)

เนื่องจากชุมชนที่ยังขาดการออมเพื่อวัยสูงอายุเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้เพียงพอและมีเหลือเก็บมีเพียง ร้อยละ 11.1 โดยรูปแบบการออมทรัพย์ในครัวเรือนยังไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การออมเพื่อวัยสูงอายุ พบว่า กองทุนฌาปนกิจ (55.61%) ประกันชีวิต (20.59%) เมื่อพิจารณาจากลักษณะการประกอบอาชีพ ได้แก่ เกษตรกร (63.0%) รับจ้าง (12.8%) ค้าขายส่วนตัว (12.1%) ซึ่งกลุ่มอาชีพเหล่านี้สามารถมีสิทธิเข้าร่วมกองทุน กอช. ได้ “โครงการ กอช. นั้นมีมาตั้งแต่ปี 2559 โดยธนาคารเคยเข้ามารับสมัคร แต่มีตนเองเพียงคนเดียวจากกลุ่ม อสม. นับร้อยละที่ได้สมัครกองทุน กอช.” จากการทำแบบสอบถามและกระบวนการสนทนากลุ่มตามหมู่บ้านต่าง ๆ ก็ได้พบว่า ยังขาดการมีเงินสำรองเพื่อใช้จ่ายยามฉุกเฉินเมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น ค่ารักษาพยาบาล รวมถึงการไม่มีประกันชีวิต หรือประกันสุขภาพสำหรับตนเอง เนื่องจากการมีรายได้ไม่เพียงพอที่จะเหลือสำหรับการออมเป็นก้อนใหญ่ อีกทั้งรูปแบบการประกอบอาชีพที่ยึดถือเป็นหลักมาตั้งแต่ตั้งรกรากของชุมชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก จึงทำให้ไม่มีสิทธิสวัสดิการบำเหน็จ-บำนาญจากรัฐหรือนายจ้างเหมือนผู้คนในชุมชนเมือง แม้กองทุน กอช. จะมีการดำเนินการโดยรัฐบาลมาตั้งแต่ปี 2554 แต่ก็ยังมีผู้สมัครน้อยมากฯ บางชุมชนนั้นแทบไม่มีผู้สมัครโครงการดังกล่าวเลย

สำหรับความเสี่ยงของกองทุนนั้นพอร์ตการลงทุนของ กอช. มีการลงทุนในหลักทรัพย์ที่มีความมั่นคงสูงไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 อาทิ เงินฝาก พันธบัตรรัฐบาล ตราสารหนี้ภาคเอกชน และมีการลงทุนในหลักทรัพย์ประเภทอื่น เช่น กองทุนรวมอสังหาริมทรัพย์และกองทุนรวมดัชนีหุ้นไทย SET50 ไม่เกินร้อยละ 20 ซึ่งเป็นไปตามกรอบนโยบายการลงทุนภายใต้การควบคุมดูแลของอนุกรรมการ

การลงทุน และคณะกรรมการ ภายใต้กรอบของกฎหมาย พ.ร.บ. กอช. ที่กำหนดให้การลงทุนของ กอช. เป็นรูปแบบการลงทุนที่มีความเสี่ยงต่ำ เน้นความปลอดภัยของเงินต้นที่เป็นเงินออมเพื่อการเกษียณของผู้เป็นสมาชิก ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้ไม่แน่นอน

แนวทางในการพัฒนากิจกรรมนั้นทีมวิจัยได้พิจารณาดำเนินงานเดิมจากการสมัครเข้าร่วมออมในโครงการกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) ของชุมชนตำบลบึงหวาย ประกอบกับการมีธนาคารต่าง ๆ ที่ร่วมนโยบายการออมของภาครัฐได้เข้าร่วมในการประชาสัมพันธ์ จึงทำให้ทีมวิจัยมองเห็นแนวทางและความเป็นไปได้ในการพัฒนากิจกรรมโดยมีรูปแบบการดำเนินงานและภาคีเครือข่ายการออมเงินในวัยทำงาน ดังตารางที่ 4-10

ตารางที่ 4-10 รูปแบบการดำเนินงานและภาคีเครือข่ายการออมเงินในวัยทำงาน

กิจกรรม	ภาคีเครือข่าย	บทบาท/หน้าที่
การประชาสัมพันธ์ เพื่อเชิญชวนประชาชนมาเข้าร่วมโครงการ	- ผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน - รพ.สต. ได้แก่ รพ.สต.ทุ่งบอน และ รพ.สต.โนนน้อย - กองสวัสดิการ อบต.บึงหวาย	- เป็นแกนนำในการประชาสัมพันธ์ไปยังชุมชนเนื่องจากมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด - หน่วยงานเชื่อมระหว่างผู้นำชุมชนและหน่วยงานระดับอำเภอ
การให้ความรู้และการรับสมัคร	- ธนาคารออมสิน สาขาโนนผึ้ง	- ให้ความรู้และรับสมัครสมาชิกเนื่องจากธนาคารออมสินเป็นหนึ่งในธนาคารที่มีการรับสมัคร กอช. และมีผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ
การขยายผล	- หน่วยงานระดับอำเภอ - ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน	- กำหนดเป้าหมาย/แนวทางการปฏิบัติลงมายังระดับตำบล - ประชาสัมพันธ์ รับสมัคร และรับออมเงินในระดับหมู่บ้าน

ตารางที่ 4-10 รูปแบบการดำเนินงานและภาคีเครือข่ายการออมเงินในวัยทำงาน

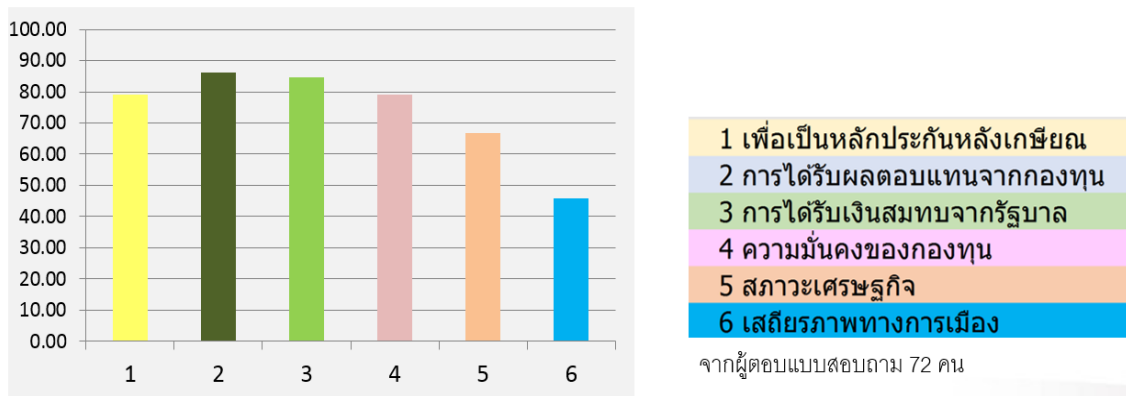
กิจกรรม	ภาคีเครือข่าย	บทบาท/หน้าที่
การติดตามผลโครงการ	-รพ.สต. ได้แก่ รพ.สต.ทุ่งบอน และ รพ.สต.โนนน้อย	-ติดตามผลโดยผ่าน อสม. ใน การสำรวจจำนวนผู้สมัครใน ชุมชน



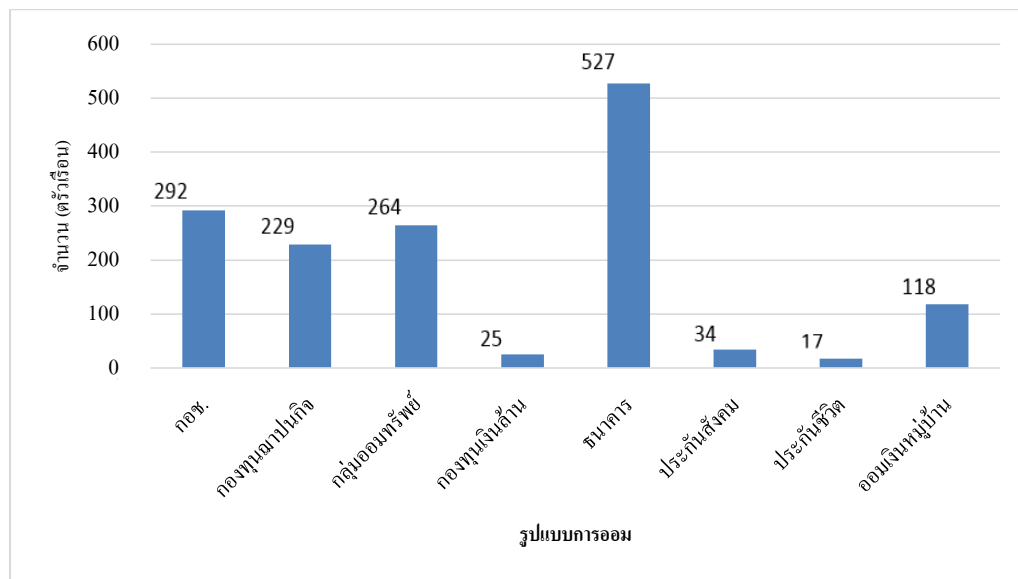
ภาพที่-4-6 กิจกรรมการรับสมัครกองทุนการออมแห่งชาติ

หลังจากมีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการตามแผนงานที่กำหนดไว้ โดยมีการดำเนินกิจกรรมให้ความรู้เรื่องการออมผ่านทีมวิจัยที่ รพ.สต. จำนวน 2 แห่ง คือ รพ.สต.โนนน้อย และ รพ.สต.ทุ่งบอน ร่วมกับธนาคารออมสินสาขาโนนผึ้ง จากกิจกรรมดังกล่าวมีผู้สมัครสมาชิก ประมาณ 60 คน จากผู้ร่วมกิจกรรม 200 คน การประเมินผลกิจกรรมนี้พบว่า ปัจจัยที่ใช้ในการตัดสินใจสมัครสมาชิกกองทุนการออมแห่งชาติ มากที่สุดได้แก่ การได้รับผลตอบแทนจากกองทุน การได้รับเงินสมทบจากรัฐ และการเป็นหลักประกันตนเองหลังเกษียณ ตามลำดับ (ภาพที่ 4-7) ร้อยละ 63.41 ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ตอบแบบสอบถามว่าจะสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวสมัครกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.)

หลังจากนั้นได้มีการดำเนินการประชาสัมพันธ์ผ่านผู้นำชุมชน กลุ่ม อสม.จิตอาสา และมีการติดตามผลการออมของชุมชน ตามคำบอกเล่าของนางภิญญา อินทร์พรม ทีมวิจัยชุมชนซึ่งปัจจุบันเป็นอาสาสมัครจิตอาสาและนักบริหารชุมชน โดยข้อมูลการสำรวจโดยกลุ่มนักวิจัยชุมชนเมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2562 จากครัวเรือน จำนวน 1,733 ครัวเรือน พบว่า มีจำนวนกว่า 1,473 ครัวเรือน ที่มีผู้อายุระหว่าง 15-60 ปี ที่สามารถสมัคร กองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) ได้ โดยมีรูปแบบการออมทรัพย์ของชุมชนมีการออมในชุมชน 580 ครัวเรือน ภายนอกชุมชน 430 ครัวเรือน และมีการออม กอช. จำนวน 292 ครัวเรือน โดยส่วนใหญ่จะออมครัวเรือนละ 1-2 คน (มีรูปแบบในการออมจำแนกตามภาพที่ 4-8)



ภาพที่ 4-7 ปัจจัยที่ใช้ในการตัดสินใจสมัครสมาชิกกองทุนการออมแห่งชาติ



ภาพที่ 4-8 รูปแบบการออมเงินของชุมชน

ทั้งนี้ นางกัญญา อินทร์พรหม ถือว่าเป็นตัวอย่างของผู้ที่มีการออมตั้งแต่วัยทำงานของผู้ที่ประกอบอาชีพซึ่งไม่ได้รับสิทธิสวัสดิการบำนาญ-บำนาญจากรัฐหรือนายจ้าง โดยได้ให้สัมภาษณ์ว่า “การออมเพื่อวัยสูงอายุเป็นสิ่งที่ทุกคนควรทำเพื่อตนเอง และต้องมีวินัยในการออม” ผลจากการดำเนินถอดบทเรียนของโครงการวิจัยร่วมกับทีมวิจัยชุมชน พบว่า การออมเงินสำหรับวัยสูงอายุโดยผ่านกองทุนการออมแห่งชาตินั้นชาวบ้านส่วนใหญ่นั้นที่ผ่านมายังไม่มีการประชาสัมพันธ์ที่เข้าถึงในระดับครัวเรือนอย่างทั่วถึงจึงทำให้มีจำนวนผู้ออมนั้นมีจำนวนน้อย ทั้งนี้ปัจจัยในเรื่องผลตอบแทนและความมั่นคงของกองทุนนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะสร้างแรงจูงใจให้กับชาวบ้าน เนื่องด้วยปัจจุบันวัยแรงงานในชุมชนที่มี

อาชีพด้านการเกษตรมักจะมีการออมในรูปแบบของกองทุนกลุ่มอาชีพต่างที่มีของชุมชนและกองทุนเงินกู้ต่าง ๆ จึงทำให้การบริหารไม่สามารถจัดการเพื่อแบ่งเงินที่ได้จากการประกอบอาชีพมาออมในกองทุนได้เพียงพอ จากการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมประเด็นการออม ทีมวิจัยใช้วิธีการสร้างการมีส่วนร่วมให้รต.สตและอบต.เป็นแกนหลักในการจัดเวทีทำความเข้าใจกับชุมชนและประสานหน่วยงานมาสร้างความรู้ ความเข้าใจโดยมีหน่วยงานระดับตำบลช่วยสนับสนุนในการประชาสัมพันธ์จึงทำให้มีจำนวนผู้ออมทรัพย์ในกิจกรรมเพิ่มมากขึ้น สามารถทำให้เกิดกลุ่มตัวแทนชุมชนและอสม. มีความเข้าใจเกี่ยวกับการออมเพื่อวัยสูงอายุโดยออมผ่านกองทุนการออมแห่งชาติ ด้วยบริบทความเป็นสังคมกึ่งเมืองชาวบ้านส่วนใหญ่แม้จะมีโทรศัพท์ที่สามารถเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตได้แต่ยังขาดทักษะการค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับโครงการต่าง ๆ ของรัฐ ดังนั้นการสนับสนุนจากภาครัฐที่มีช่องทางการสื่อสารหลากหลายโดยให้มีการสื่อสารโดยตรงกับชาวบ้านในชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะสามารถสร้างความเข้าใจและการเข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการของรัฐได้มากขึ้น

4.4.2 รูปแบบที่ 2 การต่อยอดจากต้นทุนเดิมของชุมชน

จากการเก็บข้อมูลบริบทของชุมชนโดยทีมวิจัยชุมชน พบว่าพื้นที่ที่มีความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและที่สำคัญคือ ความสัมพันธ์ความเป็นเครือญาติของตระกูลต่าง ๆ ในชุมชนจนเกิดเป็นความรัก ความสามัคคี การร่วมแรงร่วมกิจกรรมสาธารณะต่าง ๆ ที่มีในชุมชนสามารถนำต้นทุนเดิมเหล่านี้มาต่อยอดและขยายผลในรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ ได้ดังนี้

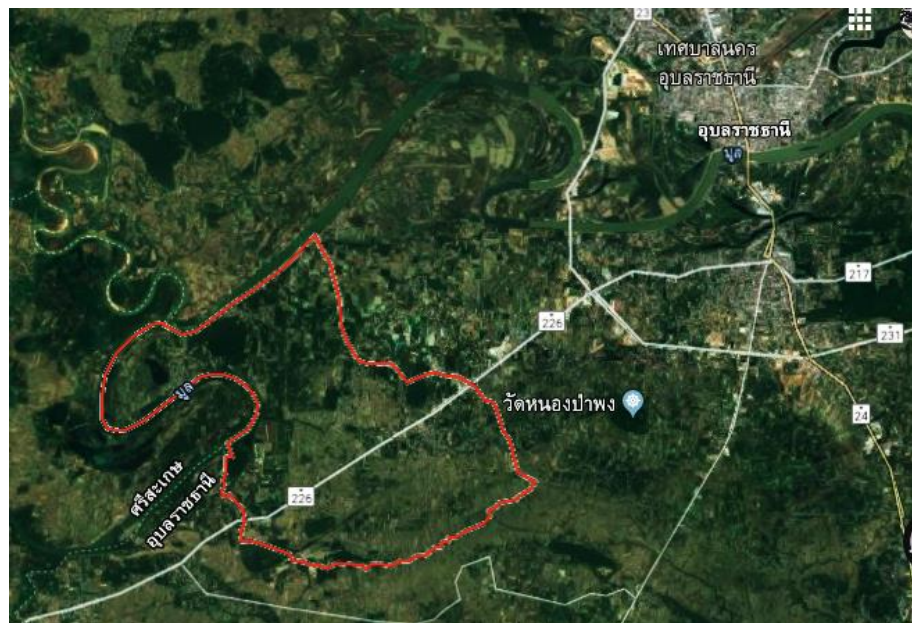
4.4.2.1 กิจกรรมการออมต้นไม้

ตำบลบึงหวายมีลักษณะของพื้นที่เป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท จึงทำให้ยังมีพื้นที่สีเขียวอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อเทียบกับบริเวณเมืองที่ห่างออกไป (ดังภาพที่ 4-6) ป่าของชุมชนส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ตามพื้นที่เกษตรและสถานที่สาธารณะซึ่งเป็นทำเลเลี้ยงสัตว์และสถานที่ทางศาสนา เช่น บ้านบึงหวาย ม.7 ก็ยังคงมีพื้นที่ป่าอยู่ ประมาณ 70 ไร่ ซึ่งอยู่ในพื้นที่ของวัดป่านานาชาติ สำหรับพื้นที่ป่าขนาดใหญ่ที่สุดอยู่ที่บ้านท่าออยซึ่งมีมากกว่า 500 ไร่ เป็นต้น สมาชิกของชุมชนใช้การรักษาพื้นที่ป่าบนฐานความเชื่อทางศาสนาในรูปแบบของคอนปุต้า จึงทำให้ยังคงมีต้นไม้ในชุมชนที่สามารถเป็นต้นทุนในการออมต้นไม้ได้ ประกอบกับการที่ประชาชนในตำบลมีอาชีพการเกษตรจึงมีทักษะในการปลูกพืช และส่วนใหญ่นั้นเป็นคนในพื้นที่ซึ่งอยู่มาตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย และยังมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตนเอง

ในขณะเดียวกันกระทรวงพาณิชย์ ในฐานะผู้กำกับดูแลพระราชบัญญัติหลักประกันทางธุรกิจ ได้เสนอออกกฎกระทรวงตามพ.ร.บ.นี้ให้นำไม้ยืนต้นที่มีมูลค่าสูงมาเป็นหลักประกันทางธุรกิจ โดยออก

กฎกระทรวงตามมาตรา 8 (6) พ.ร.บ.หลักประกันทางธุรกิจที่บัญญัติให้หลักประกัน ได้แก่ ทรัพย์สินอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง จึงได้กำหนดไม้ยืนต้นที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ 58 ชนิดตามบัญชีท้ายกฎหมายว่าด้วยสวนป่าให้เป็นหลักประกันทางธุรกิจได้ จากเดิมที่มี 5 ประการ ก็คือ ตัวกิจการ, สิทธิ เช่น สัญญาเช่า ลูกหนี้การค้า, สหกรณ์ทรัพย์สินที่ผู้ให้หลักประกันใช้ในการประกอบธุรกิจ เช่น เครื่องจักรสินค้าคงคลัง, อสังหาริมทรัพย์เช่น ที่ดิน, หมู่บ้านจัดสรร, ทรัพย์สินทางปัญญา ขณะเดียวกันในปี 2562 นโยบายของภาครัฐได้ปลดล็อกการปลูกไม้หวงห้ามโดยการแก้ไข พ.ร.บ.ป่าไม้มาตราที่ 7 ทำให้ประชาชนสามารถประกอบอาชีพปลูกป่าเศรษฐกิจ สร้างรายได้โดยไม่ผิดกฎหมาย

ฉะนั้นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมการออมต้นไม้จึงถูกกำหนดขึ้นจากความต้องการและต้นทุนจากการที่มีอยู่ในพื้นที่ตำบลบึงหวายและข้อมูลการเตรียมความพร้อมของชุมชนที่ได้จากงานวิจัยเพื่อลดข้อจำกัดในเรื่องภาวะหนี้สิน รายได้ไม่เพียงพอสำหรับเก็บออมในรูปแบบของเงินออมในระยะยาว การออมในรูปแบบต้นไม้จึงเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับทุนเดิมของชุมชน ในขณะเดียวกันองค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวายมีต้นทุนด้านบุคคลและสถานที่ คือ ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางเกษตรประจำตำบลบึงหวาย มีคณะกรรมการศูนย์ที่เข้มแข็งสามารถที่จะผลักดันกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้ จึงได้มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการดำเนินการดังนี้



ภาพที่ 4-9 แสดงพื้นที่สีเขียวของตำบลบึงหวาย

ตารางที่ 4-11 รูปแบบการดำเนินงานและภาคีเครือข่ายการออมต้นไม้

กิจกรรม	ภาคีเครือข่าย	บทบาท/หน้าที่
การประชาสัมพันธ์ เพื่อเชิญชวนประชาชนมาเข้าร่วมโครงการ	- ผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน - คณะกรรมการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร	- เป็นแกนนำในการประชาสัมพันธ์ไปยังชุมชนเนื่องจากมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด - หน่วยงานเชื่อมระหว่างผู้นำชุมชนและหน่วยงานระดับอำเภอ
การศึกษาดูงานพื้นที่ตัวอย่าง	- วิทยากรชุมชนหนองเสมอน อ.ห้วยทับทัน จ.ศรีสะเกษ - ธนาคาร ธกส. สาขาห้วยทับทัน	- แหล่งเรียนรู้ และให้แนวคิดและถ่ายทอดประสบการณ์แก่ชุมชนในการนำไปใช้ในพื้นที่ตนเอง
การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้การออมต้นไม้	- ผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน - คณะกรรมการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร	- การพัฒนาโครงสร้างอาคารสถานที่ โรงเพาะชำ การรับบริจาคพันธุ์กล้าไม้สำหรับแจกจ่ายให้ชุมชน
เดิมความรู้การออมต้นไม้	ธนาคาร ธกส. สาขาวารินชำราบ	ให้ความรู้เรื่องการออมต้นไม้ การประเมินมูลค่าต้นไม้ และแนวทางการจัดตั้งธนาคารต้นไม้
การขยายผลและติดตามผลโครงการ	- ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน - คณะกรรมการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร - รพ.สต. ได้แก่ รพ.สต.ทุ่งบอน และ รพ.สต.โนนน้อย	- ประชาสัมพันธ์ และแจกจ่ายต้นไม้สำหรับออมในระดับหมู่บ้าน - ติดตามผลโดยผ่าน อสม. ในการสำรวจจำนวนผู้ที่มีการออมต้นไม้ในชุมชน



ภาพที่ 4-10 กิจกรรมศึกษาดูงานธนาคารต้นไม้



ภาพที่ 4-11 กิจกรรมศึกษาดูงานธนาคารต้นไม้ (ต่อ)



ภาพที่ 4-12 กิจกรรมรับบริจาคต้นไม้



ภาพที่ 4-13 กิจกรรมปรับสภาพศูนย์ฯ

ผลจากการดำเนินกิจกรรม

หลังจากการร่วมกันศึกษาดูงานพื้นที่ตัวอย่าง คือ วิสาหกิจชุมชนธนาคารต้นไม้บ้านหนองเสมอน จังหวัดศรีสะเกษ ภายหลังการศึกษาดูงานได้มีการหารือร่วมกันในการพัฒนาศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลบึงหวาย ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2553 คณะผู้บริหารและคณะกรรมการ ศูนย์ฯ (ดังตาราง 4-12) รวมทั้งผู้นำชุมชนได้ให้ความสำคัญในเรื่องของการปลูกต้นไม้ การรักษาป่า การเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับชุมชน จึงได้ร่วมกันจัดกิจกรรมปรับปรุงสภาพอาคารสถานที่และโรงเพาะชำ เพื่อฟื้นฟูสภาพให้มีชีวิตชีวมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นจุดถ่ายทอดความรู้เรื่องการออมต้นไม้ และเป็นจุดกระจายพันธุ์ไม้ยืนต้นให้แก่ชุมชนนำไปเพาะปลูกในพื้นที่ของตนเองสำหรับเป็นทรัพย์สินในวันข้างหน้าต่อไป

ตารางที่ 4-12 รายชื่อคณะกรรมการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีฯ

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	นายกฤษณะ ผลพล	ประธานศูนย์ฯ
2	นายสมบูรณ์ โสถิพันธ์	ที่ปรึกษา
3	นายอนุชา วงศ์ห่วย	ที่ปรึกษา
4	นายเมธีเพิ่ม พูลเพิ่ม	ที่ปรึกษา
5	นายสราวุฒิ วงศ์เจริญ	กรรมการ
6	นายรัชมี มลเทียรอาจ	กรรมการ
7	นางนงคราญ ดวงน้อย	กรรมการ
8	นายจำปี แก้วอนุนต์	กรรมการ

ตารางที่ 4-12 รายชื่อคณะกรรมการศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีฯ

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
9	นางสังวาล ป้องคำกวย	กรรมการ
10	นางสาวเข็มมา สลักลาย	กรรมการ
11	นายสมหวัง ทาประจิด	กรรมการ
12	นายไพโร ดาวประสงค์	กรรมการ
13	นายสมร พรหมสิงห์	กรรมการ
14	นายพัชรวัฒน์ คำภูมิ	กรรมการ
15	นายไส สกุลงาม	กรรมการ
16	นายเอกชัย ปิยะเจริญลาญ	กรรมการ
17	นายลอง พิมพิชัย	กรรมการ
18	นายสนอง พรหมลี	กรรมการ
19	นายบุญขึ้น พรหมสิงห์	กรรมการ
20	นายทองอินทร์ เลิศอุดม	กรรมการ
21	นายบุญมี บุราไกร	กรรมการ
22	นางศิริลักษณ์ น้ากา	กรรมการ
23	นายวันชัย สุตะพันธ์	กรรมการ
24	จำสิบเอกวรพล คณะศรี	กรรมการ
25	นายพิจิตศักดิ์ ชะสะกะ	กรรมการ
26	นายณพรัตน์ อุทธา	กรรมการและเลขานุการ
27	พันจ่าตรีบรรลุลาล เวียงคำ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
28	สิบเอกเชษฐปรีดี ศรีลาชัย	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

องค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวายพร้อมกับชุมชนได้มีการปรับปรุงต่อเติมเรือนเพาะชำกล้าไม้เพิ่มขึ้น มีการประสานหน่วยงานของป่าไม้ เช่น สำนักงานป่าไม้ที่ 9 ศูนย์เพาะพันธุ์พืช อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น เพื่อขอรับพันธุ์กล้าไม้ต่าง ๆ นำเข้ามาไว้แจกจ่ายให้กับผู้ต้องการนำต้นไม้ไปปลูกเพิ่มเติมในพื้นที่ของตน รวมทั้งการจัดกิจกรรมปลูกต้นไม้ในวันสำคัญต่าง ๆ โดยเชิญหน่วยงานในพื้นที่ตำบลบึงหวายทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกต้นไม้ รวมทั้งแจกจ่ายพันธุ์กล้าไม้ให้กับส่วนรวมเพื่อนำไปปลูกไว้ในพื้นที่สาธารณะ เช่น โรงเรียน สถานีตำรวจ อีกทั้งได้ตั้งเป้าหมายร่วมกันที่จะสนับสนุนผู้นำชุมชน ประชาชนในพื้นที่ ส่วนราชการต่าง ๆ รวมทั้งนักเรียนได้มาร่วมกันปลูกต้นไม้เพิ่มเติมในป่าชุมชนของแต่ละหมู่บ้านเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวและเป็นดูเินของชุมชนในอนาคต

ภายหลังจากมีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ข้างต้นแล้วนั้น ทีมวิจัยได้ร่วมกันสำรวจข้อมูลการ
ออกต้นไม้ของชุมชนจาก 995 ครัวเรือน เมื่อเดือนกรกฎาคม 2562 พบว่ามีไม้ยืนต้น 27 ชนิด (ตารางที่
4-13) จาก 58 ชนิด ที่สามารถเข้าร่วมโครงการธนาคารต้นไม้และโครงการชุมชนไม้มีค่าได้ ผลการสำรวจ
พบว่า กลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุด คือ ต้นยาง (943 ต้น จาก 199 ครัวเรือน) ตระกูลมะม่วง (926 ต้น จาก 259
ครัวเรือน) และมะขาม (405 ต้น จาก 175 ครัวเรือน)



ภาพที่ 4-14 กิจกรรมปลูกต้นไม้เพื่อปรับภูมิทัศน์

ตาราง 4-13 ชนิดของไม้ยืนต้นมีค่าของชุมชน (N = 995 ครั้วเรือน)

พืช	จำนวนครบกั้ว	ร้อยละ	จำนวนต้น	ขนาด (ซม.)
กันเกรา	1	0.10	1	12.5
เคี่ยม	1	0.10	2	91.3
แคนา	8	0.80	19	69.4
จามจุรี	10	1.01	17	151.0
จำปี (ตระกูล)	2	0.20	2	ไม่ระบุ
แดง	24	2.41	52	89.1
ตะกู	1	0.10	5	87.5
ตะเคียนทอง	1	0.10	1	15.0
ตะแบกนา	15	1.51	46	90.4
เต็ง	9	0.90	19	191.3
ทุเรียน(ตระกูล)	6	0.60	218	50.0
ประดู่บ้าน	110	11.06	399	98.5
ประดู่ป่า	2	0.20	8	62.5
ไผ่	104	10.45	672	19.9
พะยอม	46	4.62	107	94.4
พะยูง	7	0.70	44	30.3
มะขาม	175	17.59	405	85.1
มะขามป้อม	11	1.11	11	40.3
มะค่าแต้	5	0.50	9	88.5
มะค่าโมง	1	0.10	1	60.0
มะม่วง(ตระกูล)	259	26.03	926	77.9
มะหาด	3	0.30	3	75.0
ไม้สัก	24	2.41	166	77.3
ยาง	199	20.00	943	119.2
ราชพฤกษ์	6	0.60	6	69.0
สะเดา	23	2.31	35	68.1
หว้า	30	3.02	55	ไม่ระบุ

ปัจจุบันมีต้นกล้าที่เพาะพันธุ์ไว้แจกจ่ายประชาชนที่สนใจกว่า 700 ต้น อาทิ ต้นยางนา ต้นพยุง ต้นหวาย อินทนิล เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี อาคารห้องประชุม ซึ่งใช้เป็นที่พักผ่อนและทำกิจกรรม การเกษตรต่าง ๆ ของตำบลนอกจากนั้นยังเป็นสถานที่อนุรักษ์ สิ่งของ เครื่องใช้ เครื่องหาปลาต่าง ๆ ของชุมชน เป็นสถานที่พักผ่อน เป็นศูนย์อนุรักษ์ควายเผือก รวมทั้งเป็นสถานที่ศึกษาดูงานของหน่วยงานที่สนใจการทำหัตถกรรม งานฝีมือ การปลูกผักพื้นบ้าน เช่น การทำแคร้ไม้ไผ่ การทำไม้กวาดทางมะพร้าว ไม้กวาดก้านตาล การทำนาผักแขยง ผักหนอกหรือใบบัวบก การทำนาบัว ซึ่งเป็นต้นแบบของจังหวัดอุบลราชธานี ที่ผ่านมาก็มีหน่วยงานต่าง ๆ อาทิจากจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ นครราชสีมา ฯลฯ เข้ามาศึกษาดูงาน อย่างต่อเนื่อง

ในการจัดสรรงบประมาณที่ผ่านมาของปีงบประมาณ 2562 องค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวายได้เห็นความสำคัญจึงได้บรรจุเข้าในแผนพัฒนาตำบล โดยได้จัดสรรงบประมาณให้ปีละ 1 ล้านบาท สำหรับการพัฒนาในพื้นที่ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลบึงหวายเพื่อเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ต้นไม้อีกต่าง ๆ ให้กับประชาชน โดยขับเคลื่อนต่อร่วมกับโครงการอนุรักษ์พันธุพืชฯ ขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวายในปีงบประมาณ 2563 ต่อไป



ภาพที่ 4-15 กิจกรรมภายในศูนย์การเรียนรู้การออมต้นไม้

การดำเนินการที่ผ่านมาพบว่า ชาวบ้านได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่าง ๆ และทีมวิจัย หลายครอบครัวเริ่มมีการปลูกต้นไม้เพิ่มเติมในพื้นที่ของตนเองมากขึ้น แต่พบว่าการจัดหาพันธุ์ไม้นั้นยังมีข้อจำกัด เนื่องมาจากการดำเนินงานในลักษณะของการจัดตั้งศูนย์เพาะพันธุ์และแจกจ่ายต้นกล้าไม้นั้น ยังคงเป็นเรื่องใหม่สำหรับชาวบ้านในพื้นที่ซึ่งยังไม่ได้มีการเตรียมการล่วงหน้าก่อน ยังคงนิยมในการจัดหากล้าไม้มาเพาะปลูกพื้นที่ของตนเองโดยการซื้อจากแหล่งจำหน่ายพันธุ์ไม้นอกชุมชนและการขอรับจากศูนย์พันธุ์กล้าไม้ในจังหวัด ซึ่งการแจกจ่ายผ่านศูนย์เพาะพันธุ์ในระดับจังหวัดยังไม่มีอย่างต่อเนื่อง

คือ มีการแจกจ่ายเฉพาะในวันสำคัญต่าง ๆ ของประเทศ เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ เป็นต้น จึงทำให้เกิดปัญหาการเตรียมพันธุ์ไม้ด้วยตนเองถึงแม้ในพื้นที่มีต้นทุนเดิมจากต้นยางนาที่มีกระจายอยู่ในชุมชนเป็นจำนวนมากที่สามารถนำเมล็ดพันธุ์มาเพาะพันธุ์ได้ด้วยตนเอง ซึ่งแนวทางในการพัฒนาต่อเนื่องในอนาคต คือ การพัฒนาให้เกิดกลไกในการจัดหาเมล็ดพันธุ์และสนับสนุนให้มีการเพาะพันธุ์ขึ้นในชุมชนเอง เพื่อให้ผู้สนใจได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้นทางและเกิดประโยชน์กับทั้งผู้ที่มีที่ดินของตนเองและผู้ที่ไม่มียังที่ดินก็สามารถสร้างอาชีพเสริมได้จากการจัดหาเมล็ดพันธุ์เพื่อนำมาจำหน่ายได้อีกด้วย

4.4.2.2 กิจกรรมการปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย เพื่อรองรับวัยสูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาส (กองทุนช่างชุมชน)

ในสังคมไทยผู้สูงอายุส่วนใหญ่มักใช้เวลาอยู่ในบ้านตลอดทั้งวัน ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายในหลายๆ ด้านของผู้สูงอายุการปรับเปลี่ยนที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมจึงมีความสำคัญอย่างมาก แต่ในตำบลบึงหวายนั้น บ้านเรือนส่วนใหญ่ยังมีสภาพบ้านที่ไม่เหมาะสมกับผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในอนาคต เช่น การใช้ส้วมแบบนั่งยอง การมีธรณีประตู การใช้ประตูห้องน้ำหรือห้องนอนแบบบานผลัก เป็นต้น ดังนั้นการปรับสภาพบ้านให้เหมาะสมกับทั้งผู้สูงอายุ ผู้พิการ จึงเป็นสิ่งที่จะช่วยป้องกันอุบัติเหตุต่าง ๆ และทำให้ผู้คนมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงแล้วยังช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกอบอุ่นและมีสุขภาพจิตที่ดีด้วย จึงทำให้เกิดโครงการ “ช่างชุมชน” เพื่อพัฒนากลุ่มคนในชุมชนให้มีพื้นฐานการประเมินสมรรถนะของผู้อยู่อาศัย การประเมินสภาพบ้าน และมีความรู้เรื่องการออกแบบสภาพบ้านที่เหมาะสมแก่การอยู่อาศัยของคนกลุ่มเหล่านี้ให้เกิดขึ้นในชุมชน

สำหรับแนวทางในการพัฒนากิจกรรมที่วิจิณักวิชาการและทีมวิจัยชุมชนได้ร่วมกันเก็บข้อมูล เพื่อค้นหาต้นทุนและโอกาสในการดำเนินการ โดยพบว่าชุมชนนั้นมีต้นทุนเดิมดังนี้

1. ผู้นำชุมชนมากกว่าครึ่งของผู้ใหญ่บ้านทั้ง 20 หมู่บ้านนั้นมีพื้นฐานอาชีพและทักษะด้านงานช่าง มีความสามารถซ่อมแซมบ้านเรือนได้ โดยนายสมบุรณ์ โสภีพันธ์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย ได้กล่าวว่า “มีผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่บ้าน ประมาณ 15 คน จาก 20 หมู่บ้าน ที่มีความสามารถและประกอบอาชีพด้านการเป็นช่างก่อสร้าง

2. ชาวบ้านส่วนหนึ่งมีทักษะการใช้เครื่องมือ วัสดุและอุปกรณ์งานช่าง จากการประกอบอาชีพผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้

3. เจ้าหน้าที่ของอบต.ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่ตำบลบึงหวายโดยเฉพาะกองช่าง จึงทำให้เข้าใจบริบทของชุมชนและเคยได้รับงบประมาณซ่อมแซมบ้านให้แก่ชาวบ้านจาก พัฒนาสังคมและความ

มั่นคงของมนุษย์ จ.อุบลราชธานี(พมจ.) ทำให้มีพื้นฐานความเข้าใจรูปแบบกิจกรรมที่จะดำเนินการ การปรับสภาพบ้านมาในระดับหนึ่งแล้ว

4. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ระดับตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ที่ดูแลชุมชนทุกหลังคาเรือนมีข้อมูลด้านสุขภาพ สภาพความเป็นอยู่ของชุมชน

5.ชุมชนมีความเข้มแข็งโดย นายบรรลุลการ เวียงคำ หัวหน้าสำนักปลัดขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย ได้กล่าวถึงตัวอย่างที่ชัดเจน คือ สะพานข้ามห้วยแขวง ที่ชุมชนได้ร่วมกันบริจาคไม้ขึ้นต้นเพื่อก่อสร้างสะพานเชื่อมระหว่างวัดและชุมชน ความยาวกว่า 330 เมตร โดยไม่ใช้งบประมาณจากหน่วยงานราชการ ซึ่งการมีจุดร่วมที่เห็นการใช้ประโยชน์สาธารณะและการทำบุญเพื่อผู้อื่นนั้นเป็นหัวใจที่ทำให้กิจกรรมดังกล่าวสำเร็จ

เมื่อพิจารณาพร้อมกับข้อมูลการเตรียมความพร้อมในด้านสภาพแวดล้อมการอยู่อาศัยของชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่มีการคิดและวางแผนในเรื่องของที่อยู่อาศัยของตนเองในอนาคตเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุอยู่ในระดับน้อย ด้วยบริบทความเป็นชุมชนกึ่งเมืองจึงยังเห็นว่า การใช้บริการศูนย์ดูแลผู้สูงอายุหรือสถานสงเคราะห์คนชรา นั้นไม่ใช่วิถีที่เหมาะสมในการเตรียมความพร้อมให้แก่ตนเอง จึงทำให้มีความต้องการจะอาศัยอยู่ในที่อยู่ของตนเองเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ แต่สภาพที่อยู่อาศัยนั้นยังคงขาดความพร้อมและขาดความเหมาะสมตามวัย ดังนั้นจากสภาพปัญหาและทุนชุมชนข้างต้น จึงทำให้ทีมวิจัยมองเห็นแนวทางและความเป็นไปได้ในการพัฒนากิจกรรม โดยมีรูปแบบการดำเนินงานและภาคีเครือข่ายข้างชุมชน ดังตารางที่ 4-14

ตารางที่ 4-14 รูปแบบการดำเนินงานและภาคีเครือข่ายข้างชุมชน

กิจกรรม	ภาคีเครือข่าย	บทบาท/หน้าที่
การประชาสัมพันธ์ เพื่อเชิญชวนประชาชนมาเข้าร่วมโครงการ	-ผู้นำชุมชนได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน -รพ.สต. ได้แก่ รพ.สต.ทุ่งบอน และ รพ.สต.โนนน้อย	-เป็นแกนนำในการประชาสัมพันธ์ไปยังชุมชน เนื่องจากมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด
การจัดตั้งกลุ่มข้างชุมชน เพื่อให้เกิดทีมดำเนินงานในระดับพื้นที่โดยชุมชนเอง	-ผู้นำชุมชนได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน -ตัวแทนจาก อบต. ได้แก่ นายก อบต. ปลัด หัวหน้าสำนักปลัด หัวหน้ากองช่าง -ตัวแทน รพ.สต. ได้แก่ ผอ. พยาบาล วิชาชีพ นักวิชาการสาธารณสุข	-เป็นกลุ่มอาสาสมัครในการดำเนินโครงการ โดยมีจากภาคส่วนที่หลากหลาย ซึ่งจะมีหน้าที่ในการร่วมกันสำรวจหรือค้นหาบ้านที่มีผู้ด้อยโอกาสที่ขาดทรัพยากรในการปรับสภาพที่อยู่อาศัยของตนเอง

ตารางที่ 4-14 รูปแบบการดำเนินงานและภาคีเครือข่ายชุมชน

กิจกรรม	ภาคีเครือข่าย	บทบาท/หน้าที่
	- ตัวแทนภาคประชาชน ผู้ประกอบอาชีพ/ผู้มีทักษะช่างซ่อมบ้านเรือน อสม. นักบริบาล ฯลฯ	เพื่อให้เื้อื่อต่อการพัฒนาสมรรถภาพในการดำรงชีวิต
การอบรมช่างชุมชน เพื่อสร้างแนวคิดและความรู้ให้กับกลุ่มช่างชุมชน	- ศูนย์ออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อทุกคน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม โดย ดร.กตัญญู หอสูติสิมา และคณะ	- การพัฒนาความรู้และทักษะโครงสร้างในการประเมินสมรรถนะผู้สูงอายุและผู้พิการ การประเมินสภาพที่อยู่อาศัย โดยการใช้แบบประเมิน ICF และหลักการออกแบบที่อยู่อาศัยเพื่อทุกคน (Universal Design) เพื่อความเหมาะสมตามสมรรถนะของแต่ละบุคคล และเป็นพี่เลี้ยงให้กับกลุ่มช่างชุมชน
การประเมินสมรรถนะผู้สูงอายุและผู้พิการ ร่วมกับการประเมินสภาพที่อยู่อาศัย	- ตัวแทน รพ.สต. ได้แก่ ผอ. พยาบาล วิชาชีพ นักวิชาการสาธารณสุข อสม. นักบริบาล - กองช่างของอบต. ตัวแทนภาคประชาชน ผู้ประกอบอาชีพ/ผู้มีทักษะช่างซ่อมบ้านเรือน	- ประเมินสมรรถนะผู้สูงอายุและผู้พิการ - ประเมินสภาพที่อยู่อาศัย ออกแบบการปรับสภาพบ้านเพื่อให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ
ปรับสภาพบ้านสำหรับผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาส งบประมาณและวัสดุได้มาจากผู้มีจิตศรัทธาในการบริจาคทั้งในและนอกชุมชน	- กองช่างของอบต. ตัวแทนภาคประชาชน ผู้ประกอบอาชีพ/ผู้มีทักษะช่างซ่อมบ้านเรือน และผู้นำชุมชน - ตัวแทน รพ.สต. ได้แก่ ผอ. พยาบาล วิชาชีพ นักวิชาการสาธารณสุข อสม. นักบริบาล	- กลุ่มช่างชุมชนเป็นแกนนำในการปรับสภาพโครงสร้างที่อยู่อาศัยร่วมกับชุมชน - มีบทบาทในการจัดการสุขภาพในครัวเรือน และสนับสนุนการทำงานของกลุ่มช่าง

ตารางที่ 4-14 รูปแบบการดำเนินงานและภาคีเครือข่ายชุมชน

กิจกรรม	ภาคีเครือข่าย	บทบาท/หน้าที่
	- ภาครัฐภายนอก เช่น นายอำเภอวารินชำราบ และ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุบลราชธานี	- ร่วมสมทบข้ามของเครื่องใช้และเงินในการดำรงชีพแก่ผู้ด้อยโอกาส
การขยายผลและติดตามผลโครงการ	- กลุ่มช่างชุมชน	- ติดตามและขยายผล โดยการประเมินผลบ้านที่ได้รับการปรับสภาพ และร่วมประชุมหารือเพื่อดำเนินการในกรณีต่อไป



ภาพที่ 4-16 กิจกรรมฝึกอบรมช่างชุมชน



ภาพที่ 4-17 กิจกรรมการประเมินสมรรถนะผู้สูงอายุฯ และ ประเมินสภาพบ้าน

ผลการดำเนินกิจกรรม

กลุ่มช่างชุมชน ตำบลบึงหวาย ได้ถูกก่อตั้งขึ้นโดยผ่านกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยมีความมุ่งหวังเพื่อพัฒนาคน พัฒนาชุมชน ให้มีพื้นฐานในการเตรียมความพร้อมสำหรับรองรับสังคมสูงวัยในด้านสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิตไม่เพียงแต่ผู้สูงอายุ แต่รวมไปถึงผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสในชุมชน โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ร่วมกันก่อตั้งกลุ่มช่างชุมชน ดังนี้

ตารางที่ 4-15 รายชื่อกรรมการกลุ่มช่างชุมชน

ลำดับ	ชื่อ- สกุล	ตำแหน่ง
1	นายสมบุรณ์ โสภีพันธ์	ที่ปรึกษา
2	นายอนุชา วงศ์หวัง	ที่ปรึกษา
3	นายวรกร บुरาไกร	ประธาน
4	นายรัศมี มลเทียรอาจ	รองประธาน
5	นายปาง อุตภู	รองประธาน
6	นายคำอา กิจธรรม	รองประธาน
7	นายไพวัลย์ บुरาไกร	รองประธาน
8	นายไส สกุลงาม	เลขานุการ

ตารางที่ 4-15 รายชื่อกรรมการกลุ่มช่างชุมชน

ลำดับ	ชื่อ- สกุล	ตำแหน่ง
9	นางสมัย อุดภู	เหรัญญิก
10	พันจ่าเอกเทพมงคล เจริญนิช	กรรมการ
11	นายธีระวัฒน์ พิมพ์ชาย	กรรมการ
12	นายบรรลุลกาล เวียงคำ	กรรมการ
13	นางรัชณี ชุมเงิน	กรรมการ
14	นางจิตตรา ดันเจริญ	กรรมการ
15	นางบุญศรี จันดี	กรรมการ
16	นางหนูเลื่อน พิมพ์ตร	กรรมการ
17	นางรอง พระสุทธิพิย์	กรรมการ
18	นางสมญา กองพันธุ	กรรมการ
19	นางนวลอน ศรีภาส	กรรมการ
20	นางสาวสัง ชะนะดี	กรรมการ
21	นายบัว ชะชุมพร	กรรมการ
22	นายประจักษ์ แก้วบัวทอง	กรรมการ
23	นายบุญยู วันทอง	กรรมการ
24	นายวิชัย ยืนยง	กรรมการ
25	นางสาวจันทร์ทิมา หาญชาติ	กรรมการ
26	สภิชานันท์ คำดี	กรรมการ
27	นายสมหมาย เกษมสิงห์	กรรมการ
28	นายไพโร ดาวประสงค์	กรรมการ
29	นายเรืองฤทธิ์ อองตัน	กรรมการ

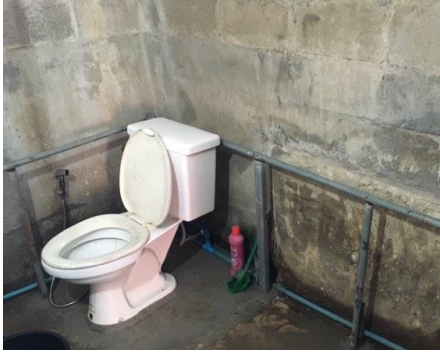
การดำเนินการโดยกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมมาจากหลากหลายภาคส่วนที่ผ่านการอบรมเพิ่มพูนความรู้และฝึกทักษะการประเมินสมรรถนะผู้สูงอายุ ผู้พิการ และการประเมินสภาพแวดล้อม รวมถึงหลักการออกแบบที่อยู่อาศัยเพื่อทุกคน โดยทีมวิทยากรของท่านอาจารย์กัตัญญ หอสูติสิมา จากศูนย์ออกแบบที่อยู่อาศัยเพื่อทุกคน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ซึ่งในระหว่างเวลาดำเนินโครงการวิจัยนั้น ได้มีการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทีมวิจัยนักวิชาการ ทีมวิจัยชุมชน หน่วยงานระดับท้องถิ่น และชาวบ้านในตำบลบึงหวาย จนนำไปสู่กระบวนการปรับสภาพที่อยู่สำหรับผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาสจำนวน 2 หลังคาเรือน ได้แก่ บ้านคุณยายดี พยารัตน์ หมู่ 18 บ้านบึงหวาย และ บ้านคุณยายปลั่ง ยืนยง

หมู่ที่ 6 บ้านท่าอ้อย โดยมีผลเปรียบเทียบกับกระบวนการดำเนินงาน ในภาพรวมทั้งสองแห่ง จำแนกตาม
ส่วนต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 4-16 การดำเนินกิจกรรมปรับสภาพที่อยู่อาศัย

ลักษณะก่อนการปรับสภาพ	ลักษณะหลังได้รับการปรับสภาพ
1. หลังคาบ้าน  ภายนอกเริ่มทรุดโทรม ไม่มีกันสาด	 ต่อเติมชายคารอบบ้าน เพื่อป้องกันฝน
2. การระบายน้ำ  ไม่มีรางระบายน้ำนอกตัวบ้าน ทางเดินมีน้ำขัง	 เทพื้นซีเมนต์ ทำร่องน้ำ เพื่อป้องกันการลื่น
3. พื้นในบริเวณบ้าน  พื้นเป็นหินและดิน เคลื่อนที่ด้วยวิลแชร์ลำบาก	 เทพื้นซีเมนต์ในบริเวณที่ทำกิจวัตรประจำวัน

ตารางที่ 4-16 การดำเนินกิจกรรมปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัย

ลักษณะก่อนการปรับปรุงสภาพ	ลักษณะหลังได้รับการปรับปรุงสภาพ
4. ห้องน้ำ  ห้องน้ำทรุดโทรม อยู่นอกบ้าน และไม่สะดวก	 เทพื้น ปรับส้วมไว้ในตัวบ้าน โดยติดกับห้องนอน เปลี่ยนโถส้วมเป็นแบบนั่งราบ
5. โถส้วม  ส้วมแบบนั่งยอง	 เปลี่ยนเป็นแบบนั่งราบ และมีราวจับ
6. ประตูขนาดไม่เหมาะสม  ประตูบานผกและแคบ วิลแชร์เข้า-ออกไม่ได้	 ปรับขนาดให้กว้างขึ้นและเป็นแบบเลื่อน

ตารางที่ 4-16 การดำเนินกิจกรรมปรับสภาพที่อยู่อาศัย

ลักษณะก่อนการปรับสภาพ	ลักษณะหลังได้รับการปรับสภาพ
7. บันไดไม่ปลอดภัย  บันไดไม่มีราวจับ และห้องครัวไม่เป็นระเบียบ	 ซ่อมแซมและทำราวจับบันได ตามการใช้งาน
8. ห้องนอน  สิ่งของในห้องนอนไม่เป็นสัดส่วน และ อับชื้น	 ปรับการจัดวางของ และทาสีให้สว่างขึ้น
9. หน้าต่างไม่เหมาะสม  เป็นแบบบานผลัก ผู้สูงอายุไม่มีแรงผลัก	 เปลี่ยนเป็นแบบกระจกบานเลื่อน

ตารางที่ 4-16 การดำเนินกิจกรรมปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัย

ลักษณะก่อนการปรับปรุงสภาพ	ลักษณะหลังได้รับการปรับปรุงสภาพ
10. สุขาภิบาลในที่พักอาศัย  สิ่งของไม่เป็นระเบียบ และมีการสะสมขยะ	 ทำความสะอาด จัดข้าวของให้เป็นสัดส่วน
11. สุขาภิบาลรอบที่พักอาศัย  ขยะและวัชพืชบริเวณรอบบ้าน	 กำจัดขยะและวัชพืชต่าง ๆ

ในส่วนของการปรับปรุงสภาพบ้านทั้งสองหลังได้รับเป็นเงินทั้งสิ้น 50,000 บาท โดยได้รับการบริจาคจากญาติมิตร ชาวบ้านภายในชุมชน ชาวพื้นที่ใกล้เคียง และห้างร้านในชุมชน ที่ได้ทราบข่าวสารกิจกรรมของทีมวิจัยชุมชน สำหรับค่าใช้จ่ายที่ได้นำไปซื้อวัสดุซ่อมแซมบ้านนั้นแบ่งเป็นบ้านคุณยายดี พยารัตน์ จำนวน 21,820 บาท และบ้านคุณยายปลั่ง ยืนยง จำนวน 20,000 บาท ซึ่งบริหารเงินบริจาคที่ได้รับมาโดยนักวิจัยชุมชนและกลุ่มช่างชุมชนใช้จัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ และอาหารสำหรับผู้ที่มาช่วยให้ความช่วยเหลือและมีส่วนร่วมกับการปรับปรุงสภาพบ้าน โดยไม่มีค่าใช้จ่ายค่าแรงช่างในการซ่อมแซมบ้านทั้งสองหลัง สำหรับกลุ่มคนที่อาสาเป็นแรงในการทำกิจกรรมนั้นประกอบด้วย 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การจัดสภาพสุขาภิบาลและจัดสภาพบ้าน โดยญาติร่วมกับ รพ.สต. โนนน้อย รพ.สต.ทุ่งบอน กลุ่มออม.นักรับบาลชุมชน ซึ่งจะมีการดำเนินการทั้งก่อนและหลังการปรับโครงสร้างบ้าน

2) การปรับปรุงสภาพและซ่อมโครงสร้างบ้านโดยช่างชุมชนที่มาจากจิตอาสาพร้อมกับผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และกองช่างของอบต.บึงหวาย และ 3) กลุ่มที่ทำหน้าที่การสนับสนุน ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ (ผู้นำชุมชน อสม.) การจัดหาอาหารและเครื่องมือ (ผู้เป็นเจ้าของบ้าน ญาติ เพื่อนบ้าน วัด อสม. และชาวบ้านในชุมชน) การจัดหาวัสดุซ่อมแซมบ้านได้ภาคส่วนต่าง ๆ เช่น สังกะสีมุงเก่าสำหรับหลังคา เหล็กและไม้สำหรับราวทำบันได อิฐบล็อกจากบ้านแต่ละครอบครัวในชุมชน กระเบื้องมุงหลังคาสรูไทจาก อบต.บึงหวาย ชักโครกจาก รพ.สต.โนนน้อย ร่วมกับชาวบ้านที่มีวัสดุเหลือใช้ในการก่อสร้างที่อยู่อาศัยของตนเองมาสมทบกันในการปรับปรุงบ้านจนแล้วเสร็จ นอกจากนี้ยังมีการบริจาควัสดุและเครื่องใช้ในการดำรงชีพให้แก่คุณยายทั้งสองท่าน เช่น ที่นอนยางพาราจาก ผอ.รพ.สต.ทุ่งบอน อุปกรณ์เครื่องครัวจากนายก อบต.บึงหวาย เป็นต้น กระบวนการดำเนินงานโดยมีคนในชุมชนร่วมกันผลักดันนั้นทำให้สิ่งต่าง ๆ ที่ได้รับมามีทั้งมูลค่าและคุณค่ามากกว่าที่จะใช้งบประมาณบริจาคมาปรับปรุงสภาพบ้านให้สำเร็จได้

สำหรับการปรับปรุงบ้านทั้งสองหลังใช้เวลารวมกันทั้งสิ้นประมาณ 2 สัปดาห์ โดยเมื่อบ้านได้รับการปรับปรุงแล้วจึงส่งมอบให้กับกลุ่มเป้าหมายทั้งสองครอบครัว โดยมีนายอำเภอวารินชำราบ นายธนาคาร กองเพชร มาเป็นประธานมอบบ้านแก่คนพิการและผู้สูงอายุ นอกจากนี้ยังมี นางอภิญญา ชมภูมาศ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุบลราชธานี นายสมบุรณ์ โสภีพันธ์ นายองค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย หัวหน้าส่วนราชการในพื้นที่ ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม. เจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบึงหวายร่วมเป็นเกียรติในการรับมอบบ้านของคุณยายทั้งสองท่าน เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม 2562 โดยคุณยายปลั่ง ยืนยง มักมีคำพูดที่เต็มไปด้วยความดีใจว่า “เป็นบุญผลาใหญ่ของข่อยเด้” (นับว่าเป็นบุญกุศลใหญ่ของตนเอง)



ภาพที่ 4-18 กิจกรรมรับมอบบ้านที่ผ่านการปรับปรุงโดยช่างชุมชน

ปัจจุบันการดำเนินกิจกรรมตามแผนงานดังกล่าวได้เสร็จสิ้นแล้ว ซึ่งพบว่าช่างชุมชนสามารถนำแนวทางการปรับสภาพที่อยู่อาศัยตามหลักการออกแบบที่อยู่อาศัยเพื่อทุกคนมาปรับใช้ได้เหมาะสม เนื่องมาจากการมีเกณฑ์มาตรฐานในการออกแบบที่ชัดเจน เกิดความเปลี่ยนแปลงในเชิงระบบความคิดในการซ่อมแซมที่อยู่อาศัย โดยนายวิเชียร ยืนยง ช่างชุมชน ได้กล่าวว่า “ต่อไปการจะซ่อมแซมบ้านจะต้องดูเรื่องของการใช้งานที่เหมาะสมกับคนที่อยู่อาศัยด้วย ไม่ใช่เอาแต่ความแข็งแรงของบ้านอย่างเดียวเหมือนที่เคยทำมาแล้ว” นับว่าโครงการนี้สามารถทำให้ชุมชนมีบ้านที่จะเป็นตัวอย่างสำหรับการนำไปปรับซ่อมแซมบ้านของตนเอง รวมถึงเกิดแนวทางการทำงานให้แก่กลุ่มช่างชุมชน ซึ่งขณะนี้กำลังอยู่ในช่วงของการระดมทุนทรัพย์และวัสดุจากผู้มีจิตศรัทธาและภาคส่วนต่าง ๆ ในการตั้งเป็น “กองทุนช่างชุมชน” โดยมีแนวทางในการหารายได้จากการขอรับบริจาคตามงานบุญ งานประเพณี งานศพ ตามแต่ผู้ที่มีความประสงค์ร่วมสมทบทุน การหารายได้จากกิจกรรมด้านสุขภาพ เช่น งานวิ่ง ปั่นจักรยาน และการหารายได้จากโครงการด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน คือ โครงการผ้าป่าขยะรีไซเคิล เพื่อใช้เป็นงบประมาณในการดำเนินการในบ้านหลังต่อ ๆ ไป

ปัจจัยความสำเร็จของกิจกรรมนี้สะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบกิจกรรมที่มีความเหมาะสมสำหรับชุมชนต้องมีลักษณะที่สำคัญ คือ กิจกรรมที่เห็นในระยะสั้นและมีความเป็นรูปธรรมเช่นเดียวกันกับกิจกรรมช่างชุมชน จะทำให้เกิดแรงกระตุ้นและสร้างความสนใจให้กับชาวบ้านในชุมชนได้เข้ามารับทราบและมีส่วนร่วมในการเตรียมความพร้อมในระดับชุมชน โดยสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นประกอบด้วยคณะทำงานที่ชัดเจน การดำเนินการที่โปร่งใสและเกิดการร่วมรับประโยชน์ของชุมชน หากชุมชนเริ่มจัดทำโครงการด้วยกิจกรรมที่มีความชัดเจนก่อนจะเป็นปัจจัยเสริมในการผลักดันให้เกิดกิจกรรมต่าง ๆ ต่อไปได้นอกจากนี้การที่ชุมชนยังคงความเป็นสังคมชนบทแบบเครือญาติเอาไว้ทำให้การสื่อสารกิจกรรมเป็นไปแบบปากต่อปากอย่างรวดเร็ว จึงทำให้ผู้ที่ทราบข่าวให้ความสนใจและมีความคิดที่จะช่วยเหลือ เห็นได้จากบทบาทของกลุ่มคนที่มีอาชีพหลากหลายในการเข้าร่วมกิจกรรมโดยไม่มีมีการคิดค่าจ้างแรงงานและการมาร่วมสมทบวัสดุก่อสร้าง อาหาร เครื่องดื่ม และการเข้ามากำลังใจผู้ที่มาทำความดีเพื่อผู้ด้อยโอกาสสะท้อนให้เห็นถึงความเอื้ออารีต่อกันของคนในชุมชนกึ่งเมืองที่ยังคงความเป็นสังคมแบบเครือญาติคล้ายกับชุมชนชนบทเอาไว้ได้เป็นอย่างดี

4.4.2.3 กิจกรรมการพัฒนาสวนสาธารณะรองรับสังคมสูงวัย

ความมุ่งหวังของทีมวิจัยนักวิชาการและทีมวิจัยชุมชนนั้นคือการร่วมกันทำให้เกิดการเตรียมความพร้อมครอบคลุมทั้ง 5 มิติ จากกิจกรรมที่ได้มีการดำเนินการทั้งหมดที่ผ่านมาพบว่ามิติทางด้านเศรษฐกิจยังขาดความชัดเจนที่จะทำให้เกิดการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน จากข้อมูลทุนเดิมด้านสถานที่สาธารณะของชุมชนพบว่าพื้นที่ที่จะสามารถ นำไปพัฒนาให้ก่อเกิดรายได้ของพื้นที่คือสวนสาธารณะหนองหอยที่รกร้าง ปรกคลุมด้วยหญ้าและวัชพืช ที่ปัจจุบันนี้ยังขาดสภาพแวดล้อมที่สวยงามและร่มรื่น จากการพูดคุยกับเจ้าหน้าที่อบต.บึงหวายพบว่าปัจจุบันกำลังจะเข้าสู่ขั้นตอนของการทำประชาคมเพื่อร่วมกันหารือในการใช้ที่ราชพัสดุแห่งนี้ อบต.พร้อมกับชุมชนจึงยังไม่สามารถดำเนินการพัฒนาได้อย่างเต็มที่ เพื่อให้เป็นศูนย์รวมของการเตรียมความพร้อมในการรองรับสังคมสูงวัยอย่างครบทุกมิติ โดยเบื้องต้นมีแนวความคิดในการพัฒนาโดยการร่วมเพาะพันธุ์กล้าไม้ขึ้นในกิจกรรมการอมต้นไม้และนำไปปลูกเพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์ให้มีความสวยงาม เพื่อให้เป็นปอดของชุมชนบึงหวายและเอื้อให้เกิดสถานที่ออกกำลังกายสำหรับคนในชุมชน เป็นจุดพักผ่อนหย่อนใจเพื่อสร้างความรู้สึกลึกซึ้งขึ้นทำให้เกิดการส่งเสริมด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถต่อยอดไปสู่การสร้างเป็นจุดพักรถให้แก่ผู้สัญจรไปมาผ่านตำบลบึงหวายได้ ซึ่งจากการร่วมหารือกับผู้มีส่วนได้เสียเบื้องต้นพบว่า สวนสาธารณะหนองหอยนั้นมีความเหมาะสมในการพัฒนาเนื่องจากตั้งอยู่บริเวณกึ่งกลางของตำบลและเป็นทางผ่านของถนนหลวง หมายเลข 226 หากร่วมกันพัฒนาเพื่อให้เป็นแหล่งรองรับด้านเศรษฐกิจของชุมชนจะสามารถทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน ยกย่องรายได้ของชุมชนและครัวเรือนให้ดีขึ้น โดยปัจจุบันมีโครงสร้างอาคารต่าง ๆ ที่พร้อมนำมาใช้ประโยชน์ได้ทันที เช่น ห้องน้ำ ลานจอดรถ อาคารสำหรับทำเป็นสถานที่จำหน่ายสินค้าชุมชนให้กับสมาชิกของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ เมื่อเกิดการสร้างอาชีพสร้างรายได้ร่วมกันบนพื้นที่แห่งนี้ก็จะนำไปสู่การพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อนำรายได้ไปพัฒนาชุมชนในหลายด้าน เช่น การสนับสนุนกองทุนช่างชุมชนที่มุ่งหวังจะสร้างให้เกิดระบบที่เข้มแข็งเข้มในอนาคต ด้วยบริบทโครงสร้างด้านสถานที่ของสวนสาธารณะหนองหอยที่เอื้อต่อการใช้ประโยชน์จากการอยู่บริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ต่าง ๆ เช่น สนามฟุตบอล สนามตะกร้อ ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตร ศูนย์อนุรักษ์ควายไทย สำนักงานพลังงานจังหวัดอุบลราชธานี และองค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวายที่สามารถใช้พื้นที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันได้ จะนำไปสู่การมีกิจกรรมทางสังคมที่เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น หากสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้เกิดขึ้นในชุมชนก็จะเป็นโอกาสที่ทำให้เกิดการเตรียมความพร้อมชุมชนได้ทั้งด้านสุขภาพร่างกาย จิตใจ สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ต่อไปในอนาคต โดยมีรูปแบบการดำเนินงานและภาคีเครือข่าย ดังตารางที่ 4-17

ตารางที่ 4-17 รูปแบบการดำเนินงานและภาคีเครือข่ายการพัฒนาสวนสาธารณะฯ

กิจกรรม	ภาคีเครือข่าย	บทบาท/หน้าที่
การประชาสัมพันธ์เพื่อเชิญชวนประชาชนมาเข้าร่วมโครงการ	- ผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน - รพ.สต. ได้แก่ รพ.สต.ทุ่งบอน และ รพ.สต.โนนน้อย - สำนักปลัด อบต.บึงหวาย	- เป็นแกนนำในการประชาสัมพันธ์ไปยังชุมชนเนื่องจากมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด
การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม	- ผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน	- ดำเนินการผ่านกระบวนการประชาคมกับผู้มีส่วนได้เสียในการใช้ประโยชน์ของพื้นที่
การพัฒนาด้านโครงสร้าง	- อบต.บึงหวาย	- ดำเนินการโดยมีแผนงบประมาณในการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ของสวนสาธารณะ



ภาพที่ 4-19 สวนสาธารณะหนองหวายก่อนมีกิจกรรมในโครงการวิจัย



ภาพที่ 4-20 ภาพผืนสวนสาธารณะหนองหอในอนาคต

ภาพผืนของสวนสาธารณะหนองหอ (ภาพที่ 4-20) นั้นเกิดจากการร่วมกันคิดของชาวบ้านตำบลบึงหวาย เมื่อได้เข้ามามีส่วนร่วมกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ และมีแนวทางร่วมกันในการขยายผลต่อจากแผนงานเดิม ได้แก่ การอมต้นไม้ และ ช่างชุมชน ซึ่งถูกถ่ายทอดออกมาโดยผู้ออกแบบ คือ ดร.วงศ์ นัยวินิจ อาจารย์ประจำคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งปัจจุบันชาวบ้านและหน่วยงานในพื้นที่ได้ร่วมกันพัฒนา เริ่มมีการเพิ่มพื้นที่สีเขียวด้วยการปลูกไม้ยืนต้น เช่น ต้นเหลืองปรีดิยาทร ต้นทองอุไร และการปล่อยขฟพันธุ์ปลาต่าง ๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำท้องถิ่น บริเวณหนองน้ำให้ร่มรื่นและเป็นธรรมชาติน่าออกกำลังกายมากยิ่งขึ้น และมีการก่อสร้างรั้วเพื่อป้องกันการพลัดตกให้แก่ผู้เข้ามาใช้บริการในพื้นที่ เพื่อให้ภูมิทัศน์ที่ร่มรื่นมากขึ้น (ภาพที่ 4-21)



ภาพที่ 4-21 การประชุมหารือกับผู้นำชุมชนทั้ง 20 หมู่บ้าน



ภาพที่ 4-22 กิจกรรมพัฒนาสวนสาธารณะหนองหอ

4.5. ผลสัมฤทธิ์และการนำงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ของโครงการวิจัย

กระบวนการขับเคลื่อนในพื้นที่โดยผ่านรูปแบบการทำวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม ได้สร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับตัวผู้วิจัยนักวิชาการและนักวิจัยชุมชน เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านสถานที่ เช่น การพัฒนาศูนย์ถ่ายทอดการเรียนรู้การออมต้นไม้ การปรับสภาพแวดล้อมสวนสาธารณะหนองหอ ที่ทำการช่างชุมชนในการหารือเกี่ยวกับการปรับสภาพที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อเป็นการสนับสนุนการเตรียมความพร้อมด้านสภาพแวดล้อมเพื่อผู้คนในชุมชนที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมและมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานในหลายรูปแบบ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ผ่านการประชุมนำชุมชนสัญจรเป็นประจำทุกเดือน การประชาสัมพันธ์ผ่านโลกออนไลน์ด้วยเพจองค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย ไลน์กลุ่มของชุมชน “กลุ่มฮักบึงหวาย” ทุกครั้งเมื่อมีการจัดกิจกรรมในพื้นที่วิจัย



ภาพที่ 4-23 สถานที่ตั้งของศูนย์การอมต้นไม้และที่ทำการช่างชุมชน

การวิจัยในครั้งนี้ได้มีการสื่อสารในเวทีสาธารณะ ได้แก่ งาน ม.อบ.วิจัย ครั้งที่ 13 ระหว่างวันที่ 11-12 กรกฎาคม 2562 ที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งเป็นการประชุมวิชาการระดับชาติที่มีผู้เข้าร่วมงานที่มีความหลากหลายเป็นจำนวนมาก โดยทีมวิจัยชุมชนได้เกิดการพัฒนาทักษะการสื่อสารและการนำเสนอด้วยการเป็นผู้ร่วมนำเสนองานวิจัยในพื้นที่ของตนเอง



ภาพที่ 4-24 การเผยแพร่งานวิจัยสู่สาธารณะ (ม.อบ.วิจัย ครั้งที่ 13)

นอกจากนี้ยังมีการเผยแพร่ให้แก่องค์กรบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ใกล้เคียงได้รับทราบและเป็นแนวทางนำไปพัฒนากิจกรรมเพื่อรองรับสังคมสูงวัยของตนเองจากกิจกรรมร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพแกนนำผู้สูงอายุผ่านกองทุนสร้างเสริมสุขภาพวันที่ 28 สิงหาคม 2562 ณ โรงแรมบ้านสวนคุณตา กอล์ฟ แอนด์ รีสอร์ท ซึ่งหน่วยงานที่เข้าร่วมโครงการล้วนแล้วแต่มีการเบิกจ่ายเงินผ่านกองทุน สปสช. เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการนำเงินงบประมาณมาใช้ประโยชน์เพื่อชุมชนของตนเองต่อไป



ภาพที่ 4-25 การเผยแพร่งานวิจัยสู่สาธารณะ (เครือข่าย สปสช.)

สำหรับผลในระดับตำบลปัจจุบันเมื่อมีกระบวนการวิจัยขับเคลื่อนเพื่อรองรับสังคมสูงวัยในพื้นที่ 3 ตำบล ของอำเภอวารินชำราบ ร่วมกับโครงการวิจัยที่พัฒนากลไกในระดับอำเภอ จึงทำให้เกิดภาคีเครือข่ายในการหนุนเสริมจากหน่วยงานในพื้นที่ ได้แก่ อบต. รพ.สต. และโรงเรียน ร่วมกับหน่วยงานภายนอก ได้แก่ ศูนย์อนามัยที่ 10 จังหวัดอุบลราชธานี และวิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และตัวแทนจากชุมชน ทำให้พื้นที่เห็นความสำคัญและประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการเตรียมความพร้อมชุมชนเพื่อรองรับสังคมสูงวัย โดยได้เกิดคณะทำงาน คือ คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบล (พชต.)



ภาพที่ 4-26 การหารือร่วมกันของภาคีเครือข่ายเพื่อจัดตั้ง พชต.

สำหรับรายชื่อคณะทำงานตาม ร่าง คำสั่ง แต่งตั้งคณะกรรมการการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับ
ตำบล (พชต.) ตำบลบึงหวาย มีดังต่อไปนี้

- | | | |
|-----------------------------------|----------------------------------|-----------------------------|
| ๑. นายสมบุญ โสภีพันธ์ | นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย | ประธานกรรมการ |
| ๒. นายอนุชา วงศ์หวัง | กำนันตำบลบึงหวาย | รองประธานกรรมการ |
| ๓. นางรัชณี ขุมเงิน | ผู้อำนวยการ รพ.สต.บึงบอน | อนุกรรมการ |
| ๔. นายธีรวัฒน์ พิมพ์ชาย | ผู้อำนวยการ รพ.สต.โนนน้อย | อนุกรรมการ |
| ๕. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านบึงหวาย | | อนุกรรมการ |
| ๖. ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโนนบอน | | อนุกรรมการ |
| ๗. นายทองพูล อุดรา | ตัวแทนผู้สูงอายุตำบลบึงหวาย | อนุกรรมการ |
| ๘. นายกองกล้า โสภามพรหม | ตัวแทนผู้สูงอายุตำบลบึงหวาย | อนุกรรมการ |
| ๙. นางปราณี สุชาติประคัลภ์ | ตัวแทนอสม. | อนุกรรมการ |
| ๑๐. นางปราณี พรหมสิงห์ | ตัวแทนอสม. | อนุกรรมการ |
| ๑๑. นายคำปิ่น แก้วอนันต์ | ตัวแทนกองทุนช่างชุมชน | อนุกรรมการ |
| ๑๒. นายพงษ์จิต พวงพันธ์ | ตัวแทนกองทุนช่างชุมชน | อนุกรรมการ |
| ๑๓. นายไส สกุดงาม | ตัวแทนภาคประชาชน | อนุกรรมการ |
| ๑๔. นางสมัย อุดม | ตัวแทนภาคประชาชน | อนุกรรมการ |
| ๑๕. พันจ่าตรีบรรลุลาล เวียงคำ | หัวหน้าสำนักปลัด อบต.บึงหวาย | อนุกรรมการ |
| ๑๖. พันจ่าเอกเทพมงคล เจริญนิช | ปลัดอบต.บึงหวาย | กรรมการ และเลขานุการ |
| ๑๗. นางสาวณัฐปภัสร อุทธการ | ผอ.กองสวัสดิการสังคม | กรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ |

คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบลบึงหวาย มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

- (๑) กำหนดแผนงาน เป้าหมาย ทิศทาง และยุทธศาสตร์ ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตำบล
- (๒) ประสานงานกับเครือข่ายระดับ จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้านในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงวัย
- (๓) สนับสนุนการทำงานทั้งในด้านวิชาการ การบริหารเครือข่าย และงบประมาณแก่หมู่บ้าน
- (๔) ติดตามประเมินผลการเตรียมความพร้อมการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงวัย

- (๕) ช่วยขับเคลื่อนระบบและกลไกในพื้นที่ตำบล และหมู่บ้าน
- (๖) ปฏิบัติการอื่นใดตามที่คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) อำเภอวารินชำราบ มอบหมาย หรือนายอำเภอวารินชำราบมอบหมาย

จากการสร้างพื้นที่รูปธรรมการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่สังคมสูงวัยทั้งในระดับครัวเรือน และระดับชุมชนในพื้นที่ตำบลบึงหวายโดยผ่านรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งโดยการเชื่อมโยงกับนโยบายของรัฐบาลเช่นกองทุนการออมแห่งชาติ (กชอ.) และการออมต้นไม้ โดยนโยบายของภาครัฐได้ปลดล็อกการปลูกไม้หวงห้ามโดยการแก้ไขพ.ร.บ.ป่าไม้มาตราที่ 7 ทำให้ประชาชนสามารถประกอบอาชีพปลูกป่าเศรษฐกิจ สร้างรายได้โดยไม่ผิดกฎหมายในขณะเดียวกันกระทรวงพาณิชย์ ได้เสนอออกกฎกระทรวงตามพ.ร.บ.นี้ให้นำไม้ยืนต้นที่มีมูลค่าสูงมาเป็นหลักประกันทางธุรกิจ ผนวกกับทุนเดิมของพื้นที่ที่ไม่มีมีค่าอยู่เป็นจำนวนมากพร้อมการขยายพื้นที่ปลูก อีกรูปแบบกิจกรรมหนึ่งของการเตรียมความพร้อมโดยอาศัยทุนเดิมของชุมชนคือการปรับสภาพที่อยู่อาศัยของชุมชน สร้างให้เกิดความเอื้ออาทรแบ่งปันกันขึ้นในชุมชนเป็นกิจกรรมที่ต่อยอดความรัก ความสามัคคีของคนในตำบลบึงหวาย ทั้งหมดเป็นเพียงกิจกรรมเริ่มต้นที่ชุมชนดำเนินการร่วมกับหน่วยงาน องค์กรในพื้นที่ ซึ่งคาดว่าจะคงดำเนินการต่อเนื่องจากกลไกที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ในพื้นที่ก็คือ คณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบลและหมู่บ้านที่เพิ่งก่อรูปได้ไม่นาน

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

ในบทนี้จะแบ่งการนำเสนอออกเป็น 4 ส่วน โดยส่วนแรกจะเป็นการนำเสนอสรุปผลวิจัยซึ่งประกอบด้วย 1) สภาพการณ์และต้นทุนเดิมของชุมชนและประชาชนผู้ที่กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุของชาวบ้านตำบลบึงหวาย 2) ความพร้อมและสภาพปัญหาในการรองรับการเป็นสังคมผู้สูงอายุของชุมชนของชาวบ้านตำบลบึงหวาย 3) รูปแบบการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนของชาวบ้านตำบลบึงหวาย ส่วนที่สองคือ การอภิปรายผลจากข้อค้นพบการวิจัยสู่การอธิบายกรอบคิดและแนวคิด ส่วนที่สามคือ ผลงานวิจัยสร้างการเปลี่ยนแปลงและบทเรียนที่ได้จากการดำเนินงาน และส่วนที่สี่คือ ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะสำหรับการขับเคลื่อนงานรองรับสังคมสูงวัยรวมถึงข้อเสนอแนะการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

5.1 สรุปผลการดำเนินงานวิจัย

5.1.1 สภาพการณ์และต้นทุนเดิมของชุมชนและประชาชนผู้ที่กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุของชาวบ้านตำบลบึงหวาย

1) ประชากร และแนวโน้มการเข้าสู่สังคมสูงวัย

จากศึกษาเอกสารสรุปผลการดำเนินงาน ประจำปี 2560 ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) 2 แห่ง (รพ.สต. โนนน้อยและรพ.สต. หุ่นบอน) สามารถแสดงเป็นพีระมิดประชากรได้ โดยกลุ่มวัยที่มีมากที่สุด คือ กลุ่มวัยรุ่น อายุระหว่าง 15-29 กลุ่มวัยทำงาน อายุระหว่าง 35-49 ปี หากกลุ่มวัยทั้งสองไม่ได้รับการส่งเสริมเรื่องระบบการศึกษาและการมีอาชีพที่มั่นคงตั้งแต่อายุน้อยก็จะส่งผลต่อการบริหารจัดการเงินและการเตรียมความพร้อมที่ดีในวัยที่สูงขึ้นต่อไปได้ เนื่องด้วยการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับวัยสูงอายุนั้นมีความเกี่ยวข้องกับช่วงวัย โดยส่วนใหญ่แล้วผู้คนจะเริ่มมีการศึกษาหาข้อมูลผ่านความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจึงก่อให้เกิดการเห็นความสำคัญของการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุเมื่อมีอายุที่เพิ่มมากขึ้น

2) การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับครัวเรือน

การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับครัวเรือน แบ่งออกเป็นทั้งหมด 5 มิติ ดังนี้

(1) มิติด้านร่างกาย โดยข้อที่ปฏิบัติเป็นประจำมากที่สุด ได้แก่ ข้อ การดื่มน้ำสะอาดอย่างน้อยวันละ 6-8 แก้ว ร้อยละ 87.5 การไปพบแพทย์และรับประทานยาตามคำแนะนำของแพทย์ เมื่อมีอาการเจ็บป่วยร้อยละ 85.8 และ การรับประทานผักและผลไม้เพื่อสุขภาพร้อยละ 74.7

(2) มิติด้านจิตใจ โดยข้อที่ปฏิบัติเป็นประจำมากที่สุด ได้แก่ ความรู้สึกภูมิใจในตนเอง เมื่อประสบความสำเร็จในการทำสิ่งต่างๆ ร้อยละ 62.2 การเตรียมพร้อมที่จะเป็นผู้ให้คำปรึกษาปัญหาต่างๆ แก่สมาชิกในครอบครัว และคนรู้จักร้อยละ 59.4 การเตรียมจิตใจที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลง สถานภาพและตำแหน่ง หน้าที่การงาน เมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุร้อยละ 50.3 และการวางแผนที่จะทำกิจกรรมต่างๆ กับสมาชิกในครอบครัวเมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น เลี้ยงลูกหลาน เยี่ยมเยือนญาติ ท้องเที่ยวกับครอบครัวร้อยละ 50.3

(3) มิติด้านสังคม โดยข้อที่ปฏิบัติเป็นประจำมากที่สุด ได้แก่ ท่านเตรียมพร้อมที่จะเป็นผู้สร้างสัมพันธภาพกับบุคคลต่างวัยในสังคมร้อยละ 47.6 ท่านวางแผนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคมเมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น จิตอาสาร้อยละ 45.8 และท่านศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสวัสดิการต่างๆ สำหรับผู้สูงอายุ เช่น ศูนย์บริการทางสังคมของผู้สูงอายุ สิทธิพิเศษของผู้สูงอายุ ร้อยละ 42.7

(4) มิติด้านเศรษฐกิจ โดยข้อที่ปฏิบัติเป็นประจำมากที่สุด ได้แก่ การออมเงินในรูปแบบต่างๆ เช่น ฝากธนาคาร หุ้่นสหกรณ์ กองทุน สัจจะออมทรัพย์ สลากออมทรัพย์ร้อยละ 53.5 การทำประกันชีวิต ประกันสุขภาพ หรือประกันอุบัติเหตุร้อยละ 44.1 และ การมีเงินสำรองเพื่อใช้จ่ายยามฉุกเฉินเมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น ค่ารักษาพยาบาลร้อยละ 44.1

(5) มิติด้านสิ่งแวดล้อม โดยข้อที่ปฏิบัติเป็นประจำมากที่สุด ได้แก่ การวางแผนปรับปรุงหรือซ่อมแซมที่อยู่อาศัยเพื่อให้เหมาะสำหรับการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ เช่น ทางลาดบริเวณบันได จัดห้องนอนไว้ชั้นล่าง ติดตั้งราวช่วยพยุงบริเวณห้องน้ำ/ บันได/ เตียงนอน เปลี่ยนส้วมเป็นแบบชักโครก (นั่งช้อยขา) คิดเป็นร้อยละ 50.7 การเตรียมสถานที่อยู่อาศัยสำหรับตนเองในวัยสูงอายุ “แก่แล้วอยู่ที่ไหน” ร้อยละ 46.2 และการวางแผนกู้เงินหรือเตรียมเงินที่จะสร้างที่อยู่อาศัยร้อยละ 24.3

จากการสำรวจการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับครัวเรือน สามารถจำแนก ระดับการเตรียมความพร้อมของครัวเรือนเป็นรายด้าน ได้แก่ มิติด้านร่างกาย พบว่า มีระดับปานกลางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 41.0 มิติด้านจิตใจ พบว่า อยู่ในระดับดีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.5 มิติด้านเศรษฐกิจ

พบว่า อยู่ในระดับต่ำมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.3 มิติด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า อยู่ในระดับต่ำมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 59.7 และมิติด้านสังคม พบว่า อยู่ในระดับต่ำมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.6 และพบว่าระดับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับปานกลางมากที่สุดร้อยละ 42.43 รองลงมาเป็นระดับต่ำร้อยละ 31.93 และระดับดีร้อยละ 25.63

3) การเตรียมความพร้อมของ อปท. และหน่วยงานในพื้นที่ที่ผ่านมา

จากการเก็บข้อมูลในชุมชนโดยใช้แบบประเมินสภาวะชุมชนด้วยเส้นประวัติศาสตร์ (histology line) ของตัวแทนหมู่บ้านในตำบลบึงหวาย พบว่า ภาพรวมทุกหมู่บ้านนั้นมีโครงการต่างๆ เป็นของตนเองตามแต่การได้รับนโยบายจากภาครัฐผ่านการนำของผู้นำชุมชน คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และอสม. ในการเป็นหัวใจของการจัดกิจกรรมโครงการในชุมชน และในเรื่องของความพร้อมในการรองรับการเป็นสังคมสูงวัยในระดับตำบลนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวายได้จัดทำแผนงาน/โครงการของ อปท. ในการพัฒนาชุมชนในด้านสุขภาพร่างกาย จิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม (สิ่งแวดล้อม) ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการสาธารณสุข แผนงานสาธารณสุข เพื่อสนับสนุนเสริมสร้างสุขภาพอนามัยของประชาชน ด้านสวัสดิการของผู้สูงอายุ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย ได้สนับสนุนงบประมาณสำหรับบริการจัดการกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย เพื่อสนับสนุนการดำเนินการตามแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่นการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การฟื้นฟูสมรรถภาพ ศูนย์ฟื้นฟูคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและคนพิการ

5.1.2 ความพร้อมและสภาพปัญหาในการรองรับการเป็นสังคมผู้สูงวัยของชุมชนของชาวบ้านตำบลบึงหวาย

มิติด้านสุขภาพร่างกายและจิตใจ ชาวบ้านมีความการเตรียมอยู่ในระดับปานกลางและระดับดีมีพฤติกรรมการเตรียมความพร้อมตนเอง เนื่องจากได้รับข้อมูลข่าวสารจากการประชาสัมพันธ์ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลทั้งสองแห่ง ซึ่งเป็นจุดแข็งของชุมชนที่มีสถานบริการสุขภาพมากกว่าตำบลอื่น ๆ และการมีทีมหมอครอบครัวในการให้บริการแก่ชาวบ้าน แต่สิ่งโรคและการเจ็บป่วยส่วนใหญ่นั้นพบว่า ยังคงมีสาเหตุมาจากพฤติกรรมสุขภาพของแต่ละบุคคล จึงทำให้กลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรังยังพบในจำนวนที่สูง แม้จะได้มีการดำเนินการตามโครงการของรัฐบาลในการเป็นแกนนำและสนับสนุนให้ชาวบ้านออกกำลังกายทุกวันจันทร์ พุธ และศุกร์ ของแต่ละสัปดาห์ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่ยังเป็นเจ้าหน้าที่และกลุ่ม อสม. เนื่องจากช่วงเวลาไม่เหมาะสมในการที่ชาวบ้านสามารถมาเข้าร่วมกิจกรรมได้ ดังนั้นจึงควรมีการส่งเสริมให้เกิดสถานที่สำหรับการออกกำลังกายที่มีสภาพแวดล้อมในการดึงดูดให้ชาวบ้านให้

ความสนใจในการมาออกกำลังกายและพักผ่อนจิตใจของตนเองตามความสมัครใจและความสนใจของตนเองจึงจะทำให้เกิดการเตรียมความพร้อมด้วยตนเอง สำหรับปัญหาสภาพจิตใจนั้นในชุมชนไม่เป็นปัญหาเนื่องจากชนบทดั้งเดิมเอาไว้ได้จึงยังทำให้มีการพบปะกันของชาวบ้านตามงานทางศาสนาต่าง ๆ ตามปฏิทินวัฒนธรรมของชุมชน มีสถานที่ทางศาสนาสำหรับยึดเหนี่ยวจิตใจ ผู้คนในชุมชนรู้จักกันในเครือญาติค่อนข้างมากกว่าสังคมเมืองจึงทำให้ยังมีความเอื้ออาทรให้แก่กันและสามารถช่วยเหลือกันในการทำกิจกรรมของชุมชนได้

มิติด้านเศรษฐกิจ ประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะทางด้านการเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง มีอาชีพด้านการเกษตรที่หลากหลาย เช่น การปลูกข้าวนาปี/นาหลัง การปลูกพืชไร่ เช่น ปลูกมันสำปะหลัง ทำนาบัว ผักกะแยง ใบบวบ และ ต้นหอม การประมงบริเวณแม่น้ำมูลละชีไหลผ่าน ทำให้มีทรัพยากรที่ค่อนข้างเพียงพอและมีอาชีพด้านการเกษตรที่สามารถทำได้หลายช่วงวัยที่สามารถรองรับสังคมสูงวัยได้ตั้งแต่อาชีพที่ต้องใช้กำลังร่างกายสูง และอาชีพที่สามารถทำได้ในวัยสูงอายุที่สามารถประกอบอาชีพในครัวเรือนของตนเองร่วมกับสมาชิกในครอบครัวได้ ได้แก่ กลุ่มอาชีพค้าขายผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น ไม้กวาดเฟอร์นิเจอร์ไม้ เป็นต้น และมีการรวมกลุ่มเป็นผู้ประกอบอาชีพในชุมชน เช่น กลุ่มไม้กวาดทอง กลุ่มเฟอร์นิเจอร์ไม้ไฟ กลุ่มตะกร้าจักสาน เป็นต้น แต่ยังมีต้นทุนในการซื้อวัตถุดิบสำหรับนำมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานและเฟอร์นิเจอร์จากไม้ไฟที่ถึงแม้จะมีความต้องการจากผู้ซื้อที่สูง แต่ไม่มีวัตถุดิบที่เพียงพอในท้องถิ่น ทำให้ต้องจัดซื้อจากท้องถิ่นอื่นเพื่อนำมาประกอบอาชีพทำให้กำไรจากการจำหน่ายสินค้าลดลง ซึ่งประชาชนในชุมชนมีความต้องการให้มีการสนับสนุนกระบวนการผลิตให้ทันต่อความต้องการและมีตลาดรองรับที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อเป็นการเพิ่มช่องทางในการกระจายสินค้าและสามารถต่อรองราคากับผู้ประกอบการที่รับซื้อไปจำหน่ายได้มากขึ้น สิ่งที่สามารถยกระดับความพร้อมด้านเศรษฐกิจของชุมชนได้ คือ การมีอาชีพใหม่ขึ้นมาในชุมชนโดยไม่ยึดโยงกับอาชีพดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งชุมชนมีสถานที่หลากหลายแห่งที่สามารถส่งเสริมให้เกิดอาชีพด้านการท่องเที่ยว ควบคู่กับการจำหน่ายสินค้าในสถานที่ศึกษาฐานของชุมชน ทั้งนี้การเตรียมความพร้อมในระดับบุคคลยังคงมีความพร้อมด้านการออมเพื่อวัยสูงอายุไม่มากนัก เนื่องจากมีรายได้ที่ไม่เพียงพอสำหรับเหลือเก็บออมและการมีหนี้สิน โดยต้นทุนด้านพื้นที่พบว่ามีพื้นที่เกษตรและพื้นที่ป่าชุมชนที่สามารถส่งเสริมให้เกิดการออมในรูปแบบต้นไม้ได้

มิติด้านสิ่งแวดล้อม สภาพของชุมชนส่วนใหญ่ยังมีลักษณะเป็นสภาพชนบทที่มีความร่มรื่นและพื้นที่สีเขียวอยู่มาก แม้จะมีร้านค้าขนาดใหญ่เกิดขึ้นมาแต่ไม่ใช่ลักษณะของสถานประกอบการที่ส่งมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมรุนแรง ประกอบกับการมีพื้นที่สาธารณะอยู่หลายแห่ง เช่น บึงปลาหลากสวนสาธารณะหนองหอ ป่าชุมชน ที่เหมาะสมในการพัฒนาเป็นสถานที่ทำกิจกรรมของชุมชนร่วมกันได้

ในอนาคต แต่ยังไม่ได้มีการพัฒนาสภาพแวดล้อมมากนัก สำหรับลักษณะของสถานที่สาธารณะหลายแห่งในชุมชน เช่น อบต. วัด รพ.สต. ได้เริ่มมีการปรับปรุงสถานที่เพื่อให้สามารถบริการประชาชนได้หลายช่วงวัยมากขึ้น แต่ระดับคืบคลานของชาวบ้านยังคงมีสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมและยังไม่มีมีการวางแผนเพื่อปรับปรุงให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุที่กำลังเพิ่มมากขึ้นในชุมชน เนื่องจากการขาดความรู้เกี่ยวกับการปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะแก่ผู้สูงอายุและยังไม่มีอุบัติเหตุที่รุนแรงจากการอยู่อาศัยในครัวเรือน ดังนั้นต้นทุนด้านสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่จะสามารถมีความพร้อมมากขึ้นหากได้มีเป้าหมายที่ชัดเจนในการใช้ประโยชน์ในรายพื้นที่

ด้านสังคม คนส่วนใหญ่ยังมีอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก รับจ้าง ค้าขาย และอาชีพเป็นข้าราชการ ทำให้ในช่วงเวลาปกติกลุ่มบุคคลอายุในวัยทำงานจะออกนอกบ้านไปทำงานผู้สูงอายุบางส่วนจึงต้องอยู่บ้านเพียงลำพังขาดการดูแลในช่วงที่ลูกหลานไปทำงานหรือเดินทางไปต่างจังหวัด คล้ายคลึงกับการเป็นชุมชนเมือง ปัจจุบันมีโครงการที่ดำเนินการโดย รพ.สต. คือ นักบริบาลซึ่งบทบาทหน้าที่หนึ่ง คือ การออกเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุและผู้พิการ ทำให้ผู้และผู้พิการได้มีโอกาสพูดคุยกับผู้อื่นมากขึ้นเป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนเงินทุนจากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) ผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย

นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมโรงเรียนและชมรมผู้สูงอายุที่ได้สร้างกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุได้ร่วมกันพบปะสร้างความสัมพันธ์กันเองร่วมกับกลุ่ม อสม. ประจำหมู่บ้าน ทำให้ผู้สูงอายุในช่วงเวลาที่ลูกหลานไม่มีเวลาดูแลนั้นจะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุได้อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ด้วยพื้นฐานที่ยังคงความเป็นชนบทดั้งเดิมเอาไว้ได้จึงยังทำให้มีการพบปะกันของชาวบ้านตามงานทางศาสนาต่าง ๆ ตามปฏิทินวัฒนธรรมของชุมชน แต่กิจกรรมดังกล่าวยังมีการมีส่วนร่วมกันทุกช่วงวัยในชุมชนยังไม่เพียงพอ ประกอบกับรูปแบบการทำกิจกรรมเป็นการจัดขึ้นเป็นครั้งคราว ซึ่งควรต้องมีการผลักดันให้เกิดกิจกรรมที่เหมาะสมกับทุกกลุ่มวัยเพื่อทำให้เกิดการมีส่วนร่วมที่มากยิ่งขึ้น เพื่อลดปัญหาการพ่น ยา เสพติด และปัญหายาเสพติดที่ยังคงมีอยู่ในชุมชน

5.1.3 รูปแบบการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของทมิวิชัยและชุมชนทำให้ชุมชนรู้สึกตัวตนเองเป็นผู้พัฒนาชุมชนของตนเอง ได้สร้างความภูมิใจ และในการดำเนินงานครั้งนี้ กระบวนการเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัย ได้ออกแบบขั้นตอนการดำเนินงานให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิดและวางแผนร่วมปฏิบัติการ และการร่วมรับประโยชน์ จากนั้นเพื่อให้มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ จึงได้มีการสร้าง

แผนงานเพื่อรองรับสังคมสูงวัยของชุมชน โดยนำข้อมูลต่างๆ ในระยะของการสำรวจข้อมูลระดับชุมชน และครัวเรือนรวมถึงทุนเดิมในพื้นที่มาร่วมกันหารือ ตามความสำคัญและความจำเป็นของการเตรียมความพร้อมใน 5 มิติ โดยได้ข้อสรุปร่วมกันละมีการจัดทำเป็นแผนงาน ดังนี้

1) **กิจกรรมที่ 1: การออมเงินในวัยทำงาน** ได้มีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการตามแผนงานที่กำหนดไว้ โดยมีการดำเนินกิจกรรมให้ความรู้เรื่องการออมผ่านทีมวิจัยชุมชนที่ รพ.สต. จำนวน 2 แห่ง คือ รพ.สต.โนนน้อย และ รพ.สต.ทุ่งบอน ได้ร่วมกับธนาคารออมสินสาขาโนนผึ้ง ผลจากกิจกรรมดังกล่าวมีผู้สมัครสมาชิกกองทุนกอกช. ประมาณ 60 คน จากผู้ร่วมกิจกรรม 200 คน

จากการประเมินผลกิจกรรมนี้พบว่า ปัจจัยที่ใช้ในการตัดสินใจสมัครสมาชิกกองทุนการออมแห่งชาติ มากที่สุดได้แก่ การได้รับผลตอบแทนจากกองทุน การได้รับเงินสมทบจากรัฐ และการเป็นหลักประกันตนเองหลังเกษียณ ตามลำดับ และร้อยละ 63.41 ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ตอบแบบสอบถามว่าจะสนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวสมัครกองทุนการออมแห่งชาติ (กอกช.) หลังจากนั้นได้มีการดำเนินการประชาสัมพันธ์ผ่านผู้นำชุมชน กลุ่ม อสม.จิตอาสา อย่างต่อเนื่อง พบว่า เมื่อเดือนกรกฎาคม 2562 จาก 1,733 ครัวเรือน พบว่า มีจำนวนกว่า 1,473 ครัวเรือน มีผู้ที่มีอายุระหว่าง 15-60 ปี ที่สามารถสมัคร กองทุนการออมแห่งชาติ (กอกช.) ได้ โดยมีรูปแบบการออมทรัพย์ของชุมชน 3 รูปแบบ คือ 1.การออมในชุมชนเช่นกองทุนหมู่บ้าน ศูนย์สาธิตการตลาด ฅาปนกิจสงเคราะห์ 580 ครัวเรือน 2. ออมภายนอกชุมชน 430 ครัวเรือนเช่นฝากธนาคารต่างๆ สหกรณ์ออมทรัพย์ และ 3.ออมกับกองทุนการออมแห่งชาติ(กอกช.) จำนวน 292 ครัวเรือน โดยส่วนใหญ่จะออมครัวเรือนละ 1-2 คน

ทั้งนี้ นางกัญญา อินทร์พรหม ถือว่าเป็นตัวอย่างของผู้ที่มีการออมตั้งแต่วัยทำงานของผู้ที่ประกอบอาชีพซึ่งไม่ได้รับสิทธิสวัสดิการบำเหน็จ-บำนาญจากภาครัฐหรือนายจ้าง โดยได้กล่าวว่า “การออมเพื่อวัยสูงอายุ เป็นสิ่งที่ทุกคนควรทำเพื่อตนเอง และต้องมีวินัยในการออมจะเป็นเงินสะสมไว้ใช้ได้ ในวัยชรา” ขณะนี้หน่วยงานในระดับท้องถิ่นก็ ยังคงมีการดำเนินการอยู่อย่างต่อเนื่องตามนโยบายของรัฐบาล โดยกำหนดให้ผู้นำชุมชน คือ ผู้ใหญ่ บ้านมีบทบาทหน้าที่ในการช่วยนำส่งเงินฝากของชาวบ้านที่ไม่สามารถฝากออมทรัพย์ได้ด้วยตนเอง ปัจจุบันจึงทำให้มีความพร้อมด้านเศรษฐกิจมากขึ้นเมื่อเทียบกับช่วงก่อนที่จะมีการดำเนินงานวิจัยในพื้นที่

2) **กิจกรรมที่ 2 : การออมต้นไม้** พบว่า ตำบลบึงหวายมีความเป็นชุมชนชนบทมาก โดยเฉพาะวิถี ความเป็นอยู่และสภาพพื้นที่ที่ไม่ได้ติดกับถนนใหญ่ จึงทำให้ยังมีพื้นที่สีเขียวอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อเทียบกับบริเวณเมืองที่ห่างออกไป ป่าของชุมชนส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ตามพื้นที่เกษตรและสถานที่สาธารณะซึ่งเป็นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์และสถานที่ทางศาสนา จึงทำให้ยังคงมีต้นไม้ในชุมชนที่สามารถ

เป็นต้นทุนในการออมเงินไม่ได้ ประกอบกับการที่ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมมีทักษะในการปลูกพืช เป็นชุมชนเก่าแก่ซึ่งอยู่อาศัยมาตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย และยังมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตนเอง-และในหลายครอบครัวจะมีภาวะหนี้สิน รายได้ไม่เพียงพอสำหรับเก็บออมในรูปแบบของเงินทอง จากการดำเนินการเตรียมความพร้อมของชุมชนก่อนเข้าสู่สังคมสูงวัยพบว่า การออมในรูปแบบเงินเป็นสิ่งที่มีความเหมาะสมกับชุมชน และมีชุมชนเข้าร่วมในแนวคิดนี้จำนวนมาก อีกทั้งพื้นที่ตำบลบึงหวายยังมีต้นทุนด้านบุคคลและสถานที่ คือ ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางเกษตรประจำตำบลบึงหวาย และมีคณะกรรมการศูนย์ฯที่สามารถเป็นผู้ผลักดันกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องได้ ทีมวิจัยได้มีการไปศึกษาดูงานพื้นที่ตัวอย่างที่วิสาหกิจชุมชนหนองเสมอน อ.ห้วยทับทัน จ.ศรีสะเกษ และธนาคาร ธกส. สาขาห้วยทับทัน เพื่อนำมาเป็นแนวทางการพัฒนาโครงสร้างอาคารสถานที่ โรงเพาะชำ การรับบริจาคพันธุ์กล้าไม้สำหรับแจกจ่ายให้ชุมชนเพื่อเป็นแนวทางในการขับเคลื่อนระดับตำบล และในการจัดสรรงบประมาณที่ผ่านมาของปีงบประมาณ 2562 องค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวายได้เห็นความสำคัญจึงได้บรรจุเข้าในแผนพัฒนาตำบล โดยได้จัดสรรงบประมาณให้ปีละ 1 แสนบาท สำหรับการพัฒนาในพื้นที่ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลบึงหวายเพื่อเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ต้นไม้ต่าง ๆ ให้กับประชาชน จึงทำให้ชาวบ้านที่ไม่มีรายได้ที่เพียงพอสำหรับการออมเงินได้เข้าถึงโอกาสในการเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจของครอบครัวตนเองมากยิ่งขึ้น โดยผ่านการออมเป็นไม้ยืนต้นในที่ดินของตนเองและยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดพื้นที่สีเขียวให้มากยิ่งขึ้น

3) กิจกรรมที่ 3 : การปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย เพื่อรองรับวัยสูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาส (ช่างชุมชน) พบว่า ในตำบลบึงหวายบ้านเรือนส่วนใหญ่ยังมีสภาพบ้านที่ไม่เหมาะสมกับผู้สูงอายุที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นในอนาคต เช่น การใช้ส้วมแบบนั่งยอง การมีธรณีประตู การใช้ประตูห้องน้ำหรือห้องน้ำแบบบานผลัก เป็นต้น ดังนั้นการปรับสภาพบ้านให้เหมาะสมกับทั้งผู้สูงอายุ ผู้พิการ จึงเป็นสิ่งที่จะช่วยป้องกันอุบัติเหตุต่างๆและทำให้ผู้คนมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงแล้วยังช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกอบอุ่นและมีสุขภาพจิตที่ดีด้วย จึงทำให้เกิดโครงการ “ช่างชุมชน” เพื่อพัฒนากลุ่มคนในชุมชนให้มีพื้นฐานการประเมินสมรรถนะของผู้สูงอายุ การประเมินสภาพบ้าน และมีความรู้เรื่องการออกแบบสภาพบ้านที่เหมาะสมแก่การอยู่อาศัยของคนกลุ่มเหล่านี้ให้เกิดขึ้นในชุมชน โดยเข้าร่วมการอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อสร้างแนวคิดและความรู้ให้กับกลุ่มช่างชุมชน โดยศูนย์ออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อทุกคน จ.มหาสารคาม เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะโครงสร้างในการประเมินสมรรถนะผู้สูงอายุและผู้พิการ การประเมินสภาพที่อยู่อาศัย โดยการใช้แบบประเมิน ICF และหลักการออกแบบที่อยู่อาศัยเพื่อทุกคน (Universal Design) เพื่อความเหมาะสมตามสมรรถนะของแต่ละบุคคล และเป็นพี่เลี้ยงให้กับกลุ่มช่าง

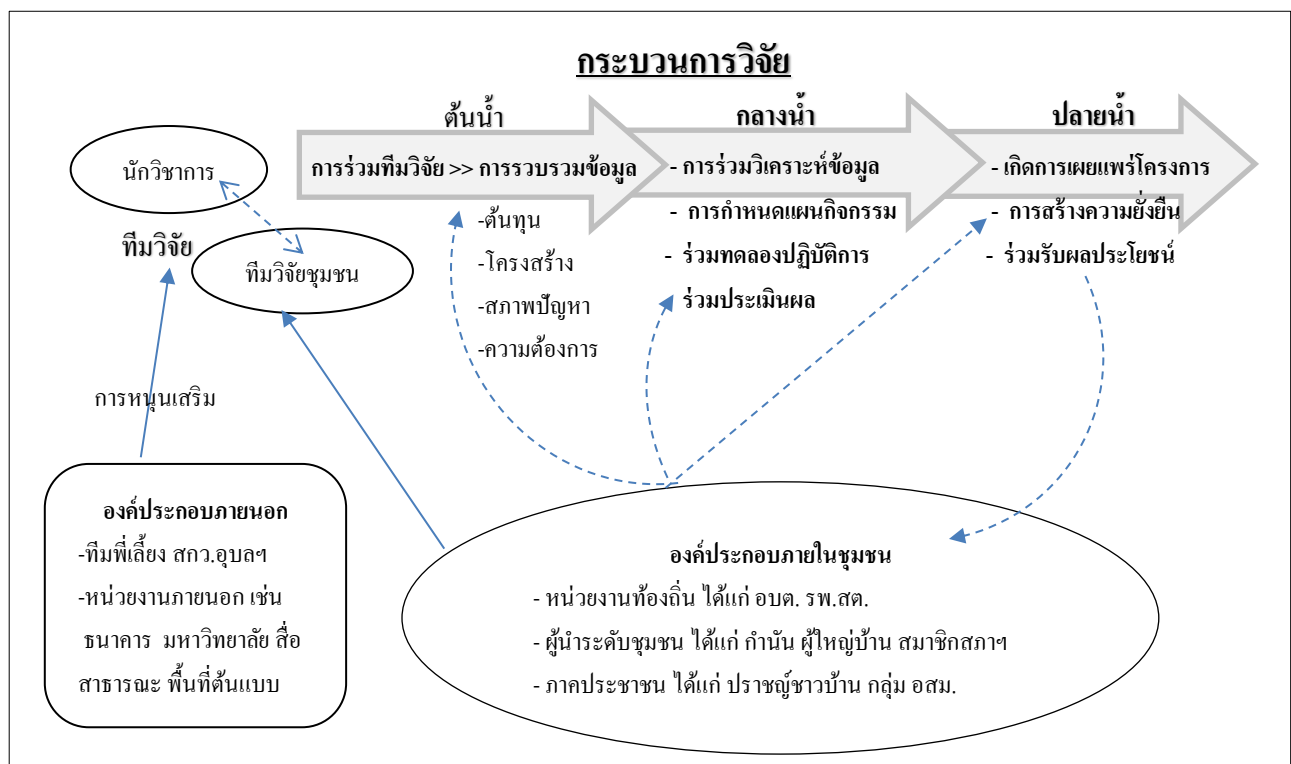
ชุมชน จนนำไปสู่กระบวนการปรับสภาพที่อยู่สำหรับผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาส จำนวน 2 หลังคาเรือน ได้แก่ บ้านคุณยายดี พยารัตน์ หมู่ 18 บ้านบึงหวาย และ บ้านคุณยายปลั่ง ยืนยง หมู่ที่ 6 บ้านท่างอย ซึ่งเป็นกรณีตัวอย่างและสถานที่สำหรับศึกษาเรียนรู้ให้แก่บ้านหลังอื่นๆในชุมชนได้ ผลจากกิจกรรมดังกล่าวนับว่าเป็นนวัตกรรมทางสังคมของชุมชนบึงหวายที่ก่อให้เกิดการเตรียมความพร้อมด้านสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและการสร้างต้นแบบของชุมชนที่มีส่วนร่วมกันทางสังคมในการช่วยเหลือกันเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนร่วมกัน ซึ่งชาวบ้านหลายคนแม้ว่าจะอาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน แต่ไม่เคยได้พูดคุยกันนั้นได้มีโอกาสมาพบปะพูดคุยกันและทำงานร่วมกันเป็นครั้งแรก

4) กิจกรรมที่ 4 : การพัฒนาสวนสาธารณะรองรับสังคมสูงวัย พบว่า ที่ดินสำหรับการพัฒนาเป็นพื้นที่ราชพัสดุ ซึ่งองค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวายได้มีการพัฒนาและปรับปรุงภูมิทัศน์โดยมีแผนงานและงบประมาณสำหรับส่วนงานนี้ในแต่ละปีงบประมาณ เพื่อให้มีความพร้อมในการใช้งานสำหรับกิจกรรมหรือ โครงการต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งปัจจุบันได้มีการร่วมหารือกับผู้นำชุมชนทุกหมู่บ้านถึงแนวทางในการเป็นจุดศูนย์กลางด้านในการรองรับสังคมสูงวัย ได้แก่ การเป็นสถานที่ออกกำลังกายเพื่อส่งเสริมสุขภาพให้แก่ประชาชน การเป็นสถานที่ท่องเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจให้แก่ชาวบ้านในชุมชนและบุคคลภายนอก รวมไปถึงการเป็นจุดยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจของชุมชนในการจัดจำหน่ายสินค้าของชุมชน ทั้งนี้ยังต้องเข้าสู่กระบวนการดำเนินการประชาคมและการจัดการตามระเบียบข้อบังคับในการใช้ประโยชน์ของที่ดินกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงจะสามารถดำเนินการได้อย่างสมบูรณ์ กิจกรรมที่ดำเนินการผ่านโครงการวิจัยในครั้งนี้สามารถสรุปเป็นผลลัพธ์ ได้ดังนี้



ภาพที่ 5-1 ผลจากการดำเนินกิจกรรมรองรับสังคมสูงวัยใน 5 มิติ

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในครั้งนี้บทบาทการมีส่วนร่วมของนักวิจัยวิชาการ นักวิจัยชุมชน และชาวบ้าน เริ่มจากแสวงหานักวิจัยชุมชน พัฒนาโจทย์การวิจัยร่วมกัน การออกแบบงานวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลศึกษาบริบทชุมชน ทวนชุมชน รวบรวมข้อมูลตามประเด็นวัตถุประสงค์การวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลปัญหา กำหนดแนวทาง นำไปสู่การปฏิบัติการทดลอง สรุปทบทวน เรียนรู้จากภายนอก ชุมชน สร้างรูปแบบการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน โดยการประสานการทำงานร่วมกันกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการเป็นทีมพี่เลี้ยง ซึ่งได้มีการถอดบทเรียนร่วมกัน พบว่า รูปแบบการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนสามารถสรุปได้ (ดังภาพที่ 5-1) ซึ่งจากการทดลองปฏิบัติการในโครงการวิจัย พบว่า สิ่งสำคัญในการพัฒนากิจกรรมที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีการพัฒนามาจากต้นทุนเดิมของชุมชนร่วมกับลักษณะ โครงสร้างและการดำเนินงาน โดยภาคประชาชนเป็นสำคัญ โดยมีหน่วยงานในระดับท้องถิ่นเป็นปัจจัยหนุนเสริมกระบวนการทำงานให้แก่ชุมชน เช่น กิจกรรมการออมต้นไม้ที่มีคณะกรรมการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรเป็นแกนนำ กิจกรรมปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยโดยช่างชุมชน ซึ่งมีที่มาจากการรวมกลุ่มกันของภาคประชาชน จึงนำไปสู่การสามารถจัดตั้งเป็นกองทุนช่างชุมชนได้ในที่สุด



ภาพที่ 5-2 รูปแบบการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน

5. อภิปรายผล

ความสัมพันธ์ของชุมชนในพื้นที่ตำบลบึงหวายยังมีความเอื้อเพื่อแผ้วถางรักใคร่สามัคคีกันแบบคนในชนบทภาคอีสานทั่วไปถึงแม้ว่าจะถูกความเจริญของการพัฒนาพื้นที่ของความเป็นเมืองเข้ามารุกคืบด้วยลักษณะของพื้นที่ที่ถูกแบ่งเป็นสองฟากฝั่งจากการเกิดขึ้นของถนนทางหลวงหมายเลข 226 พาดผ่านกลางหมู่บ้าน เกิดเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน คือ

1) วิถีชีวิตแบบชนบท ซึ่งเป็นชุมชนดั้งเดิมคนในชุมชนมีอาชีพทำไร่ ทำสวน ใช้ชีวิตความเป็นอยู่แบบเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นชุมชนแบบครอบครัวขยาย และ 2) วิถีชีวิตแบบชุมชนเมือง คือ เป็นชุมชนใหม่ที่ขยายมาและเปลี่ยนแปลงมาจากชุมชนดั้งเดิมเป็นที่ตั้งของสถานที่ส่วนของราชการ ร้านค้า ตลาดจำหน่ายสินค้าของผู้คนในชุมชน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย ธุรกิจ มักจะอยู่บริเวณพื้นที่ใกล้กับถนนทางหลวง ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะชุมชนกึ่งเมืองตามแนวคิดของ ณรงค์ เส็งประชา (2544) ที่ได้อธิบายเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนไทยในชุมชนกึ่งเมือง แม้จะมีความแตกต่างด้านพื้นที่แต่ผู้คนในชุมชนนั้นเป็นคนพื้นถิ่นซึ่งอยู่อาศัยกันมาหลายชั่วอายุคนทำให้ยังคงความเป็นชุมชนดั้งเดิมไว้ได้จึงมีการรวมกลุ่มกันเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันอยู่สม่ำเสมอ โดยมีผู้นำของชุมชนและหน่วยงานในระดับตำบลเป็นแกนนำสำคัญในการเชื่อมร้อยระหว่างคนภายนอกชุมชนกับชาวบ้านในชุมชนของตนเอง (ดังภาพที่ 5-2) เมื่อมีกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้าไปในชุมชนจึงทำให้เกิดกลุ่มนักวิจัยชุมชนที่มีโครงสร้างหลักมาจากกลุ่มแกนนำชุมชน เช่น กำนันผู้ใหญ่บ้าน อสม. และ เจ้าหน้าที่รัฐในระดับท้องถิ่น เป็นต้น

1) ประชากร และแนวโน้มการเข้าสู่สังคมสูงวัย

จากศึกษาเอกสารสรุปผลการดำเนินงาน ประจำปี 2560 ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) 2 แห่ง (รพ.สต. โนนน้อยและรพ.สต.ทุ่งบอน) สามารถแสดงเป็นพีระมิดประชากรได้ โดยกลุ่มวัยที่มีมากที่สุด คือ กลุ่มวัยรุ่น อายุระหว่าง 15-29 กลุ่มวัยทำงาน อายุระหว่าง 35-49 ปี หากกลุ่มวัยทั้งสองไม่ได้รับการส่งเสริมเรื่องระบบการศึกษาและการมีอาชีพที่มั่นคงตั้งแต่อายุน้อยก็จะส่งผลต่อการบริหารจัดการเงินและการเตรียมความพร้อมที่ดีในวัยที่สูงขึ้นต่อไปได้ การที่ลักษณะของชุมชนเปลี่ยนแปลงไปสู่โครงสร้างด้านวิถีชีวิตใหม่จึงมีสภาพทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น เพราะมีรายได้จากทำอาชีพเสริม ผลการเปลี่ยนจากการเป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบทนี้ทำให้วิถีชีวิตของคนชนบทบางส่วนเปลี่ยนไปในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ 1) คนชนบทบางส่วนละทิ้งการทำงานภาคเกษตรและเดินทางเข้าสู่ตัวเมืองใหญ่ ๆ คนเหล่านี้เข้าทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม การก่อสร้าง ร้านค้า รวมถึงรับจ้างทำงานในบ้านที่อยู่อาศัยของคนเมือง 2) กลุ่มคนชนบทที่เปลี่ยนการประกอบอาชีพจากการเป็นเกษตรกรหันมาประกอบอาชีพอื่น

ๆ เช่น เป็นพ่อค้า ช่างก่อสร้าง ช่างไม้ ช่างปูน การรับจ้างขนส่ง เป็นต้น โดยคนเหล่านี้ยังอาศัยอยู่ในท้องถิ่น และ 3) กลุ่มคนชนบทที่ยังประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยทำนาในช่วงฤดูฝน หรือ "นาปี" และช่วงฤดูแล้งก็จะทำงานอื่น ๆ เช่น งานหัตถกรรมพื้นบ้าน ได้แก่ การจักสาน กระบุง ตะกร้า เป็นต้น เพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้แก่ครอบครัว ซึ่งลักษณะเหล่านี้จะเห็นได้จากการรวมกลุ่มอาชีพกันในชุมชนและร้านค้าต่าง ๆ ที่นำผลิตภัณฑ์ชุมชนออกมาวางจำหน่ายบริเวณริมฟากฝั่งถนน แต่ด้วยลักษณะของรูปแบบและรายได้จากการประกอบอาชีพ ภาวะหนี้สิน จึงทำให้ชาวบ้านมุ่งเน้นไปที่การหารายได้ให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตมากกว่าการสร้างความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ส่วนใหญ่จึงมีการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยด้านร่างกายในระดับปานกลาง แม้จะมีการเตรียมความพร้อมด้านจิตใจอยู่ในระดับดีมาก เนื่องจากกลุ่มผู้ร่วมในการให้ข้อมูลในการวิจัยส่วนใหญ่นั้น คือ วัยแรงงาน เนื่องด้วยการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับวัยสูงอายุนั้นมีความเกี่ยวข้องกับช่วงวัย โดยส่วนใหญ่แล้วผู้คนจะเริ่มมีการศึกษาหาข้อมูลผ่านความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจึงก่อให้เกิดการเห็นความสำคัญของการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุเมื่อมีอายุที่เพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกนันทา ร่มประเสริฐ โดยศึกษาวัยสูงอายุกับความพร้อมในการรับมือของรัฐบาลไทย พบว่าระดับการศึกษา สถานภาพการทำงานในปัจจุบัน และรายได้ ถือเป็นปัจจัยสำคัญเพื่อก้าวเข้าสู่ผู้สูงอายุอย่างมั่นคง นั้นหมายความว่า การได้รับข่าวสารข้อมูลรวมถึง การมีโอกาสด้านการศึกษาในการเรียนรู้ ทำความเข้าใจ รวมทั้งการมองเห็นความสำคัญและประโยชน์จากการเตรียมความพร้อมของตนก่อนเข้าสู่กลุ่มผู้สูงอายุอย่างแท้จริง

2) การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับครัวเรือน

จากการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับครัวเรือนของตำบลบึงห้วย สามารถจำแนกระดับการเตรียมความพร้อมของครัวเรือนเป็นรายด้าน พบว่า มิติด้านจิตใจ พบว่าอยู่ในระดับดีมาก รองลงมา คือ มิติด้านร่างกายมีระดับปานกลาง สำหรับด้านที่มีการเตรียมความพร้อมอยู่ในระดับต่ำ ได้แก่ มิติด้านเศรษฐกิจมิติด้านสังคม และ มิติด้านสิ่งแวดล้อม ตามลำดับ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลางมากที่สุดร้อยละ 42.43 รองลงมาเป็นระดับต่ำร้อยละ 31.93 และระดับดีร้อยละ 25.63 สอดคล้องกับวิทยานิพนธ์ของชนัญญา ปัญพล โดยศึกษาการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ผู้สูงอายุกรณีศึกษาสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข (ส่วนกลาง) พบว่ามีการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ผู้สูงอายุทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ พบว่า ด้านร่างกาย ในการดื่มน้ำอย่างน้อยวันละ 6-8 แก้ว เพื่อให้เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย กลุ่มตัวอย่างมีการเตรียมความพร้อมมากที่สุดร้อยละ 36.3 ด้านสังคม ในการเริ่มสร้างสัมพันธภาพและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนในครอบครัวมากขึ้น และการวางแผนปรับปรุงบ้านให้เหมาะสมกับการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ กลุ่มตัวอย่างมีการเตรียม

ความพร้อมมากที่สุด ร้อยละ 23.0 และ 16.7 ตามลำดับ ด้านเศรษฐกิจ การมีการออมเงินกับสถาบันทางการเงินต่าง ๆ กลุ่มตัวอย่างมีการเตรียมความพร้อมมากที่สุด ร้อยละ 24.0 นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับวิจัยของภาณุวัฒน์ มีชนะ และคณะ โดยศึกษาการเตรียมความพร้อมของประชากรก่อนวัยสูงอายุเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุคุณภาพ ตำบลหนองหญ้าไซ อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุในภาพรวมในระดับปานกลางร้อยละ 40.0 อีกทั้งยังมีการศึกษาวิจัยของของอุทุมพร วานิชคาม พบว่า การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางมากที่สุด ทั้งนี้แม้ชาวบ้านมีความสนใจและวางแผนที่จะเตรียมความพร้อมด้านที่อยู่อาศัยของตนเอง แต่ด้วยข้อจำกัดเรื่องความเป็นคนชนบททำให้ยังไม่มีรายได้ที่เพียงพอในการจะนำมาซ่อมแซมที่อยู่ของตนเอง ประกอบกับความรักในชุมชนพื้นเพของตนเองจึงทำให้ส่วนใหญ่ยังไม่มีความคิดที่จะอาศัยอยู่ในบ้านพักสำหรับคนชราหรือศูนย์ดูแลผู้สูงอายุ แสดงว่า ประชาชนมีการเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงอายุบ้างแล้ว แต่เป็นการเตรียมความพร้อมในระดับปานกลาง อาจเป็นเพราะว่ายังไม่เห็นถึงผลกระทบทั้งโดยตรงและโดยอ้อมที่จะตามมาต่อการดำเนินชีวิต จึงทำให้ไม่เห็นความสำคัญของสังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์ที่จะเกิดขึ้น ดังนั้นรูปแบบการเตรียมความพร้อมสำหรับชุมชนจึงต้องเป็นสิ่งที่ชัดเจนจับต้องได้ เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจในการนำไปสู่การเตรียมความพร้อมตนเองที่ครอบคลุมทุกมิติ

3) การเตรียมความพร้อมของ อปท. และหน่วยงานในพื้นที่

ภาพรวมทุกหมู่บ้านนั้นมีโครงการต่างๆ เป็นของตนเองตามแต่การได้รับนโยบายจากภาครัฐ ผ่านการนำของผู้นำชุมชน คือ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และอสม. ในการเป็นหัวใจของการจัดกิจกรรมโครงการในชุมชน และในเรื่องของความพร้อมในการรองรับการเป็นสังคมสูงวัยในระดับตำบลนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลบึงห้วยได้จัดทำแผนงาน/โครงการของ อปท. ในการพัฒนาชุมชนในด้านสุขภาพร่างกายจิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม(สิ่งแวดล้อม) ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการสาธารณสุข แผนงานสาธารณสุข เพื่อสนับสนุนเสริมสร้างสุขภาพอนามัยของประชาชน ด้านสวัสดิการของผู้สูงอายุ โดยองค์การบริหารส่วนตำบลบึงห้วย ได้สนับสนุนงบประมาณสำหรับบริการจัดการกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบึงห้วย เพื่อสนับสนุนการดำเนินการตามแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่นการสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การฟื้นฟูสมรรถภาพ ศูนย์ฟื้นฟูคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและคนพิการ สอดคล้องกับวิจัยของลักสรดา วลัยกมลลาศ และสุภาวัฒนากร วงศ์ธนวุธ โดยศึกษาการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลปากบาง อ.เทพา จ.สงขลา พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลปากบาง สามารถปฏิบัติงานได้ตาม ตัวชี้วัดขั้นพื้นฐาน แต่ไม่สามารถดำเนินงานในส่วนของการพัฒนา

ยกระดับการให้บริการ หรือสวัสดิการที่สูงขึ้นได้ จึงต้องมีการร่วมงานมือกับทุกภาคส่วนในพื้นที่ เพื่อให้การเตรียมความพร้อมในการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุให้ประสบผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) กิจกรรมการเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงวัย

การพัฒนากิจกรรมการเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงวัยจึงอยู่บนพื้นฐานของการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์ โดยร่วมกันระหว่างนักวิจัยและชาวบ้านในชุมชนผ่านกระบวนการวิจัย โดยได้ลักษณะกิจกรรมที่มีความเหมาะสมตามบริบท ความต้องการของชุมชน และสอดคล้องกับ แผนนโยบายในการส่งเสริมการเตรียมความพร้อมในการรองรับสังคมสูงวัยของรัฐบาล ดังนี้

กิจกรรมการออมเงินในวัยทำงาน การประเมินผลกิจกรรมนี้พบว่า ปัจจัยที่ใช้ในการตัดสินใจ สมัครสมาชิกกองทุนการออมแห่งชาติมากที่สุดได้แก่ การได้รับผลตอบแทนจากกองทุน การได้รับเงิน สมทบจากรัฐ และการเป็นหลักประกันตนเองหลังเกษียณ สอดคล้องกับงานวิจัยของมงคลชัย จำรูญ ที่ได้ ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจออมเงินในกองทุนการออมแห่งชาติของแรงงานนอกระบบใน กรุงเทพมหานคร พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจออมเงินในกองทุนการออมแห่งชาติ คือกองทุนการ ออมแห่งชาติมีประโยชน์และให้ผลตอบแทนคุ้มค่า และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พิทักษ์ ศรีสุกใส และปิดิพันธุ์ อ่อนจันทร์ ซึ่งทำการศึกษปัจจัยที่มีผลต่อการออมในกองทุนการออมแห่งชาติของผู้ ประกอบอาชีพอิสระในอำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่ พบว่า การออมเงินในรูปแบบการฝากออมทรัพย์ กับธนาคารมากที่สุดร้อยละ 67.0 และมีการออมกองทุนการออมแห่งชาติ ร้อยละ 14.3 โดยกลุ่มที่ตัดสินใจ ออมจะมีสัดส่วนเงินออมต่อรายได้สูงกว่า และยังมีการออมในหลายช่องทางการออม สำหรับช่องทางที่ เลือกออมมากที่สุดของทั้งสองกลุ่มคือการฝากเงินแบบออมทรัพย์กับธนาคาร แม้ผลตอบแทนการออมใน ช่องทางนี้จะไม่สูงแต่ก็มีความสะดวกและคล่องตัวสูงในการฝากถอนเงิน

กิจกรรมการออมต้นไม้ พบว่า ตำบลบึงห้วยมีความเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท จึงทำให้ยังมี พื้นที่สีเขียวอยู่เป็นจำนวนมาก เมื่อเทียบกับบริเวณเมืองที่ห่างออกไป ป่าของชุมชนส่วนใหญ่จะกระจาย อยู่ตามพื้นที่เกษตรและสถานที่สาธารณะ จึงทำให้ยังคงมีต้นไม้ในชุมชนที่สามารถเป็นต้นทุนในการออม ต้นไม้ได้ ประกอบกับการที่ประชาชนในตำบลมีอาชีพเกษตรมีทักษะในการปลูกพืช และส่วนใหญ่ยังเป็นคนในพื้นที่ซึ่งอยู่มาตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย

โดยรูปแบบของตำบลบึงห้วยนั้นมีการขับเคลื่อนผ่านคณะกรรมการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี ทางการเกษตรฯ โดยได้ร่วมกันจัดกิจกรรมปรับปรุงสภาพอาคารสถานที่และโรงเพาะชำ เพื่อฟื้นฟูสภาพให้ มีชีวิตชีวามากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นจุดถ่ายทอดความรู้เรื่องการออมต้นไม้ และเป็นจุดกระจายพันธุ์ไม้ยืนต้น ให้แก่ชุมชนนำไปเพาะปลูกในพื้นที่ของตนเองสำหรับเป็นทรัพย์สินในวันข้างหน้า ผลการสำรวจใน

ชุมชนบึงหวาย พบว่ามีไม้ยืนต้น 27 ชนิด จาก 58 ชนิด ที่สามารถเข้าร่วมโครงการธนาคารต้นไม้และโครงการชุมชนไม้มีค่าได้ โดยกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุด คือ ต้นยาง พืชตระกูลมะม่วง และมะขามตามลำดับ โดยมีความคล้ายคลึงกับลักษณะการดำเนินตามผลจากงานวิจัยของนิมิต หาระพันธ์ และคณะ โดยศึกษาโครงการ “รูปแบบการจัดการป่าชุมชนคงต่อ – คงยางเพื่อฟื้นฟูแหล่งอาหารและรายได้ของชุมชนบ้านบึงหวาย ตำบลสงเปือย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดชัยภูมิ” พบว่า ได้มีการจัดรูปแบบในการอนุรักษ์ป่าในครั้งแรก โดยมีคณะกรรมการป่าชุมชนคงต่อผู้นำชุมชน และชาวบ้าน ดำเนินการสำรวจป่าเพื่อดูสภาพป่า เพื่อทำการฟื้นฟูป่า ด้วยการปลูกไม้เสริมตามบริเวณชายป่าหรือที่ว่าง ที่เป็นป่าเสื่อมสภาพ และที่สาธารณะ ซึ่งพันธุ์ไม้ ได้จากการบริจาคของชาวบ้านมีพันธุ์ไม้ไผ่น้อย พันธุ์มะม่วง พันธุ์บ้านและเมล็ดพันธุ์ด้วย มะขาม พันธุ์กระทก ต้นยางนา ประดู่ และกันเกรา และได้รับการสนับสนุนพันธุ์ไม้ จากสถานที่เพาะชำกล้าไม้ จ. ชัยภูมิ โดยในกระบวนการวิจัยครั้งนี้ได้มีการเสริมสร้างความรู้จากวิทยากรภายนอกและการนำชาวบ้านไปศึกษาดูงานยังสถานที่ต้นแบบซึ่งมีการออมต้นไม้ เพื่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการนำไปปฏิบัติในชุมชนของตนเอง ซึ่งมีบริบทคล้ายคลึงกับชุมชนชุมชนตรอกไฟไหม้อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ตามการวิจัยของกนกวรรณ โสภักดี และคณะ ที่ทำการศึกษาแนวทางการสำเร็จของการสร้างพื้นที่สีเขียวในแหล่งอุตสาหกรรม ชุมชนตรอกไฟไหม้อำเภอแกลง จังหวัดระยอง กรณีศึกษา โครงการธนาคารต้นไม้ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร พบว่าชาวบ้านได้รับทักษะความรู้และการอบรมจากธนาคาร ธกส. จึงมีพยายามทดลองปลูกต้นไม้หลากหลายชนิด ชาวบ้านสังเกตเห็นว่าต้นยางนาขึ้นอยู่ภายในบริเวณพื้นที่วัดเป็นจำนวนมาก จึงเริ่มเก็บลูกยางนามาเพาะและทดลองปลูกปรากฏว่าเจริญเติบโตได้เป็นอย่างดีจึงนิยมนำมาปลูก สามารถทำประโยชน์และสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน เช่น ต้นยางนามีอายุ 17 ปีขึ้นไปสามารถนำเอาน้ำมันยางมาทำไบโอดีเซล ถ้ามีอายุมากขึ้นทำให้ราคาของต้นยางเพิ่มสูงขึ้นด้วย

การปรับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย เพื่อรองรับวัยสูงอายุ ผู้พิการ และ ผู้ด้อยโอกาส (ช่วงชุมชน) มีการดำเนินกิจกรรมโดยกลุ่มผู้ที่ผ่านการอบรมหลักการการออกแบบสภาพบ้านที่เหมาะสมเพื่อทุกวัย การประเมินสมรรถนะทางกายของผู้พิการและผู้สูงอายุ ได้มีการดำเนินการในบ้านตัวอย่างทั้งสองแห่ง จำแนกตามส่วนต่าง ๆ ตัวบ้าน ดังนี้ หลังคาบ้าน พบว่า ลักษณะภายนอกเริ่มทรุดโทรม ไม่มีกันสาด จึงได้ทำการต่อเติมชายคารอบบ้าน เพื่อป้องกันฝน การระบายน้ำ พบว่า ไม่มีรางระบายน้ำนอกตัวบ้าน ทางเดินมีน้ำขัง เทพื้นซีเมนต์ ทำร่องน้ำ เพื่อป้องกันการลื่น พื้นในบริเวณบ้าน พบว่าพื้นเป็นหินและดิน เคลื่อนที่ด้วยวิลแชร์ลำบาก จึงได้ทำการเทพื้นซีเมนต์ในบริเวณที่ทำกิจวัตรประจำวัน ห้องน้ำ พบว่า ห้องน้ำทรุดโทรม อยู่นอกบ้าน และไม่สะดวก จึงได้ทำการเทพื้น ปรับส้วมไว้ในตัวบ้าน โดยติดกับห้องนอน ได้ทำ

การเปลี่ยนโถส้วมเป็นแบบนั่งราบ โถส้วม พบว่า ส้วมแบบนั่งยอง จึงได้ทำการเปลี่ยนเป็นแบบนั่งราบ และมีราวจับ ประตุนาคนไม่เหมาะสม พบว่า ประตูบานผลักและแคบ วิดแชร์เข้า-ออกไม่ได้ จึงได้ทำการปรับขนาดให้กว้างขึ้นและเป็นแบบเลื่อน บันไดไม่ปลอดภัย พบว่า บันไดไม่มีราวจับ และห้องครัวไม่เป็นระเบียบ จึงได้ทำการซ่อมแซมและทำราวจับบันได ตามการใช้งาน ห้องนอน พบว่า สิ่งของในห้องนอนไม่เป็นสัดส่วน และ อับชื้น จึงได้ทำการปรับการจัดวางของ และทาสีให้สว่างขึ้น หน้าต่างไม่เหมาะสม พบว่า เป็นแบบบานผลัก ผู้สูงอายุไม่มีแรงผลัก จึงได้ทำการเปลี่ยนเป็นแบบกระดกบานเลื่อน สุขากิจาบาลในที่พักอาศัย พบว่า สิ่งของไม่เป็นระเบียบ และมีการสะสมขยะ จึงทำการทำความสะอาด จัดข้าวของให้เป็นสัดส่วน สุขากิจาบาลรอบที่พักอาศัย พบว่า ขยะและวัชพืชบริเวณรอบบ้าน จึงทำการกำจัดขยะและวัชพืชต่างๆ โดยพิจารณาตามความสอดคล้องกับคู่มือการอบรมการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ในเรื่องการจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ห้องน้ำไม่ควรอยู่ห่างจากห้องนอนเกิน 9 ฟุต เพราะผู้สูงอายุมักมีปัญหาการกลั้นปัสสาวะไม่อยู่ ภายในห้องน้ำควรมีราวยึดเกาะ หรือตลอดทางเดิน โถส้วมควรเป็นโถนั่งราบ เพราะผู้สูงอายุมักมีปัญหาในการปวดข้อมือของลำบาก ห้องนอน เตียงนอนควรจัดวางในตำแหน่งที่ไปถึงได้ง่าย สิ่งของที่ไม่จำเป็นไม่ควรนำไปวางในห้องนอน เพราะทำให้เป็นแหล่งสะสมของฝุ่น บันไดควรมีราวรูปทรงกลม 2 ข้างเพื่อความสะดวกในการยึดเกาะ ความสูงไม่ควรเกิน 6 นิ้ว ข้าวของเครื่องใช้ควรจัดเรียงให้เป็นระเบียบ ภายในบ้านมีแสงสว่างเพียงพอ เพื่อให้สภาพแวดล้อมในบ้านมีความปลอดภัย ลดความเสี่ยงในการหกล้มของผู้สูงอายุ เพื่อให้เอื้ออำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีวิต และการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุ อันจะส่งผลให้ผู้สูงอายุดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้สิ่งสำคัญที่สุด คือ การปรับสภาพเพื่อให้เกิดการยกระดับสมรรถนะของผู้อยู่อาศัย

การศึกษาในวิจัยครั้งนี้พบว่า รูปแบบการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ชุมชนมีความพร้อมได้มากที่สุด ชาวบ้านนั้นจะต้องได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ กลางน้ำ และ ปลายน้ำ จึงจะทำให้เกิดความเข้าใจในความสำคัญของปัญหา และสิ่งที่กำลังทำโครงการ นำไปสู่การเกิดความเป็นเจ้าของร่วมของชุมชนจากเครือข่ายภายในของชุมชนเอง ซึ่งการศึกษา “แนวคิด ประสพการณ์ ตัวอย่างเครือข่ายชุมชนและประชาสังคม” ของเสรี พงศ์พิศ (2545) ได้กล่าวไว้ว่า เครือข่ายในทางสังคมหรืองานพัฒนาไว้อยู่ 2 แบบ คือ เครือข่ายองค์กรชุมชน และเครือข่ายที่ทำงานร่วมกับชุมชน โดยกิจกรรมในโครงการวิจัยครั้งนี้ พบว่า กิจกรรมที่ดำเนินการผ่านเครือข่ายองค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นโดยการจัดตั้งตามโครงสร้าง เช่น กลุ่มช่างชุมชนและกองทุนช่างชุมชนนั้นมีลักษณะ เป็นบุคคลที่มีอาชีพหรือสถานภาพเดียวกัน เช่น กลุ่มเกษตรกร กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. รพ.สต.

และอสม. โดยลักษณะก็เป็นไปโดยระบบโครงสร้าง มีการจัดการที่ง่ายไม่ซับซ้อน มีความโปร่งใส สามารถกระจายอำนาจให้สมาชิกมีความรู้สึกเป็น “เจ้าของ” เครือข่าย จึงทำให้งานดำเนินไปได้ดี โดยมีจุดมุ่งหมายในการทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น ๆ ซึ่งชาวบ้านมีค่านิยมว่าการช่วยเหลือผู้อื่นทำให้ได้บุญ ทั้งนี้ลักษณะกิจกรรมนั้นก็เป็นอย่างหนึ่งที่มีผลกับการดำเนินงาน โดยหากเป็นกิจกรรมที่ทำแล้วเห็นผลในระยะสั้นนั้นจะทำให้เกิดแรงจูงใจให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรม จึงแตกต่างจากกิจกรรมที่ต้องใช้ระยะเวลาในการเห็นผลลัพธ์ เช่น การออมเงิน การออมต้นไม้ ผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องมีความอดทน และมีวินัยในการออม นอกจากนี้สิ่งที่ทำให้เครือข่ายอยู่ได้อย่างยั่งยืนนั้น นอกจากการมีแกนนำที่เข้มแข็ง มีความรู้ ภูมิปัญญาแล้วยังต้องมีการดำเนินงาน 4 ประการ ได้แก่ การเรียนรู้ร่วมกัน การแบ่งปันทรัพยากร การทำกิจกรรมร่วม ความรู้สึกเป็นพี่เป็นน้อง (เสรี พงศ์พิศ, 2545) ด้วยบริบทชุมชนที่มีลักษณะเป็นชุมชนกึ่งเมืองจึงทำให้สภาพสังคมยังคงมีลักษณะเอื้ออาทร ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสามารถช่วยกันได้ในรูปแบบเครือข่าย ดังนั้นสิ่งที่จะนำไปสู่การเตรียมลักษณะคล้ายคลึงกับตำบลบึงหวาย คือ ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็ง การเปิดโอกาสให้ชุมชนได้ร่วมเป็นเจ้าของ มีจุดมุ่งหมายร่วมกันที่ชัดเจน และเห็นผลลัพธ์อย่างเป็นรูปธรรม โดยคำนึงถึงความเป็นจริงและสามารถปฏิบัติได้ มีการใช้ข้อมูลในการตัดสินใจอย่างรอบด้าน เพื่อไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน

5.3 ปัจจัยเงื่อนไขต่อความสำเร็จของโครงการวิจัย

โดยปัจจัยที่สามารถทำให้เกิดความสำเร็จ ประกอบด้วย ปัจจัยภายนอก ได้แก่ แนวนโยบายของรัฐบาล เนื่องจากรูปแบบการดำเนินงานในเรื่องของกิจกรรมการออมนั้น ส่วนสำคัญที่ช่วยผลักดันการประชาสัมพันธ์ในระดับชุมชน และการเข้ามารับสมัครผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรมนั้น เกิดจากนโยบายเพื่อเพิ่มจำนวนผู้ออมทรัพย์จึงทำให้เกิดกลไกจากระดับของอำเภอลงมายังพื้นที่วิจัย มีการเข้ารับสมัครกอง. ของธนาคารถึงพื้นที่ในชุมชน สำหรับการออมต้นไม้ชาวบ้านก็ได้รับข้อมูลร่วมผ่านสื่อต่าง ๆ และการแก้ไขข้อกฎหมายที่ส่งเสริมให้เกิดการนำไม้ยืนต้นมาใช้ประโยชน์ได้มากยิ่งขึ้น สำหรับปัจจัยภายในนั้นเกิดจากการประชาสัมพันธ์กิจกรรมผ่านทีมวิจัยชุมชนที่ได้รับข้อมูลข่าวสารและการอบรมพัฒนาศักยภาพจากทีมโหนดพี่เลี้ยงจึงเป็นส่วนที่ทำให้ชาวบ้านได้รับทราบถึงกิจกรรมที่กำลังเกิดขึ้นในพื้นที่ของตนเอง จึงทำให้เกิดความยินดีให้ความร่วมมือในการร่วมกระบวนการวิจัย ประกอบกับการมีความเชื่อมั่นในผู้นำ ความโปร่งใสในการทำงานในการบริหารจัดการงบประมาณในการทำกิจกรรม ทั้งนี้สิ่งสำคัญประการสุดท้ายคือการยึดประโยชน์ของส่วนร่วมและผู้อื่นเป็นที่ตั้ง โดยเปิดโอกาสให้ชาวบ้าน

ได้มีบทบาทขับเคลื่อนจากภาคประชาชนจึงทำให้เห็นภาพความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในการทำกิจกรรมสำเร็จลุล่วงตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

5.4 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research: CBR) ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักวิจัยชาวบ้าน คนในชุมชนท้องถิ่น นักวิชาการ ข้าราชการ นักพัฒนาและผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อสร้างความรู้ กลไกการจัดการปัญหาและการพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่วิจัย โดยทีมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเน้นที่ภาคปฏิบัติการ (social action) ทำให้ทีมวิจัยได้เกิดการเรียนรู้และมีความเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่มุ่งเน้นการนำเสนอในทางวิชาการแบบเชิงปริมาณไปอย่างมาก โดยทีมวิจัยได้สรุปผลการเปลี่ยนแปลงในระยะไว้ ดังตาราง 5-1

ตารางที่ 5-1 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการดำเนินการวิจัย

ระดับ / ประเด็น	การเปลี่ยนแปลง	กิจกรรมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง	ผลลัพธ์
ทีมวิจัยหลัก	-ทักษะในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น -กระบวนการทำงานร่วมกับชุมชน	-การเข้าร่วมกิจกรรมของทีมวิจัยอื่น ในชุด โครงการเดียวกัน -การร่วมทำกิจกรรมในการวิจัยโดยร่วมกันระหว่างทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยชุมชน -การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน	-เกิดประสบการณ์ในการนำมาปรับใช้ในพื้นที่วิจัยของตนเอง -การเก็บข้อมูลบริบทชุมชนโดยลงไปยังแต่ละบ้าน/หมู่บ้าน -การพัฒนาทักษะในการทำงานกับชุมชนมากขึ้น ในด้านการพูด การคิด และการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า -เกิดความร่วมมือในการทำงานระหว่างองค์กรมากขึ้น

ตารางที่ 5-1 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการดำเนินการวิจัย

ระดับ / ประเด็น	การเปลี่ยนแปลง	กิจกรรมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง	ผลลัพธ์
ทีมวิจัย ชุมชน	- เกิด ทีม วิจัย ใน ระดับ ตำบลและระดับหมู่บ้าน - การเรียนรู้ด้านการ ทำงานวิจัยและมีทักษะ มากยิ่งขึ้น	- การเข้าร่วมกิจกรรมของทีม ที่เลี้ยงที่หนุนทีมวิจัย ได้แก่ การบริหารโครงการวิจัย การ สร้างเครื่องมือวิจัย การ วิเคราะห์ข้อมูล - การเก็บข้อมูลบริบทชุมชน โดยลงไปยังแต่ละบ้าน/ หมู่บ้าน	- ทีมวิจัยในระดับตำบลและ ระดับหมู่บ้านมีทักษะใน การทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น มาก ขึ้น - มีความกระตือรือร้นและมี ความสนใจในการเตรียม ความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัย สูงอายุมากขึ้น
ชุมชน	ชาวบ้านได้เข้ามามีส่วน ในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และร่วมในการทำวิจัย	- การเก็บข้อมูลบริบทชุมชน โดยลงไปยังแต่ละบ้าน/ หมู่บ้าน - เกิดกิจกรรมรองรับสังคมสูง วัย ที่กระตุ้นให้ชาวบ้านมี ความสนใจในเรื่องการเตรียม ความพร้อมของตนเองมาก ยิ่งขึ้น - เกิดกลุ่มช่างชุมชน ซึ่งเป็น จิตอาสาในการเป็นผู้ให้ ความรู้และเป็นแกนนำใน การปรับสภาพที่อยู่อาศัยเพื่อ เพิ่มสมรรถนะในการ ดำรงชีวิต - เกิดการพัฒนา สวนสาธารณะหนองหอยเพื่อ เป็นจุดศูนย์รวมในการ	- ชาวบ้านได้ทราบข้อมูล เกี่ยวกับชุมชนและปัญหา ของชุมชนตัวเองมากขึ้น - เกิดแหล่งศึกษาเรียนรู้ใน การเตรียมความพร้อม รองรับสังคมสูงวัย - เกิดคณะกรรมการพัฒนา คุณภาพชีวิตระดับตำบล ซึ่งมีแผนในการดำเนิน กิจกรรมรองรับสังคมสูงวัย - หน่วยงานในพื้นที่มีการ จัดสรรงบประมาณที่ เกี่ยวข้องกับประเด็นที่เกิด จากโครงการวิจัย เช่น การ พัฒนาศูนย์เรียนรู้การออม ดันไม้ การสนับสนุนงบประมาณจากกองทุน

ตารางที่ 5-1 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในการดำเนินการวิจัย

ระดับ / ประเด็น	การเปลี่ยนแปลง	กิจกรรมนำไปสู่การ เปลี่ยนแปลง	ผลลัพธ์
		ยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับ ชาวบ้านในชุมชน -ชาวบ้านมีการออมมากยิ่งขึ้น ทั้งในรูปแบบของตัวเงินและ ต้นไม้มีค่า	สปสข. ของตำบลในการ ดำเนินการดูแลผู้สูงอายุ

5.4 บทเรียนที่ได้

การขับเคลื่อนงานวิจัยครั้งนี้พบว่าผู้นำชุมชนและทีมวิจัยชุมชนของพื้นที่เป็นหัวใจหลักในการนำไปสู่ความสำเร็จของโครงการวิจัย การสร้างความเข้าใจที่ตรงกันจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้สามารถผลักดันให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมได้มากขึ้น เพราะ การเป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบททำให้ชาวบ้านมุ่งมั่นกับการทำมาหากินไม่ให้ความสนใจข้อมูล ข่าวสารจากหน่วยงานต่างๆ เท่าที่ควรซึ่ง แตกต่างจากกลุ่มที่เป็นผู้นำชุมชนหรือเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานท้องถิ่นที่มีทักษะการเข้าถึงสิ่งเหล่านี้ได้เหมือนกับกลุ่มคนในชุมชนเมือง จึงทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อมั่นสูงในกลุ่มผู้นำชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ในการพร้อมให้ความร่วมมือและร่วมแรงร่วมใจกัน

ดังนั้นการทำงานวิจัยในระดับชุมชนสิ่งที่สำคัญ คือ ทีมวิจัยชุมชนที่มีความสนใจและความตั้งใจในการทำงานวิจัยสามารถช่วยให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีได้ในการทำงานกิจกรรมต่างๆ การสร้างความเข้มแข็งระหว่างทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้งานวิจัยดำเนินไปได้ด้วยดี ซึ่งทีมวิจัยหลักควรปรับตัวและเรียนรู้ เรื่องของการวัฒนธรรมชุมชน การแต่งกาย การใช้ภาษาในการสื่อสาร และการสามารถเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชนตามวิถีชีวิตของชาวบ้านได้ จะทำให้เกิดความรู้สึกใกล้ชิด ไม่ทำให้เกิดความรู้สึกแปลกแยก และการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งต้องเปิดโอกาสให้ผู้มาเข้าร่วมกิจกรรมได้แสดงความคิดเห็นและมีบทบาทในกิจกรรมต่างๆ จากบทเรียนของงานวิจัยท้องถิ่นในครั้งนี้ พบว่านักวิจัยชาวบ้านสามารถมีสมรรถนะในการวิจัย สามารถผลิตและ นำเสนอองค์ความรู้ ที่มีอยู่ในตนเองออกมาเพื่อใช้ในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาตนเองและชุมชนได้มากขึ้น

5.5 ปัญหา อุปสรรค และ การแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา

การดำเนินกิจกรรมของโครงการวิจัยยังไม่เป็นไปตามกำหนดเวลาตามแผนการที่วางไว้ เนื่องจาก ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญ ดังนี้

ด้านบุคคล

1) นักวิจัยหลักยังขาดทักษะในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการทำงานร่วมกับชุมชน การมีโหนดที่ เลี้ยงโครงการจึงทำให้สามารถดำเนินโครงการได้ราบรื่นมากขึ้น

2) ทีมวิจัยชุมชนมีทักษะในการทำวิจัยในลักษณะปฏิบัติการมากขึ้น แต่ยังขาดทักษะในการ นำเสนอในที่สาธารณะ จึงต้องมีการพูดคุยสร้างเข้าใจและความมั่นใจให้แก่ชาวบ้านก่อนนำเสนอในแต่ละ ครั้ง

ด้านกระบวนการทำงาน

1) ทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยชุมชนแต่ละท่านมีบทบาทหน้าที่ในชุมชนหลายบทบาท ทำให้ทีมวิจัย บางคนขาดความต่อเนื่องในการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการ ทำให้มีข้อจำกัดเรื่องเวลาประชุม เนื่องจาก ทีมวิจัยชุมชน มีความหลากหลายหลายอาชีพ และและแกนนำหลักเป็น รพ.สต. อ.สม. ผู้นำชุมชน และ อบต. ทำให้มีการกิจ และเวลาว่างไม่ตรงกัน การหาเรื่องงานวิจัยจึงต้องใช้กระบวนการแบบไม่เป็นทางการ เพื่อให้เกิดข้อสรุปในการทำงานร่วมกัน สำหรับการกำหนดวันและเวลาในการจัดกิจกรรมต่างๆ จึงเลือก ช่วงที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้จำนวนมากที่สุด

2) การเข้าร่วมกิจกรรมเดิมเพิ่มความรู้อจากโหนดที่เลี้ยงที่ช่วยเหลือโครงการวิจัยและสังเกตการทำ กิจกรรมของทีมวิจัยในพื้นที่อื่นในชุด โครงการเดียวกัน เพื่อให้เกิดประสบการณ์ในการนำมาปรับใช้ ใน พื้นที่วิจัยของตนเอง

3) การดำเนินกิจกรรมของช่างชุมชนยังขาดเครื่องมือและเครื่องจักรในการซ่อมแซมบ้านเรือน จึง ทำให้การทำงานบางขั้นตอนมีความล่าช้าได้

4) การพัฒนาสวนสาธารณะหนองหอยยังต้องรอการพิจารณาข้อกฎหมายและข้อกำหนดในการใช้ ประโยชน์ที่ดินจากหน่วยงานราชพัสดุ กรมธนารักษ์ จึงยังไม่สามารถดำเนินการพัฒนาให้เป็นสถานที่ใช้ ประโยชน์ด้านเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างที่กำหนดไว้

5.6 แนวทางการดำเนินงานในอนาคต

จากการดำเนินกิจกรรมต่างๆในการรองรับสังคมสูงวัยตำบลบึงหวาย ทำให้เกิดการจัดตั้งเป็นกลุ่มกิจกรรมที่มีโครงสร้างคณะกรรมการขึ้นเช่น กองทุนช่างชุมชน กลุ่มการออมต้นไม้ ฯ

1) กลุ่มกิจกรรมต่างๆต้องให้ความสำคัญในการจัดหางบประมาณสำหรับดำเนินโครงการต่าง ๆ เพื่อรองรับสังคมสูงวัยมีบางส่วนขับเคลื่อนผ่านภาคประชาชน จำเป็นต้องมีแหล่งที่มาของรายได้ที่หลากหลายขึ้น เช่น การรับบริจาควัสดุจากสถานประกอบการค้าวัสดุก่อสร้าง การขอรับบริจาคผ่านกิจกรรมของชุมชน เช่น งานบวช งานบุญประเพณี งานศพ การจัดกิจกรรมหารายได้ เช่น การวิ่งหรือการปั่นจักรยานการกุศล การทำผ้าป่าขยะรีไซเคิล

2) หน่วยงานในพื้นที่ควรมีการดำเนินการเก็บข้อมูลชุมชนให้สอดคล้องกับกิจกรรมรองรับสังคมสูงวัย โดยครอบคลุมทั้งตำบล เช่น การสำรวจสภาพที่อยู่อาศัยเพื่อเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่สังคมสูงวัยของคนในชุมชน รวมถึงการกำหนดปฏิทินการทำงาน การติดตามผลการดำเนินงานประจำปี โดยคณะทำงานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับตำบลและหมู่บ้าน

5.7 ข้อเสนอแนะ

5.7.1 ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) นโยบายรองรับสังคมสูงวัยของประเทศควรมีการสื่อสารประชาสัมพันธ์ที่เข้าถึงชาวบ้านในชุมชนที่ไม่มีโอกาสใช้สื่อออนไลน์ให้มากขึ้น เช่น การออม กอช. การออมต้นไม้ การกู้เงินเพื่อประกอบอาชีพของผู้สูงอายุและผู้พิการ เพื่อเพิ่มโอกาสในการได้รับสิทธิประโยชน์และทราบข้อจำกัดของโครงการที่รัฐได้มีการดำเนินการที่มีลักษณะเป็นสวัสดิการทางสังคม

2) การหนุนเสริมให้เกิดกระบวนการทำงาน การวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา ควรหนุนเสริมให้มีการตัดสินใจเชิงนโยบายสาธารณะ โดยอาศัยกลไกการทำงานระดับตำบลและอำเภอขับเคลื่อนวางแผน ปฏิบัติ ติดตามเรียนรู้ที่ชัดเจนให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งควรมีการกำหนดบทบาทหน้าที่และสร้างความเข้าใจระหว่างองค์กรที่มากขึ้น เช่น โครงการออมแห่งชาติ ซึ่งพบว่าไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบที่ชัดเจนในระดับตำบล

3) องค์การบริหารส่วนตำบลควรมีการกำหนดแผนงบประมาณในการดำเนินงานเพื่อรองรับสังคมสูงวัยให้มากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางสังคมที่กำลังเกิดขึ้น เช่น การเตรียมความพร้อมด้านสถานที่สาธารณะที่เหมาะสมกับทุกช่วงวัย การฝึกอาชีพสำหรับผู้สูงอายุและผู้พิการ การเพิ่มช่องทางในการจำหน่ายสินค้าชุมชนผ่านพื้นที่สาธารณะ เช่น สวนสาธารณะหนองหอ เป็นต้น

5.7.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาแนวทางการพัฒนาพื้นที่สาธารณะเพื่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนในการรองรับสังคมสูงวัย เนื่องจากพื้นที่ลักษณะดังกล่าวหลายแห่งมีศักยภาพในการพัฒนาแต่ขาดรูปแบบในการจัดการเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 2) การศึกษารูปแบบการเข้าถึงข้อมูลนโยบายสาธารณะของชุมชน และการพัฒนากระบวนการประชาสัมพันธ์ข้อมูลระหว่างองค์กรของรัฐกับภาคประชาชน

บรรณานุกรม

- กนกวรรณ โสภักดี และคณะ. แนวทางความสำเร็จของการสร้างพื้นที่สีเขียวในแหล่งอุตสาหกรรม ชุมชน
ตรอกไฟฟ้าใหม่ อำเภอแกลงจังหวัดระยอง กรณีศึกษา โครงการธนาคารต้นไม้ ธนาคารเพื่อ
การเกษตรและสหกรณ์การเกษตร. [วิทยานิพนธ์]. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศิลปากร ; 2559
- กองพัฒนายุทธศาสตร์และติดตามนโยบายพิเศษ. (2561). ประมวลมติคณะรัฐมนตรีเรื่อง การเตรียมการ
เพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุของรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา (ออนไลน์). [สืบค้นเมื่อ 20
เมษายน 2561]. เข้าถึงได้จาก: http://www.soc.go.th/acrobat/aging_society.pdf
- ชนัญญา ปัญจพล. การเตรียมความพร้อมเข้าสู่ผู้สูงอายุ กรณีศึกษานักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข
(ส่วนกลาง). [วิทยานิพนธ์]. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์; 2558
- ณัฐฐา วินิจนัยภาค. (2560). “คุณภาพชีวิต: สิ่งแวดล้อมที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุไทย ปี 2560”(ออนไลน์).
[สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2561]. เข้าถึงได้จาก:
<http://www.thaihealth.or.th/Content/36196-%E0%B8%AA%E0%B8%B4%E0%B9%88%E0%B8%87%E0%B9%81%E0%B8%A7%E0%B8%94%E0%B8%A5%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%A1%E0%B8%97%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B9%87%E0%B8%99%E0%B8%A1%E0%B8%B4%E0%B8%95%E0%B8%A3%E0%B8%81%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%9C%E0%B8%B9%E0%B9%89%E0%B8%AA%E0%B8%B9%E0%B8%87%E0%B8%AD%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B8%B8%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2%20%E0%B8%9B%E0%B8%B5%202560.html>
- นภาพร ขโยวรรณ, มาลินี วงษ์สิทธิ์ และจันทร์เพ็ญ แสงเทียนฉาย. (2532). สรุปผลการวิจัยโครงการวิจัย
ผลกระทบทางเศรษฐกิจสังคม และประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สถาบัน
ประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิมิต หาระพันธ์ และคณะ. โครงการ “รูปแบบการจัดการป่าชุมชนดงต้อ – ดงยางเพื่อฟื้นฟูแหล่งอาหาร
และรายได้ของชุมชนบ้านบึงหวาย ตำบลสงเปือย อำเภอดำเนินแก้ว จังหวัดยโสธร”. [รายงาน
วิจัยเพื่อ ท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์] ; 2552.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ปราโมทย์ ปราสาทกุล.(2556). สถานการณ์ผู้สูงอายุ แนวโน้ม และผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน.เอกสารการนำเสนอ งานสัมมนา ณ โรงแรมราเกิ้ลแกรนด์คอนเวนชั่น วันที่ 12 ธันวาคม 2556.
- พิทักษ์ ศรีสุกใส และปิณฑุ์ อ่อนจันทร์. ปัจจัยที่มีผลต่อการออมในกองทุนการออมแห่งชาติของผู้ประกอบอาชีพอิสระในอำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่. [วิทยานิพนธ์]. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ; 2560
- กานูวัฒน์ มีชนะ และคณะ. การเตรียมความพร้อมของประชากรก่อนวัยสูงอายุเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ คุณภาพ ตำบลหนองหญ้าไซ อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี. [วิทยานิพนธ์]. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล; 2560
- มงคลชัย จำรูญ. ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจออมเงินในกองทุนการออมแห่งชาติของแรงงานนอกระบบ ในกรุงเทพมหานคร. [วิทยานิพนธ์]. ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม; 2560
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. คู่มือป้องกันการหลอกลวงในผู้สูงอายุ. [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อวันที่ 14 ต.ค. 2562]. เข้าถึงได้จาก: <http://thaitgri.org/?p=36204> (2558)
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2551). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2551 (ออนไลน์). [สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2561]. เข้าถึงได้จาก
:<http://www.thaitgri.org/images/document/ElderSituations/situationofthailandelderThai2551.pdf>
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2560). สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2559. กรุงเทพมหานคร: บริษัท พรินเทอรี่ จำกัด.
- ถักสรดา วลัยกมลลาศ และศุภวัฒน์กร วงศ์ธนวิสุ. การเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสังคมผู้สูงอายุของ องค์การบริหารส่วนตำบลปากบาง อ.เทพา จ.สงขลา. [วิทยานิพนธ์]. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น; 2556
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2559). “สังคมสูงวัย : ความท้าทายและการปรับตัวสู่สมดุลใหม่” (ออนไลน์). [สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2561]. เข้าถึงได้จาก :
<https://www.trf.or.th/component/attachments/download/3982>

บรรณานุกรม (ต่อ)

- วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ. (2556). รายงานการศึกษาโครงการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ระยะที่ 2 (พ.ศ.2550-2554). กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์วิทยาลัยประชากรศาสตร์.
- วิมล ชาญชนบท . (2533). รูปแบบการจัดโครงการการศึกษานอกโรงเรียน สำหรับผู้สูงอายุในชนบท จังหวัดขอนแก่น.กรุงเทพมหานคร : ฐานข้อมูลวิทยานิพนธ์ไทย.
- ศรีเรือน แก้วกังวาน. (2538).จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย วัยรุ่น-วัยสูงอายุ. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศุภนันท์ ร่มประเสริฐ. (2557,10 กรกฎาคม-ธันวาคม). “วัยสูงอายุกับความพร้อมในการรับมือของรัฐบาลไทย,” เศรษฐศาสตร์และนโยบายสาธารณะ. 5 (10) : 16-25.
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2557). ประชากรสูงอายุไทย: ปัจจุบันและอนาคต.พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สมบุญ ขมมา. (2551). ประชากรวัยกลางคน : การเตรียมความพร้อมเพื่อวัยสูงอายุที่มีคุณภาพในสังคมผู้สูงอายุใน 10-20 ปี ข้างหน้า. วารสาร HRintelligence,(3)1:20-30.
- สุจิต สุวรรณชีพ. (2554). ถอดเทปการสัมภาษณ์ประสบการณ์การดูแลรักษาผู้สูงอายุ. วันที่ 2 ธันวาคม 2554. ณ ห้องประชุมสำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต.
- สุทธิชัย จิตะพันธุ์กุล. (2542). หลักสำคัญของเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. คู่มือการอบรมการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ. [อินเทอร์เน็ต]. [เข้าถึงเมื่อวันที่ 14 ต.ค. 2562]. เข้าถึงได้จาก : http://resource.thaihealth.or.th/sites/default/files/documents/53_khuumuuekaarbrmkaarduuaelsukhphaaphphuusuun.pdf (2557)
- สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิต. (2554). การพัฒนาความสุขของผู้สูงอายุ. เอกสารประกอบการประชุมกระทรวงสาธารณสุข. วันที่ 6 มิถุนายน 2554. ณ อาคาร 7 ชั้น 6 กรมสนับสนุนบริการ.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สำนักพัฒนาสุขภาพจิต กรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข. (2555). **คู่มือความสุข 5 มิติสำหรับผู้สูงอายุ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- องค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย. (2558). **สภาพทั่วไป(ออนไลน์)**. [สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2561].
เข้าถึงได้จาก: <http://www.bungwai.go.th/index.php/about-us/general>
- อมราสุนทรธาดาและสุพัตราเลิศชัยเพชร. (2552). **การลดลงของครอบครัวสามช่วงวัยในสังคมไทย: นโยบาย.ครอบครัวในสถานการณ์เปลี่ยนผ่านทางสังคมและประชากร**. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- อัจฉราปรัมาคมและคณะ. (2558). **รูปแบบกิจกรรมทางกายเพื่อลดการเสื่อมถอยของสมรรถภาพการทำหน้าที่ทางกายในผู้สูงอายุไทย**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสน.
- อาชัญญรัตน์อุบล. (2552). **การศึกษาสภาพ ปัญหา ความต้องการ และรูปแบบการจัดกิจกรรมการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุของผู้ใหญ่วัยแรงงาน**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (มส.ผส.).
- อุทุมพร วานิชคาม. **การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัย กรณีศึกษาเขตสายไหม กรุงเทพมหานคร**. [วิทยานิพนธ์]. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ; 2562.
- อุษา โพนทอง. (2556). **พลังของการเป็นผู้สูงอายุ (พจนพลัง) (ออนไลน์)**. [สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2561].
เข้าถึงได้จาก: <http://thaitgri.org/?p=272>
- เอกพิชญ์ ชินะขำ. (2557). **ความพร้อมของชุมชนในการรองรับชุมชนผู้สูงอายุในพื้นที่เทศบาลตำบลลงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่**. เอกสารประกอบการประชุมระดับชาติและนานาชาติ การพัฒนาชนบทที่ยั่งยืน ครั้งที่ 4. วันที่ 11-13 มิถุนายน 2557 ณ โรงแรมเซ็นทารา แอนด์ คอนเวนชั่น เซ็นเตอร์ อ.เมือง จ.ขอนแก่น.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แผนปฏิบัติการดำเนินการวิจัย

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กระบวนการ/วิธีการ	ผลที่จะได้รับ	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
<u>ระยะก่อนเตรียมการ</u> เข้าร่วมอบรมพัฒนาและ อบรมเสริมศักยภาพของทีม วิจัย	เพื่อพัฒนาและอบรม เสริมศักยภาพของทีมวิจัย	■ ทีมวิจัยหลัก	■ อบรมโดย นักวิจัยที่มี ประสบการณ์ทำวิจัย ในรูปแบบของวิจัย เพื่อสังคมของ สำนักงานสนับสนุน การวิจัย (สกว.)	พัฒนาและอบรมเสริม ศักยภาพของทีมวิจัย	พฤษภาคม 2561	ทีมวิจัยหลัก
จัดเวทีประชุมเพื่อระดมความคิด เห็นเพื่อจัดทำข้อเสนอการ วิจัย	เพื่อพัฒนาโจทย์วิจัย ร่วมกับชุมชนและประชุม ชี้แจงทำความเข้าใจโครงการ	■ ผู้นำชุมชน / หมู่บ้าน ■ รพ.สต. ■ ชมรมผู้สูงอายุ ■ กลุ่ม อสม.	การจัดการประชุม ระหว่างทีมวิจัยหลัก ทีมวิจัยชุมชนและ สมาชิกในชุมชน	ข้อมูลทั่วไปและปัญหาใน ภาพรวมของชุมชน	พฤษภาคม 2561	ทีมวิจัยหลัก

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กระบวนการ/วิธีการ	ผลที่จะได้รับ	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
จัดประชุมชี้แจงทำความเข้าใจโครงการ แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน และหาอาสาสมัครเพื่อร่วมเป็นทีมวิจัย	เพื่อชี้แจงโครงการและทำความเข้าใจ วางแผนการทำงานร่วมกันและแบ่งบทบาทหน้าที่	■ ผู้นำชุมชน ■ รพ.สต. ■ ชมรมผู้สูงอายุ ■ กลุ่ม อสม. ■ ป ร า ช ญ์ ชาวบ้าน ■ เยาวชน	■ การจัดการประชุมระหว่างทีมวิจัยหลัก ทีมวิจัยชุมชนและสมาชิกในชุมชนชี้แจงโครงการและทำความเข้าใจร่วมกันวางแผนการทำงานและแบ่งบทบาทหน้าที่	■ ความร่วมมือระหว่างทีมวิจัย สมาชิกในชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง ■ แผนการทำงานร่วมกัน ■ กำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย	มิถุนายน 2561	ทีมวิจัยหลัก
<u>ระยะเตรียมการ</u> เข้าร่วมอบรมการสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล	เพื่อพัฒนาความรู้และความเข้าใจในการสร้าง	■ ทีมวิจัยหลัก	กระบวนการอบรม	เกิดการพัฒนาความรู้และความเข้าใจในการสร้าง	กรกฎาคม 2561	ทีมวิจัยหลัก

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กระบวนการ/วิธีการ	ผลที่จะได้รับ	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
อย่างมีส่วนร่วม การสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลอย่างมีส่วนร่วม	เครื่องมือ เพื่อ ร ่ว ม อ อ ก แ บ บ เครื่องมือ และคู่มือสำหรับการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนและความพร้อมของชุมชนในการเป็นชุมชนผู้สูงอายุ	■ ทีมวิจัยหลัก ■ ทีมวิจัยชุมชน	■ ทีมวิจัยร่วมคิดวิเคราะห์และคัดเลือกข้อมูลที่ต้องการและจำเป็น ■ แบ่งประเภทข้อมูล และแบ่งกลุ่มทีมที่จะเก็บข้อมูล ประกอบด้วย 1) ข้อมูลบริบทและข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชนลักษณะที่ตั้งบ้านเรือนและสภาพแวดล้อมและแหล่งทรัพยากรในชุมชน เช่น แหล่ง	เครื่องมือ ■ ประเภทของข้อมูลที่ต้องเก็บ ■ เครื่องมือและคู่มือวิธีการเก็บข้อมูล ■ ทีมเก็บข้อมูล	กรกฎาคม 2561	ทีมวิจัยหลักและทีมวิจัยชุมชน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กระบวนการ/วิธีการ	ผลที่จะได้รับ	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
			น้ำ ป่าชุมชน เป็นต้น 2) ความพร้อมของชุมชน ในการเป็นชุมชนผู้สูงอายุ 3) การเตรียมตัวเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ■ ออกแบบวิธีการเก็บข้อมูลแต่ละประเภท ■ กำหนดและคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล			
เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการของการเก็บข้อมูลแก่ทีมวิจัย	เพื่ออบรมและซักซ้อมวิธีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน	■ ทีมวิจัยหลัก ■ ทีมวิจัยชุมชน ■	■ อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้เครื่องมือเก็บข้อมูล เช่น วิธีการเก็บ	■ ความเข้าใจในเครื่องมือและวิธีการใช้เครื่องมือ ■ การทดลองปฏิบัติการเก็บข้อมูล	กร ก ฎ า ค ม 2561	ทีม วิจัยหลัก และ ทีม วิจัยชุมชน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กระบวนการ/วิธีการ	ผลที่จะได้รับ	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
			แบบสอบถาม วิธีการ สัมภาษณ์เชิงลึก และ วิธีการสนทนากลุ่ม ■ ชักซ้อมการเก็บ ข้อมูล แก่ ไข จุดบกพร่อง			
การศึกษาดูงาน การจัด กิจกรรมสำหรับรองรับ ผู้สูงอายุของชุมชนต้นแบบ	เพื่อให้ชุมชนได้เรียนรู้ การจัดการของชุมชนที่ ประสบผลสำเร็จในการจัด กิจกรรมสำหรับรองรับ ผู้สูงอายุ เพื่อใช้เป็นแนวทาง ในการเตรียมความพร้อมใน ชุมชนของตนเอง	■ ทีมวิจัยหลัก ■ ทีมวิจัยชุมชน ■ ชมรมผู้สูงอายุ ■ รพ.สต. ■ ก ร ร ม ก า ร หมู่บ้าน ■ กลุ่ม อสม. ■ ป ร า ช ญ์ ชาวบ้าน	■ ศึกษาดูงานใน ชุมชนต้นแบบ	■ แนวทางในการจัด กิจกรรมเตรียมความ พร้อมในชุมชน	สั ง ห า ค ม 2561	ทีมวิจัยหลัก และ ทีม วิจัย ชุมชน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กระบวนการ/วิธีการ	ผลที่จะได้รับ	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
ร่วมกันจัดหมวดหมู่ เรียบเรียง วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำเสนอข้อมูลที่เก็บได้ให้ชุมชน	เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชนและความพร้อมของชุมชนในการเป็นชุมชนผู้สูงอายุ หลังจากนั้น วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล	■ ทีมวิจัยหลัก ■ ทีมวิจัยชุมชน	■ ทีมเก็บข้อมูลแต่ละทีมเก็บข้อมูลกับกลุ่มเป้าหมาย ■ แต่ละทีมนำข้อมูลมารวมจัดหมวดหมู่และประเด็นของข้อมูล	■ ข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน ■ ความพร้อมของชุมชนในการเป็นชุมชนผู้สูงอายุ	กันยายน - ตุลาคม 2561	ทีมวิจัยหลัก และ ทีมวิจัยชุมชน
. จัดเวทีคืนข้อมูลสู่บริบท ณ ปัจจุบัน ให้แก่ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหา	เพื่อนำเสนอข้อมูลจากการเก็บข้อมูลโดยทีมวิจัยนำไปสู่การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการทำแผนชุมชนสำหรับเตรียมความพร้อมของชุมชนในการเป็นชุมชนผู้สูงอายุ	■ ทีมวิจัยหลัก ■ ทีมวิจัยชุมชน ■ โรงเรียน ■ รพ.สต. ■ กรรมการหมู่บ้าน ■ กลุ่ม อสม. ■ ประชาชน	■ การนำเสนอข้อมูลโดยทีมเก็บข้อมูลแต่ละกลุ่ม ■ การตรวจสอบร่วมกับชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	■ ชุดข้อมูลทั่วไปของชุมชน ■ ข้อมูลแนวทางเตรียมความพร้อมของชุมชนในการเป็นชุมชนผู้สูงอายุความร่วมมือร่วมใจในชุมชน	ตุลาคม 2561	ทีมวิจัยหลัก และ ทีมวิจัยชุมชน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กระบวนการ/วิธีการ	ผลที่จะได้รับ	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
จัดเวทีสรุปบทเรียนและ ร่วมกันจัดทำแผนกิจกรรม	อย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้สมาชิกในชุมชน ได้ร่วมกันจัดทำแผน กิจกรรมที่สอดคล้องกับ บริบทและต้นทุนทางสังคม ในชุมชน เพื่อระดมทุนจากคนใน ชุมชน เพื่อประสานขอรับการ สนับสนุนจากองค์การ บริหารส่วนตำบลที่เกี่ยวข้อง	ชาวบ้าน ■ ทีมวิจัยหลัก ■ ทีมวิจัยชุมชน ■ โรงเรียน ■ รพ.สต. ■ ธรรมชาติ ■ หมู่บ้าน ■ กลุ่ม อสม. ■ ประชาชน	■ ทบทวนต้นทุน ทางสังคม นำต้นทุนทางสังคม มาร่วมกันกำหนดแผน กิจกรรมที่จะทำเพื่อ เตรียมความพร้อมของ ชุมชน	■ ความร่วมมือในชุมชน แผนกิจกรรมเตรียมความ พร้อมของชุมชนในการ เป็นชุมชนผู้สูงอายุโดย การมีส่วนร่วมของชุมชน	ตุลาคม 2561	ทีมวิจัยหลัก และ ทีม วิจัย ชุมชน
ร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และรายงานความก้าวหน้า ทีมวิจัย ครั้งที่ 1	เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และรายงานความก้าวหน้า ทีมวิจัย	■ ทีมวิจัยหลัก	การประชุมและ นำเสนอ	แลกเปลี่ยนเรียนรู้และ รายงานความก้าวหน้าทีม วิจัย	พฤศจิกายน 2561	■ ทีมวิจัย หลัก
ร่วมเวทีเติมเต็มความรู้โดย	เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้	■ ทีมวิจัยหลัก	การประชุมและ	แลกเปลี่ยนเรียนรู้และ	พฤศจิกายน	■ ทีมวิจัย

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กระบวนการ/วิธีการ	ผลที่จะได้รับ	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
ผู้ทรงคุณวุฒิจากคณะกรรมการปฏิรูประบบรองรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยของประเทศไทย	และรายงานความก้าวหน้าทีมวิจัย		นำเสนอ	รายงานความก้าวหน้าทีมวิจัย	2561	หลัก
เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการการวิเคราะห์ข้อมูลและเขียนรายงานความก้าวหน้า	เพิ่มความรู้และความเข้าใจการวิเคราะห์ข้อมูลและการเขียนรายงานความก้าวหน้า	■ ทีมวิจัยหลัก	การอบรม	เพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจการวิเคราะห์ข้อมูลและเขียนรายงานความก้าวหน้า	พฤศจิกายน 2561	■ ทีมวิจัยหลัก
ทีมวิจัยหลัก ทีมวิจัยในชุมชนและผู้รับผิดชอบโครงการดำเนินการจัดทำโครงการต่างๆ					มกราคม 2562 - สิงหาคม 2562	
เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และรายงานความก้าวหน้าทีมวิจัย ครั้งที่ 2	เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และรายงานความก้าวหน้าทีมวิจัย	■ ทีมวิจัยหลัก	การประชุมและนำเสนอ	แลกเปลี่ยนเรียนรู้และรายงานความก้าวหน้าทีมวิจัย	กุมภาพันธ์ 2562	■ ทีมวิจัยหลัก
เวทีสรุปบทเรียนและประเมินผลกิจกรรม	■ ทบทวนและประเมินกิจกรรมในช่วงของการ	■ ทีมวิจัยหลัก ■ ทีมวิจัยชุมชน	■ ทีมวิจัยร่วมกันนำเสนอและ	■ บทเรียนและการประเมินผล	มิถุนายน 2562	

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กระบวนการ/วิธีการ	ผลที่จะได้รับ	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
	รวบรวมข้อมูลและการ ดำเนินกิจกรรม ▪ นำบทเรียนและการ ประเมินผลที่ได้ไปสู่การ พัฒนา	▪ สมาชิกใน ชุมชน ▪ เยาวชน	ทบทวนกิจกรรมที่ ผ่านมาร่วม แสวงหา จุดบกพร่องของ การดำเนิน กิจกรรม ▪ ทีมวิจัยร่วม กำหนดสิ่งดีๆที่ เกิดขึ้นในการ ดำเนินกิจกรรม เพื่อพัฒนาและ ส่งเสริมต่อไป	กิจกรรม ▪ แนวทางการ ปรับปรุงกิจกรรม		
เข้าร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ การเขียน RE และรายงาน ฉบับสมบูรณ์	เพิ่มความรู้และความ เข้าใจการเขียน RE และ รายงานฉบับสมบูรณ์	▪ ทีมวิจัยหลัก	การอบรม	เพื่อสร้างความรู้และความ เข้าใจการเขียน RE และ รายงานฉบับสมบูรณ์	มิถุนายน 2562	▪ ทีมวิจัย หลัก

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กระบวนการ/วิธีการ	ผลที่จะได้รับ	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
ระยะสรุปและประเมินผล จัดเวทีสรุปและประเมินผล การดำเนินงานวิจัย	เพื่อ จัด เว ที ส รุ ป แ ล ะ ประเมินผลการดำเนินงาน วิจัย	■ ทีมวิจัยหลัก ■ ทีมวิจัยชุมชน ■ ทีมพี่เลี้ยง ■ และสมาชิกใน ชุมชน	■ จัดนำเสนอ ขั้นตอนและผล การศึกษา ■ รับฟังแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นและ ข้อเสนอแนะต่อ ผล การ ศึ ก ษ า ระ ห ว าง ทีม วิ จ ย ทีม พี่ เลื ย ง แ ล ะ ชุมชน	■ ผลการศึกษามีความ สมบูรณ์	ก ร ก ฎ า ค ม 2562	ทีมวิจัยหลัก

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กระบวนการ/วิธีการ	ผลที่จะได้รับ	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
จัดเวทีสาธารณะเพื่อเผยแพร่ข้อมูล ประชาสัมพันธ์ กิจกรรมของชุมชน	เพื่ อ เเพ ย แ พ ร ่ ขั อ มู ล ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของ ชุมชนให้กับชุมชนใกล้เคียง ได้ตระหนักถึงความสำคัญ และเกิดความภาคภูมิใจกับ ผลงานที่เกิดขึ้นจากการมี ส่วนร่วมของคนในชุมชน รวมทั้งประสานความร่วมมือ ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	■ ทีมวิจัย ■ สมาชิกในชุมชน ■ สมาชิกชุมชนใกล้เคียง ■ องค์การบริหารส่วนตำบลธาตุ ■ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบัววัด ■ ศูนย์อนามัยที่ 7 ■ กรมทรัพยากรน้ำบาดาลเขต 11 ■ การประปาส่วนภูมิภาคเขต 8 ■ หน่วยงานที่	■ จัดนำเสนอ ผล ก า ร ศึ ก ษ า กิจกรรมที่ชุมชนได้ดำเนินการ ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรม	■ ชุมชนมีความภาคภูมิใจ ■ ชุมชนใกล้เคียงได้ตระหนักถึงความสำคัญของกิจกรรมที่ดำเนินมา	กร ก ฎ า ค ม 2562	ทีมวิจัยหลัก

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กระบวนการ/วิธีการ	ผลที่จะได้รับ	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
		เกี่ยวข้องอื่นๆ				
ร่วมจัดเวทีนำเสนอ ผลการวิจัยของชุด โครงการวิจัย	เพื่อจัดเวทีสรุปและ ประเมินผลการดำเนินงาน วิจัยระหว่างโครงการวิจัย ต่างๆของชุดโครงการ	■ ทีมวิจัย	■ จัดนำเสนอ ผลการศึกษา กิจกรรม ที่ชุมชนได้ดำเนินการ ปัญหาอุปสรรคใน การดำเนินกิจกรรม	■ ผลการศึกษา กิจกรรมที่ชุมชนได้ ดำเนินการ ปัญหา อุปสรรคในการดำเนิน กิจกรรมของชุดโครงการ	สิงหาคม 2562	ทีมวิจัยหลัก

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	กลุ่มเป้าหมาย	กระบวนการ/วิธีการ	ผลที่จะได้รับ	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
เขียนรายงานฉบับสมบูรณ์	เพื่อจัดทำรายงานและสรุปผล การศึกษารายฉบับสมบูรณ์	ทีมวิจัยหลัก	■ จัดเรียบเรียงข้อมูล ที่ได้จากชุมชน ร่วมกับทีมวิจัย หลัก ■ เขียนวิเคราะห์ ประเด็นสาระ ข้อมูล	■ รายงาน ฉบับ สมบูรณ์	สิงหาคม 2562	ทีมวิจัยหลัก

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมืองเพื่อรองรับสังคมผู้วัย: กรณีศึกษาชุมชนตำบล
บึงหวาย อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

คำชี้แจง

1. โปรดอ่านและตอบคำถามตามความเป็นจริง เพื่อให้คำตอบของท่านสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงอย่างสมบูรณ์

2.แบบสอบถามประกอบไปด้วย 3 ส่วน ดังนี้

- | | |
|---|--------------|
| - ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป | จำนวน 24 ข้อ |
| - ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านสุขภาพ | จำนวน 14 ข้อ |
| - ส่วนที่ 3 การเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุ | จำนวน 33 ข้อ |

****ข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามในครั้งนี้ จะถูกนำเสนอข้อมูลโดยภาพรวมจะไม่มีการเผยแพร่ข้อมูลเป็นรายบุคคล ดังนั้นผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง หากท่านได้ให้ข้อมูลตามความเป็นจริง เพื่อที่ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้ไปสรุปผลเพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่อไป**

ขอขอบพระคุณในความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามมา ณ โอกาสนี้

นายสิทธิชัย ใจจาน

หัวหน้าโครงการวิจัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

คำชี้แจง โปรดเติมข้อความในช่องว่าง หรือทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง () หน้าข้อความที่ตรงกับข้อมูลของท่าน

1. เพศ () 1. ชาย () 2. หญิง
2. ปัจจุบันท่านมีอายุ ปี
3. ระดับการศึกษา
 - () 1. ไม่ได้เรียนหนังสือ
 - () 2. ต่ำกว่าชั้นประถมศึกษา
 - () 3. จบชั้นประถมศึกษา (ป.4, ป.5, หรือ ป.7)
 - () 4. จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1 - ม.3 หรือ ม.ศ.1 - ม.ศ.3)
 - () 5. จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4 - ม.6 หรือ ม.ศ.4 - ม.ศ.5)
 - () 6. จบระดับอนุปริญญา (ปวช., ปวท., ปวส.)
 - () 7. จบปริญญาตรีหรือสูงกว่า
4. สถานภาพสมรส
 - () 1. โสด
 - () 2. สมรสแล้วอยู่ด้วยกัน
 - () 3. สมรสแล้วแยกกันอยู่
 - () 4. หย่า/ หม้าย
5. จำนวนสมาชิกในครอบครัวของท่าน.....คน (รวมตัวท่าน)
6. ที่อยู่ปัจจุบันของท่าน
 - () 1.เป็นเจ้าของ () 2.เป็นผู้อาศัย
7. ปัจจุบันท่านอาศัยอยู่กับใคร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
 - () 1.บุตร
 - () 2.หลาน
 - () 3.สามี /ภรรยา
 - () 4.ญาติ
 - () 5.อยู่คนเดียว
 - () 6.อื่นๆ (โปรดระบุ)
8. อาชีพหลักของท่าน
 - () 1. ไม่ได้ประกอบอาชีพ
 - () 2. เกษตรกร

- () 3. ค้าขาย/ ธุรกิจส่วนตัว
 - () 4. ข้าราชการ/ พนักงานของรัฐ/ พนักงานรัฐวิสาหกิจ
 - () 5. รับจ้าง
 - () 6. อื่น ๆ (โปรดระบุ)
9. ท่านมีอาชีพเสริมหรือไม่
- () 1. ไม่มี
 - () 2. มี (โปรดระบุ)
10. รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครัวเรือน บาท
11. ปัจจุบันท่านมีรายได้จาก (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- () 1.เงินบำนาญ/เงินบำนาญ
 - () 2.บุตร
 - () 3.ญาติ
 - () 4.เงินสงเคราะห์จากรัฐบาล
 - () 5.การทำงาน
 - () 6.อื่นๆ (โปรดระบุ)
12. ท่านคิดว่ารายได้ของครัวเรือนมีความเพียงพอหรือไม่
- () 1. ไม่เพียงพอ
 - () 2. เพียงพอแต่ไม่เหลือเก็บ
 - () 3. เพียงพอและมีเหลือเก็บ
 - () 4. ไม่แน่นอน
13. ครัวเรือนของท่านมีหนี้สินหรือไม่
- () 1. ไม่มี (ข้ามไปตอบคำถามข้อ 12)
 - () 2. มี
14. หนี้สินในครัวเรือนของท่านมาจากแหล่งใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- () 1. ธนาคาร
 - () 2. กองทุนเงินล้าน
 - () 3. กองทุนชุมชน
 - () 4. หนี้นอกระบบ
 - () 5. อื่นๆ (โปรดระบุ)

15. รูปแบบการออมในครัวเรือน

- ☐ 1. กองทุนฌาปนกิจ
- ☐ 2. ประกันชีวิต
- ☐ 3. กองทุนการออมแห่งชาติ
- ☐ 4. การเลี้ยงสัตว์
- ☐ 5. การปลูกไม้ยืนต้น
- ☐ 6. อื่นๆ (โปรดระบุ)

16. ท่านมีตำแหน่งในชุมชนหรือไม่

- ☐ 1. ไม่มี
- ☐ 2. มี ได้แก่
 - ☐ 2.1 ผู้ใหญ่บ้าน/ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
 - ☐ 2.2 ประธานชุมชน/รองประธานชุมชน/ประธานกรรมการ
 - ☐ 2.3 อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)
 - ☐ 2.4 อาสาสมัครเกษตร (อกม.)
 - ☐ 2.5 อื่นๆ (โปรดระบุ)

17. ท่านเป็นสมาชิกชมรมหรือกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน (เช่น ชมรมออกกำลังกาย) หรือไม่

- ☐ 1. ไม่เป็น
- ☐ 2. เป็น (โปรดระบุ)

18. ท่านอยู่ชุมชนนี้กี่ปีแล้ว

- ☐ 1. น้อยกว่า 1 ปี
- ☐ 2. 2-3 ปี
- ☐ 3. 4-5 ปี
- ☐ 4. มากกว่า 5 ปีขึ้นไป

19. ลักษณะของที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน

- ☐ 1. บ้านเดี่ยวชั้นเดียว
- ☐ 2. บ้านเดี่ยวสองชั้น
- ☐ 3. ห้องแถว/ ตึกแถว
- ☐ 4. หอพัก/ แฟลต/ อพาร์ทเมนต์
- ☐ 5. อื่น ๆ (โปรดระบุ)

20. กรรมสิทธิ์ในที่อยู่อาศัย

- () 1. ของตนเอง
- () 2. ของทางราชการ
- () 3. เช่า
- () 4. อื่น ๆ (โปรดระบุ)

21. ท่านใช้น้ำประเภทใดในการอุปโภคในครัวเรือน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. น้ำประปา (การส่วนภูมิภาค)
- () 2. น้ำประปาหมู่บ้าน
- () 3. น้ำบาดาล
- () 4. น้ำผิวดิน เช่น บ่อน้ำตื้น แม่น้ำ เป็นต้น
- () 5. น้ำฝน
- () 6. อื่น ๆ (โปรดระบุ)

22. ลักษณะส้วมที่ใช้ของครัวเรือน

- () 1. ส้วมนั่งราบ
- () 2. ส้วมนั่งยอง
- () 3. อื่น ๆ (โปรดระบุ)

23. ท่านมีการคัดแยกขยะภายในครัวเรือนก่อนนำไปทิ้งหรือนำไปกำจัดหรือไม่

- () 1. ไม่มี
- () 2. มี ได้แก่
 - () 2.1 ขยะอินทรีย์
 - () 2.2 ขยะทั่วไป
 - () 2.3 ขยะรีไซเคิล
 - () 2.4 ขยะอันตราย
 - () 2.5 อื่นๆ (โปรดระบุ).....

24. ท่านกำจัดขยะในครัวเรือนอย่างไร

- () 1. ฝัง
- () 2. เผา
- () 3. ทิ้งในพื้นที่รกร้าง
- () 4. ถังขยะของ อบต.
- () 5. อื่นๆ (โปรดระบุ)

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านสุขภาพ

1. น้ำหนัก.....กิโลกรัม
2. ส่วนสูง..... เซนติเมตร
3. รอบเอว..... เซนติเมตร
4. รอบสะโพก..... เซนติเมตร
5. ความดันโลหิต.....มม.ปรอท
6. ชีพจร (อัตราการเต้นของหัวใจ).....ครั้ง/นาที
7. ท่านมีโรคประจำตัวหรือเจ็บป่วยเรื้อรังหรือไม่
 - () 1. ไม่มี
 - () 2. มี ได้แก่
 - () 2.1 โรคเบาหวาน
 - () 2.2 โรคความดันโลหิตสูง
 - () 2.3 ไขมันในเลือดสูง
 - () 2.4 โรคไต
 - () 2.5 โรคกระเพาะอาหาร
 - () 2.6 โรคถุงลมโป่งพอง
 - () 2.7 กระดูกพรุน
 - () 2.8 โรคเก๊าต์
 - () 2.9 ข้อกระดูกเสื่อม
 - () 2.10 โรครูมาตอยด์
 - () 2.11 อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
8. ปัจจุบันนี้ท่านสูบบุหรี่หรือไม่
 - () 1. ไม่สูบ (ข้ามไปตอบคำถามข้อ 11)
 - () 1.1 ไม่เคยสูบ
 - () 1.2 เคยแต่เลิกบุหรี่แล้ว
 - () 2. สูบ
9. ในช่วง 30 วันที่ผ่านมา ท่านสูบบุหรี่บ่อยแค่ไหน
 - () 1. สูบทุกวัน
 - () 2. สูบสัปดาห์ละครั้งแต่ไม่ได้สูบทุกวัน
 - () 3. สูบบางวันแต่น้อยกว่าสัปดาห์ละครั้ง
 - () 4. ไม่ได้สูบเลย
10. ในช่วง 7 วันที่ผ่านมา ท่านสูบบุหรี่โดยเฉลี่ยวันละ.....มวน (เฉพาะวันที่สูบบุหรี่)
11. ปัจจุบันนี้ ท่านดื่มเหล้า เบียร์ หรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ (เช่น สาโท อุ ยาตอง สบาย) หรือไม่
 - () 1. ไม่ดื่ม (ข้ามไปตอบคำถามข้อ 13)

- () 2. ต่ำ
12. ในช่วง 30 วันที่ผ่านมา ท่านดื่มเหล้า เบียร์ หรือเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ บ่อยแค่ไหน
- () 1. ดื่มทุกวัน
- () 2. ดื่มสัปดาห์ละครั้งแต่ไม่ได้ดื่มทุกวัน
- () 3. ดื่อบางวันแต่น้อยกว่าสัปดาห์ละครั้ง
- () 4. ไม่ได้ดื่มเลย
13. ท่านใช้สิทธิในการรักษาพยาบาลแบบใด
- () 1. สิทธิหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สิทธิบัตรทอง หรือสิทธิ 30 บาท)
- () 2. สิทธิประกันสังคม
- () 3. สิทธิสวัสดิการการรักษาพยาบาลของข้าราชการ
- () 4. สิทธิสวัสดิการการรักษาพยาบาลของพนักงานส่วนท้องถิ่น
- () 5. อื่น ๆ (โปรดระบุ)
14. เมื่อเจ็บป่วย ท่านไปรักษาพยาบาลหรือใช้บริการด้านสุขภาพที่ไหน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- () 1. โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์
- () 2. โรงพยาบาลค่ายสรรพสิทธิประสงค์
- () 3. โรงพยาบาลวารินชำราบ
- () 4. โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล
- () 5. โรงพยาบาลเอกชน
- () 6. คลินิก
- () 7. สมุนไพรและแพทย์ทางเลือก เช่น หมอเป่า หมอฝังเข็ม
- () 8. อื่นๆ.....

ส่วนที่ 3 การเตรียมความพร้อมเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับครัวเรือน

คำชี้แจง ท่านได้มีการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุในเรื่องต่อไปนี้หรือไม่ โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลง
ในช่องที่ตรงกับระดับการเตรียมความพร้อมของท่านมากที่สุด

- ปฏิบัติเป็นประจำ หมายถึง ทำกิจกรรมนั้นทุกวัน หรือทุกครั้งที่มีโอกาส (2 คะแนน)
- ปฏิบัติบางครั้ง หมายถึง ทำกิจกรรมนั้นเป็นบางครั้ง หรือทำบ้างไม่ทำบ้าง (1 คะแนน)
- ไม่เคยปฏิบัติ หมายถึง ไม่เคยทำกิจกรรมนั้นเลย (0 คะแนน)

การเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุ	ระดับการเตรียมความพร้อม		
	ปฏิบัติ เป็น ประจำ	ปฏิบัติ บางครั้ง	ไม่เคย ปฏิบัติ
ด้านร่างกาย			
1. ท่านได้รับการตรวจสุขภาพร่างกายอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง			
2. เมื่อเจ็บป่วยท่านไปพบแพทย์และรับประทานยาตามคำแนะนำ ของแพทย์			
3. ท่านดื่มน้ำสะอาดอย่างน้อยวันละ 6-8 แก้ว			
4. ท่านรับประทานอาหารเช้า 3 มื้อ ใน 1 วัน			
5. ท่านรับประทานผักและผลไม้เพื่อสุขภาพ			
6. ท่านดื่มนม รับประทานปลาเล็กปลาน้อย และผักใบเขียว			
7. ท่านรับประทานอาหารที่มีไขมันสูง เช่น ของทอด หมูสามชั้น กะทิ			
8. ท่านรับประทานอาหารรสเค็มจัด			
9. ท่านนอนดึก			
10. ท่านหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ เช่น สูบบุหรี่ ดื่มสุรา			
11. ท่านออกกำลังกายอย่างน้อยวันละ 30 นาที			
12. ท่านออกกำลังกายอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 วัน			
13. ท่านศึกษาความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพในวัยสูงอายุ			
ด้านจิตใจ			
14. ท่านเตรียมจิตใจให้สงบด้วยการศึกษาศาธรรมะ ฟังสมาธิ หรือ			

การเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุ	ระดับการเตรียมความพร้อม		
	ปฏิบัติ เป็นประจำ	ปฏิบัติ บางครั้ง	ไม่เคย ปฏิบัติ
ปฏิบัติธรรม			
15. ท่านเตรียมจิตใจที่จะเผชิญกับภาวะไม่สุขสบายจากความเสื่อมของร่างกาย เช่น อาการปวดข้อ			
16. ท่านเตรียมจิตใจที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงสถานภาพและตำแหน่ง หน้าที่การงาน เมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ			
17. ท่านวางแผนหางานอดิเรกที่เหมาะสมไว้ทำเมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ เพื่อผ่อนคลายอารมณ์			
18. ท่านวางแผนที่จะทำกิจกรรมต่างๆ กับสมาชิกในครอบครัวเมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น เลี้ยงดูลูกหลาน เยี่ยมเยือนญาติ ท่องเที่ยวกับครอบครัว			
19. ท่านเตรียมพร้อมที่จะเป็นผู้ให้คำปรึกษาปัญหาต่างๆ แก่สมาชิกในครอบครัว และคนรู้จัก			
ด้านสังคม			
20. ท่านวางแผนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคมเมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น จิตอาสา			
21. ท่านวางแผนที่จะเข้าชมรมหรือสมาคมต่างๆ เมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น ชมรมผู้สูงอายุ ชมรมจักรยาน ชมรมพุทธศาสนา สมาคมศิษย์เก่า			
22. ท่านเตรียมพร้อมที่จะเป็นผู้สร้างสัมพันธภาพกับบุคคลต่างวัยในสังคม			
23. ท่านศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสวัสดิการต่างๆ สำหรับผู้สูงอายุ เช่น ศูนย์บริการทางสังคมของผู้สูงอายุ สิทธิพิเศษของผู้สูงอายุ			
ด้านเศรษฐกิจ			
24. ท่านประเมินบัญชีรายรับ-รายจ่ายเพื่อวางแผนการใช้เงินให้เพียงพอเมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ			

การเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุ	ระดับการเตรียมความพร้อม		
	ปฏิบัติ เป็นประจำ	ปฏิบัติ บางครั้ง	ไม่เคย ปฏิบัติ
25. ท่านทำประกันชีวิต ประกันสุขภาพ หรือประกันอุบัติเหตุ			
26. ท่านมีการออมเงินในรูปแบบต่างๆ เช่น ฝากธนาคาร หุ้นสหกรณ์ กองทุน สัจจะออมทรัพย์ สลากออมทรัพย์			
27. ท่านมีเงินสำรองเพื่อใช้จ่ายยามฉุกเฉินเมื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น ค่ารักษาพยาบาล			
28. ท่านลดการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยและไม่จำเป็น			
29. ท่านเตรียมหาอาชีพที่สามารถทำได้ในวัยสูงอายุเพื่อหารายได้เพิ่มเติม			
ด้านสิ่งแวดล้อม			
30. ท่านเตรียมสถานที่อยู่อาศัยสำหรับตนเองในวัยสูงอายุ			
31. ท่านวางแผนปรับปรุงหรือซ่อมแซมที่อยู่อาศัยเพื่อให้เหมาะสำหรับการใช้ชีวิตในวัยสูงอายุ เช่น จัดห้องนอนไว้ชั้นล่าง ติดตั้งราวช่วยพยุงบริเวณห้องน้ำ/ บันได/ เตียงนอน เปลี่ยนส้วมเป็นแบบชักโครก (นั่งช้อยขา)			
32. ท่านวางแผนกู้เงินหรือเตรียมเงินที่จะสร้างที่อยู่อาศัย			
33. ท่านศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสถานสงเคราะห์คนชรา			



แบบสัมภาษณ์ข้อมูลสถานการณ์ชุมชน

โครงการวิจัยการเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัย:กรณีศึกษาชุมชนตำบลบุงหวาย

อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

คำชี้แจง: แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อเป็นกรอบแนวคิดการตั้งประเด็นคำถามอย่างมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน แบ่งเป็น 9 ด้าน

ถามเรื่องอะไร	ใช้คำถามอะไร	ใช้วิธีใดในการเก็บข้อมูล	ถามใคร	ใครเป็นผู้เก็บข้อมูล
1.ประวัติความเป็นมาของชุมชน	- เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านปีไหน ก่อตั้งมาอย่างไรจนถึงปัจจุบัน - การอพยพเคลื่อนย้ายของชาวบ้าน - ในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงช่วงไหน อย่างไร - การเปลี่ยนแปลงในทุกช่วง 5 ปีเป็นอย่างไร - จุดเด่น ของ ชุมชน มีอะไรบ้าง	1. สัมภาษณ์ 2. ทำเส้นแบ่งเวลา 3. เอกสารข้อมูลจาก อบต.	1. ผู้สูงอายุในชุมชน ได้แก่ - พ่อใหญ่สุดตา ดำริ - พ่อกงกล้า ประธานผู้สูงอายุ - ตาเชียม คำประสงค์ - หลวงตาสี วัดบ้านดอนชาติ 2. ข้อมูลจาก อบต.; คุณฝน	1. ผู้ใหญ่บ้าน 2. กำนัน 3. สอบต. 4. อสม. 5. อาสาสมัคร

ถามเรื่องอะไร	ใช้คำถามอะไร	ใช้วิธีใดในการเก็บข้อมูล	ถามใคร	ใครเป็นผู้เก็บข้อมูล
2.วัฒนธรรม ความเชื่อ	1. ในแต่ละเดือน /ปี มีประเพณีหรือบุญอะไรบ้าง 2. ตำนาน ความเชื่อของคนในพื้นที่ ได้แก่ หมอจ้ำ หมอทรง หมอพรหม	1. สัมภาษณ์ 2. ภูมิตินวัฒนธรรม	1. พระสงฆ์ประจำวัดในชุมชน 2. ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน 3. มัคทายาวัด	1. ผู้ใหญ่บ้าน 2. กำนัน 3. สอบต. 4. อสม. 5. อาสาสมัคร
3.เศรษฐกิจชุมชน	<u>พื้นที่บึงหวาย</u> การทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ไผ่ ไม้กวาดทางมะพร้าว มีความเป็นมาอย่างไร	การสอบถาม สัมภาษณ์	1.ประธานกลุ่มเฟอร์นิเจอร์-รองนายกฯสมศักดิ์ 2.นายไส สุกุลงาม	1.ผู้ใหญ่บ้าน ชื่อชวน 2.ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 3.อาสาสมัคร ทีมวิจัย
	<u>พื้นที่วังยาง</u> - การเลี้ยงปลาในกระชัง - ผักหนอกเงินแสน ผักแขยงเงินล้าน (การปลูกใบบัวบกและผักแขยง)	การสอบถาม สัมภาษณ์	ผู้ประกอบการอาชีพเลี้ยงปลาบ้านวังยาง -คุณนุจรีน -คุณพรชัย	1. ผู้ใหญ่บ้าน ชื่อชวน 2. ผู้ชายผู้ใหญ่บ้าน 3. อาสาสมัคร ทีมวิจัย
	-การขายของตามสี่แยกไฟแดง เช่น ขายถั่วลิสง ม่วงพวงมาลัย ข้าวโป่ง ผักบัว	การสอบถาม สัมภาษณ์	ผู้ประกอบการอาชีพค้าขาย คุณสายทอง สลักลาย	1. ผู้ใหญ่บ้าน ชื่อชวน 2. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 3. อาสาสมัคร ทีมวิจัย

ถามเรื่องอะไร	ใช้คำถามอะไร	ใช้วิธีใดในการเก็บข้อมูล	ถามใคร	ใครเป็นผู้เก็บข้อมูล
4. ทรัพยากรชุมชน 5. แผนผังชุมชน 6. ภูมิประเทศ 7. ผลผลิตทางการเกษตร	1. พืชเศรษฐกิจ 2. สถานที่ท่องเที่ยว 3. สถานที่สำคัญ ได้แก่ บึงบัว 4. วัด 5. แหล่งน้ำ 6. ป่าชุมชน	1. การสำรวจ 2. ทำแผนผังทรัพยากรชุมชน 3. ประชุมกลุ่ม 4. สัมภาษณ์	1. ผู้ประกอบการ 2. ผู้เฒ่าผู้แก่ 3. อบต.	ทีมวิจัยชุมชน
8. เครือญาติคนในชุมชน	ประวัติตระกูลเด่นๆ ในชุมชน ได้แก่ - ดาวประสงค์ : บ้านวังยาง - ดำริ : บ้านทุ่งบอน - บุสภาค : บ้านทุ่งบอน - สิงห์โตโครต : บ้านโนนบอน	- การสอบถาม สัมภาษณ์ - แผนผังเครือญาติ	ตัวแทนตระกูลเด่นๆ ในชุมชน	ทีมวิจัยชุมชน
9. สถานการณ์สุขภาพของคนในชุมชน	1. โรคที่พบบ่อยในชุมชน 2. ผู้ป่วย NCD ในชุมชน 3. ข้อมูลสุขภาพผู้สูงอายุ	- ดูข้อมูลในระบบ JHCIS (JHCIS ; Java Health Center Information System เป็นโปรแกรม	- รพสต.	- รพสต. - ทีมวิจัยชุมชน

ถามเรื่องอะไร	ใช้คำถามอะไร	ใช้วิธีใดในการเก็บข้อมูล	ถามใคร	ใครเป็นผู้เก็บข้อมูล
		ระบบงานโรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบล และศูนย์สุขภาพชุมชน) - การสอบถาม สัมภาษณ์ - ประชุมกลุ่มผู้ป่วยใน ชุมชน		

ภาคผนวก ค

รูปภาพ

1. การค้นหาปัญหา



การค้นหาคำปัญหา

2. การพัฒนาโจทย์วิจัย



พัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับชาวบ้าน

3. การจัดประชุมชี้แจงโครงการ



ประชุมเพื่อชี้แจงโครงการและค้นหาทีมวิจัยชุมชน

4. กระบวนการวิจัย

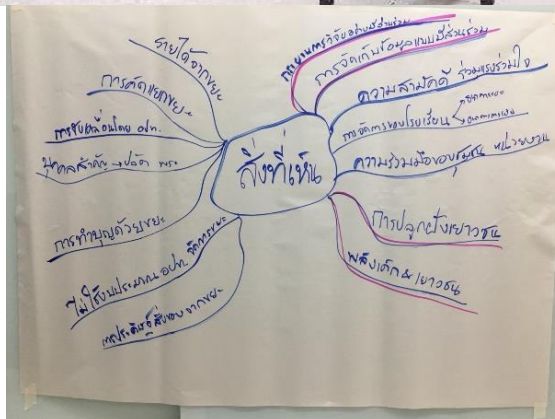


อบรมกระบวนการวิจัยร่วมกับทีมโหนดวิจัย



ถ่ายทอดกระบวนการวิจัยสู่ชุมชน

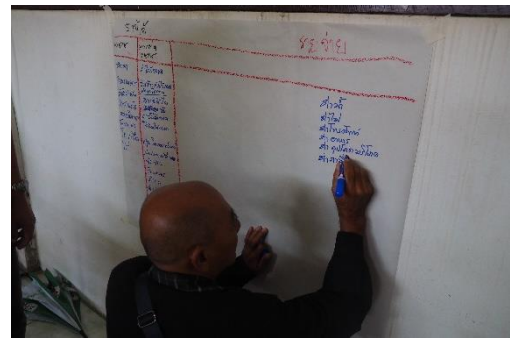
A group of approximately 12 people are seated in a room with light green walls and a white floor. They are arranged in two rows, facing two large whiteboards and two small monitors. The monitors display a video of a person in a red shirt. The whiteboards are empty. The room has a simple, functional appearance with a whiteboard on the left wall and a small table with a water bottle and other items on the right.



ภาคผนวก ค

6. การเก็บข้อมูลในชุมชน





ภาคผนวก ง

รายชื่อทีมวิจัย

โครงการวิจัยการเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัย:

กรณีศึกษาชุมชนตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

ทีมวิจัยหลัก

นายสิทธิชัย ใจงาน	วิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
นางรัตนา เล็กสมบูรณ์	วิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
นางสาวฐิติรัช งานฉมั่ง	วิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
นายสง่า ทับทิมหิน	วิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
นันทยา กระสวยทอง	วิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ทีมวิจัยชุมชน

นายสมบูรณ์ โสภีพันธ์	นายก อบต. บึงหวาย
นางสำราญ กิจธรรม	เลขานุการนายก อบต. บึงหวาย
นางกรองแก้ว ทองถม	ฝ่ายประชาสัมพันธ์ อบต. บึงหวาย
นายธีรวัฒน์ พิมพ์ชาย	ผอ.รพ.สต.โนนน้อย
นางรัชณี ขุมเงิน	ผอ.รพ.สต.ทุ่งบอน
นางสายพิน พิมพ์ชาย	รพ.สต.โนนน้อย
นางจิตตรา ดันเจริญ	รพ.สต.ทุ่งบอน
นายทอง การุณรัตน์	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 1
สัมฤทธิ์ ขวัญยืน	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 3
นางปราณี สุชาติประคัลภ์	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 4
นายสำลี วันแสวง	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 9
นายบุญเลี่ยม ไพฑูรย์พิมพ์	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 10

นายณรงค์ พิมพ์ชาย	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 11
นายองอาจ กำแก้ว	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 19
นายทองพล อุดรา	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 8
นายจันทร์ ฝาตา	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 19
นายกกล้า ไสภาพรหม	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 2
นายบุตรดี บุสภาค	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 16
นายสมร บุญพัว	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 15
นายสุกรี วงศ์ปัญญา	ตัวแทนผู้สูงอายุ หมู่ 15
นางสาวทองใบ ทองสุข	กลุ่ม อสม.และผู้บริหาร
นางสาวสัง ชนะดี	กลุ่ม อสม.และผู้บริหาร
นางกัญญาอินทพรหม	กลุ่ม อสม.และผู้บริหาร
นางสาวจันทร์เพ็ญ ที่คำแก้ว	กลุ่ม อสม.และผู้บริหาร
นายณรงค์ บุสราก	กลุ่ม อสม.และผู้บริหาร
นางหนูเลี่ยนพิมบุตร	กลุ่ม อสม.และผู้บริหาร
จิตตา ไสภาพิมพ์	กลุ่ม อสม.และผู้บริหาร
นายอนุชา วงศ์ห้วง	กำนันตำบลบึงหวาย
นายสรายุทธิ วงศ์เจริญ	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1
นายทองอินทร์ เลิศอุดม	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 3
นายปาง อุดภู	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 7
นายบุญมี บुरาไกร	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 8
นายบุญขึ้น พรหมสิงห์	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 9
นายไพรวัด บुरาไกร	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 11
นายรัศมี มณฑียรอาจ	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 18
นายบุญเยี่ยม ศิลาทิพย์ ผดุง	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 19
นายกฤษณะ ผลพล ผดุง	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 2
นายชวน พิลลาอาจ	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 5
นายวินัย สุกนายนัย	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 13
นายไพศาล สิงตโคตร	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 10

นายสนอง พรหมลี	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 20
นายณรงค์ บุสภาค	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 16
นายไพโร คาวประสงค์	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 17
นายเข้มทอง คำประสงค์	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 15
นายเจริญ กุลาราช	ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6

ภาคผนวก จ

การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย

การประเมินสมรรถนะผู้สูงอายุและผู้พิการด้วยแบบประเมินความสามารถในการประกอบกิจวัตรประจำวัน ดัชนีบาร์เธลเอดีแอล (Barthel Activities of Daily Living : ADL) และมาตรฐานกลางประเมินความพิการ (International Classification of Functioning, Disability and Health: ICF)

โดย นายธีรวัฒน์ พิมพ์ชาย

ผู้อำนวยการ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลโนนน้อย

จากยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ของกระทรวงสาธารณสุข การให้การดูแลผู้สูงอายุคืออีกหนึ่งเรื่องที่สำคัญของยุทธศาสตร์ชาติ สังคมไทยกำลังก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัว การให้การดูแลผู้สูงอายุผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ เป็นภาระกิจสำคัญของกระทรวงสาธารณสุข นักวิจัยในฐานะบุคลากรของกระทรวงสาธารณสุขที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานบริการปฐมภูมิ หรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพสต.) การให้การดูแลผู้สูงอายุ ผู้พิการและผู้ป่วยติดบ้านติดเตียง ต้องทำงานประสานกับหน่วยงานในพื้นที่ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและเครือข่ายบุคลากรสาธารณสุขในพื้นที่ คืออาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ร่วมกับทีมหมอครอบครัวทุกระดับ ทั้งระดับอำเภอ ระดับตำบล ระดับชุมชน เมื่อได้มาเข้าร่วมเป็นทีมวิจัยในพื้นที่ของโครงการ “การเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัย: กรณีศึกษาชุมชน ตำบลบึงห้วย อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี” สัญญาเลขที่ RDG61E0048 โดยมีอาจารย์สิทธิชัย ใจขาน วิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นหัวหน้าโครงการมีวัตถุประสงค์เพื่อหารูปแบบการเตรียมความพร้อมเมื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนของชาวบ้านตำบลบึงห้วย

สำหรับกระบวนการขั้นตอนการดำเนินงานของโครงการได้จัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการช่างชุมชนจิตอาสา ซึ่งจัดขึ้นระหว่างวันที่ 25-26 กรกฎาคม 2562 ณ ห้องประชุมชั้น 3 สำนักงานพลังงานจังหวัดอุบลราชธานี และสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลบึงห้วย โดยมีทีมวิทยากร ซึ่งเป็นคณาจารย์จากศูนย์ออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อทุกคน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม (Universal Design Center: MSU-UDC) มาให้ความรู้ในการประเมินสมรรถนะของผู้พิการและสุขภาพของผู้สูงอายุตามแนวคิดของ ICF (International Classification of Functioning, Disability and Health) ทำให้บุคลากรทางด้านสาธารณสุขร่วมกับภาคีเครือข่าย อสม. ซึ่งเป็นทีมวิจัยชุมชนสามารถประเมินสมรรถนะของผู้สูงอายุและผู้พิการในชุมชนซึ่งเดิมบุคลากรด้านสาธารณสุขจะมีความรู้ความเข้าใจในการคัดกรองผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิงโดยประเมินจากความสามารถในการประกอบกิจวัตร

ประจำวัน (Barthel Activities of Daily Living : ADL) อยู่แล้วแต่เมื่อได้ความรู้เพิ่มเติมทำให้สามารถผสมผสาน กระบวนการประเมิน ADL และ ICF เพื่อใช้วางแผนให้การดูแลผู้สูงอายุและผู้พิการในชุมชนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมโดยทดลองปฏิบัติการในการปรับสภาพบ้าน 2 หลังของคุณยายดี พยารัตน์ บ้านบึงหวายและคุณยายปลั่ง ยืนยง บ้านท่าบอย ต.บึงหวาย อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี พบว่าเมื่อลงพื้นที่จริงการใช้การประเมินทำให้มีความรอบด้าน ครอบคลุมโดยคำนึงถึงการใช้ประโยชน์อย่างแท้จริงในชีวิตประจำวันของผู้ด้อยโอกาสที่ได้รับการประเมิน เมื่อนำข้อมูลมาจัดลำดับความจำเป็นของผู้ด้อยโอกาสทำให้คณะกรรมการกองทุนช่างชุมชนตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม ไม่มีข้อกังขาจากทุกฝ่าย ได้รับการยอมรับจากผู้เกี่ยวข้อง

นับเป็นโอกาสดีๆ ที่ได้เข้าร่วมโครงการวิจัยการเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัยฯ กับทีมนักวิชาการของมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งอาจจะเป็นจุดเริ่มต้นเล็กๆ ของคนทำงานปฐมภูมิแต่อาจจะเป็นก้าวที่ยิ่งใหญ่ในการดูแลผู้สูงวัยในพื้นที่ต่อไป



การปรับสภาพบ้านผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสโดยช่างชุมชนตำบลบึงหวาย

นายสิทธิชัย ใจงาน

วิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและทางสังคมทำให้ตำบลบึงหวายอำเภอวารินชำราบจังหวัดอุบลราชธานีมีความเจริญและพัฒนาเป็นชุมชนเมืองมากขึ้นสังเกตได้จากการมีร้านสะดวกซื้อต่างๆร้านค้าขนาดใหญ่ และตลาดนัดเกิดขึ้นในชุมชนเพิ่มมากขึ้นในขณะที่อัตราการเกิดของประชากรนั้นสวนทางกับสภาพความเติบโต ของชุมชนส่งผลให้ชุมชนตำบลบึงหวายได้ก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมสูงวัยผลนั้นทำให้บ้านในชุมชนหลายหลังมีผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้นวัยแรงงานมีจำนวนลดลงจึงนำมาสู่การจัดทำโครงการเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัย: กรณีศึกษาชุมชนตำบลบึงหวายอำเภอวารินชำราบจังหวัดอุบลราชธานี รหัสโครงการ RDG61E0048 โดยได้รับงบประมาณจากจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีเป้าหมายเพื่อพัฒนากิจกรรมรองรับสังคมสูงวัยของตำบล

บ้านเรือนจำนวนมากในชุมชนซึ่งอยู่อาศัยมาตั้งแต่ดั้งเดิมเริ่มไม่เหมาะสมกับวัยของผู้สูงอายุหลายครอบครัวมีความสามารถและกำลังทรัพย์ที่พอจะปรับปรุงสภาพบ้าน แต่หลายครอบครัวยังขาดโอกาสที่จะปรับสภาพบ้านเพราะมีฐานะยากจน จากการดำเนินโครงการช่วงของการเก็บข้อมูลพบว่ามีทุนเดิมของชุมชนบึงหวายคือมีผู้นำและชุมชนที่มีความสามารถเชิงช่างทั้ง 20 หมู่บ้านทีมวิจัยชุมชนและนักวิชาการจึงร่วมกันจัดตั้งกลุ่ม “ช่างชุมชน” เพื่อเป็นกลุ่มแกนนำในการให้ความช่วยเหลือแก่คนในชุมชนหลังจากก่อตั้งกลุ่มช่างชุมชนจึงได้มีการค้นหาบ้านที่มีความจำเป็นในการปรับสภาพโครงสร้างโดยใช้กระบวนการประเมินสมรรถนะของผู้พิการและผู้สูงอายุ (ICF) ซึ่งได้รับการอบรมจากศูนย์ออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อทุกคน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ควบคู่กับการประเมินสภาพโครงสร้างบ้านจึงได้บ้านกรณีตัวอย่างที่มีความแตกต่างกัน คือ บ้านคุณ ข่ายปลั่ง ยืนยงซึ่งเป็นผู้สูงอายุและพิการ และ คุณ ข่ายดี พยารัตน์ อายุ 86 ปีมีฐานะยากจน ถือเป็นการจุดประกายให้กับชุมชนในการร่วมกันเป็นจิตอาสาช่วยเหลือผู้ที่ขาดโอกาสซึ่งในครั้งนี้ได้รับงบประมาณและวัสดุในการปรับสภาพที่บ้านจากผู้ใจบุญและมีจิตศรัทธาร่วมกันบริจาคโดยใช้งบประมาณหลังละ 20,000 บาทโดยมีคุณวรากร บุราไกร หัวหน้ากองช่างของอบต.บึงหวายเป็นแกนนำกลุ่มช่างชุมชน

โครงการวิจัยการเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัย:

กรณีศึกษาชุมชนตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี



การใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่ ด้านสังคม

การดำเนินงานของกลุ่มช่างชุมชนทำให้บ้านทั้งสองหลังได้รับการปรับปรุงสภาพให้ดีขึ้นและเหมาะสมยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นพื้นทางเดิน ประตู หน้าต่าง ห้องน้ำและห้องนอน ในวันมอบบ้านคุณยายปลั่ง ได้กล่าวพร้อมความดีใจว่า “เป็นบุญผลาใหญ่” ที่ได้รับความช่วยเหลือในครั้งนี้ เพราะที่ผ่านมาตนเองมีสภาพกล้ามเนื้ออ่อนแรงจากการพลัดเตียงนอน ทำให้ต้องใช้ ชีวิตด้วยความยากลำบากไม่สามารถเดินทางไปไหนได้สะดวกเหมือนเดิม สำหรับบ้านคุณยายดินั้น แตกต่างกันด้วยสภาพตัวบ้านที่มีความทรุดโทรมมากกว่าอีกทั้งยังไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่อยู่ของตนเองจึงทำให้ขาดโอกาสที่จะได้รับการช่วยเหลือจากหลายหน่วยงาน ปัจจุบันก็ได้รับการรับสภาพบ้านโดยทีมช่างชนเช่นเดียวกัน โดยนายอนชว วงศ์หวั่งก้านันตำบลบึงหวายเป็นอีกผู้หนึ่งที่มีส่วนในการผลักดันกิจกรรมในระดับชุมชนได้กล่าวว่า “โครงการนี้เป็นบรรทัดฐานของชุมชนในการที่จะช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส” ซึ่งมีการจัดมอบบ้านที่ได้รับการปรับปรุงให้แก่คุณยายทั้งสองท่าน โดยมีนายอำเภอวารินชำราบพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัด อุบลราชธานีเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนในวันที่ 13 สิงหาคม 2562 (http://www.ubu.ac.th/new2018/news_read.php?id=17041)

โครงการวิจัยการเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัย:
กรณีศึกษาชุมชนตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี



ผลที่เกิดขึ้นไม่เพียงแต่เกิดกับบ้านทั้งสองแห่ง แต่ยังส่งผลให้เกิดผลทางสังคมจากการมีส่วนร่วมและความสามัคคีของชาวบ้านหลายกลุ่ม หลายอาชีพมาร่วมมือกันกับหน่วยงานระดับท้องถิ่น ได้แก่ อบต. และรพ.สต. อสม. ที่อาสาทำงานด้วยใจที่เสียสละทำให้เห็นเป็นรูปธรรมของสังคมเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน จากการดำเนินกิจกรรมในครั้งนี้ ทำให้กองสวัสดิการของ อบต. พัฒนาแนวทางรูปแบบการพิจารณาและวิธีการปรับสภาพบ้านของผู้ด้อยโอกาสในที่จะได้รับงบประมาณซ่อมแซมจากสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้อีกต่อไป

ศูนย์การเรียนรู้การออมต้นไม้ตำบลบึงหวาย

การใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่ ด้านสิ่งแวดล้อม

โดย จำสิมเอกรพล คณะเศรษฐี

นิติกรปฏิบัติการ องค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย

ป่าคือชีวิต เป็นปอดของโลกเป็นธนาคาร เป็นซูเปอร์มาร์เก็ต ที่สำคัญของชุมชนป่ายังเป็นแหล่งที่ให้ความชุ่มชื้น ความร่มเย็น เป็นที่อยู่ของเห็ดชนิดต่างๆ รวมทั้งประโยชน์จากเนื้อไม้เอง ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลบึงหวายก่อตั้งขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2553 คณะผู้บริหารและคณะกรรมการ ศูนย์ฯ รวมทั้งผู้นำชุมชนได้ให้ความสำคัญในเรื่องของการปลูกต้นไม้ การรักษาป่า การเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับชุมชน เมื่อทีมวิจัยชุมชนตำบลบึงหวายได้เข้าร่วมในการขับเคลื่อนโครงการวิจัยการเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัย: กรณีศึกษาชุมชนตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี สัญญาเลขที่ RDG61E0048 โดยมีอาจารย์สิทธิชัย ใจขาน วิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีเป็นหัวหน้าโครงการ ได้มีโอกาสพาผู้นำชุมชนส่วนหนึ่งพร้อมเจ้าหน้าที่ศูนย์และชาวบ้านไปศึกษาดูงานธนาคารต้นไม้ที่อำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2562 ได้ความรู้การออมต้นไม้เพื่อความมั่นคงในชีวิตของลูกหลานในอนาคต สร้างแรงบันดาลใจที่ปลูกต้นไม้มีค่าเช่นไม้ยางนา ต้นประดู่ ต้นสัก ต้นพะยูง ฯลฯ ในที่ดินของตนเอง ซึ่งในขณะนั้นนโยบายของภาครัฐก็ปลดล็อกการปลูกไม้หวงห้ามโดยการแก้ไขพ.ร.บ.ป่าไม้มาตราที่ 7 ทำให้ประชาชนสามารถประกอบอาชีพปลูกป่าเศรษฐกิจ สร้างรายได้โดยไม่ผิดกฎหมาย

ภายหลังจากศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มเติมความรู้และประสบการณ์แล้วเจ้าหน้าที่ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีประจำตำบลบึงหวาย ได้มีการปรับปรุงต่อเติมเรือนเพาะชำกล้าไม้เพิ่มขึ้น การประสานหน่วยงานของป่าไม้เพื่อขอรับพันธุ์กล้าไม้ต่างๆ นำเข้ามาไว้แจกจ่ายให้กับผู้ต้องการนำต้นไม้ไปปลูกเพิ่มเติมในพื้นที่ของตน รวมทั้งการจัดกิจกรรมปลูกต้นไม้ในวันสำคัญต่างๆ โดยเชิญหน่วยงานในพื้นที่ตำบลบึงหวายทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกต้นไม้ รวมทั้งแจกจ่ายพันธุ์กล้าไม้ให้กับส่วนรวมเพื่อนำไปปลูกไว้ในพื้นที่สาธารณะ เช่น โรงเรียน สถานีตำรวจ อีกทั้งได้ตั้งเป้าหมายร่วมกันที่จะพาผู้นำชุมชน ประชาชนในพื้นที่ ส่วนราชการต่างๆ รวมทั้งนักเรียนได้มาร่วมกันปลูกต้นไม้เพิ่มเติมในป่าชุมชนของแต่ละหมู่บ้านเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวและเป็นผู้เฝ้าของชุมชนในอนาคต

ปัจจุบันมีต้นกล้าที่เพาะพันธุ์ไว้แจกจ่ายประชาชนที่สนใจกว่า 700 ต้น อาทิ ต้นยางนา ต้นพยุง ต้นหวาย อินทนิล เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี อาคารห้องประชุม ซึ่งเป็นที่ทำการประสานงานเรื่อง การเกษตรต่างๆ ของตำบลแล้วก็ยังเป็นสถานที่อนุรักษ์ สิ่งของ เครื่องใช้ เครื่องหาปลาต่างๆ ของ

โครงการวิจัยการเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัย:

กรณีศึกษาชุมชนตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

ชุมชน เป็นสถานที่พักผ่อน เป็นศูนย์อนุรักษ์ควายเผือก รวมทั้งเป็นสถานที่ศึกษาดูงานของหน่วยงานที่สนใจการทำหัตถกรรม งานฝีมือ การปลูกผักพื้นบ้าน เช่น การทำแครงไม้ไผ่ การทำไม้กวาดทางมะพร้าว ไม้กวาดก้านตาล การทำนาผักแขยง ผักหนอกหรือใบบัวบก การทำนาบัว ซึ่งเป็นต้นแบบของจังหวัดอุบลราชธานี ที่ผ่านมาก็มีหน่วยงานจากจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ นครราชสีมา ฯลฯ เข้ามาศึกษาดูงาน

ในการจัดสรรงบประมาณที่ผ่านมาของปีงบประมาณ 2562 องค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวายได้เห็นความสำคัญจึงได้บรรจุเข้าในแผนพัฒนาตำบล โดยได้จัดสรรงบประมาณให้ปีละ 1 ล้านบาท สำหรับการพัฒนาในพื้นที่ศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยีการเกษตรประจำตำบลบึงหวาย เพื่อเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ต้นไม้ต่างๆ ให้กับประชาชนในพื้นที่และใกล้เคียง “ป่าไม้มีความสำคัญคุณูปการมณีนันล้ำค่าของแผ่นดิน ทุกชีวินจะอยู่ลำบากหากขาดป่าไม้ในแผ่นดิน” ผลที่ได้รับจากการดำเนินการจะทำให้เพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับตำบลบึงหวาย



การรองรับสังคมสูงวัยบึงหวายสู่การสื่อสารสาธารณะ

นายสิทธิชัย ใจพาน

วิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นตำบลหนึ่งของประเทศไทยที่ก้าวเข้าสู่การเป็นพื้นที่ซึ่งมีสัดส่วนของผู้สูงอายุมากกว่า ร้อยละ 10 หรือที่เรียกกันว่า “สังคมสูงวัย” ด้วยความสำคัญของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจึงนำมาสู่การจัดทำโครงการเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัย: กรณีศึกษาชุมชนตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี รหัสโครงการ RDG61E0048 โดยได้รับงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีเป้าหมายเพื่อพัฒนากิจกรรมรองรับสังคมสูงวัยของตำบล ภายใต้ระยะเวลาการดำเนินการกว่า 15 เดือน

กระบวนการทำงานวิจัยสร้างความร่วมมือและสร้างทีมวิจัยในระดับชุมชนผ่านกิจกรรมของงานวิจัยตั้งแต่ขั้นตอนการค้นหาค้นหาคน การสำรวจ การเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งในระดับครัวเรือน ระดับชุมชน โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลายทั้งแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และกระบวนการกลุ่ม ในพื้นที่วิจัยหลักกว่า 13 หมู่ ที่ร่วมกันจากบ้านบึงหวาย บ้านทุ่งบอน บ้านโนนบอน บ้านวังยาง และบ้านท่างอย นำมาสู่การพัฒนากิจกรรม ได้แก่ การออมเงินกับกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.) เพื่อเป็นสวัสดิการของตนเองเมื่อสูงอายุ การออมต้นไม้เพื่อเป็นทรัพย์สินและมรดกแก่ลูกหลานในอนาคต การพัฒนาช่างชุมชนจิตอาสาเพื่อปรับปรุงบ้านให้แก่ผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ทำให้หลายเดือนที่มีกระบวนการขับเคลื่อนในพื้นที่โดยผ่านรูปแบบการทำวิจัย ได้สร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับตัวผู้วิจัยนักวิชาการและนักวิจัยชุมชน เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านสถานที่ เช่น การพัฒนาศูนย์ถ่ายทอดการเรียนรู้การออมต้นไม้ การปรับปรุงสภาพแวดล้อม สวนสาธารณะหนองหอ การปรับปรุงที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส สิ่งต่างๆเหล่านี้ถูกพัฒนาขึ้นเพื่อเป็นการสนับสนุนการเตรียมความพร้อมด้านสภาพแวดล้อมเพื่อผู้คนในชุมชน ที่เกิดขึ้นแบบเป็นรูปธรรมและมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานในหลายรูปแบบ

การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ ด้านคุณภาพชีวิต

กิจกรรมการเตรียมความพร้อมที่ดำเนินงานผ่านการวิจัยเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อรองรับสังคมสูงวัยได้ถูกนำเสนอออกไปสู่ภายนอกพื้นที่วิจัยโดยช่องทางของชุมชนเอง ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ผ่านการประชุมนำชุมชนสัญจรเป็นประจำทุกเดือน การประชาสัมพันธ์ผ่านโลกออนไลน์ด้วยเพจองค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย ไลน์กลุ่มของชุมชน “กลุ่มอภัยบึงหวาย” ทุกครั้ง

โครงการวิจัยการเตรียมความพร้อมของชุมชนกึ่งเมืองเพื่อรองรับสังคมสูงวัย:
กรณีศึกษาชุมชนตำบลบึงห้วย อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

เมื่อมีการจัดกิจกรรมในพื้นที่วิจัย และการสื่อสารในเวทีสาธารณะ ได้แก่ งาน ม.อบ.วิจัย ครั้งที่ 13 ระหว่างวันที่ 11-12 กรกฎาคม 2562 ที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งเป็นการประชุมวิชาการระดับชาติ มีผู้เข้าร่วมงานที่มีความหลากหลายเป็นจำนวนมาก โดยทีมวิจัยชุมชนได้เกิดการพัฒนาทักษะการสื่อสารและการนำเสนอด้วยการเป็นผู้ร่วมนำเสนองานวิจัยในพื้นที่ของตนเอง



นอกจากนี้ยังมีการเผยแพร่ให้แก่องค์กรบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ใกล้เคียงได้รับทราบและเป็นแนวทางการนำไปพัฒนากิจกรรมเพื่อรองรับสังคมสูงวัยของตนเองจากกิจกรรมร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการ พัฒนาศักยภาพแกนนำผู้สูงอายุผ่านกองทุนสร้างเสริมสุขภาพวันที่ 28 สิงหาคม 2562 เวลา 08.00-16.30 น. ณ โรงแรมบ้านสวนคุณตา กอล์ฟ แอนด์ รีสอร์ท ซึ่งหน่วยงานที่เข้าร่วมโครงการล้วนแล้วแต่มีการเบิกจ่ายเงินผ่านกองทุน สปสช. เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการนำเงินงบประมาณมาใช้ประโยชน์เพื่อชุมชนของตนเองต่อไป



เอกสารสืบเนื่องจากการประชุม (Proceedings) งานประชุมวิชาการ มอบ.วิจัย ครั้งที่ 13

แนวทางการเตรียมความพร้อมก่อนสังคมสูงวัยตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ
จังหวัดอุบลราชธานี

สิทธิดีชัย ไชยขาน^{1*} รติมา เล็กสมบูรณ์¹ ส่างทับ ทิมทิน¹ ฐิติรัช งามอัมมิง และ นันทยา กระสวยทอง¹

¹วิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

*E-mail : sitthichai.chaikhang@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากิจกรรมเตรียมพร้อมของประชาชนก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุในตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี การวิจัยนี้ถูกออกแบบขึ้นโดยมุ่งเน้นการศึกษาสถานการณ์และปัญหาของชุมชน ความร่วมมือระหว่างนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยอุบลราชธานีและบุคลากรจากหน่วยงานต่างๆ ในบึงหวาย ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพส่วนตำบล ถูกสร้างขึ้นเพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานวิจัยวิธีการวิจัยที่ใช้ ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่มย่อย โดยผู้เข้าร่วมในการวิจัยนี้ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างพิจารณาตามความสะดวก (Convenience sampling) ซึ่งประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพส่วนตำบล ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ชุมชนผู้สูงอายุ และประชาชนผู้สนใจ

ผลการวิจัยพบว่า ตำบลบึงหวายเป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบท ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร รับจ้าง และอาชีพอิสระ กิจกรรมเพื่อการเตรียมความพร้อมสำหรับสังคมสูงวัยที่เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทและทุนเดิมของพื้นที่มี 2 แนวทาง ได้แก่ 1) การเตรียมความพร้อมด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ผู้สูงอายุมีที่พักอาศัยที่ปลอดภัย โดยการสนับสนุนให้เกิดช่างชุมชนขึ้นในพื้นที่ 2) การเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจ โดยการออมเงินเพื่อรองรับสังคมสูงวัยของทุกช่วงวัยและการเตรียมความพร้อมโดยการออมด้วยต้นไม้เพื่อเป็นทรัพย์สินในอนาคต

การวิจัยนี้เสนอแนะ ภาครัฐควรมีกิจกรรมรองรับผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ มีนโยบายการออมเงิน ให้ความรู้เกี่ยวกับการวางแผนการเงินเพื่อการเกษียณอายุ และจัดหาอาชีพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ นอกจากนี้ การพัฒนาแนวทางการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ และการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยให้ปลอดภัยสำหรับการใช้ชีวิตของผู้สูงวัยเป็นสิ่งจำเป็นเช่นกัน

คำสำคัญ : การเตรียมความพร้อม สังคมผู้สูงอายุ ตำบลบึงหวาย

A Development of Preparation Activities for Aging Society in
Bungwai Sub-District, Warin Chamrab District, Ubon Ratchathani Province

Sitthichai Chaikhan^{1*} Ratana Leksomboon¹ Sanga Tabtimhin¹

Thitirat Nganchamung¹ and Nantaya Krasuaythong¹

¹ College of Medicine and Public Health, Ubon Ratchathani University, Thailand

*E-mail : sitthichai.chaikhang@gmail.com

Abstract

The participatory action research (PAR) aimed to develop preparation activities for aging society in Bungwai Sub-District, Warin Chamrab District, Ubon Ratchathani Province. It was designed by focusing on community situations and community problems. A collaboration between academic researchers from Ubon Ratchathani University and local staffs from Bungwai agencies, i.e. Sub-district administration organization, and sub-district health promoting hospitals was established for research operations. Research methods included interviews, observations, and focus group discussions. Research participants from a variety of sectors were selected by using convenience sampling technique; there were such as staffs of Sub-district

วันที่ 11-12 กรกฎาคม 2562 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

administration organization, staffs of sub-district health promoting hospitals, community leaders, village health volunteers, senior citizen clubs, and interested people.

Results showed that Bungwai sub-district was considered as a semi-urban community. Most peoples were agriculturalists, employees, and freelances as careers. The activities prepared for ageing society consisted of 2 approaches: 1) Environment preparation for safety living of elderly people by supporting community technicians; 2) Economic preparation for all population by both ways of saving money with the National Saving Fund for retirement and saving money with economic tree plantations to earn money.

This research suggested that effective activities for ageing society preparation, a money saving policy, sufficient knowledge regarding money planning for retirement, and appropriate careers for the elderly should be provided by the government. Developing a guideline for elderly healthcare and improving safety living environments for the elderly were also required.

Keywords : Preparation, Aging Society, Bungwai Sub-District

บทนำ

ประเทศไทยกลายเป็นสังคมสูงวัยมาตั้งแต่ 10 ปีที่ผ่านมาเกือบทุกจังหวัดในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทยเข้าสู่สังคมสูงวัยแล้วและดัชนีการสูงวัยมากกว่าร้อยละ 60 (ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร, 2557) โดยประเทศไทยจัดอยู่ในกลุ่มสังคมสูงวัยของกลุ่มประเทศอาเซียนเป็นอันดับที่ 2 รองจากประเทศสิงคโปร์ (ปราโมทย์ ปราสาททูล, 2556) ในปี 2559 มีประชากรสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) จำนวน 11 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 16.5 ของประชากรทั้งหมด 65.9 ล้านคน (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2552) ซึ่งมีสัดส่วนของผู้สูงอายุเกือบ 1 ใน 5 ของประชากรทั้งหมดแต่การเปลี่ยนเป็นประชากรสูงวัยของไทยนั้นเกิดขึ้นในระยะเวลาที่สั้นกว่ามากเมื่อเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยพบว่ามี การเพิ่มของประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปจากร้อยละ 7 เป็น ร้อยละ 14 ในเวลาเพียงประมาณ 22 ปี (วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ, 2556) ในขณะที่การเกิดที่ลดลงอย่างมากมีประชากรไทยเพิ่มขึ้นไม่ถึง 6 ล้านคน ใน 20 ปี ที่ผ่านมา สัดส่วนของประชากรวัยเด็ก (อายุต่ำกว่า 15 ปี) ลดต่ำลงอย่างมากจากร้อยละ 35 เหลือประมาณร้อยละ 18 ประชากรทั้งหมด มีการคาดประมาณว่าใน พ.ศ. 2562 จะเป็นครั้งแรกที่ประเทศไทยมีประชากรสูงอายุมากกว่าประชากรวัยเด็ก (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2552) ซึ่งประเทศไทยจะเป็นสังคมสูงวัยอย่างสมบูรณ์ ในปี 2564 และเป็นสังคมสูงวัยอย่างเต็มที่ ในปี 2574 (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2560)

ตำบลบุ่งหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นหนึ่งในตำบลที่มีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของชุมชนจากชุมชนชนบทเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบทแล้ว ทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น เนื่องจากการเข้าถึงระบบบริการสุขภาพที่ดีขึ้น โดยมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) จำนวน 2 แห่ง ในเขตพื้นที่ตำบลบุ่งหวาย (จำนวน 20 หมู่บ้าน) ทำให้ประชาชนมีอายุที่ยาวนานมากขึ้น แต่สภาพความเป็นชุมชนเมืองที่มากขึ้นส่งผลให้ครอบครัวมีขนาดที่เล็กลง อัตราการเกิดที่ลดลง ส่งผลให้ตำบลบุ่งหวายได้เข้าสู่สังคมสูงวัยแล้ว โดยข้อมูลจากเอกสารสรุปผลการดำเนินงาน ประจำปี 2560 พบว่ามีผู้สูงอายุ (ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป) จำนวน 1,602 คนจากจำนวนประชากรทั้งหมดในตำบล 11,670 คน โดยมีสัดส่วนของผู้สูงอายุ ร้อยละ 13.73 ปี 2560 ที่ผ่านมา ในขณะที่ประชากรวัยแรงงาน (อายุ 15-59 ปี) มีจำนวน 8,094 คน (ร้อยละ 61.53) รวมถึงการมีอัตราการเกิดต่ำทำให้ประชากรในวัยทำงานมีจำนวนลดลงซึ่งในอีก 5 ปี ข้างหน้าจะมีประชากรในตำบลบุ่งหวาย (อายุระหว่าง 55-59 ในปีปัจจุบัน) ที่เป็นผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นอีก จำนวน 680 คน หรือ คิดเป็นร้อยละ 5.83 ของประชากรทั้งหมด ทำให้ในปี 2566 สัดส่วนของผู้สูงอายุเพิ่มสูงมากยิ่งขึ้น และเข้าใกล้สถานการณ์เป็นสังคมสูงวัยโดยสมบูรณ์ตามแนวโน้มพัฒนาการสังคมวัยผู้สูงอายุของประเทศไทย

ดังนั้นการเตรียมความพร้อมให้แก่ชุมชนบุ่งหวายในการรองรับผู้สูงอายุที่จะเพิ่มมากขึ้นในอนาคตจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องมีการมีรูปแบบที่สอดคล้องและตรงกับความต้องการของประชาชนในชุมชนดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ซึ่งการดำเนินงานที่ผ่านมาของหน่วยงานในเขตพื้นที่ตำบลบุ่งหวายนั้นยังไม่ได้หาแนวทางในการเตรียมความพร้อมในการรองรับสังคมผู้สูงอายุอย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารสืบเนื่องจากการประชุม (Proccedings) งานประชุมวิชาการ มอบ.วิจัย ครั้งที่ 13

วัตถุประสงค์

เพื่อหาแนวทางพัฒนากิจกรรมเตรียมความพร้อมของประชากรก่อนวัยสูงอายุเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ตำบลบึงหวาย อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

วิธีการวิจัย

รูปแบบการวิจัยและการสุ่มตัวอย่าง

การศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างทีมวิจัย อาจารย์ และชุมชน ในการค้นหาปัญหาตลอดจนหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วยคนในชุมชนเอง ซึ่งเป็นเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นศึกษาเฉพาะกรณีตามปรากฏการณ์ที่พบ โดยใช้เทคนิคกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้แลกเปลี่ยนการทำงาน เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่มย่อย โดยเป็นการศึกษาบริบทชุมชน ปัญหาในชุมชน สถานการณ์ในชุมชนผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มแกนนำในชุมชน โดยข้อมูลที่ได้จะนำมาวิเคราะห์และนำเสนอแบบพรรณนา สำหรับการสุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นแบบวิธีการสัมภาษณ์ โดยการสุ่มตัวอย่างไม่ใช้ความน่าจะเป็น (Nonprobability sampling) แบบวิธีที่เรียกว่า การสุ่มตัวอย่างพิจารณาตามความสะดวก (Convenience Sampling) (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2538) โดยลักษณะของกลุ่มบุคคลได้มาจากเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพส่วนตำบล ผู้นำชุมชน อสม. ชมรมผู้สูงอายุ และประชาชนผู้สนใจ ได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้ง

เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

เครื่องมือการค้นหาค้นหาข้อมูลจากการวิจัยโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพในกระบวนการสัมภาษณ์ การจัดสนทนากลุ่ม และการระดมความคิดเห็นมีรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1) เครื่องมือศึกษาบริบทชุมชนและสถานการณ์ชุมชนโดยผ่านเครื่องมือการวิเคราะห์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal :PRA) เช่น ผังทรัพยากร โองาชีวิต และข้อมูลด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และ สังคม เครื่องมือการสำรวจชุมชน (Duality of community analysis) มี 2 มิติ คือ 1.การค้นหาปัญหาของชุมชนโดยใช้เครื่องมือค้นหามีปัญหา 2.การค้นหาทุนของชุมชน โดยใช้แนวคิดทุนทางสังคมของปิแอร์ บูดีเยอร์ (Pierre Bourdieu) แบ่งออกเป็น 5 ทุน ได้แก่ ทุนเศรษฐกิจ ทุนวัฒนธรรม/ทุนความรู้ ทุนทางสังคม ทุนสัญลักษณ์ และทุนประสบการณ์ในอดีต

2) ข้อคำถามการสนทนากลุ่ม (Focus group) เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมในการรองรับสังคมสูงวัยระดับชุมชน ข้อมูลประกอบด้วย ต้นทุน/ทุนเดิมของชุมชนในการเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อที่จะเข้าสู่สังคมสูงวัย

กระบวนการในการพัฒนาเครื่องมือและเก็บข้อมูลในการวิจัย

- นักวิจัยหลักศึกษาหลักการและวิธีการสร้างเครื่องมือจากเอกสารแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและศึกษาตัวอย่างเครื่องมือจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสังคมสูงวัย
- ทีมวิจัยชุมชนเข้าร่วมการอบรมการสร้างเครื่องมือที่จัดโดยทีมที่เลี้ยงเพื่อทำความเข้าใจและเพื่อเป็นแนวทางการจัดทำเครื่องมือเก็บข้อมูล
- ประชุมทีมวิจัยเพื่อทำความเข้าใจวิธีการสร้างเครื่องมือและร่วมกันกำหนดเนื้อหาและประเด็นที่จะนำมาสร้างเครื่องมือ



วันที่ 11-12 กรกฎาคม 2562 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ภาพที่ 1 กิจกรรมสร้างเครื่องมือวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ข้อมูลจากการสนทนากับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในประเด็นปัญหาที่เฉพาะเจาะจง โดยมีผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม (Moderator) เป็นผู้คอยจุดประเด็นในการสนทนา เพื่อชักจูงให้กลุ่มเกิดแนวคิดและแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นหรือแนวทางการสนทนาอย่างกว้างขวางละเอียดลึกซึ้ง โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนาในแต่ละกลุ่มประมาณ 6-10 คน ซึ่งเลือกมาจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละครั้ง

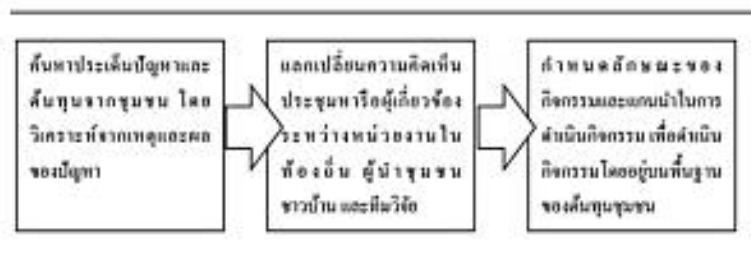
การตรวจสอบข้อมูล

การรวบรวมข้อมูลเพื่อให้มีความครบถ้วน ครบคลุมและตรงกับวัตถุประสงค์การศึกษา ตอบคำถามการวิจัยได้ ทุกครั้งที่มีการเก็บข้อมูล ทีมวิจัยจะนำข้อมูลที่ได้อ้างอิงตรวจสอบร่วมกัน โดยยึดหลักการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) ได้แก่

1) การตรวจสอบด้านข้อมูล โดยพิจารณาแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน 2) การตรวจสอบด้านผู้วิจัย โดยการเปลี่ยนตัวผู้สังเกตหรือสัมภาษณ์ และ 3) การตรวจสอบด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กัน เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน เช่น ใช้วิธีสังเกตควบคู่ไปกับการซักถาม หากพบว่าข้อมูลไม่ถูกต้องทีมวิจัยจะร่วมกันคิดค้นหาผู้รู้ที่จะสามารถให้ข้อมูลที่ชัดเจนได้

สถิติและการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลสถานการณ์ในพื้นที่ ตามเครื่องมือศึกษาชุมชนซึ่งประกอบด้วย เครื่องมือ เส้นประวัติศาสตร์ชุมชน ปฏิทินวัฒนธรรม แผนผังรอบนอก แผนผังรอบใน แผนผังอาคาร โถงชีวิต และข้อมูลด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และ สังคม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (descriptive analysis) การพัฒนากิจกรรมในระยะดำเนินการในพื้นที่วิจัย ทีมวิจัยได้มีการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากการจัดกิจกรรมในเวทีต่างๆ ตั้งแต่เริ่มการค้นหาลาเหตุซึ่งเป็นที่มาของประเด็นปัญหาในการวิจัยจนกระทั่งการเก็บข้อมูลบริบทและต้นทุนของชุมชน โดยใช้กระบวนการประชาคมจากประชาชนในพื้นที่การสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชน ตัวแทนชุมชน และทีมวิจัยชุมชน เพื่อให้ได้กิจกรรมที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน



ภาพที่ 2 กระบวนการในการกำหนดประเด็นกิจกรรม



เอกสารสืบเนื่องจากการประชุม (Proceedings) งานประชุมวิชาการ มอบ.วิจัย ครั้งที่ 13

ภาพที่ 3 การประชุมเพื่อค้นหาประเด็นปัญหาและต้นทุนชุมชน

ผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการด้านผู้สูงอายุของพื้นที่ศึกษา

ในระดับตำบลนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวายได้จัดทำแผนงาน/โครงการของ อปท. ในการพัฒนาชุมชนในด้านสุขภาพร่างกาย จิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม (สิ่งแวดล้อม) ในปีงบประมาณ 2561-2562 ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการสาธารณสุข แผนงานสาธารณสุข เพื่อสนับสนุนเสริมสร้างสุขภาพอนามัยของประชาชน ด้านสวัสดิการของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย (1) โครงการสมทบระบบหลักประกันสุขภาพตำบลบึงหวาย (2) โครงการให้ความรู้ผู้สูงอายุห่างไกลโรค และ (3) กิจกรรมการจ่ายเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ องค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย ได้สนับสนุนงบประมาณสำหรับบริหารจัดการกองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวาย เพื่อสนับสนุนการดำเนินการตามแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การสร้างเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การฟื้นฟูสมรรถภาพ ศูนย์ฟื้นฟูคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและคนพิการ

ส่วนที่ 2 รูปแบบการเตรียมความพร้อมของประชากรก่อนวัยสูงอายุ

ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงตามกระแสโลกนี้ ส่งผลให้ตำบลบึงหวายเกิดการพัฒนารวดเร็ว ทั้งด้านการดูแลสุขภาพ ซึ่งมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลและระบบการดูแลสุขภาพที่มีประสิทธิภาพ ด้านเศรษฐกิจที่มีการขยายตัวของแหล่งงาน สถานที่ท่องเที่ยว วิสาหกิจชุมชน ทำให้ประชาชนมีอาชีพและรายได้เพิ่มขึ้น ส่งผลให้ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แต่การพัฒนาดังกล่าวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลให้เกิดผลกระทบตามมา ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ประเด็นปัญหาของในด้านความพร้อมสำหรับการเตรียมความพร้อมก่อนวัยสูงอายุของชุมชน

ประเด็นปัญหาของชุมชน	ผลกระทบต่อสังคมสูงวัย	แนวทางแก้ไข	ต้นทุนทางสังคม
มิติด้านสภาพแวดล้อม 1. ขาดความพร้อมด้านสภาพแวดล้อมในสถานที่สาธารณะและที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุที่จะมีจำนวนเพิ่มขึ้น	1. ความไม่ปลอดภัยด้านสิ่งแวดล้อมในการดำเนินชีวิต และเกิดความเสี่ยงในการประสบอุบัติเหตุในที่สาธารณะ	1. การพัฒนาและซ่อมแซมถนนที่ชำรุด และติดตั้งโคมถนนเพื่อเพิ่มแสงสว่างในการเดินทาง 2. การปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้มีความเหมาะสมกับผู้สูงอายุมากขึ้น	1. องค์การบริหารส่วนตำบลบึงหวายมีงบประมาณในการซ่อมแซม 2. ทักษะพื้นฐานด้านการทำเฟอร์นิเจอร์ไม้และช่างในพื้นที่
มิติด้านเศรษฐกิจ 1. ขาดการออมเพื่อรองรับการค่าใช้จ่ายในยามสูงอายุ 2. การมีหนี้สินสะสม	1. มีหนี้สินและเจ็บไม่เพียงพอต่อการดูแลตนเองในยามเจ็บป่วย	1. การสร้างรายได้เสริมจากอาชีพที่ชุมชนมีต้นทุนเดิมอยู่ 2. การสนับสนุนให้ประชาชนมีพฤติกรรมการออมเพื่อยามสูงอายุให้มากขึ้น	1. การสร้างรายได้เสริมจากต้นทุนเดิมของชุมชนในด้านการประกอบอาชีพเกี่ยวกับการทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ การทำไม้กวาด (กลุ่มไม้กวาดทอง) การประกอบอาชีพด้านเกษตร ได้แก่ การปลูกบัวบก การปลูกผักแยง 2. รูปแบบการออมที่สามารถนำมาใช้ได้ เช่น กอช. ประกันชีวิต การออมต้นไม้ม เป็นต้น
มิติด้านร่างกายและจิตใจ	1. เกิดความไม่สบายทั้งร่างกายและจิตใจ	1. การเพิ่มพื้นที่สวนสาธารณะในแต่ละหมู่บ้าน โดยให้	

วันที่ 11-12 กรกฎาคม 2562 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ตารางที่ 1 ประเด็นปัญหาของในด้านความพร้อมสำหรับการเตรียมความพร้อมก่อนวัยสูงอายุของชุมชน

ประเด็นปัญหาของชุมชน	ผลกระทบต่องสังคมสูงวัย	แนวทางแก้ไข	ต้นทุนทางสังคม
1. โรคซึมเศร้าในผู้สูงอายุ ความเครียด รวมถึงคนในชุมชน 2. ผู้สูงอายุอยู่ตามลำพัง 3. โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง 4. ร่างกายเสื่อมถอย ปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ โรคไขข้อ	2. ทำให้สูญเสียโอกาสและรายได้ในการประกอบอาชีพ 3. ไม่สามารถทำกิจกรรมทางสังคมได้ตามปกติ	ผู้ใหญ่แต่ละหมู่บ้านร่วมพิจารณาความเป็นไปได้ ได้แก่ สวนสาธารณะโนนบอน วังยาง ท่าอ้อย 2. เพิ่มพื้นที่สวนสาธารณะหนองผือ เพื่อช่วยอำนวยความสะดวกให้กับประชาชน ทั้งสองฝั่งที่อยู่บริเวณหนองผือ เนื่องจากมีถนนคันพื้นที่ 3. เพิ่มศักยภาพการดูแลป้องกันโรคต่างๆให้แก่ประชาชน 4. เพิ่มและส่งเสริมการจัดหาอุปกรณ์ให้กับกลุ่มผู้ป่วยสูงอายุติดเตียง เช่น เตียงคนไข้ ที่นอนลม ถังออกซิเจน 5. การพัฒนาระบบการดูแลผู้ป่วย และสนับสนุนผู้สูงอายุ	1. โครงการบริการติดตามเยี่ยมบ้านแบบบูรณาการโดยทีมสหวิชาชีพ 2. โครงการอบรมพัฒนาทักษะระบบการดูแลผู้สูงอายุ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล 3. โครงการชุมชนนักปราชญ์สูงวัยไม่ทิ้งโครงการอบรมฟื้นฟูจิตอาสา และผู้ดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรัง ผู้พิการ และผู้สูงอายุในชุมชน 4. โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยชมรมผู้สูงอายุตำบลทุ่งหวาย 5. สวนสาธารณะของตำบล ได้แก่ สวนสาธารณะหนองผือ ซึ่งอยู่ในระหว่างการดำเนินการ
มิติด้านสังคม 1.ปัญหาวัยรุ่น ได้แก่ เด็ก แร้น ติดเกม และ การทะเลาะวิวาท	1. ความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน 2. นำไปสู่ปัญหาครอบครัว 3. ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตของสมาชิกในครอบครัว ชุมชน	1.การสร้างความปลอดภัยในครอบครัว 2.การเปิดโอกาสให้กลุ่มวัยรุ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆของชุมชน 3.การสร้างอาชีพที่นำไปสู่การสร้างรายได้	1. ต้นทุนเดิมของชุมชนในด้าน การประกอบอาชีพเกี่ยวกับการทำเฟอร์นิเจอร์ไม้ การทำไม้กวาด (กลุ่มไม้กวาดทอง) การประกอบอาชีพด้านเกษตร ได้แก่ การปลูกข้าว การปลูกผักขาย 2. ต้นทุนทางวัฒนธรรมทางสังคมของชุมชน เช่น งานบุญ ประเพณีต่างๆ และสถานที่ทางศาสนาที่ได้รับความศรัทธาของชุมชน

ทีมวิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกันกับกลุ่มผู้นำในชุมชนและอาสาสมัครทีมวิจัยชุมชน เพื่อกำหนดแนวทางหรือรูปแบบกิจกรรมในการปฏิบัติการในระยะต่อไป โดยคำนึงถึงการเตรียมความพร้อมตามความจำเป็นที่สามารถดำเนินการได้ทันที และเป็นสิ่งที่ยังไม่ได้รับการจัดทำขึ้นในชุมชนมาก่อน โดยปัญหาที่มีความเร่งด่วนจำเป็นจะต้องมีการเตรียมความพร้อมประกอบไปด้วย 2 มิติ ได้แก่ มิติมิติด้านสภาพแวดล้อม และ ด้านเศรษฐกิจ เนื่องมาจากในชุมชนแม้จะเกิดความเปลี่ยนแปลงด้านสภาพของที่อยู่อาศัยที่มีความเป็นชุมชนเมืองมากขึ้น มีการก่อสร้างและซ่อมแซมบ้านเรือนมากขึ้น แต่ยังไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุ สำหรับมิติด้านเศรษฐกิจนั้นพบว่า รายได้ส่วนใหญ่ของประชาชนในพื้นที่มาจากภาคเกษตร ได้แก่ การทำนา ทำสวน การเลี้ยงสัตว์ การทำประมง และการปลูกพืชผัก (โดยมีพืชเศรษฐกิจของชุมชน ได้แก่ ข้าว ผักคะนัง หอม) นอกจากนี้ยังมีรายได้จากอาชีพงานฝีมือ เช่น การทำเฟอร์นิเจอร์จากไม้ต่างๆ การทำไม้กวาด ไม้เสียบลูกชิ้น ไม้จิ้มฟัน เป็นต้น ทำให้ประชาชนในพื้นที่มีอาชีพที่หลากหลายและสามารถสร้างรายได้

เอกสารสืบเนื่องจากการประชุม (Proceedings) งานประชุมวิชาการ มอว.วิจัย ครั้งที่ 13

ตลอดทั้งปี แต่ประชาชนส่วนใหญ่ในกลุ่มอาชีพเหล่านี้ยังไม่ได้มีการออมเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการใช้จ่ายตนเองเมื่อเข้าสู่ วัยสูงอายุตั้งแต่อยู่ในวัยแรงงาน จึงนำมาสู่รูปแบบกิจกรรมการเตรียมความพร้อมในการรองรับสังคมสูงวัย (ดังตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 รูปแบบกิจกรรมการเตรียมความพร้อมในการรองรับสังคมสูงวัย

ประเด็นในการพัฒนากิจกรรม	ผลลัพธ์	รูปแบบการดำเนินกิจกรรม
มิติด้านสภาพแวดล้อม 1. การเตรียมความพร้อมด้าน สภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัยของ ผู้สูงอายุ	1. เกิดทีมช่างอาสาชุมชนและแกน นำชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจ ในการปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัย สำหรับผู้สูงอายุ 2. เกิดบ้านต้นแบบที่ได้รับการ ปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัย สำหรับผู้สูงอายุ	1. การก่อตั้งกลุ่มช่างอาสาชุมชน โดยความ ร่วมมือของผู้นำชุมชน ช่างอาสาสมัคร และ กองช่าง อบต.บุ่งหวาย 2. การสร้างความรู้ความเข้าใจในการ ปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุ โดย สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ จังหวัดอุบลราชธานี และศูนย์ ออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อทุกคน
มิติด้านเศรษฐกิจ 1. การเตรียมความพร้อมโดยการ ออมเงิน เพื่อชีวิตวัยสูงอายุ 2. การเตรียมความพร้อมโดยการ ออมด้วยทรัพยากรในพื้นที่	1. การส่งเสริมการเตรียมความ พร้อมโดยการออมเงินเพื่อชีวิตวัย สูงอายุ 2. การส่งเสริมการเตรียมความ พร้อมโดยใช้ทรัพยากรในพื้นที่ คือ ดินไม้ 3. เกิดสภาพแวดล้อมในชุมชนที่มี ความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้น	1. กลุ่มประชาชนในชุมชนที่ไม่ได้มีสิทธิ ประกันคนได้มีการเตรียมความพร้อมโดยการ ออมเงินในกองทุนการออมแห่งชาติ 2. การสร้างความรู้ความเข้าใจในการการ ออมเงินในกองทุนการออมแห่งชาติ โดย ความร่วมมือของผู้นำชุมชน กองสวัสดิการ สังคม อบต.บุ่งหวาย และธนาคารออมสิน สาขาโนนผึ้ง 3. การสร้างความรู้ความเข้าใจในการการ ออมในรูปแบบธนาคารดินไม้ โดยความ ร่วมมือของผู้นำชุมชน ศูนย์ถ่ายทอด เทคโนโลยีทางการเกษตร อบต.บุ่งหวาย และศูนย์เพาะพันธุ์กล้วยไม้ภายในจังหวัด อุบลราชธานี

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ข้อมูลจากการใช้กระบวนการกลุ่ม (Focus group) ในหมู่บ้านต่างๆ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เน้น ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การเป็นลูกจ้าง การรับจ้าง และอาชีพอิสระ การได้มาซึ่งรายได้ค่อนข้างไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับ ภาระกำลังในการประกอบอาชีพและผลผลิตทางการเกษตรเป็นหลัก เมื่อทีมวิจัยชุมชนได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ร่วมกันกับกลุ่ม ผู้นำในชุมชน กลุ่มอาสาสมัคร โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพส่วนตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่ายังขาดการเตรียม ความพร้อมในทั้ง 5 มิติ ได้แก่ สุขภาพร่างกาย สุขภาพจิตใจ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม ซึ่งควรมีการเตรียมความ พร้อมตั้งแต่วัยทำงาน โดยมีการศึกษาลักษณะสิ่งในพื้นที่ยื่นเรื่องการเตรียมความพร้อมของพื้นที่ของเทศบาลตำบลศาลาया จังหวัดนคร (ปฐมศิริวิไล ขยงกูร, 2554) ซึ่งพบว่าการเตรียมความพร้อมในการก้าวสู่สังคมชราภาพในระดับน้อยทุกด้าน ไม่ว่า การเตรียมความพร้อมด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ สภาพที่อยู่อาศัย ด้านสังคม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตไปเรื่อย ๆ ในปัจจุบันขณะที่อยู่ในวัยหนุ่มสาววัยแรงงานก็ไม่ได้มองไปถึงอนาคต ซึ่งอาจเป็นผลเนื่องมาจากสาเหตุหนึ่งก็คือฐานะทาง เศรษฐกิจของครอบครัวด้วยเหตุที่เทศบาลตำบลศาลาयाประชากรส่วนใหญ่มีฐานะปานกลางค่อนข้างไปทางยากจนอาชีพดั้งเดิม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในปัจจุบันไม่ได้ประกอบอาชีพ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่อาศัยอยู่กับบุตรหลาน การดำเนินชีวิตในอนาคตขึ้นอยู่กับบุตรหลานเป็นสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (สำนักงานสถิติ แห่งชาติ, 2554) ที่สรุปว่าผู้สูงอายุมองว่า การสูงอายุนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงตามปกติของชีวิตซึ่งไม่ได้ให้ความสนใจในการ

วันที่ 11-12 กรกฎาคม 2562 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

เตรียมความพร้อมก้าวสู่สังคมชราภาพมากขึ้นและยังสอดคล้องผลการวิจัยเรื่องการเตรียมการเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุที่พบว่า ผู้สูงอายุไทยกว่าครึ่งไม่มีการเตรียมตัวเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ (นาทพร ขโยวรรณ, 2547) ทั้ง ๆ ที่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่าการเตรียมความพร้อมเพื่อวัยสูงอายุเป็นเรื่องสำคัญ ดังนั้นชุมชนและหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรเร่งประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทุกคนได้ตระหนักในเรื่องประเทศไทยจะเป็นสังคมผู้สูงอายุในอนาคตหนุ่มสาวปัจจุบันในอนาคตจะต้องเป็นผู้สูงอายุคนหนึ่ง เมื่ออยู่วัยแรงงานจะต้องเตรียมตัวกันอย่างไรในทุกด้านเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีมีความสุขอย่างยั่งยืน จากผลการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้จึงได้ร่วมกันกำหนดแนวทางหรือรูปแบบกิจกรรมในการปฏิบัติการเพื่อการเตรียมความพร้อมตามความจำเป็นที่สามารถดำเนินการได้ทันทีและเป็นสิ่งขาดต้นทุนเดิมของพื้นที่ซึ่งยังไม่มีโครงการของหน่วยงานในพื้นที่ ได้แก่ มิติด้านเศรษฐกิจและมิติด้านสภาพแวดล้อม

การเตรียมความพร้อมมิติด้านเศรษฐกิจ พิจารณาจากพื้นฐานลักษณะอาชีพของประชาชนและส่วนใหญ่เน้นไม่ได้มีการสมัครสมาชิกกองทุนสำหรับการเก็บออมไว้ใช้จ่ายในยามสูงอายุ การสนับสนุนให้เกิดการออมเพื่อใช้จ่ายในยามสูงอายุจึงมีความสำคัญ โดยประชาชนในกลุ่มนี้ไม่มีสิทธิในการสมัครสมาชิกกองทุนการออมแห่งชาติได้ เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ไม่อยู่ในระบบบำนาญบำนาญภาครัฐหรือเอกชน และไม่อยู่ในกองทุนตามกฎหมายอื่นที่ได้รับเงินสมทบจากรัฐหรือนายจ้าง เช่น กองทุนบำนาญบำนาญข้าราชการ กองทุนบำนาญบำนาญข้าราชการกรุงเทพมหานคร กองทุนบำนาญบำนาญข้าราชการส่วนท้องถิ่น กองทุนประกันสังคม (ซึ่งส่งเงินเพื่อได้รับประโยชน์ทดแทนกรณีชราภาพ) กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ และกองทุนสงเคราะห์ตามกฎหมายว่าด้วยโรงเรียนเอกชน เป็นต้น นอกจากนี้ด้วยบริบทของชุมชนที่มีความเป็นสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบทจึงมีพื้นที่การเกษตร พื้นที่ป่า ที่ยังสามารถนำมาสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเพิ่มเติมจากการเพาะปลูกพืชระยะยาวบนพื้นที่เดิม ป่าชุมชน และพื้นที่ว่างที่ไม่ได้มีการใช้ประโยชน์ ซึ่งสามารถทำได้โดยการปลูกไม้ยืนต้นที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจในรูปแบบของธนาคารต้นไม้ โดยมีการศึกษาแนวทางการสร้างรูปแบบธนาคารต้นไม้ของตำบลนุ่งห้วย อำเภอร้อยประเทศ จังหวัดสระแก้ว (บุญเรือง เลี้ยงรัตนชัยกุล, 2560) ซึ่งพบแนวทางการดำเนินงานต้องมาจากมูลเหตุจูงใจที่นำไปสู่การอนุรักษ์ ป่าไม้ที่เป็นหลักการสำคัญ มีวัตถุประสงค์ชัดเจน สามารถอธิบายการดำเนินงานได้ ในด้านโครงสร้างของธนาคารต้นไม้ ประกอบด้วย สมาชิกเป็นสำคัญ เลือกผู้ดูแลธนาคารจากสมาชิก การควบคุมการดำเนินงาน ต้องให้กลุ่มสมาชิกควบคุมดูแลและตรวจสอบกันเอง ต้องมีพระเป็นผู้นำขององค์กรด้วยเหตุว่ากิจกรรมการปลูกต้นไม้หากพระเป็นผู้ให้ความรู้ให้คำแนะนำด้วยการเทศนาประชาชนจะมีความเชื่อถือและประพฤติปฏิบัติตามอย่างศรัทธา และต้องมีพื้นที่ดำเนินงานของธนาคารต้นไม้ประมาณ 20 ไร่ จำนวนสมาชิกของธนาคารต้นไม้ การบอกรับสมาชิกต้องบอกรับในวงกว้าง ผู้สนใจทุกคนสามารถสมัครเป็นสมาชิกได้ ต้องมีจำนวนประมาณ 50 คนขึ้นไป ส่วนปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จจำเป็นต้องมีกิจกรรมที่เป็น การให้ความรู้ในการสร้างและดำเนินกิจกรรมของธนาคารต้นไม้ โดยมีฐานการเรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับธนาคารต้นไม้ ในด้านต่างๆ เป็นสำคัญ ดังนั้นการพัฒนาชนิดธนาคารออมทั้ง 2 รูปแบบ สามารถนำไปสู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีสวัสดิการในการดูแลตนเองและมีทรัพย์สินสำหรับนำมาใช้จ่ายได้ในอนาคต นอกจากนี้ประโยชน์ของการทำธนาคารต้นไม้ในระยะยาวนั้น มูลค่าของต้นไม้จะเพิ่มขึ้นตามประเภทไม้ ความสูง อายุ การดูแลรักษา ในระยะเวลาระหว่างการรอตัดเพื่อจำหน่ายยังสามารถนำส่วนต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์ได้ เช่น การทำถ่านจากเศษกิ่งไม้ การซ่อมแซมบ้านเรือน การทำปุ๋ยจากเศษใบไม้ การเพาะเชื้อเห็ดในพื้นที่ป่าเพื่อนำมาบริโภคหรือนำไปจำหน่าย และยังสามารถนำไม้ที่ปลูกขึ้นมานำมาเป็นวัตถุดิบในการสร้างผลิตภัณฑ์แปรรูปจากไม้ ซึ่งเป็นพื้นฐานอาชีพของชุมชนได้ นอกจากนี้ต้นไม้สามารถดูดซับคาร์บอนฯ เกิดการกักตุนระบบนิเวศ และคุณค่าของต้นไม้ที่ช่วยป้องกันความเสียหายจากภัยพิบัติตามธรรมชาติต่าง ๆ ได้ ทำให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดี มีความร่มรื่น ส่งผลให้เกิดสิ่งแวดล้อมที่ดีในการอยู่อาศัยที่สามารถนำไปสู่การเป็นปัจจัยเอื้อต่อการมีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่ดีของคนในชุมชน

การเตรียมความพร้อมมิติด้านสภาพแวดล้อมในการอยู่อาศัยของผู้สูงอายุยังไม่ได้มีการปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยเพื่อการอยู่อาศัยที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุและยังไม่ได้มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการอยู่อาศัยในวัยสูงอายุเท่าที่ควร หากสิ่งแวดล้อมภายในที่อยู่อาศัยมีความไม่เหมาะสมอันจะก่อให้เกิดอันตราย หรืออุปสรรคทางสิ่งแวดล้อม เช่น ความยุ่งเหยิงกะอะ พื้นที่ที่มีความปนเปื้อนที่ไม่เรียบ เก้าอี้ที่ต่ำเกินไปไม่มีราวจับ บันไดที่ชันไม่มีราวพยุงในท้องน้ำ และความไม่เพียงพอของแสงบริเวณทางเดินในห้องน้ำ ห้องนอน และห้องโถงต่างๆ ภายในบ้าน ตลอดจนสิ่งแวดล้อมภายนอกที่อยู่อาศัยหรือพื้นที่สาธารณะในชุมชน เช่น ลักษณะทางกายภาพของถนน เป็นต้น (ภทรพร ยุทธาภรณ์ และคณะ, มปป.) อาจเนื่องมาจากวิถีชีวิตของชุมชน ความพึงพอใจที่มีต่อสภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบันและภาพสังคมที่มีความเป็นเมืองเพิ่มมากขึ้นได้ส่งผลให้โครงสร้างครอบครัวของผู้คนเปลี่ยนแปลงไปหลายครอบครัวมากกว่าครึ่งหนึ่งที่มีโครงสร้างแบบครอบครัวขยายได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างมาเป็นครอบครัวเดี่ยว ทำให้มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันลดน้อยลง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุเป็นอย่างมากเนื่องจากถูกหลอนที่อยู่ในวัยแรงงาน

เอกสารสืบเนื่องจากการประชุม (Proceedings) งานประชุมวิชาการ มอ.วิจัย ครั้งที่ 13

ต่างก็ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ทำให้ไม่ค่อยมีเวลาดูแลเอาใจใส่ผู้สูงอายุในเรื่องต่างๆเท่าที่ควร เช่น การดูแลเรื่องความเป็นอยู่ การส่งเสริมในเรื่องของการออกกำลังกายและการดูแลในเรื่องสุขภาพของผู้สูงอายุ เป็นต้น การเตรียมความพร้อมของประชากรก่อนวัยสูงอายุเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุคุณภาพ ตำบลหนองหญ้าไซ อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี (กาญจนาพัฒน์ มีชนะ และคณะ, 2560) ความมั่นคงและความปลอดภัยในที่อยู่อาศัย ซึ่งที่อยู่อาศัยเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก จะช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดความมั่นใจในบั้นปลายชีวิตจากผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุด้านที่อยู่อาศัยระดับสูง อาจเนื่องมาจากกลุ่มตัวอย่างมีอายุใกล้เข้าสู่วัยสูงอายุ จึงมีความพร้อมด้านที่ดินและบ้านเป็นของตนเองและส่วนใหญ่ปลูกไว้เพื่อเป็นมรดกตกทอดให้แก่ลูกหลานได้คอยอยู่อาศัย สอดคล้องกับแนวคิดของชินุฑาญญะจิตร (2550) กล่าวว่า การเตรียมที่อยู่อาศัยควรจัดให้พร้อมก่อนวัยเกษียณ เพราะกระทำได้ง่ายกว่า เนื่องจากมีความสามารถในการติดต่อกับการก่อสร้าง การหาทรัพย์สินมาใช้จ่ายในการสร้างหรือปรับปรุงบ้าน ดังนั้นควรจัดการสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสม และให้ความช่วยเหลือในกิจวัตรประจำวันของผู้สูงอายุให้มากขึ้น ครอบครัวทั้งระบบและมีความครอบคลุมในการดูแลมิติต่างๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยคำนึงถึงความปลอดภัยทางกายภาพ ความสามารถเข้าถึงหรือใช้ได้ง่าย สามารถสร้างแรงกระตุ้นต่อผู้สูงอายุได้และดูแลรักษาง่าย เป็นต้น หากผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนจะมีสภาพที่อยู่อาศัยที่เหมาะสม เป็นการเอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดีและลดความเสี่ยงจากการได้ได้รับอันตรายในการอยู่อาศัย เช่น การพลัดตก หกล้ม ที่มีกั้นเป็นสามารถอันนำไปสู่การพิการหรือเสียชีวิตของผู้สูงอายุได้

การศึกษาครั้งนี้ไม่ได้มีกระบวนการพัฒนากิจกรรมในมิติด้านสุขภาพและสังคมโดยตรง เนื่องจากการทีมวิจัยและชุมชนเห็นว่าการมีต้นทุนเดิมที่ดีของชุมชนในด้านระบบการดูแลสุขภาพของชุมชน โดยตำบลบึงห้วยนั้นมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพระดับตำบลถึงสองแห่งในพื้นที่ การมีกลุ่มออมและบริบาลในการดูแลสุขภาพของประชาชนในแต่ละครัวเรือนที่ครอบคลุมรอบครัว ทำให้มีระบบบริการสุขภาพระดับชุมชนที่ดี ประกอบกับสภาพสังคมที่ยังมีความเป็นกึ่งเมืองกึ่งชนบทที่ยังคงวัฒนธรรมอีสานอีสาน สอดคล้องกับสื่ออยู่เกือบครบถ้วน ทำให้ประชาชนมีการไปมาหาสู่และพบปะกันอยู่เป็นประจำ ดังนั้นรูปแบบกิจกรรมในการรองรับสังคมสูงวัยที่ได้มีแนวทางพัฒนาขึ้นในชุมชนจึงเป็นการพัฒนากิจกรรมมิติด้านเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อมเป็นตัวนำในการเอื้อให้เกิดการมีสุขภาพร่างกาย จิตใจ และสังคมที่ดีต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ชุมชนและภาครัฐหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเร่งสร้างความตระหนักการเตรียมความพร้อมในการก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ เพื่อเป็นสังคมผู้สูงอายุที่มีคุณภาพในอนาคต โดยประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทุกคนและคนในชุมชนรับทราบเรื่องนี้ โดยสื่อที่ทุกคนเข้าถึงได้เพื่อเตรียมการปัจจุบันสำหรับอนาคต

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากองค์การบริหารส่วนตำบลบึงห้วย และผู้นำหมู่บ้าน ทีมวิจัยชุมชน และประชาชนในพื้นที่ตำบลบึงห้วย ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และขอขอบพระคุณที่ปรึกษาโครงการและแหล่งทุนวิจัยจากสำนักงานส่งเสริมการวิจัย คณะอาจารย์วิทยาลัยแพทยศาสตร์และการสาธารณสุข มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีทุกท่าน ที่ได้ให้คำแนะนำตลอดระยะเวลาในการทำวิจัย ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

- ชินุฑาญญะจิตร. (2550). *สุขภาพคนไทย 2550*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- นภาพร ขียววรรณ. (2547). *ประชากรสูงอายุไทย ผู้สูงอายุในประเทศไทยรายงานบททบทวนองค์ความรู้และสถานการณ์ในปัจจุบันตลอดจนข้อเสนอแนะทางนโยบายและการวิจัย*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- บุญเรือง เสียรรัตนชัยกุล. (2560). *การพัฒนาแบบชนบทคาร์ดินัลเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตำบลหินทราย อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดสระแก้ว*. วารสารมหาวิทยาลัยบูรพา, 9(2), หน้า 148-155.
- ปราโมทย์ ปราสาทกุล. (2556). *สถานการณ์ผู้สูงอายุ แนวโน้ม และผลกระทบจากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน*. เอกสารการนำเสนองานสัมมนา ณ โรงแรมมิราเคิลแกรนด์คอนเวนชั่น วันที่ 12 ธันวาคม 2556.

วันที่ 11-12 กรกฎาคม 2562 มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

- ภทรพร ยุทธาภรณ์พิจ วิวรรณ ชานีชนาพร และ บุญเกิด สุพรรณิรัตนานนท์. (นปป.). *เปรียบเทียบการเตรียมความพร้อมก่อนเกษียณอายุของบุคลากรมหาวิทยาลัยของรัฐและบุคลากร มหาวิทยาลัยเอกชนในจังหวัดชลบุรี*. สืบค้นเมื่อ 20 เมษายน 2561, จาก http://journal.mut.ac.th/template/design/file_article/article.465pdf.
- ภาณุวัฒน์ มีชนะ และคณะ. (2560). *การเตรียมความพร้อมของประชากรก่อนวัยสูงอายุเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุคุณภาพ*. *ตัวแทนของหญิงไทย*. อำเภอหนองหญ้าไซ จังหวัดสุพรรณบุรี. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย ฉบับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 11(1), หน้า 259-271.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2552). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2551*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ทีคิวที จำกัด.
- _____. (2560). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2559*. กรุงเทพมหานคร: บริษัทพรินเทอริ จำกัด.
- วิพรรณ ประจวบเหมาะ และคณะ. (2556). *รายงานการศึกษาโครงการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545 - 2564) ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2550-2554)*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิทยาลัยประชากรศาสตร์.
- ศิริไล ขยางกูร. (2554). *การเตรียมความพร้อมของครัวเรือนและชุมชนในการก้าวสู่สังคมชราภาพ ของเทศบาลตำบลสาขลา*. รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2557). *ประชากรสูงอายุไทย: ปัจจุบันและอนาคต*. พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารสำนักงานปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2538). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2554). *การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับความรู้และทัศนคติที่มีต่อผู้สูงอายุ พ.ศ. 2554*. กรุงเทพมหานคร: สำนักสถิติพยากรณ์ สำนักงานสถิติแห่งชาติ ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในชุมชนท้องถิ่นที่ชีวิตและเศรษฐกิจขึ้น
ต่อเรือกลไฟ รายได้มีแค่พอเลี้ยงชีพ การออมในรูปแบบ
เงินทองอาจไม่ใช่เพียงพอต่อความเป็นอยู่หลังเกษียณ
อย่างแน่แท้ จำเป็นต้องรูปแบบหรือเครื่องมือใหม่ เพื่อ
การสะสมเงินไว้ใช้ในวันบั้นปลายไปได้อย่างดี

[illegible]

ภาพรวมด้านสุขภาพจิตของประชาชนไทยในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา พบว่าคนไทยมีแนวโน้มที่จะประสบปัญหาสุขภาพจิตเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยกว่า 500 บาทต่อวัน และกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยกว่า 100 บาทต่อวัน นอกจากนี้ยังพบว่าคนไทยมีแนวโน้มที่จะประสบปัญหาสุขภาพจิตเพิ่มขึ้นในกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยกว่า 100 บาทต่อวัน และกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยกว่า 50 บาทต่อวัน

เป้าหมายสำคัญประการแรกของการส่งเสริมการเกษตรอย่าง
 ปรัชชาชนิก คือ การลด ความยากจน (ความ) มีชีวิต
 เศรษฐกิจ การสร้างภาคการเกษตรให้มีความยั่งยืน
 เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต โดยที่เกษตรกรได้มีสิทธิในการ
 ครอบครองที่ดินของตนเองอย่างเต็มที่ และได้รับ
 ผลประโยชน์อย่างเต็มที่จากการผลิตของตน โดย
 การส่งเสริมการเกษตรให้มีความยั่งยืน
 และการพัฒนาภาคการเกษตรให้มีความยั่งยืน
 และการพัฒนาภาคการเกษตรให้มีความยั่งยืน

[illegible]

เปลี่ยนต้นไม้ให้เป็นทุน
ปรับแผนชีวิตสู่การออม
หลักประกันมั่นคง
ของชุมชนบงหวาย

● **ธเนศวร แสงจันทร์**
กรุงเทพฯ

ดอกผลการออม

556 จาก 112 ตัวอย่าง จากการสำรวจครั้งนี้ นอกจากจะได้ทราบจำนวนต้นไม้ที่ตกต้นไม้ในชุมชนแล้ว ครองแล้ว ยังพบว่าไม้มีค่าส่วนใหญ่จะกระจายตัวอยู่ตามถนนที่การเกษตรและสถานที่สาธารณะที่เป็นสถานที่เลี้ยงสัตว์ เขตบ้านขุนและสวนแล้วว่า 500 ไร่

เพื่อรองรับความจำเป็นเรื่องนโยบายธนาคารต้นไม้ให้ทั้ง
ชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งวิจัยได้เชิญธนาคารเพื่อการธนาคารของ
สถาบันการเกษตร หรือ ธ.ก.ส. ซึ่งเป็นอีกหน่วยงานของ
ภาครัฐที่สังกัดหรือเกี่ยวข้องกัน มาอธิบายถึงแนวทาง
หลักบางประการ เช่น การนำต้นไม้มาเปลี่ยนหลักประกัน
และชุมชนแล้ว เมื่อวัตถุประสงค์ของการนำต้นไม้มา
และการขอสินเชื่อ เพื่อการธนาคารต้นไม้เป็นหลักการที่
ในการขอสินเชื่อ แต่การร่วมเรียนรู้กิจกรรมธนาคาร
วิจัยนี้ เป็นเครื่องบอกก่อน เป็นการปลูกและดูแลรักษา
ไว้ใช้สืบคง ที่อาจจะนำแบบภาพเป็นนิมิต

ใส่ สกปรกาม ผัวช่วยผัวโหม่งบ้าน หน้ 13 ตำบลบ่งทวาย

อธิบายนัยหลักคิดในภาพที่เน้นโครงการดังกล่าว ก่อนจะ อธิบายต่อว่า แนวทางการกอมพ่นโครงการเกษตรอินทรีย์นี้ ถือเป็นแนวทางที่ใหม่ ในฐานะผู้ให้ทุนจากภายนอกที่สนใจในธุรกิจ การเกษตรอินทรีย์ไว้ใช้ประโยชน์อย่างแพร่หลาย เพราะหากวิธีนี้ดีก็ ลูกหลานเกษตรกรมีความรู้และแน่นอนอย่างสูง ซึ่งหากวิธีนี้ไม่ดี ใช้วิธีการเดียวกันนี้ไปให้ความรู้กับชาวบ้าน เมื่อเข้าใจมาก ขึ้นแล้ว ชาวบ้านก็ตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ ดังจากในประ ชนของกองทุนการออมแห่งชาติ หรือ กอช. ที่ชาวบ้านไม่รู้จัก ทำให้ไม่ยอมได้รับความสนใจ

“ชาวบ้านในบุรีรัมย์ ส่วนหนึ่งเกิดจากเหตุการณ์ระบอบที่ไม่ได้ใส่ใจกับการอบรม และเกิดจากการประชาสัมพันธ์ของโครงการ แต่เมื่อถึงวัยศึกษาของอาจารย์เข้ามามีบทบาทสำคัญของการบังคับใช้โยนภาษีขึ้น ทำให้ชาวบ้านเริ่มที่จะละทิ้งวิถีการละเล่นชนบท กอปรกับยังด้วย ปัจจุบันแม้ว่ามีสมัครสมาชิกแล้ว 40 คนแล้ว จากทั้งหมด 507 คนแล้ว”

นี่ถือเป็นสัญลักษณ์ของคณะกรรมาธิการการเมืองในวุฒิสภา ซึ่ง **บุญฤทธิ์ จันทิมา** ประธานวุฒิสภาทรงเห็นว่าควรที่จะมีชาวต่างชาติเข้ามาสมัครชิงตำแหน่งนี้ด้วย อันมีกรณียกย่องว่ามีความเข้าใจอย่างถ่องแท้ และก็เป็นชาวต่างชาติที่รักชาวบ้านที่ไม่ได้มีเชื้อชาติหรือศาสนาใดเป็นพิเศษ ตลอดจนเป็นสมาชิกวุฒิสภาคนแรกที่เดินทางไปเยือนต่างประเทศนี้ในการประชาสัมพันธ์ของไทยไปต่างประเทศที่ออกในรูปปฏิบัติหน้าที่ หรือมีองค์อยู่รับผิดชอบ และอธิบายให้ชาวต่างชาติเข้าใจ การออกเดินทางสัญลักษณ์ของ กองทุนการยอมรับชาติคือเรื่องใหญ่ ไม่ใช่เรื่องเข้าใจง่าย

เมื่อถ่ายทำในทุ่งร้างและป่าละเมาะซึ่งอยู่ห่างจากถนนฉะเชิงเทรา-ฉะเชิงเทราเพียง ๕ กิโลเมตร มี 1,100 บาท ปรากฏว่าถูกตำรวจนำพาตัวมาขึ้นรถตู้ของตำรวจ 13,200 บาท แต่ตำรวจไม่ได้ให้คืนแต่ 50 บาทเท่านี้ และเมื่อถูกสอบสวน 60 ปี จึงให้กลับมาอยู่ที่ ๗๗ และถูกควบคุมตัวมาจำคุกที่ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ ๑๕ ปี ตามเงื่อนไขการจำคุกแบบพิเศษคือ 600 บาท ต่อมาจำคุก 60 ปี แต่ยังไม่ได้รับเงินประกัน 100 ๖๖ บาท ค่าจำคุก ประจวบกับเรื่องดังกล่าว พร้อมเผชิญเหตุพิสดารให้โทษหนัก เข้าเป็นผลสืบเนื่องจากการออกมาลงสมัครรับตำแหน่งสมาชิกสภา อบจ. และถูกตำรวจนำตัว ทูลหาว่า

นอกจากนี้ในการออกข้อดีที่รับการสนับสนุนจากภาคธุรกิจต่างแล้ว ก็ยังมีข้อดีที่สนับสนุนจาก “โครงการออม 3 ปี” ของกลุ่มคนในหน่วยงานที่เข้ารับการจับตัว กลุ่มเหล่านี้มีมากอยู่ทีเดียว โดยจากผลสำรวจข้อมูลพบว่า มีโครงการส่งเสริมการออมเงินในหน่วยงานที่ส่งเสริมรูปแบบการออมแบบรายสัปดาห์ 1 แห่ง แต่กว่าร้อยละ 15 ปี เรียกว่า “โครงการออมสุดหรู” เป็นโครงการที่รวมทั้งการออม 2 ช่วงอายุตั้งแต่ 15-59 ปี โครงการออมทั้งปีในโครงการออมแห่งชาติ (กอช.) และ 3 ช่วงอายุ 60 ปีขึ้นไป เรียกว่า “โครงการออมสุดคุ้ม” ซึ่งเป็นการส่งเสริมการออมเงินจากฐานข้อมูลอายุ ทักษะและ 30 ถึง 100 บาท ตามความจำเป็น

ไม่เพียงเท่านั้น เพื่อสร้างการประชาสัมพันธ์ให้กับผู้เกี่ยวข้องในองค์กรด้วย การสร้างเว็บไซต์และหนังสือที่ให้ความรู้แก่พนักงานถือเป็นสิ่งสำคัญ โดยเนื้อหาที่ควรบรรจุจากหน่วยงานหรือในชุมชน ตามลำดับความสำคัญในการผลักดัน หรือปัญหาของสังคมที่จำเป็นต้องทำ รวมถึงการนำเสนอ การกำหนดและลดภาระงานในโรงเรียนที่จำเป็น รวมถึง การสร้างจิตสำนึกที่ดี

กิจกรรมการประชาสัมพันธ์ที่ดี ต้องคำนึงถึงการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากเราทุกคนได้เติบโตมาในสังคมเมือง สักคนหนึ่งชอบการกินอาหาร ชอบการไปเที่ยวพักผ่อน ชอบการช้อปปิ้ง ชอบการออกกำลังกาย และเป็นที่น่าพอใจว่า แท้จริงแล้วเราไม่ได้คิดอะไรเลยที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จากการศึกษาข้อมูลทาง 3 ระยะ 36.5 ไม่เพียงเท่านั้น การประชาสัมพันธ์ที่ดีอยู่ที่เข้าใจชุมชนผ่านสำนักข่าวชีวิตที่ดีในชุมชนของเรา

“เราให้หรือว่าองค์กรชุมชนพัฒนาแบบกลุ่มช่วยเหลือ
ชุมชน โดยไม่มีเงื่อนไขคือ ตั้งแต่วันที่เรามาศึกษาชีวิตทางศาสนา
นี้ ชาวบ้านสามารถแบ่งรูปกลุ่มช่วยเหลือกันก็ได้ โดยในระหว่าง
นี้เราตั้งคณะกรรมการเพื่อปรับปรุงงานจากที่เราได้ไปสำหรับ
ผู้สูญเสีย โดยกลุ่มนี้คือแบบสมาชิกแล้วคือให้เขาทำกัน เพื่อ
ให้เขาคิดว่าพวกเรามีความหมายแล้วคือในการอยู่กันเพื่อช่วย
ผู้สูญเสียเขาทำอะไรกันแล้วคือมีผู้นำชุมชน กองกำลัง
อาสาสมัคร พวกเขารู้จักการคิดแล้วมีการที่จะนำเงินคือมีการ
ปรับปรุงซ่อมแซม ให้เป็นบ้านที่ดีอยู่แล้วและแหล่งเรียนรู้ของ
ชุมชน”

อีกทางหนึ่ง ที่บริษัทได้เสนอแนวคิดในการพัฒนา
กองทุนเพื่อปรับปรุงที่อยู่อาศัยของผู้อยู่อาศัยและผู้ติดต่ออาศัย
เนื่องจากการปรับปรุงที่อยู่อาศัย มีเรื่องของงบประมาณในการ
การจัดซื้อวัสดุต่างๆ โดยได้ใช้กิจกรรม “ทำป้าย” ซึ่งเป็น
กิจกรรมเดิมของสถาบันสหวิทยา ในการระดมทุนค่าใช้จ่าย
ในการทำหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ (ฉบับที่ ๖๔) ปี ๒๕๕๑

ทั้งหมดยุคใหม่แห่งเป็นภาคตะวันออกซึ่งมีเป้าหมายการออก
ของรัฐบาล ขับเคลื่อนอนาคตของชนรุ่นใหม่ที่เปี่ยมพลัง
ของประเทศด้วย "งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น" อันเป็นนวัตกรรม
ที่ตอบโจทย์ตรงความต้องการของชุมชน ภายใต้บริบท
ที่แตกต่างทั้งสภาพเศรษฐกิจ สังคม
และสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนา
ท้องถิ่นโดยใช้พลังของชุมชน

